BARTHOLOMAEI CAMERARII BENEVENTANI, DE GRATIA ET LIBERO arbitrio, cum Ioanne Caluino, Disputatio.

Fecit Deus hominem rectum, & reliquit illum in manu consilij sui, eique post peccatum dixit, Sub te erit appetitus tuus.





PARISIIS,
Ex typographia Matthæi Dauîdis, via amygdalina, ad Veritatis insigne.
1556.
EX PRIVILEGIO REGIS.



ILLVSTRISSIMO, REVERENDISSIMÓQVE DOMINO, DOMINO *Carolo à Guisia, Cardinali Lotharingiæ, Bartholomæus Camerarius fœlicitatem.*

COGITANTI *mihi, cui potißimùm tutandum hoc opusculum dedicarem, tu, illustrißime Princeps, præ cæteris in mentem venisti: cui neque natura plus dare potuit, neque ars præstare. Sic enim vtraque te ornauit, vt eámne ob causam, quòd Regia stirpe sis ortus, an potiùs ob insignes virtutes, quæ in te elucent, tanti ab inuictißimo Henrico Rege nostro, fias, facilè iudicari non poßit. Superest igitur, vt eam nobilitatis præstantißimam partem esse memineris, quæ obligatam se putat, dum sua sponte beneficia confert: deberíque proinde id mihi existimes, quod summa cum modestia nunc impetratum velim. At dices, quid? nempe, vt libellus hic, amplitudini tuæ oblatus, antequam typis tradatur, obeliscum patiatur tuum. Hoc enim vbi præstiteris, vnà efficies, vt alia, quæ condita habemus, protinus ad te mittantur: opusculum verò hoc vndique tutum habeatur. Vale.*

BARTHOLOMÆVS CAMERARIVS, BENEVENTANVS, *Ioanni Caluino ſalutem in Domino.*

CVM *de Libero arbitrio tecum Geneuæ obiter aliquando verba feciſſem: integros etiam dialogos de iis, quæ in eos libros conieciſti, quos Inſtitutionem Chriſtianam, Antidotum, Interim, & aduerſum Pighium, inſcribis, cùm primùm licuiſſet, me miſſurum ſpopondi. verùm tot impedimenta ſeſe obtulerunt, vt ſerius id executus fuerim, quàm ſperabã. Accipe igitur illos, atque vbi opportunum videbitur, (ſi in te catholicus ſenſus ineſt) quæ deſunt, adde, quæ redundant deme: modò tu quoque ea, quibus ego, vel alij, quorum perſonam induo, tuis ſententiis ſumma cum charitate aduerſati ſumus, in bonam accipias partem, atque etiam æquo animo ferre ne recuſes. Sic enim futurum ſpero, vt tu, qui Auguſtinianum te eſſe palàm profiteris: Auguſtinum ipſum, quem ſequi & imitari omnino debes, ſequaris quidem, veriſsimas eius ſententias amplectendo: imiteris autem, ſi ea, quæ in iuuentute tua minus quàm decebat, digeſta fuiſſe comperies, ſummiſsè retractaueris. Quæ vbi, Deo annuente, effeceris, quàm bene Gratia cum Libero arbitrio coniungatur, facilè cognoſces. Vale.*

AD LECTORES.

Antiquæ Liberi arbitrij hæreses, ex parte, ea ratione hîc enarrantur: vt huius nouæ opinionis fontem, à Protestantibus inuentæ, faciliùs lectores intueantur.



E illotis(vt aiunt)manibus opus hoc aggrediamur: ſcire tyrones debent, ſic Liberum arbitrium, ac Dei gratiam quoſdam Mathematicos obliteraſſe:vt cuncta,ſiue bona, ſiue mala eſſent, ſoli fato perpetuò aſcriberēt.†Quod ſanè fatum nobis vitio Pelagiani vertebant, cùm Catholici negabant,primam gratiam merito dari:dicentes, Fatum ergo erit, vbi meritum non eſt.†

Mathematicorũ hæreſis.

† Li. 5. de Ci. Dei. c. 1.2. li. 4. confeſ. c. 3. de bo. per. 19.

† Bon. per. cap. 2.

Poſt quos,ex Perſię regionibus quidam Manes nomine, anno à Chriſto nato 270. ortus eſt, vita & moribus Barbarus: qui duodecim aſſumptis diſcipulis,multas hęreſes prędicauit: à quo Manichęorum ſecta originem ſumpſit. Quæ inter cætera, naturam hoc ipſo accuſabat, quòd natura ipſa per ſe mala,rationali animę cōmixta,neceſſitatem peccandi homini afferret. Duas nanque animas Manichæi cum Gnoſticis & Barboritis†ponebāt.quarum vna à bono Deo creata,perpetuò bonum vellet:altera verò,à malo Deo Satana,immiſſa,malum omni tēpore eligeret:Chriſti gratiam excludentes, quæ veterem hominem in nouum conuertere poteſt: quaſi immutabiliter omnia creata eſſent.

Manichæorum hæreſis.

† Augu. de hæ. hære. 7

Proindéque teſtamẽtum vetus, à quo illorum opinio condemnabatur, minimè improbare dubitabant. Nouum verò, adeò peruerſo ordine interpretati ſunt, vt Manichæorum potiùs ſententia, quàm Chriſti eloquium dici poſſet: ſuo enim priuilegio, imò ſacrilegio, quod vellent, ſumebant, quod nollent, reiiciebant†. Quam hæreſim progreſſu temporis damnare elaborantes, Ambr. Hier. Aug.† Chry. Baſil. Greg. Niſs. Orig. Atha. præ cæteris: omiſſis gratiæ laudibus, Liberum arbitrium in homine ineſſe multis argumentis oſtenderunt.

† *Bo. per.* II.
† *Con. du. epi. lib.* 2. & *de hære.* 46

Pelagianorũ hæreſis.

Hæc verò intuens Pelagius Monachus, nempe quòd Liberi arbitrii perſæpe meminiſſent, gratiæ verò laudis non item: vt magnificum ſibi nomen aliquod illo ſęculo quęreret, ſic Liberum arbitrium in homine adeſſe, anno 400, confirmauit, vt gratiæ Dei poſtremum locum relinqueret: hominíſque eſſe, proprio facto ſibi gratiam comparare, palàm concionari cœperit. Addens præterea ſuæ opinioni hos celeberrimos Patres accedere, cùm parum animaduerteret, nihil hos ſanctos viros, gratiæ detraxiſſe: ſed eam ob cauſam, illam, quãdo cum Manichęis concertabant, aliquando prętermiſiſſe, quia minimè, quid gratia ageret, in cõtrouerſia tũc erat: magis autem, an Liberũ arbitrium in homine eſſet. Quocirca cùm Pelagius, in cõcilio Epiſcoporũ Palęſtino, hanc ob cauſam cõgregato, palinodiã ceciniſſet†: Auguſtinus cùm illum ad vomitum rediiſſe intellexiſſet, multis libris hanc hæreſim refellit†.

† *Præ. ſan.* 2. *de bo. perſe.* 12,
† *De natu. & gra. & aduer. du. epi.*

Et post hos, quidam monachi in monasterio quodam, cui Valentinus in Africa præerat, extiterunt: qui cùm è regione animaduertissent, quãtum gratiæ Dei aduersum Pelagianos hi Patres tribuerent: sic gratiam extollere cœperunt, vt Liberum arbitrium penitus tollerent. contra quos, librum de Gratia & Libero arbitrio Augustinus scripsit: hoc in summa docens, sic Liberum arbitrium ponendum, vt nihil gratiæ detrahatur: contrà verò, gratiæ Dei primum locum tribuentes, nihil Libero arbitrio adimamus. *Monachorum Valẽtin. hæresis.*

Neque alii defuere monachi, qui ad summum gratiam extollentes, minimè eos, qui legem seruare nequibãt, corrigẽdos esse putabãt, sed potiùs pro illis orãdum: quã hęresim idẽ Augustinus refutauit†. *Alia monachorum. hæresis.*

†*Li. de cor. & gra.*

Cùmque res in hoc statu essent, ante centum annos Ioannes Hus, Hieronymus Pragensis, & Vuiclefus, has hæreses omnes, rursum prædicare cœperunt: eorum tamen perfidia, igne in Constantiensi concilio condemnata fuit†. *Quid Ioannes Hus, Hierony. Pragensis, Vuiclefus, renouauerint.*

†*Concil. Cõstantiẽ.*

Postremò post multas aliorum à catholica Ecclesia discessiones, noui huius ætatis Protestantes extiterunt, qui cum Manichæis, necessariò cuncta nos agere contendunt. Itaque Dei gratiam cum Valentini monachis extollunt, vt Liberum arbitrium (maximè ad bonum) omni tempore hominibus adimãt: & tamen eam ob causam Augustiniani videri & haberi volunt, cùm eos passim ille in scriptis suis condemnet: ídque faciunt†, vt idiotas, Au- *Quid Protestantes egerint.*

†*Vide in li. 1. ca. 2. in fi.*

gustini authoritate illaqueare queant. Quocirca minimè vos, lectores, quòd perpetuò Augustini sententias legendas censeam, frontem contrahere velim: sic enim loqui cogor, vt rem hanc adeò falsam, nempe Augustinũ ab illis stare, deinceps etiam coram ipsis idiotis pudeat prædicare. Quem si fortè necessitate ducti, vt solent, denique abnegabunt: tunc sacræ scripturæ testimoniis, quæ cum Augustini doctrinis commiscui, rursum illos excludite. Et quò idiotæ quoque cachinnis eos irrideant, contrarias eorum confessiones, quas, vt res postulabant, persæpe in disputatis quæstionibus attuli, coram illis legite: non vt sileant, quod facere non possunt (quando contradicere, non autem disputare, pro scopo habent) magis autem vt contradicendo, etsi palleant semper, palleant tunc insigniter.

Præmissorũ vtilitas. Enarrauerim hæc, vt principiò aliqua ex parte (prout res postulat) antiquas hæreses has, variè de Libero arbitrio sentientes, in his conciliis, quibus Augustinus aliquando interfuit, condemnatas, ab ouo (vt aiunt) intelligatis: intelligendóque, non solùm faciliùs quò tendam in ipsa Dialogorum lectione, concipiatis: verùm etiam, longè antè conuictos esse hos Protestantes, quàm natos, perspicuè cernatis.



DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO, LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Totius operis argumentum.

CAMERARIVS. CALVINVS.

NON possum non vehementer mirari Caluine, quòd cùm te in colloquiis & disputationibus semper mitem, suauissimæque consuetudinis, inuenerim: tamen in scriptis tuis, nouo quodam declamandi genere, in tantam bilem commotus fueris, vt conuitia, quibus libelli tui referti sunt, magna ex parte scripturæ testimonia, quæ profers, superent. CAL. Quis non excandescat, cùm tam arroganter de Libero arbitrio Scholastici garriant, tantulámque rem adeò superbo titulo conentur insignire? † Aut enim seruus peccati adhuc homo est, & frustrà de Libero arbitrio se iactat: aut à gratia liberatus bonum operatur, & in vanum se iactat, quasi de opere proprio.† Quod nō mirum, vt pro inueterata sua consuetudine, id perpetuò homini ascribant, quod summa cum humilitate,

†Cal.Insti. pag. 24.

†Insti. pa. 24. ibi. libe ri ergo ex Aug. de spi & li. 30.

ſoli Deo tribuere debent. † CAMERA. Poteras quidem argumentis agendo, conuitia temperare. CALVI. Quod temperamentum adhibere poteram contra hos, qui Dei gratiam deprimunt? CAMER. Sunt quidam (Auguſtinus inquit) qui adeò gratiam Dei defendunt, vt hominis Liberum arbitrium negent: aut cùm Liberum arbitrium ſtabilitur, gratiam negari exiſtiment. † Nos verò, illum agnoſcentes Dominum, qui verè in die baptiſmi nos liberauit, hunc in modum, Liberum arbitrium cum gratia coniungimus: nempe vt id, quod ſola gratia initiatur, ab vtroque perficiatur: vt mixtim, non ſigillatim: ſimul, non viciſſim, per ſingulos profectus operemur. Non partim Gratia, partim Liberum arbitrium: ſed totum & ſingula indiuiduo opere peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa. † CAL. Satius dixeris, totum ex illa, nil autem ex illo. CAME. Falſa hæc poſtrema tua opinio eſt, quemadmodũ in quęſtione, qua de cooperatione dicemus, patebit. †Iam tempus adeſt, Caluine, vt rei huiuſce veritas eluceſcat. Sed, audiſtíne vnquam, qua arte milites, priùs quàm arcem aliquam expugnent, futurã conflictationem faciliorem efficere conſueſcant? Principiò namque latera demoliri incipiunt, quæ ſclopis, bellicíſque id genus machinis obeſſe poſſent: deinde verò, tormentis ſic iter in muros aperiunt, vt iis ſolo æquatis, mox impetum commodiùs facere poſſint. CAL.

Nota.

† Interim. p. 79.

† De grat. & lib. arb. 1 de gra. Chriſ. 47.

† Bern. de libero ar. in fi poſt Ambr. de fuga ſæculi. c. 1. Auguſti. contra Simpli. li. 1. q. 2. de ſpirit. & li. ca. 33 de bon. perſe. c. 8. & 9 Chriſ. 10. 6 et in ſer. de inuentione crucis.

† infrà c. 6 & 10.

Quid commune isthuc cum Libero arbitrio habet? CAME. Quoniam totius operis propositum hoc est, vt ostendam in aduentu gratiæ, Liberum arbitrium liberius fieri, necesse est, vt illorum exemplo, quædam in primis statuamus: quæ ad manum habere non rarò contingat, ne iis impediti, conflictationis die, rem ipsam commodè nequeamus explicare. CAL. Cómodiùs vbi occurrerint, singula poterũt declarari. CAME. Hoc tu quæris, vt omnia confusè tradantur: Ego verò, vt res ipsa exponatur. CAL. Quæ methodus totius disputationis nostræ erit? CAME. Vt omnibus libris à te de Libero arbitrio excusis, quasi mecum vicissim loquaris, ego sigillatim respondeam, tres libros editurus sum. CAL. In primo, qua de re cõcertaturus es? CAM. Principio, doctrinam tuam planè sibi ipsi contrariam esse, commonstrabo.† Secundo verò loco, quid ipsum Liberum arbitriũ sit, ipsos quoque idiotas docebo:† ac multa deliria, tam idiotarum, quàm etiam mulierũ, ex mentibus euellam.† Tertio, quadruplicem hominis libertatem: in opere nimirum Naturali, Morali, Meritorio, & in futura vita obiter ostendam:† ita quidem vt in aduentu gratiæ, liberum arbitrium liberius dicatur.† Quarto de ipsa hominis volũtate: an suapte natura ex homine sit, qui liberam electionẽ habeat, dum gratia assistente bonum vult, fusissimè agam.† Quinto, tam illum, qui liber à iustitia,

Libri obiectum.

Primi libri methodus

† *Cap.* 2

† *Cap.* 3.

† *Ca.* 3. & 4

† *Cap.* 4.

† *Cap.* 7.

† *Cap.* 5.

peccato seruit: quàm illum, qui à peccato per filium liberatus, verè liber, iustitiæ seruit, æqualiter libero cum arbitrio, non solùm absque coactione, (vt Theologorum verbis vtar) verumetiam absque vlla necessitate, quæ liberũ arbitrium auferat, seruire. Sexto, Liberum arbitrium ad bonum ipsi homini, post Adami peccatum remansisse: quod tametsi debilissimum sit, à gratia roboretur. Septimo, vt homo gratiam, ne intret, cùm Deus illam suis inspirationibus offert, repellere, indignumque se illa reddere, queat: ita vt intrando, nequaquam homine nil agente intromittatur. Octauo, an postquam intrauerit, illam repellere fas sit. Nono, Dei gratiam in homine operari, vt idem homo cum Deo cooperetur. CAL. Cur tantũ laboris ante liberi arbitrij disputationẽ sustinere duxisti? CAME. Ne id nobis cõtingat, quod dolo Protestantes agere solent: nempe vt cùm vnam aliquam quæstionem in manibus habent, extraneas quærant, & ad extremum omnes inexplicatæ ac indissolutæ maneãt. His enim explicatis & patefactis, omnia Protestantium argumenta & inuentiones, quibus gratiæ aduentu Liberum arbitrium obliterari contendunt, in fumum redigentur. CAL. Quid in secundo? CAME. Vestra argumẽta soluam. CAL. In tertio? CAME. Catholicorum argumenta proponam, exceptionésque vestras, quantum licebit, augebo. Sed talia responsa statim subiungam, vt nullus deinde iustè loquendi vobis relinquatur lo-

Cap. 6.

Cap. 7.

Cap 8.

Cap. 9. & 10.

2. lib. methodus.

3. libri methodus.

cus: antiquámque illam Proteſtátium Chimæram, quam tum ſcribendo, tum concionando mordicùs ſuſtinere elaboratis, vt gratia aſſiſtente, legem ſeruare nequeamus, è medio tollam. CAL. Quo in angulo reliquas Philoſophorum quæſtiones relinquis? CAME. In illo, in quo tu quoque eas reliquiſti. Multa quidem ſcitu digna Philoſophi, de bono naturali, cum libero arbitrio perficiẽdo, cõtẽplati fuere: multa præterea de bono morali. Sed quid ad nos hæc, quæ à ratione naturæ adæquata proficiſcuntur? quibus cognoſcere queamus, in noſtra eſſe poteſtate, per voluntarios actus, quantum ad naturalem, moralem, vel politicam iuſtitiam attinet, bonos fieri vel malos? Quid de vocabuli etymologia laborare, aut philoſophari iuuat? Hoc quęrimus, Caluine, hic ſcopus eſt noſter: vtrùm Liberum arbitrium, gratia aſſiſtente, ad bonum meritorium remiſſionis peccatorũ, vitæque æternæ, habeamus. CAL. Totus Sorbonicus eris? CAME. Vtinam cum Sorbona, quæ quidem mater veritatis eſt, Auguſtini graues ſentẽtias illas nunc tractare liceret, quæ ad excludendas Proteſtantium Chimæras neceſſariæ ſunt: cæteris aliorum poſthabitis curioſis conflictationibus, ex Philoſophorum principiis ductis: tanquam illis, quæ ad noſtrum inſtitutum parum conducere videntur. CAL. O quàm probè Sophiſtas omnes excludis! CAME. Sophiſtas omnes, cùm Theologi, tum Philoſophi, omni tempore odio habuerũt. ſed quos tu Sophiſtas vo-

Philoſophorũ quæſtiones ſecũdum naturã omittimus.

Authoris ſcopus.

Sorbonæ veriſſimæ laudes.

Sophiſtæ qui.

cas? CAL. Illos Sophistas hoc tẽpore esse aio, qui dialecticis syllogismis, atq; Philosophorũ propositionib⁹, sacras quęstiones decidere conãtur. CAM. Vos potius erubescere deberetis, qui non syllogismis, sed solœcismis philosophari vultis. CAL. Quid Philosophia cum Theologia cõmune habet? CAM. Cùm ratiocinari nos Logica doceat, Philosophi verò, veritatẽ secundũ naturã agnoscere: minimè absurdũ est, si in re theologica, tanquã ancillis, sobriè illis vtamur. Sic enim Salomon ancillas euocari iussit, † & Paulus Philosophos citauit.† CAL. Graues illorum sententias, Paulũ citasse fateor: sed num illos ego sequar, qui post mille distinctiones, mille alias subdistinctiones, absque vllo sacræ scripturę testimonio, quadã sub cõfusione, supra tecta ambulãtes, addũt? putidas nęnias, quas in scholis deblaterare Sophistę solẽt, frustrà auscultabo?† pręsertim cùm sic Philosophiã Logicámq; contorqueãt, vt omnia in sola ratiocinatione, absq; fructu consistãt. CAM. Calumniari certè hoc est: cùm videamus hoc pręsertim tẽpore, summo cum ordine, magnáque cum grauitate, doctrina, & quiete, omnes Sorbonæ Patres disputare. CAL. Quid de cęteris sentis, siqui tales sunt? CAM. Horũ ego vanas disputationes neglectas volo: has pręterea inutiles subdiuisiones, quæ in Chimærã plerũque abeunt (vbi aliquẽ Orthodoxũ saltẽ scriptorẽ nõ habeãt) circumputari opto. Siquidẽ Christus, minimè, Scrutamini philosophiã, sed scrutamini scripturas, dixit: † & pręcauẽda esse sophismata, quæ ex inani philo-

Quatenus philosophia vti debeamus.

† *Prouer. 9.*
† *Ad Tit. 1. Acto. 7. 1. Corin. 15.*
† *Cal. inti. antido. p. 169.*

Cõtra illos nominales, qui verbosis disputationibus saturati, non solùm patres, verũ etiam integram scripturam silentio prætereunt.

† *Ioan. 5. f*

ſophia proueniũt,ne variis doctrinis abduceremur

†Colo.2.b. Paulus quoque monuit,†veram Philoſophiam, vt ſectaremur,docens. CAL. Duplicem philoſophiam Paulus ponit: quarum vnã veram,alteram inanem vocemus? CAM. Eam veram eſſe ait, quæ clara ac firma argumenta continet: ita, vt neque fallaciis,

†2.Cor. 4. 4. Dei verbum adulteretur,† neque ſtrepitu quodam & inani verborũ ſonitu,nil intelligendo, homines

†2.Timo. 2.b. ſubuertantur: † quin potiùs philoſophicis probationibus,demonſtrationibúſque,ſcripturę teſtimonia explicentur,quem in modum puram puro ſermone quæramus veritatem. CAL. Idipſum oro, vt philoſophorum argumẽtatione depoſita, ea Chriſtiana mecum ſimplicitate loquaris,qua piſcatores nos loqui docuerunt. Quid enim Ariſtoteli cum Paulo? Quid Platoni cum Petro? CAM. Hoc tibi Caluine condono, vt quandocunque ſacræ ſcripturæ teſtimoniis conuictus non fueris,quæ id cõfirment, quod patres noſtri ratione plerũque probant,nunquam te ſuperatum exiſtimes.Inſuper & hoc prędtabo,vt vbi de intellectu ſcripturarum dubitaueris: me viciſſe nolim, antequàm in ſingulis noſtris controuerſiis, tuis confeſſionibus tibiipſi contrariis,confundaris. CAL. Iniuriis me laceſſere iam incipis. CAM. Hoc abs te impetratũ omnino volo,vt cùm fabulas eſſe ea quæ attuleris,aut Chimęras,vel in fumũ reſolui,deliria,ſeu falſa,aut hęretica eſſe dixero,minimè iſthęc cõtumelioſa eſſe putes: ſed potiùs hunc in modum me loqui, vt ordo

Quot modis, proteſtantes ſuperare, author offert.

ipſe ſcribendi, propriam vim retineat: quod vel hoc argumento dignoſcere ſatis poteris, quando me quoque idipſum patienter audire animaduertes.

CAPVT SECVNDVM.

Caluini varietates, quas in Liberi arbitrij explanatione ſcripſit, ex parte hoc loco enarrantur.

CAMERARIVS. CALVINVS.



Proteſtantium verſutia.

ALAM te dicere, & concionari diſcipuli tui referunt: Liberi arbitrij quæſtionem cõmodè intelligi non poſſe, niſi rei huiuſce veritatem hactenus incognitam, rurſum Spiritus reuelet. CAL. Inſpirationibus magis, quàm ſyllogiſmis, Liberum arbitriũ dignoſci poſſe cenſeo. CAM. Verſuta certè aſtutia hæc eſt, qua rectũ ſcripturarum ſenſum effugere nunc poſsis: perinde enim loqueris, ac ſi noſtro hoc, non autẽ aduentus Chriſti ſæculo, primitias Spiritus habuerimus. † *† Roma. 8.d.* CAL. Quãdo, & vbi vult Spiritus, ſpirat. † CAM. Doctrina ergo tua, ſuper Liberi arbitrij quęſtione, omnino contemnenda erit. *† Theſſ. 2.b. Ioan. 3.b.* CAL. Quapropter? CAM. Siquidem Spiritusſancti haudquaquam eſt. CAL. Vnde hoc hauris? CAME. Num Spiritusſancti doctrina illa erit, quæ in tot, tantíſque rebus ex diametro ſibi ipſi aduerſatur? non quidem inconſtans, ſed verax Dei Spiritus eſt. † CAL. Incipe varietates has recenſere. *† Rom. 3. a.*

Caluini varietates.

CAM. Quanquam ſuis locis fuſiùs iſthæc & maiora enarraturus ſim: tamẽ vt commodiùs ad hoc certamen te accingere poſsis,

quàm breuiſsimè partem illorum percurram. Dicis nanque ſic cor lapideũ tolli, nouum verò carneum,in aduentu ſpecialis gratiæ creari: vt,deleta voluntate mala, atque penitus immutata, noua voluntas,quæ ſolius Dei opus ſit, in anima creetur.† Alio tamen in loco,voluntatem primam, ſanari, reparari, ſeu præparari contendis: † tametſi alibi dixiſſes,reſtaurari & creari ſimul.† Auguſtinũ præterea ſequeris,non cogi homines inuitos Dei gratia: ſed voluntarios regi, vt ſponte pareant & ſequantur.† Itaque hoc defendis, vt alibi ſubiunxeris, neminem inuitum credere: † & tamen in tua Inſtitutione illud negas: inquiens, eſſe nonnullum in voluntate hominis, Dei gratiæ locum, non quæ illam purget, ſed quæ intus cohibeat: † coactionem,quam vbique negaueras,rurſum proponens. Porrò in tuo Interim, minimè Deum in homine tanquam in trunco agere fateris†. Itidem In Antidoto: alibi tamen ſic ais,Quid plus exprimeret, ſi nos vocaret ſtipites in operibus Dei cõſiderandis?† Et non ſolùm aſino, in Epiſtola ad Roma. hominem comparaſti: † verumetiam inferiorem aſino illum facis,cùm inquis: Non diſplicet ex Chryſoſtomo,† quòd ſpontaneos dicat homines ad ſequendum eſſe,qui trahuntur: ſed quia proprio motu ſequi debere ait†. Aſſeueras denique, nil homine agente, gratiam in animam intromitti:† & tamen alio in loco dicis, liberũ nolle ea ratione ipſi homini adiacere,quia bonum nolle

†Inſti.p.36 37. ibi ſequitur. & p. 37. ibi, ſed erunt.
†Contra Pighiũ. p. 92.100. 103.
†Inſt.p.53. ibi,pugnat tanti.p. 172. Aug. de gra. & lib.arbi.5. 23.bo. per ſe.13.
†Cõtra Pighi.p.105.
†Inſti.p. 53.
†pag. 79. ibi,proinde
†Inſt.p.29. Ro. 7. ibi, Venundatus.
†Chry.Homil.34.ſu. Ioannem.
†Con.pigh p.227.
†An.Seſſi. 6.

potest:†huiúsque generis multa, quæ tum breuitatis causa omitto, tum etiam ne tāta farrago, lectorum animos abducat. CAL. Si causas, quare ego sic locutus sum, pōderasses: aliter diceres, quàm dicis. CAM. Tametsi cæteri hanc ob causam mirum in modum te accusent: ego tamen ius tuum, aliis in locis commodiùs examinandum reseruo: & vbi adhuc tibi ipsi cōtrarius fueris, errores hos iustè condono: tum quia æquum esse nemo prudens censet, nos iam à pueris illico nasci senes: quo planè iuuentutis tempore (vt dicere soles, résque ipsa docet) typis Institutionis librum præmaturè tradidisti: tum etiam, cùm minimè accusandus sit, quisquis libellos suos in melius restituit & corrigit. vtinámque in reliquis idipsum ageres, & minimè posthac dubitares, quin vir ille beatus, qui potuit transgredi, & non est trāsgressus: facere mala, & nō fecit:†audacter Christo iusto iudici in die sua, dicat: Bonum certamē, (gratia tua comite) certaui, cursum cōsummaui, redde mihi coronā iustitiæ, quā tua misericordia promisisti.† CAL. Operire paululum cum his nobilibus, donec relaxata mēbra, quæ satis ob publica officia cōquassata sunt, reficiā, reliqua perendie tractaturus. CAM. Quibus armis certādū? CAL. Nuda scriptura. CAM. Placet: sed cùm vnum Augustinum, semper tanquam eum exceperis, qui vbique de libero arbitrio optimè senserit: illum in manibus perpetuo nos habere debere, te consensurum haudquaquam du-

†Insti.c. 2. pag. 59.

Ecclesi. c. 31.

† Vide in lib. 3. c. 10. §. 2. lib. 4. c 11.

Augustinū modò Protestantes præferunt, modò abnegant, modò verò falsò illum transcribunt.

†Insti.c.2. pa.22.24. cōtra Pigh. pag.83. bito.† CAL. Quòd Augustinum dixerim, vbique clarè, vbique verè, & conuenienter de hac re loqui: hoc vbi dixerim, demonstra, si tibi fidem adhiberi optas. Augustinum asserui prorsus in hac quæstione esse nostrum: quod autem congruenter in libris omnibus secum loquatur, mihi nunquam in mentem venit asserere. †Con. Pigh pag.95. † CAMER. Ah Caluine, quid agis? nónne tu es, qui Pighio respondens, sequentia verba aliquantulum obscura scripsisti? (Ego verò, vt minimè detrecto litem ex aliis posterioribus libris, si opus sit dirimi: ita sic pugnandi cupiditate incaluisse Augustinũ in aliis nego, quin liquidam & distinctam veri expositionẽ semper retinuerit. †Cō. Pigh. li.3.pag.86 †) Quid illud semper, quid illud veri expositionem? & alio in loco, ne in vna quidem syllaba ab Augustino, in ipsa quoque prædestinatione te differre, palàm prædicas. †In li.de prædesti.pa 33. & 34. †Hæc sanè magna Protestantium versutia est: vt palàm coram miseranda plebe, Augustinum tanquam pallium errorum suorum præferant: deinde verò cùm placet, eundem, quem gregi eorum asciscere insudarunt, confestim repudiare non erubescant. Vtramuis partem elige, vel Augustinum contra vos esse fateri, vel ab illo omnino stare. *Protestantium versutia.* CAL. Vbi Augustinus aliquid contra nos scripsisse videtur, iuuentutis eius tempore hoc fuit: quãdo totus philosophiæ intentus, Manichæorũ hæreses improbauit & refellit: quæ verò pro hac nostra opinione scripsit, senex, religiosus, atque Spiritusancto re-

fertus edidit : eo nimirum tempore, quo aduersum Pelagianos complures libros edidit.† CAME. †lib.3.con. Pigh.p.90.

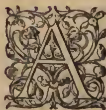
Ab Augustino sancto ac sene, omnes eius libros habemus: Iuuene, nullum.

Ab Augustino sene & sancto, omnes libros senectutis sanctitatísque tempore scriptos accepimus. CAL. Quis ista ait? CAME. Res ipsa docet. Siquidem Augustinus in senectute, si qua malè senserat, aut retractauit, aut declarauit: quo fit, vt quæcunque retractata non sunt, à sene sanctóque Augustino habeamus. Vtinámque hoc vos dolo non vteremini, Augustinum nimirum aliquando diminutè transcribere: quòd certè alterum Augustinum excudere est.

CAPVT TERTIVM.

Cùm minimè deceat quædam à Caluino requirere, quæ ad intelligentiam verborum necessaria sunt, Idiotas illa docet, vt promptiores ad percipiendum, in quo Liberum arbitrium consistat, ipsi quoque reddantur.

CAMERARIVS. IDIOTA.



ALLOQVAR Idiotas, dum Caluinus quiescit: vt Christianæ pietati satisfaciam. Hem, viri auditores, adéstne ex his qui astant, idiota aliquis, qui hoc sibi sumat, de libero arbitrio se posse disputare? IDIO. Caluino excepto & paucis, maiori ex parte, aut idiotæ, aut grammatici sumus om-

nes, qui ſpiritu Dei, in nobis habitantis, rei huiuſce periculum facere parati ſumus. CAME. Quid ad negãdum Liberum arbitrium, mentẽ veſtram ſollicitat? IDIO. Quia hominũ inuentio, Liberi arbitrij nomen eſt, ſcripturæ incognitum. CAME. Sic & Manichæi dicebãt, †Catholicos patres ad decipiẽdos homines Liberi arbitrij nomen inueniſſe: quorum finem iam vidiſtis. IDIO. Quid tu reſpondes? CAME. Rectum hominẽ Deum creaſſe Salomõ teſtatur: nónne? IDIO. Sic ſcriptura ait.† CAME. Si rectus, ergo rectè, & cum rationis, atque voluntatis libertate creatus. IDIO. Temporis illius Salomon meminit, antequam Adamus peccaſſet. CAME. Fateris ergo Liberũ arbitrium Adamum habuiſſe. IDIO. Maximè, ſed peccando, ſe perdidit & illud, deſeruit Deum & deſertus eſt.† CAME. Num penitus? IDIO. Per velle malum, rectè perdidit velle bonũ, Auguſtinus inquit.† CAME. Sed eodem libro ſubiungit, nõ eſſe catholicum hominem, qui Liberũ arbitrium negat.† IDIO. Atque illos hæreticos eſſe putat, qui ad malum nos voluntatem propriam habere negant, his in verbis: (Nam neque liberũ arbitrium quicquam niſi ad peccandum valet) bellè docens, nullum eſſe ad bonum liberum arbitrium.† CAME. Cur aliter quàm ipſe loquatur, Auguſtinũ tranſcribere perpetuò ſtudetis? IDIO. Quid falſi hîc eſt? CAME. Cõtinuò nanque, poſtquam præmiſſa verba à te citata Auguſtinus ſcripſerat, ſequẽtia addi-

† Auguſti. de actis cũ fœli. li. 2. ca. 5.

† Eccle. 7. d.

† Decor. & gra. cap. 11.

† Hypog. li. 3. col. 3.

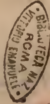
† Hypo. lib. 3. col. 10.

† De ſpi. & lite. cap. 3.

Idiotarum Lutheranorum error, qui Manichaos ſequẽtes, liberũ arbitriũ rem à Catholicis fictã eſſe dicunt.

Non eſt Catholicus, qui liberum arbitriũ negat.

Liberum arbitriũ quid ſit.



dit: Si lateat veritatis via.† Siquidem Liberum arbitrium ad malum sufficit: ad bonum autem parum est, nisi adiuuetur ab omnipotẽti bono.† IDIO. Post somnum, cum Caluino isthæc disserere poteris. CAM. Vereor, Idiota, cùm ista nescias, ne Liberum arbitrium quid sit, omnino ignores. IDIO. Omnes Liberi arbitrii definitiones Caluinus in sua Institutione coaceruauit.† CAM. Et tamen adhuc quid Liberum arbitrium sit, non explanauit. IDIO. Doctum virum Caluinum esse vbique prędicas. CAM. Doctũ: sed suis. & quia doctus, dolo id eum tacuisse puto. IDI. Doce tu nos: vt siquis capere poterit, capiat. CAM. Quoddam enim figmentum grammaticorũ Protestantes sibi effingũt: vt Catholicos mordeant, quasi idcirco liberũ esse nos dicamus, quia homo solus, actu, hoc vel illud bonũ opus, vt vult, operatur. IDI. Nil quidem ignorat is, qui hunc in modum de ipso Libero arbitrio sentit. CAM. Immò omnia. Poterat nanque crebra meditatione discere: aliud dici, hominem liberi arbitrii esse, vt dissentire & cõsentire possit: siquidem consensus & dissensus noster est, † nostrum item vt dicamus, Velle mihi adiacet, perficere autem non inuenio.† quem in modum post Adami peccatum Liberum arbitriũ ad velle vulneratum absque merito, nõ autem ad posse, (secũdum Augustinum) habemus, donec ab eo curetur, cuius liuore sanati sumus.† Aliud verò: vt homo non modò perficere, sed neque absque

Protestantiũ error ad cognoscendum, quid liberum arbitrium sit.

Liberum arbitriũ, hoc est potentia cõsentiendi vel dissentiendi, distinguitur à Lib. arbitrio iustè operandi: vt primum dicatur liberũ arbitriũ, secundũ liberatum arbitrium.

† *De spi. & litera.*

† *De cor. & gra. cap. 11.*

† *Insti. cap. 2. pag. 24.*

† *De spi. & litera. c. 34*

† *Roma. 7.*

† *Hyp. 3. col. 1. 2. 3. & 4.*

Deo quicquam cogitare meritoriè possit: eò quòd à sola gratia homo ipse hoc habet,† Augustino teste, cùm ait: Adiuuat propositum bonum subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia: studiũ quoque hominis quod dicitur bonũ, quamuis cùm esse cœperit, adiuuetur gratia: non tamen incipit sine gratia.† IDIO. Gratia ergo nouã naturam generat. CAM. Minimè. IDIO. Equidẽ hoc intelligere nequeo. CAM. Et hoc ideo, quia ignoras aliud esse, hominẽ libertatẽ arbitrij habere, hoc est, potentiam cõsentiendi, vel dissentiendi, vt dixi: quod naturæ liberum dicitur arbitrium. Aliud verò, libertatem meritoriè operãdi iustitiam: quod liberatum liberũ dicitur arbitriũ†: liberatũ dico ad iustè viuendum†: quod à sola gratia initiatur, & ea coadiuuante consummatur, vt vidisti. IDIO. Probè quidem omnia, nobis tamen inaudita. CAM. Hæc si cogitare voluisset Caluinus, minimè in sua Institutione,† & in lib. contra Pighium†, Aug. iocosis verbis vsum fuisse dixisset: cùm in citatis locis liberum & liberatum arbitrium distinguit: per primum arbitrium, potentiam consentiendi, vel non consentiendi intelligens: per liberatum verò, ipsam quoque libertatem operandi iustitiam. Quæ libertas esse non potest, antequam ab illo idem homo liberatus sit, qui verè nos liberos facit.† Intantum enim libera est: inquantum liberata est, & tunc voluntas libera, appellatur voluntas. †est enim in potestate nostra quid

Margin notes (left): †Hypo.3. col.4.cont. du.epi.2. cap.8. — †Aug.contra du.epi. li.2.cap.15. — †De corr. & gra. ca. 13. — †Cõtra du. as epi li.1.c. 2.lib.3.c.4. de nat. & gra. c. 43. epi. 46. ibi de fructu iustitiæ. Hyp. lib.3. — †Pag.24. — †pag.85. — †Ioan.8. — †li.1. retra. cap.9.

Margin notes (right): Iustè aliquid cogitare nõ possumus sine gratia. — Liberum liberatũ arb.

velimus gratia aſsiſtente, quam deſuper accipimus, cùm præparatur à Domino voluntas:† ab hac quidem Auguſtini ſententia Caluinus diſcedere non poteſt: qui in libro contra Pighium illam approbat †. Et ſi iſta animaduertiſſet, minimè in ſua Inſtitutione, catalogum illum longum ſententiarum Auguſt. coaceruaſſet: † nixus oſtendere, Auguſtinum ſeruum arbitrium vocaſſe: haudquaquam, inter propenſiones illas, quarum Paulus ad Romanos meminit†, & ipſam voluntatis ſeruitutem, quantum interſit, diſtinguens: de quibus cum eo paulò pòſt acturus ſum, †ea illi oſtẽdẽs, quæ fortaſſe in hunc vſque diem non cogitauit. Nec denique aduerſum Catholicos patres adeò excandeſceret, apertóque ore illos irrideret, quòd Liberi arbitrij hominem nunc ſpoliatum, ad Dei gratiam confugere doceant: nunc propriis ipſius armis, aut inſtruant, aut videantur inſtruere.† Tria nanque diſtincta Pelagiani conſiderarunt: potentiam nimirum, qua poteſt homo eſſe iuſtus: voluntatem item, qua vult eſſe iuſtus: & actionem, qua eſt iuſtus. quorum trium, ſolam potentiam, qua homo ſpoliatus erat, Deo aſcribebant: voluntatem verò, id eſt actum voluntatis intrinſecum, actúmque extrinſecum, nimirum opus, quaſi propriæ hominis vires eſſent, ipſi homini tribuebant. Nos autem omnia tria ipſi Deo attribuimus: ita vt in omnibus, quo ad meritum denudati, non ſolùm potentes, verumetiam volentes & perficientes, à gratia

Caluini contradictio.

Pelagianorum error circa potẽtiam, volũtatem, & actum.

† *li. 1. retra. ca. 9. de gra & libero arb. c. 15. & 16.*

† *pa. 100.*

† *Inſti. pa. 24.*

† *Cap. 7.*

† *Infrà. c. 6. & li. 3. c. 3. in princ. & §. 4.*

† *In anti. ſeſſ. 6. & in Inſti. vt ſuprà.*

ſimus:interea dum veſte nuptiali charitatis induti, inſolidum gratia aſſiſtente volumus, & meritoriè cooperamur.† IDIO. Nónne voluntas,& voluntatis actus intrinſecus, pro eodem à Philoſopho vſurpantur? CAM. Vtique, vbi de rebus naturalibus, non autem de ſupernaturalibus loquimur: in quibus aliud eſt potentia humana: aliud virtus à Deo infuſa:vt ſanato homine,ipſa volũtas ſic pręparetur,vt homo bonum velle poſsit:quandoquidem multi ſunt, qui volunt & non poſſunt,multi qui poſſunt & non volunt†: multi qui ſecundum naturam abſque merito poſſunt & volunt,ſed impediti ab aliquo extrinſeco ne mereantur, quanquam bonum aliquod optent, nec velle nec perficere inueniunt.quo fit vt velle & perficere à Deo ſit.† IDIO. Nónne omnia ſimul Caluinus dixit, cùm ait: Nihil ad arbitrij libertatem attinet, an homo ſenſu naturæ ad bonum appetendum feratur: ſed hoc requiritur, vt bonum recta ratione diiudicet,cognitum eligat, electum proſequatur.† CAM. Bella quidem Liberi arbitrij definitio hæc eſt,in qua neque quouſque feratur,declarat:neque an ratio ſola, vel gratia aſsiſtente iudicet,exponit: neque qua potentia eligat, electúmque proſequatur, ſtatuit. nónne hoc potius Liberi arbitrij definitionem occultare eſt? IDIO. Optimus teſtis pro Caluino,ſua Inſtitutio erit,per ipſum non ſtare, quominus Liberum hominis arbitrium vocetur,modò ſana verbi definitio nobis conſtet. †

† Aug. de gr. chri, ca. 3. 4. & 6.

† De ſpi. & li. 31.

† Philip. 2.

† Inſti. ca. 2

† Con. Pigh pa. 109. li. 3

Liberũ arbitrium ſecundum Caluinum.

Nomen liberi arbitrij Caluinus admittit, ſed ſuo ſenſu illud definire vult.

d. i.

CAME. An vocabuli ſignificationem, Caluinus rectè vos docuerit,tu ipſe ex præmiſsis iudica.nolo te philoſophica doctrina, quam ferre non potes, confundere: in quam ſi penetrare poſſes, eueſtigiò Caluinum condemnares. at hoc vnum illorum vice addere non deſinam, quippe vt nullam Liberi arbitrij definitionem rectam eam ob cauſam à Proteſtantibus expectare poſsis: quia Liberum arbitrium obliterare potius quàm veritatem quærere nituntur.† IDIO. Cur igitur ſic Caluinus loquitur? CAME. Voce enim quadam à ſe efficta, quaſi veritati in quibuſdam acceſſerit, Liberum arbitrium coram ſuis confitetur: factis autem,veri liberi arbitrij ſubſtantiam omnino negat. IDIO. Veſtras igitur definitiones afferto. CAM. Lacte prius vos paſcam: deinde carnibus. IDIO. Quid iſtud? CAME. Faciliora proponam, vt vos ad maiora percipienda magis idoneos efficiam. IDI. Quid ſibi volũt iſtæ tuæ metaphoræ? CAM. Lac erit, principiò quid ſit Liberum arbitrium,ſecundum philoſophos ſummatim intelligere: carnes verò, vt quem in modum(præter ea quæ diximus) Theologi Liberum arbitrium definiant,intelligatis.

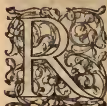
† *Infra. c.4. 5. & 6.*

CAPITIS TERTII

§. PRIMVS.

Quid Liberum arbitrium secundum Philosophos, absque merito sit, obiter hic enarratur, cæteris posthabitis, quæ parum, aut nihil ad hoc institutum attinent, Philosophis philosophica relinquendo.

CAMERARIVS. IDIOTA.



OGABO in primis, antequam ad ipsam definitionem veniamus, an ex præmissis verbis Caluini intelligas habitum, actum, vel potentiam, Liberum arbitrium esse. IDI. Quid voces istæ significent, nullo vnquam tempore audiui. CAM. Hui, isthęc puerilia adhuc ignoras: & de Libero arbitrio loqueris? IDI. Quídnam contendis: vt mentiar? CAM. Verè te nunquã ista audiuisse autumo: cùm neque Caluinus ista in libro contra Pighium enarrans, semetipsum declaret.† IDI. Illa tu supple quæ Caluinus omisit, ne posthac cæteri idiotæ in principiis errent. CAM. Attentas aures prętabis? IDI. Paratus ad audiendũ sum. CAM. Et ego ad loquendum. Est habitus, qualitas quædam in anima, hanc vel illam potentiam informans, principium nimirum quoddã eliciens actum: percipis ista? IDIO. Teneo. CAME. Nosti rursum, an Liberum arbitrium habitus naturalis sit? IDIO. Quid me de his interrogas?

An in potentia, habitu, vel actu, Libe. arbitrium consistat.

†*Vide in c. 7.*

CAM. Non quidem habitus naturalis esse potest: siquidem habitus naturalis, naturaliter inclinat. Liberum verò arbitrium gratia liberatum, supernaturale quoque bonum inquirit: cui vltimæ parti satisfacere, naturalis habitus nequiret. IDIO. Sit igitur habitus infusus, vt omnia comprehèndat. CAM. Neque etiam infusus habitus esse potest: eo quòd secundum Aristo. habitus circa vnum se habet: Liberum verò arbitriũ, inter duo quoque, siue cōtraria, siue cōtradictoria sint, adesse potest. IDI. Erit ergo actus: siquidem cùm inter duo, quæ proponuntur, iudicat, iam agit. CAME. Principium actus qui sequitur, Liberum arbitrium vocamus, non autem actum. IDI. Cur non actum? CAM. Ne non agendo, homo ipse Liberum arbitrium habere desinat. IDI. Quid tandem erit? CAM. Animæ potentia, gratiæ superuenientis subiectũ, qua assistente operamur bonum, ea verò desistente, malum: †quandoquidem hoc quisque in potestate habere dicitur, quod si vult, facit: si non vult, non facit: quasi voluntatis nostræ sit, & proprij arbitrij libertatis, vel facere si volumus, vel non facere si nolumus.† IDI. Quid potentia ab habitu differt? CAM. Habet se homo per potentiam, vt potens operari: per habitum verò, vt aptus ad operandum, siue bonum siue malũ, prout habitus ipse circa vnum est. IDI. Nónne ista duo idem sunt? CAM. Nequaquam: siquidem potētia est, qua possumus aliquid simpliciter, etiam circa plura: ha-

† *Hypo.3. col.3.ibi. sed cur.*

† *De spi. & lit.c.31. & Hie.aduer. Pel.li.1 to. 2.*

bitus verò, nec ſimpliciter, nec circa plura poteſt: eò quòd aptitudinem circa vnum continet: ita, vt habitus ſuperuenire dicatur, potentia verò in propria eſſentia adſit. IDIO. Da exemplum. CAM. Pone facultatem concupiſcendi, tanquam potentiam in homine adeſſe: num virtus ipſa, addito habitu temperantiæ, bonum concupiſcere poteſt? addito verò habitu intẽperantiæ, malũ? IDI. Etiam. CAM. Ad hunc modum igitur intelliges, habitum temperantiæ, aptum ad benè concupiſcendum, ipſam potentiam concupiſcendi habiliorem reddidiſſe: habitum verò intemperantiæ, ad malè concupiſcendum: ita vt potentia ipſa, circa vnum aptior reddatur. IDI. Quomodo liberatum arbitrium, liberum infuſa gratia dici poterit, ſi gratia propter vnum, id eſt bonum, infunditur? CAM. Hoc ſolo vulnerata anima egebat, vt ad volendum & operandum bonum, ſanaretur, non ad peccandum, quod ſuapte natura homo omni tempore habuit.† IDI. Sit potentia: quid tum? CAM. Sat eſt lac iſtud te manducaſſe, vt inde aptiori in loco, quomodo Gratia ſeſe habitus inſtar habeat, vt homo vnum duntaxat, nimirum bonum meritorium, cum arbitrij libertate conſummare queat: & gratia principium actus qui ſequitur, ſit, facilè ſimul percipere poſsis. reliqua igitur aggrediamur. IDIO. Perge. CAM. Magna dubitatio apud Ariſtotelem fuit, vtrùm electio, ad vim appetitiuam, an ad vim cognitiuam pertineat: cùm electio ipſa, vel intelle-

† De eccle. dog. cap. 21. hypo. li. 3.

Electio quæ per liberum arbitriũ fit, vtrùm ad vim appetitiuam, an cognitiuã, pertineat.

ctus appetitiuus sit, vel appetitus intellectiuus†. ID. Quid tandē Aristoteles concludit? CAM. Ad hoc quòd sit appetitus intellectiuus, magis inclinat†. IDI. Quid appetitus ipse intellectiuus est? CAM. Desiderium consiliabile nominatur. IDIO. Ignotum per ignotius. CAM. Potéstne homo aliquid, secundum sensum, absque consilio rationis appetere, à quo voluntas non declinet? IDI. Maximé. CAM. Potest rursum aliquid cum discursu rationis velle? IDI. Quid ni? CAM. Primo igitur modo, optio illa inconsiliabilis est. Secundo verò modo, consiliabilis, vt Liberum arbitrium rationis voluntas dicatur. † intelligis & ista? IDIO. Maximé. CAME. Vbi ista perceperis, dic amabo, num etiam si integra Philosophia, & Theologia tota obliteratæ essent, tamen sola natura in te ipso hoc experiri possis: nempe vt inter voluntatem inconsiliabilem, & rationis iudicium (donec consiliabilis ipsa voluntas fit) controuersia quædam sæpe in anima adsit: quæ suspensam, tanquam rem non constitutam, ipsam voluntatem detinet, donec vnum ex duobus contrariis, seu diuersis, velit? itidem & iudicium, in quam partem inclinet? Experientia certè rei huius magistra est: cùm mulier pulchra nobis sese offert, quam voluntas primo motu semper appetit, sed ratio reluctatur, vt legi Dei pareat: intra quod interuallum (etsi vnicum momentum sit) sufficit rationis iudicium liberum, ad iudicandum esse, atque voluntatis arbi-

Appetitus intellectiuus.

Optimum exemplum, quo Idiota, solius naturæ ope, Libe. arbitriū quid sit, intelligere queat.

† *Ari. 6. Eth.*

† *Ari. 3. Ethi. ibi electio cum ratione est atque mēte*

† *Aug. de eccle. do. c. 21.*

trium liberum ad volendum. IDI. Minimè quidem, siquis rationis capax est, hoc negare audebit. CAME. Liberum ergo arbitrium secundum Philosophos confiteris: quod inter duo (siue contraria, siue contradictoria sint) liberum rationis & voluntatis iudicium, intra hoc interuallum continet: vt homo vni vel alteri hęrere poſsit. Sic enim philosophi Liberum arbitrium definiunt. Liberum arbitriũ iudicium de agendis est, procedens à voluntate. His duabus vocibus compositum, quasi liberum propter rationis substantiam sit: arbitrium verò, propter substantiam voluntatis. IDI. Sæpenumero ego audiui, summã libertatis, in ipsa substantia voluntatis permanere: quæ cæteris partibus animæ dominatur. Quo fit, vt congruentiùs liberum propter voluntatem dicatur: arbitrium verò propter rationem. CAM. Aliud quærere est, vnde vocabulorum compositio hæc nata sit, quod nunc inquirimus: & tunc considerato Libero arbitrio, tanquam termino, à quo: quia nihil est (vt ita dicam) volitũ, quin præcognitum sit, ordinis ratione atque originis: Liberum propter substãtiam rationis dicetur, in qua radix Libertatis est: & arbitrium, propter substantiam voluntatis. Siquidem minimè quid Liberum arbitrium actu sit: sed quid in potentia sola ad actum nõ deducta sit, hoc loco quærimus. Alio & secundo modo Liberum arbitrium actu consideratur, ratione finis, ac termini ad quẽ, propter actus eliçitos, & operationes nostras: &

Liberũ arbitrium, quid secũdum philosophos sit.

Quare ex duabus vocibus, liberum arbitrium, com positũ est.

tunc liberum propter ſubſtantiam voluntatis, quæ ſumma cum libertate rationi imperat, vt ſecundum modum ab ea præſcriptum arbitretur, liberum dicetur arbitrium verò, propter ſubſtantiam rationis, cui arbitrari conuenit†. Dixerim hæc, vt in mente aliorum veritas eluceſcat: non autem quòd ingenium tuum (idiota cùm ſis) obtundere decreuerim: parum ſanè refert, modò ab vtraque ſubſtantia, rationis ſcilicet & voluntatis, liberum arbitriũ proficiſci intelligas. Siquidem (vt dixi) ipſe quoque Ariſtoteles dubitauit, vtrũ intellectus volitiuus, vel voluntas intellectiua ſit. IDI. Nil quidem in vocabuli declaratione, & vocibus à Spiritu-ſancto nõ pronũciatis, laborandũ, Caluinus doctor noſter cenſet: modò de ipſa rei ſubſtantia inter nos conueniat. CAM. Hæc Caluini verba ſunt: Si coactioni opponatur libertas, Liberũ eſſe arbitrium, & fateor & conſtanter aſſeuero: ac pro hæretico habeo, quiſquis ſecus ſentiat. Si hoc, inquam, ſenſu vocetur, quia non cogatur aut violenter trahatur, violento motu: ſed ſponte agatur ſua: nihil moror. Sed cùm aliud prorſus vulgò concipiant, dum hoc epitheton hominis voluntati attributum, vel audiunt vel legunt: hæc cauſa eſt, cur mihi diſpliceat. Siquidẽ ad facultatem viréſque referunt, vt in poteſtate ſua, bonum vel malum habeant, & alterum eligere ſuapte virtute queant.† IDI. Adamuſſim omnia memoriter retuliſti, quæ ipſe concionari conſueuit. At quid tu illi reſpondes? CAME.

† Hæc omnia ex Tho di. 25. ar. 2. quartum arg. 5. 6.

Quomodo liberum eſſe noſtrum arbitrium Caluinus confitetur.

† Con. Pigh pa. 64. 65. 66.

Quanquam iſta commodiùs in progreſſu noſtræ diſputationis tractari potuiſſent: quia tamen hîc de nominis compoſitione agimus, obiter reſpondebo, dolo Caluinũ tacere, nos Catholicos tenere, potentiam hanc, cùm ad bonum tendit, nõ à propria, ſed à Dei virtute & hominis voluntate, quæ ex ipſo eſt homine, procedere. ſicut paulò antè dixi, & iamiam vberius dicturus ſum.† IDIO. Vnde hoc vocabulum deducitur? CAM. Ab arbitrando rationalíque conſideratione diſcernendo quid homo eligat.† IDIO. Solus ergo Adam ante peccatum, Liberum arbitrium habuit. CAM. Per peccatum, Liberum arbitrium hominis poſſibilitatis bonum perdidiſſe fateor, non nomen & rationem. Eſſe fatemur Liberum arbitrium omnibus hominibus, habentibus quidem iudicium rationis: non tamen quòd ſit idoneum, quæ ad Deum pertinẽt, ſine Deo aut inchoare, aut certè peragere, ſed tantum in operibus vitæ præſentis. † IDIO. Nouit Caluinus vos gratiæ Dei omnem virtutem tribuere: ſed quia illum ſpontaneum acceſſum, voluntate quæ ex nobis ſit, fieri contenditis, non autem Dei, qui in nobis vult: hoc ipſe negat. CAM. Poteris tu intereſſe, cùm iſthuc luce clarius, Caluino iamiam oſtendam.† IDIO. Durum mihi videtur, vt cùm ſcriptura nihil de ipſo Libero arbitrio dicat, Philoſophos ſequamur: qui compoſitis vocibus, id quod ſoli Deo conuenit, homini tribuunt. CAM. Petro vicario Chriſti, & Dionyſio Areopagita

† in cap. 10

Cur liberum arbitrium nominatur.

† Hypo. li. 3 col. 3.

† Hypo. li. 3. col. 3 & 4.

Nomen liberi arbitrij in ſcriptura non legi Proteſtantes contendũt, quibus nos reſpõdemus.

† c. 5. 6. & 7.

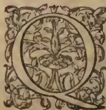
Pauli discipulo tu sanctior es? † Vel Tertulliano atque Clemēte doctior? † cæterísque omnibus, qui vocibus istis sic cōpositis vtuntur? Aut non licet voces accōmodare, vt rerum substātias faciliùs percipiamus? IDIO. Cùm Protestātes palam profiteantur, se spreta omnium patrum vestrorum authoritate, Liberū arbitriū negare, † frustra, Philosophos, atque homines, tanquam Deos præponis. CAM. Aut quærimus, an in operibus humanis Philosophi Liberum arbitriū agnouerint: & hoc non puto vos negare. Aut quærimus, an Liberum arbitriū in opere meritorio homines cognouerint: & tūc minimè humano eloquio, sed diuino reuelatum esse in sanctis scripturis Augustinus respondet & probat †. IDIO. Has nobis ostende. CAM. Hoc in toto libro agimus: præterea nihil. Hactenus sufficiat, Philosophorum Liberum arbitrium quid sit, obiter vobis commonstrasse: vt deinde faciliùs alterū Theologorum percipere queatis.

† *li. 2. de diuer. no.* † *lib. 2. cōtra Marchionem.* † *Insti. ca. 2* † *De gra. & lib. arbi c. 2.*

CAPITIS TERTII
§. SECVNDVS.
Liberi arbitrij definitio secundum Theologos.

IDIOTA. CAMERARIVS.

Liberū arbitriū quid sit, secundū Theologos.



QVAM definitionē Liberi arbitrij, vestri Theologi tradūt? CAM. Primus qui ipsius Liberi arbitrij apertis verbis meminerit, Petrus fuit: cuius verba Clemēs in libris recognitionū mul

tis in locis profert. Origenes deinde suã posuit definitionẽ, vt facultas sit rationis ad bonũ malúmve discernẽdum, volũtatis ad vtrũque eligendũ.† Bernardus verò, cõsensum esse, ob volũtatis inamißibilẽ libertatẽ: & rationis indeclinabile iudicium.† Anselmus item potestatẽ esse, seruãdi rectitudinẽ propter seipsam. IDIO. Vnã elige. CAM. Hoc in summa Aug. vbiq; docet: Liberũ arbitriũ, rationis & volũtatis liberã facultatẽ esse, qua gratia aßistẽte, Liberato arbitrio eligitur meritoriũ bonum: ea verò desistẽte naturali arbitrio malũ.† Sic enim Liberũ arbitriũ stabiliẽtes, nec Liberũ arbitriũ sic defendimus, vt illud à Dei gratia separemus, nec gratiã Liberũ arbitrium auferre cõfitemur. Quin potius cum Augustino dicemus: Si nõ est Dei gratia, quomodo saluat mũdũ? & si nõ est Liberũ arbitriũ, quomodo iudicat mundũ?† IDIO. Quum Gratia ad bonũ tendat, illud vnũ est, quod præstat: quod si vnũ, num circa vnũ, liberum erit, non autem inter duo cõtraria, subcõtraria, seu diuersa? Iam tempus est vt videas, quomodo Deus in ore Idiotarũ loquatur. CAM. Vnde audacia tanta? adiuro te per Deum viuum, vt nunc dicas, an Satan sis, qui in huius ore loquaris. IDI. Quisquis ego sim: quem tu authorem huius nouæ doctrinæ habes? CAM. Vnum, quod bonum est, gratiam pręstare: alterum, hoc est, vt malum agat, corruptam naturam efficere iamdudum dixi. Ast quid si illud vnum duntaxat ad bonum haberet: nónne ad illud vnum liberum arbitrium habebit?

† lib. 3.

† De lib. ar.

† Loca Augustini innumera in marginib' lege, sed omnino de eccl. dog. c. 21. & libro 3. hyp. col. 3. 4. & 5.

† epist. 46.

Liberũ arbitriũ circa vnum.

Cape eos qui glorificabuntur, & in aperto videbis hominẽ qui Deus non est, in hoc tamen Dei participem esse: vt sicut Deus natura peccare non potest, itidem & ipse per gratiam non peccet: itaque Liberi arbitrij esse. quandoquidem seruãdi gradus diuini muneris erant, vt primum daretur Liberum arbitrium, quo non peccare posset homo: nouissimum, quo peccare non posset†. IDIO. Necessitatem iustitiæ Deus habet? CAM. Nescio qua bona cõstrictione naturæ dicere audeamus, Aug. respõdet, ideo Deum non voluntatem, sed necessitatem habere iustitiæ: quia non potest velle peccare.† Et paulò pòst: Non enim vt stulti putant, ideo non erit omnipotens, quia nec mori potest.† IDIO. Quid si Augustinum ego negem? CAM. Paulum negare non poteris, cùm ait: Vbi spiritus, ibi libertas.† Rationem præterea, qua patet, illum in supremo gradu liberum esse, qui gratia sui liber est: vnde prouenit, quòd Deus increatus, creans omnia, & qui quodcunque voluit, in cælo & in terra fecit,† in supremo gradu Liberum arbitrium habere dicatur. IDIO. Isthæc omnia ingenuè fatemur: sed simul Liberum arbitrium, circa vnum bonum, negamus. Siquidem Deus, ipsa bonitas, ipsáque libertas, & qui nos liberos facit: neglecta hac Liberi arbitrij contemplatione à vobis inuenta, suapte natura, bonũ perpetuò operatur. CAM. Sat est Deum diuersa posse, tametsi bonum semper agat. IDIO. Quid istud? CAMER. Omnes sanè filij iræ natura su-

† De ciui. dei lib. 22. c. 30.

† De nat. et gra. c. 46.

† eo. c. 49.

† 2. Cor. 3. d.

† Acto. 17. f. Psalm. 134.

†Ephe. 2.a mus†:nónne? IDIO. Maximé. CAM. Et tamen horum quosdam Deus prædestinauit, quos poterat non prædestinare: & per certos modos ad salutem illos peruenire præordinauit, quos poterat per alios modos saluare. Sic enim Paulum interpretamur, cùm ait, Omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: id est, pro †Ambro. de Trini. liberæ voluntatis arbitrio.† IDIO. Magistro sententiarum, & Hieronymo responde.† CAM. Aliter †li.2.di.25. in Deo, quàm in homine, Liberum arbitrium considerari, Magister duntaxat docet. IDIO. Tu quidem ramos putas, sed gladium ad radicem minimè ponis. dic obsecro, an Deus possit non velle bonitatem suam? CAM. Non potest. IDIO. Ergo Liberi arbitrii nequaquam est. CAM. Valet istud consequens: Adam volare non poterat, ergo Liberum arbitrium non habuit? IDIO. Minimé. CAM. Tale est consequens tuum: Deus non potest non velle bonitatem suam, ergo liberi arbitrii non est? Siquidem ad bonitatē eius, diuersi modi rerúmque ordines ordinari possunt: & voluntas eius nō sic fertur ad vnum in suis affectibus: quin quantum in ipsa est, in aliud ferri possit. IDIO. Vbi tunc illud interuallum pugnæ, infra quod cō siliabilis voluntas fit? Num dicemus Deum inquirendo agere? CAM. Cùm imperfectio humana consilium quærat, hinc fit, vt aliter in Deo, quàm in homine viatore, Liberum arbitrium insit: aliter in glorificato homine, & angelis considerari: ita vt

Deus non potest, non velle bonitatem suā: & tamen nō propterea liberū arbitrium ei aufertur.

Diuersus volendi modus liberum arbitriū statuit.

Aliter in Deo quàm in homine, liberum cōsideratur arbitrium.

Liberum arbitrium multiplex.

Libe. arbi. in patria. viatoris perfectum Liberum arbitrium: ciuium verò cælestium perfectissimũ sit? Libertas quidẽ vrget, quæ in ipsa animæ potentia inest, vt sine coactione & necessitate, is qui suorum actuum dominus est, & diuersa facere, vt ita dicã, potest, id valeat appetere atque eligere, quod ex ratione decreuit. Sic enim perfectissimum Liberũ arbitrium in patria omnes sancti habent. IDIO. Verba tua satis mihi arrident: sed vereor interim, ne aliquod venenum lateat. CAM. Superare Satanam facilè veritate duce potero, decipere nequaquam. IDIO. Homo sum, nõ Satan. CAM. Quicunque sis, Augustinum ausculta, cùm ait: Multò liberius fore arbitrium quãdo non poterit seruire peccato. † Nec ideo Liberum arbitrium non habituros, quia peccata delectare non poterũt: magis quidẽ vt sit liberum à delectatione peccãdi, indeclinabile liberatum.† IDIO. Quid si iterũ Aug. abnegẽ? CAM. † Caluinũ simul negares, qui Aug. in hac de Libero arbitrio quæstione, se sequi gloriatur. Nõ quidem hoc dũtaxat Aug. docet, sed hoc quoque: nẽpe dãnatos, qui in propriis peccatis sibi ipsis placent, Liberum arbitrium ad malũ duntaxat in inferno habere: †ita vt malũ in via, liberum illorũ arbitrium sit: in inferno verò, pessimum. Quæ cùm ita se habeant, noli amplius cum illis errare, qui defendũt, non esse Liberũ arbitrium, nisi ad duo quæ proponuntur cõtraria, vt ipse homo in medio degẽs, quasi ad vtrumque agẽdum, indifferens maneat, & actu

Quæ libertas libe. arbitriũ statuat.

Aliud perfectũ Lib. ar. aliud perfectissimum.

† li. 22. de ci. Dei. c. 30.

† Aug. in loco citato.

Damnatorum Libe. arbi.

Illorum error qui putant liberũ arbitrium non dari, nisi inter duo cõtraria.

† con. du. epi. cap. 2.

vtrumque eligere possit: immò potius cõtrà, satis superque esse puta, quòd animæ potẽtia, quæ minimè tãquam habitus se habet ad vnum, sed ad diuersa, illud vnicũ bonum agere vel nõ agere, aut diuerso modo agere queat: licet non possit eligere malum, quod bono aduersatur. † Alioqui quomodo liberũ ad peccãdum esset, quod vos fatemini? IDIO. Palàm confiteor, non posse nos idiotas, has subtilissimas, Liberi arbitrij contẽplationes capere. CAM. Temerarium igitur est, Idiotas, qui mentes opple-tas tenebris habent, velle de Libero arbitrio disputare. Si tamen doctores esse vultis, saltẽ ex illis ne sitis, qui neque ea quæ dicunt, intelligũt, neque de quibus affirmãt. Sed nostra quoque tandiu legite, donec intelligatis: vt intelligẽdo, quàm falsam doctrinam Rabini vestri prædicent, cognoscatis.

†Patet ista ex Dei Lib. arb. & eorũ qui sunt in patria, vt suprà dictum est.

CAPVT QVARTVM.

Quum eò ventum sit, vt mulieres quoque, de Libero arbitrio disputare non dubitent: quædam illorum argumenta, quibus vti solent, hoc loco, ex parte (prout ipsæ capere possunt) diluuntur.

CAMERARIVS. IDIOTA. FOEMINA.



ADEST aliqua audax muliercula, literarum expers, quæ à vestris concionatoribus decepta, de Libero arbitrio disputare nõ erubescat? IDI. Sagacissimę & nobiles hîc adsunt: quæ Euãgeliũ sequẽtes, sic à Domino eruditæ sunt,

vt doctiſſimis ſcholaſticis ſilentium plerũque imponant. CAM. Enixè obſecro, accerſiri aliquam illarũ cures. IDI. Ecce iam vna adeſt. FOEM. Quid à nobis mulierculis vt quæreres, huc veniſti? CAM. Audiui famam, multas mulieres ciuitatem hanc habitare in ſcriptura eruditas, quæ nõ modò de Libero arbitrio diſputare, ſed cõcionari etiam vel in cubiculis, vel in platea quoque audent. FOEM. Quid nobis tecũ? CAM. Ne graue ſit, quęſo, proprio ore cauſam afferre, cur Liberũ arbitrium negetis. FOEM. Pauli doctrinam ſequimur. CAM. Qua in re? FOE. Deum omnia in omnibus operari.† CAM. Fateor, ſed ſecundũ motum eorum in quibus operatur, ſuauiter omnia diſponens.† Sic enim Deus, qui maximè liber eſt, agit, ita vt aliter aſinam Balaham, abſque rationis arbitrio loqui fecerit: aliter pueros, vſum rationis non habentes, moueat: aliter adultos Liberum arbitriũ habentes, in quibus ſi aliquid præciſe vult, Dominus eſt, qui nos volentes facit, ſed nunquã iniuſtè aliquid velle poteſt:† hominémq; liberiorem efficit, ſiue opus naturale, ſiue morale, ſiue meritorium vitæ æternæ, homo ipſe in via operetur: ſiue quodcunque aliud, poſtquã corpus fuerit glorificatum. FOEM. Heu me miſeram, quid iſtud? CAM. Meminiſſe te autumo, Liberi arbitrii hominem eſſe, in his, quæ natura præſtat: exempli gratia, vineas plantandi, domos ædificandi, comedendi, eſuriendi, vel id genus reliqua.† FOE. Sic Au-

Deus omnia in omnibus operatur.

Quatuor hominis libertates.

Prima libertas in opere naturali.

†1. Cor. 12.

†Sapien. 8.

†Aug. de gr. & libe. arb. cap. 21.

†Hy. 3. col. 4.

gustinum tenere sæpe Caluinus prædicauit. CAM. Putas tunc absque Deo hominem operari? FOEM. Omnino. CAM. Longè à veritate abes: siquidem in his omnibus generalis Dei affluentia adest, qui omnia verbo veritatis suæ portat†. & tamen cum hoc generali influxu, Liberum arbitrium (secundum Paulū) concurrit: qui de se ipso testatur, potestatem sese quærendi victum à Corinthiis habere, sed illa minimè vsum fuisse:† tenes ista? FOE. Teneo. CAM. Responde rursum, an ab eodem Caluino edocta fueris, Liberi arbitrij hominem esse, ad opus morale perficiendū? FOE. Sæpe hoc quoque audiui. CAM. Quid hac de re sentis? nū solum hominem absque Deo, vel cum sola generali affluentia operari: an verò speciale auxilium, quod Liberum arbitriū moueat, requiratur? FOE. Quid me de his interrogas? tu solus Scotistarum rumores, cum Thomistis, nō audisti? CAM. Quos? FOE. Palàm sanè Scotum Thomista quidam accusat, quem Gallica lingua descriptum legi: quinetiam Pelagianum eundem propterea vocat, quòd opus morale, solo influxu generali accedente, cum merito congrui, vt vocant, consummari posse affirmauit. CAM. Quid tibi cum merito? nónne vos omne meritum, tam id quod vocant de condigno, quàm quod de congruo, negatis? FOE. Pergratum mihi feceris, si quid de hac re sentias, dūm Caluinus abest, edisseras. CAM. Longum sermonem habere de hac re necesse esset, & facilè Caluinus ad-

†*Heb. 1. a.*

† *1. Cor. 9. c*

2. libertas in opere morali.

f. i.

uentu ſuo colloquium noſtrum poſſet interrumpere. FOE. Poteris tunc ſilere. interim verò rem omnē narra, nec longitudo ſermonis te ab hoc maximè pio officio abducat: nō enim ita prolixus eſſe poterit, quin breuiſsimus atque dulciſsimus mihi videatur. CAM. Nemo quidem cordatus homo iſthuc negare audebit: hominem nimirum, poſſe abſque merito æterno, morale opus aliquod bonū operari, Paulo dicente, Abraham, ex his operibus gloriam inueniſſe, ſed non apud Deum.† Auguſtinum legant docentem, multa mandatorum quoque opera iniuſtos homines operari abſque merito poſſe: eaſdémque pœnas cupiditate perpeti: quas iuſti ob ſolam charitatem patiuntur.† FOE. Hoc illius ſtomachum conturbat: quòd meritum de cōgruo, huic operi, abſque auxilio ſpeciali Scotus tribuit, ita vt gratia ſequens debeatur: quòd Pelagianum eſſe mordicùs contendit. CAM. Sic quoque Caluinus fecit, quando contra Pighium† magnum catalogum ſententiarum Auguſtini coaceruauit: vetans, ne dicamus voluntatem noſtram aliqua in re, ipſam gratiam præcedere. Atqui omnis labor, & multiplex argumentorum oppoſitio, noſtræ parti profuit. Satis tibi hodie ſit, filia dilecta, liberum eſſe hominem ad bonum morale agendum, ſicut Paulus docet, agnoſcere. An autem bonum opus, morale propterea dici non poſſit, quia omne id quod extra fidem eſt, peccatum potius ſecundum vos dici debet: itidem an auxilium gene-

† *Roma. 4. a*

† *Con. Iuli. lib 4.*

† *Cal. con. pig. à pag. 100. & 121 vſque ad finem illius lib. & li. 5. pa. 168. 169. 170.*

rale sufficiat: an verò speciale necessarium sit, cum Caluino fusissimè agam: ac tunc ista audies. FOE. Cur id mihi denegas? CAM. Duplex ratio id me facere cogit: tum scilicet ne libri methodum turbemus: tum etiam, quia horum capacem te non existimo: & multa Caluinus allaturus est argumẽta, quæ tu omnino ignoras. Quod autem ad congruum attinet: quia in libro de prædestinatione Sotum plenè disserentem audiuimus: ea legere poteris, quæ in libro illo continentur. FOEM. Tertiam saltem libertatem adde in opere iustitiæ meritorio. CAMER. Hoc toto libro primo tractamus, & cum eodem Soto: præterea nihil. FOEMI. Vbi aliter fieri non possit, quartam ne prætereas. CAM. Paulus illam in epistola ad Romanos declarat†, inquiens, Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. FOE. Indigna ego ero, quæ ante Caluini aduentum aliquid audiam? CAME. Quiescamus paululum, vt in sequenti capite huic honestæ petitioni tuæ satisfacere queam.

3. libertas in opere meritorio.

4 libertas in patria.

†*Roma.8.d*

CAPITIS QVARTI, §. PRIMVS.

Suapte voluntate hominem velle, id quod gratia duce vult, ipsæ quoque mulieres docentur, vt eo modo, quo poßunt, hoc intelligant.

FOEMINA. CAMERARIVS.



ANC temporis opportunitatem nacta, quaſdam difficultates quę mihi occurrunt, narrabo. CAME. Incipe illas recenſere. FOEM. Hoc in primis ſcire cupio, an gratia aſſiſtente, noſtra voluntate bonum meritorium velimus, eligamúſque. Sæpe equidem quoſdam concionatores audiui, qui verba illa orationis Dominicæ ponderantes, Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra: omnem voluntatem à nobis excluſam eſſe palàm docebant. CAM. A Deo initium & finem fidei petimus, vt eo donante, credamus, ac pro eo patiamur. FOE. Ita eſt. CAM. Et tamen nos ſumus qui credimus, atque volẽtes libero cum arbitrio tourmẽta patimur: quæ vt ita eueniant, nouam perſeuerãtiæ gratiã, omnes qui fideles ſumus, à Domino petimus.† FOE. Aliquod affer exemplum. CAME. Credere noſtrum ex Deo eſt. nónne? FOEM. Dei opus eſt vt credamus.† CAM. Virtutem ſcilicet præſtando, vt nos credamus: quandoquidem fide Deus ipſe caret. & quanquam omnia in omnibus faciat,

Fiat volũtas tua.

Exempla quibus mulieres quoque edoceri poßunt.

†*de bo. perſ. 2. & 3.*

†*Ioan. 6.*

†*Deprædе. sanc. cap.3* non tamen omnia in omnibus operatur:†ita vt habitus fidei solius Dei sit, actus autem simul & noster, qui insolidum cum gratia cooperamur†. FOE. Clariora testimonia audire optarem. CAM. Sæpe quidem scriptura inquit, Fides tua saluũ te fecit: † Magna est fides tua.†Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti†. quibus si alteram Pauli sententiam addamus, Fides Dei donũ est,†perspicuè cernes, habitum Dei esse, actum autem simul & nostrum. FOE. Vnum testimonium afferre placeat, à quo edoceri possim, Dei esse virtutem, voluntatem autem suapte natura hominis volentis. CAM. Dic filia, Angelo loquente, Maria absque gratia erat? FOE. Aue gratia plena, illi Angelus dixit.† CAM. Quid illi angelus nuntiauit? FOE. Verbi incarnationem, secundum voluntatem Dei. CAM. Statim Maria ea voluntate volens, quæ ex ipsa non erat, sed ex Deo, Angelo respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum? FOEM. Magno interuallo substitit: inquiens, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? hoc est, cognoscere nolo: ita vt cogeretur Angelus modum ei ostendere, quo virginitate retenta, Dei mater fieret.† CAME. Ex his igitur expende, voluntatem Mariæ fuisse, & cum libero iudicio post illud interuallum iudicasse, tametsi gratia plena esset. Ostendunt quoque hoc, tot sancti patres, qui totiens Deo quodammodo resistentes, diuersa verba non respondissent,†vbi voluntas ex nobis non

Marginalia (left): †*Infrà cap. seq. & 10.* †*Mar.5.c.* †*Matt.15.c* †*Mar.9.c.* †*Ephe.2.d.* †*Luc.1.c.* †*Luc.1.d.* †*Ex.4.c.d. cum simil.*

Marginalia (right): *Mariæ liberum arbitriũ in verbi incarnatione.*

esset. FOE. Post hominis casum, non nisi ad Gratiam suam pertinere voluit Deus, vt homo accedat ad eum: neque nisi ad Gratiam suam pertinere voluit, ne recedat ab eo.† CAME. Probé. FOE. Sola est igitur eius Gratia, quæ nos discernit: & (vt Augustini verbis concludam) voluntas humana non libertate gratiam, sed gratia libertatem consequitur. † CAME. Caluini verba ista sunt,† ex diametro eius scopo contraria: quandoquidem Augustinum sequimur, & nos, vt à Gratia libertatem operandi meritoriam, iustitiam habeamus: à natura verò libertatem arbitrij, tanquam generale donum consentiendi & dissentiendi, nobis à Domino collatum: † ita vt in gratiæ aduentu, Liberum arbitrium, liberius efficiatur.† Sic enim Augustinus semetipsum declarat: vt ante gratiæ aduentum, & post, homo & peccare, & non peccare possit: ne Liberi arbitrij hominem esse neget.† FOE. Vis videre, quomodo nos volumus, sed voluntas ex nobis non est? Pauli verba pondera, cùm ait, nō posse nos quasi ex nobis aliquid cogitare.† CAME. Mox tamen addidit, Sed sufficientia nostra ex Deo est. Vbi bellè vides, nostram esse sufficientiam, quæ ex Deo est. Quid istud? nisi declarare, nos esse, qui propria mente & voluntate, bonum meritorium, quasi ex Deo Gratiam infundente, cogitamus? ita vt virtus solius Dei sit, opus autem commune.† Perpetuò nanque gratia præcedit, & si quę iustificationes sequuntur (vnde meritum) gratiæ illas attri-

Hominis status, post originale peccatum quoad gratiam Dei

Libe. arbi. Dei donū generale.

† *de bo. pers. cap.* 7.

† *cor. & gr. cap.* 8.

† *Anti. pag* 184. 185.

† *Aug. in ser. de tēp. ser.* 44. *in ser.* 2.

† *Infra. c.* 7

† *Aug. in ser. de tempore ser.* 191. *in sermōe de Tri. ser.* 3.

† 2. *Cor.* 3. *b*

† *Infra. c.* 10.

†Infra. c. 10. buimus: quæ nos ſecum cooperari condonat.† Non quidem ſophiſmatibus (ſicut veſtri concionatores nos facere falſo prędicant) ſed innumeris ſcripturæ teſtimoniis hoc docemus: quæ Auguſtinus longiſſimo indice in ſuo Hypognoſticôn libro coaceruauit†, palàm docens, maledictũ eſſe hominem illum, qui in ſpe brachij ſui confidit: ſiquidem tunc à Deo ſe auertit.† Illum verò benedictum, qui ſuapte voluntate agens, in Domino gloriatur.† FOE. Aliud ſolue argumentum, & ſilebo. CAM. Perge. FOE. Pauli certè verba hæc ſunt: Viuo iam non ego, viuit in me Chriſtus: crucifixus ſum Chriſto, & Chriſtus mihi.† quibus fit, vt ſic cùm operor, vel oro, me dicere oporteat, Operor nõ ego, operatur in me Chriſtus: Oro iam non ego, orat in me Chriſtus. CAME. Teſtimonium tibi perhibeo, quòd emulationem Dei habeas, ſed non ſecundum ſcientiam.† FOE. Hoc inquiro, vt hanc me doceas ſcientiam. CAM. Potuítne Paulus apertius loqui, quàm cùm dixit, Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus?† & tamen ſic verba iſta interpretamur: quòd Spiritus, ſicut oportet, nos faciat orare, ne dicamus ſpiritum patre inferiorem eſſe, quem orat. Ecce iam vides, virtutem, qua prout oportet, oramus, Dei eſſe: orationem autem, qua, eadẽ virtute comite, ipſum Deum precamur, & noſtram: quandoquidẽ ſpiritus noſtram infirmitatem adiuuat, † dum in noſtris orationibus, ſuum ſpiritum ſubminiſtrat.† FOE. Non quidem

Marginal notes (left): *†lib. 3.* — *†de gra. lib. arb c. 4* — *†paulò poſt.* — *†ad Galat. cap. 2. d.* — *†Rom. 10. a* — *†Roma. 8. e* — *†Roma. 8. e* — *†Philip. 1. c*

Marginal notes (right): *Viuo iã nõ ego, viuit in me Chriſtus.* — *Quẽ in modum Dei & hominis, ipſa oratio ſit.*

hoc ferre possum, nos tanti hominẽ facere, vt non absque eo Spiritus operetur. CAM. Memor verborum illorum es, quæ in Canticis legimus: Misit Deus manum suam per foramen, & ad tactum eius intremuit venter meus: & surrexi, vt aperirem dilecto.† FOE. Memini. CAM. Quid igitur ponere manum, quid tangere, aliud est, quàm à Deo solo moueri? Quid illud intremuit, nisi Pauli motũ designare, quando timẽs & tremens, respõdit, Domine, quid vis me facere?† ad quem Dominus, Surge & vade. Surrexit autem Paulus adiutus, non solùm corpore, sed etiam animo: motum cõmonstrans, quomodo alter aperuerit dilecto, libero nimirũ cũ arbitrio à Dei gratia moto atque adiuto. Ita vt nec solus Deus, nec solus homo: sed vterque insolidum idipsum agat.† Sic tamen totum homo, quia totum à gratia habet, quemadmodum suo in loco fusiùs dicemus†. vis esse docta, filia dilecta? FOE. Vtinam Deus id mihi condonet. CAM. Sapientem Salomonem magistrum accipe: vnicam sententiam ab eo discens, & protinus docta eris. FOE. Quam? CAM. Mulieris officium esse, fusum capere & nere.† FOE. Siccine me illudis? omnésne mulieres literarum expertes sunt? omnes præterea fusum in manibus habere decet? CAME. Neque cum illis loquor, quæ Latinas literas norunt: neque nobilissimas mulieres fusos torquere compello: sed illas verbosas mulieres damno, quę paucis malè auditis, plateas circumeunt, alienásque

Deo præueniente homo cooperatur.

Mulierum temeritas.

† Can. 5. b.

† Act. c. 10 a. b.

† Infrà c. 10.

† c. seq. & 10.

† Prou. 31. b. c.

domos perturbant, ac concionādi officium in hypocaustis, in cubilibus, & in commessationibus, Paulo contradicente, susceperunt. Et cùm disputare nesciant, litigare tamen loquaciter non desinunt. FOE. Cur tanta accensus ira in pauperculas mulieres inueheris? CAME. Non quidem liuore moueor, sed potius paterna pietate erga te vtor: vt dimissis his curis, quæ supra ingeniũ tuum sunt, ad sobrietatem sapere velis. Siquidem tunc Christo crucifixa eris, cùm deposita hac temeritate, atque humillima facta, propriam crucem, ad quam vocata es, vel filios parturiendo, vel virginem tuã Christi amore conseruando, sustinebis, vt Christi crux, tua inde fiat: crucifixa quoque mundo eris, & mundus tibi: quando omni ornatu superfluo dimisso, nec vt mundus tibi, nec tu mundo placeas, studueris, sed assiduis orationibus vacaueris. FOE. Propriam saluté nos fœminæ ignorabimus? CAM. Minimé. FOE. Quid igitur faciendum? CAME. [a]Deum vt intelligas, ora.† FOE. Quid si nihil reuelat? CAM. In eo in quod peruenisti, ambula†. FOE. Interdictúmne est, vt homines consulamus? CAM. Nequaquam, modò pastores, non autem aberrantes oues, quid tibi credendum sit, consulas. FOE. Quid si Latinas literas didicero, licebítne tunc de Libero arbitrio disputare? CAM. Non modò tibi hoc suasum velim, [b]sed cuiuis etiam doctissimo viro, ne de Libero arbitrio ausit disputare. magis autem ea duntaxat, quæ scripta sunt, atque in futu-

† Philip. 1. c. Aug. de gr. & libe. arb. ca. 1. & 24.

† Philip. 3. c. Aug. de gra. & li. ar. c. 1.

[a] Quæ ĩ modũ indocti, libe. arbi. scire elaborare debent

[b] Docti quoque viri, studendo non autem frustrà d.-sputando, liberi arbitrij quæstionem determinare in eorum mẽte debent.

rum ſcribentur, ſecum in animo conferre. FOE. Quã ob cauſam? CAM. Plures enim articulos Liberi arbitrij controuerſia cõtinet, qui non poſſunt vnica concertatione abſolui: quocirca ſatius erit, maturè in cubiculo cũcta perpendere, quàm diſputando fruſtrà aërem verberare.

CAPVT QVINTVM.

An ſuapte voluntate, quæ ex homine ſit, gratia aſſiſtente, homo ipſe velit, cum Caluino hoc loco diſputatur.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Cauſa ob quam Proteſtãtes coacti ſunt liberum arbitriũ negare.



TVRPE docto viro eſt, cum Idiotis & fœminis de Libero arbitrio diſputare. CAME. Vos quidem tanti huius mali authores eſtis: qui propter multa impedimenta, quæ nouo Proteſtãtium Euãgelio, Liberum arbitrium afferebat: nõ ſolũ illud negare coacti fuiſtis: verumetiã, ne plebs dolum hũc veſtrum animaduerteret, nuſquam in quo Liberum arbitrium conſiſtat, exponere voluiſtis: immò potius omnia confundere ſtuduiſtis: quaſdam falſas ſententias idiotas & fœminas docentes, vt vobiſcum vna pereant. Ego verò contrà, cùm ſapientibus & inſipientibus debitores ſimus, id ſupplendum duxi, quod vos ad fallendum imperitam plebem prætermiſiſtis.

CAL. Quòd liberi arbitrii Romanensium definitionẽ illas docueris, parui refert: sed quòd vni mulierculæ, voluntate, quæ ex nobis sit, gratia assistẽte nos velle, persuadere conatus fueris: hoc perniciosum fuit. CAM. Ea illi commonstraui, quorum capax esse poterat, palàm ei professus, tecũ me hac de re fusiùs cõcertaturum. Poteris itaque mulieris loco, quicquid occurrerit, supplere. CAL. Quis in aduentu gratiæ dicere audebit, vt voluntate, quæ ex nobis sit, velimus? Augustino dicente, Idcirco hominem hoc vel illud bonum facere, quia Deus in ipso facit: ideo velle, quia Deus in ipso vult: non autem, quòd homo voluntate, quæ ex ipso sit, bonum æternum velit.† CAMER. Ex officina tua addis, voluntatem ex ipso homine non esse: cum illis errans, quibus placuit, non ignem, sed primam causam in igne calefacere: non aquam, sed primam causam in aqua humectare: spirituali saltem aliqua virtute accedente. CAL. Quid tu Augustino respondes? CAM. Ego priùs te rogabo, an Deus hominem cogat. CAL.*Coactionem excludo.† CAM. Consequens igitur istud Pauli, ex his, quæ fateris, emergit, vt dicamus: Non habens necessitatem, potestatem suæ volũtatis habet.† CAL. Voluntatem aut spontaneam, aut coactã esse oportere, obseruandum est. CAM. Quid per coactionem intelligis? CAL. Eam coactionẽ esse aio, quæ non sponte sua, nec interiore intellectionis motu, huc vel illuc inclinatur: sed externo motu

Voluntatẽ ad bonum, ex nobis esse, Protestãtes negãt.

1. argu.

† con. Pigh pag. 227. anti. sess. 6

Origo erroris Protestãtiũ circa hominis voluntatẽ.

† Con. Pigh pag. 66.

Insti. cap. 2

† 1. Cotin. 7

Coactionẽ Caluinus excludit.

Caluini sophismata.

violenter fertur.† CAME. Quid per ſpontaneam? †Con. Pigh. 66.
CAL. Spontaneam dicimus, quæ vltrò ſe flectit
quocunque ducitur, non autem rapitur vel trahitur vltró.† CAM. Quid iſthuc eſt, vt nunquam †Vt ſuprà.
Caluini cõtradictio. tibi ipſi conſtes? Libro enim tertio cõtra Pighium,† †pag. 105.
dum cum Augu. verba illa Domini interpretaris, Nemo venit ad me, niſi pater traxerit eum: mordicùs ponderas, quòd non duxerit, ſed traxerit: hîc verò, vt non trahatur, ſed ducatur. CAL. Quid tandem Auguſtino reſpondes? CAM. Nemo enim
A Deo nobis eſt vt declinemus à malo eſt qui neſciat, à Deo nobis eſſe, vt declinemus à malo, & faciamus bonum.† interim tamen ſuapte †cor. & gra. ca. 2. et
voluntate ipſe homo bonum cooperatur. † CAL. 2. cor. cap. 13.
Quo authore loqueris? CAM. Oramus autem ad Deum, (Paulus inquit) ne quid faciatis mali: non †de gra & lib. ar. ca. 20. & 21.
vt nos probati videamur, ſed vt vos, quod bonum eſt, faciatis †. audi, ad Deum: audi, vos faciatis. Et alibi Auguſtinus: Nos autem dicimus humanam †2. cor. 13.
voluntatem ſic diuinitus adiuuari ad iuſtitiam, vt præter quòd creatus eſt homo cum Libero arbitrio voluntatis, præterque doctrinam, qua ei præcipitur quemadmodum viuere debeat, accipiat Spiritumſanctum, quo fiat in animo eius delectatio, vt vehementer cupiat hærere creatori.† Adiuuatur †de ſpiri. et li. cap. 3.
ergo humana voluntas per Spiritumſanctum, vt adhæreat Deo. CAL. Hæc ſit ſumma: perperam
Quomodo ſecundum Caluinum volũtas ſit noſtra. eos facere, qui ſic inter nos & Deum partiuntur, vt obedientiam piæ voluntatis, quæ Dei gratiæ aſſentitur, nobis aſcribant: cùm proprium ſit ipſius

† *Anti.p. 172.* Dei opus.† CAM. Planè tamen eſt & noſtrũ, Auguſtino teſte, cùm ait, vt quid nobis prædicatur atque præcipitur, vt declinemus à malo & faciamus bonum, ſi hoc nos non agimus: ſed id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed intelligant ſi filij Dei ſunt, Spiritu Dei ſe agi, vt quod agendum eſt, agant, non vt ipſi nihil agant: aguntur enim, vt agant, non autem vt ipſi nihil agant. † *corr. & gr. cap. 2.* CAL. Noſtra eſt voluntas, mens, & ſtudium: ſed à Dei Spiritu diriguntur. † *Cō. Pigh. 277.* CAM. Ipſe greſſus noſtros dirigit, dum ſuapte voluntate, proprióque Libero arbitrio, nos ambulamus.† *Aug. epiſt. 47.* CAL. Quanquam *2. Argum.* certo modo ipſa volũtas noſtra dicitur, à nobis tamen originem non habet: ſed Spiritus illam operatur in nobis. † *Inſti. pa. 53.* ad illum ſanè modum, ſecundum quem panem quotidianum noſtrum vocamus, dũ vt detur oramus. † *Ant. ſeſ. 6.* CAME. Aliud eſt, extrinſecus panem aduenire, quem noſtrum ea ratione vocamus, quia miſericorditer ſe illum daturum Deus promiſit: quaſi orando dicamus, Panem tua miſecordia promiſſum, noſtrum hodie faciendum da. Aliud verò, gratiam extrinſecus, quæ internas vires corroboret, aduenire: tũc enim potentiã voluntatis noſtræ in aduentu charitatis roborando, efficit, vt quæ prius noſtra voluntas, ſed debilitata erat, gratia aſſiſtente, bene velit, operetúrque, quemadmodũ paulò antè docuimus. † *ſupra ca. 3.* CAL. Aut Deio pus, aut noſtrũ ipſa bona voluntas eſt. CAM. Omnia noſtra verè ſunt: ſed ideo Dei & Chriſti

Panem noſtrum quotidianum da nobis.

Voluntatis opus, quomodo Dei et hominis ſimul eſſe dicatur.

dicuntur, quia eius largitate nobis donātur.† CAL. Sat est à Deo esse. CAM. Dei prædestinātis fides sunt & opera, (Augustinus inquit) siquidem ipse fidei donum infundit, ipse quoque gratiā ad cooperādum, Spiritum suum sanctum in cordibus nostris infundendo, largitur†. vtrunque tamen nostrum est, propter arbitrium voluntatis: tametsi vtrunque datū sit per Spiritum Dei & charitatis.† Et alio in loco: Nusquā legimus in sanctis scripturis, Non est voluntas nisi à Deo: & rectè non scriptum est, quia verum non est. †Siquidem ipse præparat voluntatem, sicut scriptum est: A Domino præparatur voluntas, sed vtrunque nostrum est, quia non fit, nisi nobis volentibus:†ita vt hominis sit præparare voluntatem, †qui à Domino præuenitur in opere, aptans eum in bono, vt faciat voluntatem eius: †non secus ac si dicamus: Hominis est animā præparare, non tamen absque adiutorio Dei:†qui primā gratiam sanantem infundit, vt gratia secunda comite mereamur: sine qua nihil posset homo mereri. Deinde verò gratiam tertiam pro gratia dat, quæ efficit, vt præmium habeamus pro his meritis, quæ contulit gratia. Quocirca scriptura dicit, Gratia Dei vita æterna: quia his meritis, quæ gratia contulit, per Dei misericordiam homini præmium redditur vitæ æternæ.†quod præmium dici minimè posset, vbi bona voluntas hominis non fuisset. Dicemúsne, ô Caluine, Deum qui solus trahit, contra prophetæ testimonium, no-

Præparatio voluntatis.

†*De spi. & li. cap. 9.*
†*Roma. 5.*
†*de præde. san. cap. 3.*
†*De spi. & li. cap. 31.*
†*de præde. san. cap. 3.*
†*Prouerb. 16.*
†*Sapien. 6.*
†*Heb. 13. c.*
†*Aug. con. du. epi. li. 2. cap. 8.*
†*de Cor. et gra. c. 13.*

†Nahŭ.c.1 †De verb. apo.serm.2 †Infra.c.7. & lib.2.c. 1. & 2. †De pecca. meri.lib.2. c. 18. †1. Cor. 4. †Infra.c. 10. †De eccl. dogm.c.32.

lentem hominem iuſtificare?†an potiùs ouis inſtar trahere, cui herba monſtratur,†ſuas internas inſpirationes in animam immittendo:vt eo deinde adiuuante velimus,non autem, quòd nouum voluntatis figmentum aliquod generetur,vt ſuo loco copioſiùs dicemus.† CAL. Auguſtini certè verba hæc ſunt: Laborant homines,in noſtra voluntate inuenire quid boni ſit noſtrum, quod non ſit ex Deo: & quomodo inueniri poſſit,ignoro.† CAM. Apertiùs Paulus dixit,Quid habes quod non accepiſti?† Sed cùm homo accipit, aliquid cũ domino ſuapte voluntate operatur† CAL. Tantam eſſe virtutem Dei Auguſtinus inquit,vt noſtra velit eſſe merita, quæ ſũt ipſius dona:& pro iis quæ largitus eſt,æterna præmia ſit donaturus.† CAM. O Caluine, cur notabiliter non palles, vt cùm placet, librum de Eccleſiaſticis dogmatibus,Auguſtini eſſe dicas:cùm diſplicet, neges? éſtne hoc tuo ingenio dignum? Condonem tamen hoc, modò Auguſtini verba, quæ eueſtigiò ſubiungit,nõ excludas. CAL. Quæ? CAM. Agit quippe in nobis (ipſe inquit) vt quod vult, & velimus & agamus: nec ocioſa eſſe in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donauit: vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei. Quid illud nos?nónne voluntatem noſtram oſtendit? Non quidẽ Deum Catholici Theologi excludunt: immò ſic Dei gratiã præferũt, vt palã prædicent, fruſtrà hominem abſque Dei virtute operari:

3. Argumẽtum. Quartũ argumentũ. Reprobat Caluinus ſcripturas prout prodeſſe vel obeſſe poſſũt.

& cum operatur, nihil adhuc agere, nisi idē Deus hominis opus acceptet. † Interim tamē suapte voluntate agere, Augustino teste, cùm ait, Nostrum est velle: sed voluntas ipsa & mouetur, vt surgat: & sanatur, vt valeat: & dilatatur, vt capiat, & impletur vt habeat. † CAL. Quid his verbis Augustinus sibi velit, non satis intelligo. CAM. Si voluntas nostra est, quæ mouetur, vt surgat: illa vtique in peccato dormiens excitatur: eadem sanatur: non autem creatur vt valeat: & creata dilatatur à Spiritussácti gratia, vt quod Spiritus absque ea vult, perficiat. Et alio in loco cùm verba Pauli declararet, Qui stat, videat ne cadat,† sequentia verba subiungit, Voluntate autem sua cadit, qui cadit: & voluntate Dei stat, qui stat.† CAL. Ergo Dei voluntate dūtaxat stamus. CAM. Dei, & nostra, quemadmodum sequentia Augustini verba docent: In cogitatione autem sua vel cadit quisque, vel stat†. Vbi bellè vides Dei esse virtutem, quæ efficit, vt suapte voluntate homo bonum velit. alioqui verba illa Augustini perpetuò dicere cogeremur: Rogamus planè ne in vacuum gratiam suscipiamus, per quam propriam perdimus voluntatem†. Sed quid si ego hoc vnum confitear, ô Caluine, quippe voluntatē bonā à peccato liberatā, Dei opus esse: num propterea dicemus, vt libera effecta volūtate, ipsa propter gratiam Dei, hominis esse desinat? Fabulæ; Augustino dicente, Noli mirari, si cæteris per liberam voluntatem vtimur, etiam ipsa libera volun-

† Thom. li. 2. sent. di. 27. q. 1. ar. 3. in fin.

† de bono. viduit. c. 17.

† 1. cor. 10. c.

† de bon. perse. c. 8.

† vt supra.

† de gratia & lib. arb. c. 5.

†de lib. arb lib. 2. c. 19. tate per eam ipſam vti nos poſſe.† Vbi planè aperteque vides, quomodo libera effecta volũtate, homo liberatus à Chriſto, ipſa voluntate ſic liberata vtatur. Quid iſtud, Caluine? num penitus Auguſtini immemor es, qui ait, Non voluntate autem *†de lib. arb lib. 3. c. 3.* volumus, quis delirus audeat dicere?† Quid, Caluine, dicam? Amice, verba illa Auguſtini recenſebo, cùm ait: Datum eſt enim animæ Liberum arbitrium: quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur, vſque adeò cæci ſunt: vt ne iſta ipſa quidem vana atque ſacrilega, propria volun- *† Aug. de. quanti. anima. c. 36.* tate ſe dicere intelligant†. Dixerim hæc, vt videas quàm benè Auguſtinus tibi ſubſcribat, quem tuum eſſe vbique prædicas.

CAPITIS QVINTI
§. PRIMVS.

Proteſtantes nouiſsimi cùm antiquiores conuictos eſſe cernerent, noſtra naturæ voluntate, qua bonum volumus, homines velle, ad aliud diuerticulum confugerunt: voluntatem quidem noſtram eſſe dicentes, ſed abſque electione.

CALNINVS. CAMERARIVS.

Nos voluntatẽ in homine eſſe minimè negamus: ſed eam liberã habere electionem, hoc inficiamur. Meminerimus ergo oportet, aliud eſſe voluntatem in homine, aliud liberã boni ac mali electionẽ adeſſe. Sublata enim poſt lapſum *Electio.*

primi hominis eligendi libertate, sola voluntas relicta est: quæ sub peccati tyrannide captiuata vsque adeò tenetur, vt non nisi ad malum feratur †. CAM. Quę noua scripturę testimonia hæc erunt, quibus has nugas probare queatis? Num vestra, vt legislatores quoque sitis? Augustinũ condemnantes, qui electionem, post Adami peccatum homini remansisse palàm testatur†? CAL. Liber ille minimè Augustini est. CAM. Augustini paulò antè erat hic liber, quem illius nunc esse negas. Augustinum quidem potiùs, quàm Augustini librũ negare, satius tibi esset. Sed quid? si Augustinus taceret, num Iosue Israëlitis optionem non dedit, vt deos Amorrhęorum, vel Israëlitarum colerent? † Num Elias Elisæo, vt pallio vteretur? † & istiusmodi generis innumera, quæ suis locis commodiùs in vnum congerentur. CAL. Si verba eiusdem Augustini ponderabis, soli gratiæ Dei Liberum arbitrium, Augustinum tribuisse facilè confirmabis. CAMERA. Nocte vna longissimum sermonem tuum in libro contra Pighium† accuratè legi: sed nil noui te attulisse comperi: cùm & nos quoque gratia initiari & perfici opus meritorium confiteamur: non tamen absque hominis Libero arbitrio, qui cum domino cooperatur†: quemadmodum, vbi de ipsa cooperatione agemus, perspicuè patebit. CAL. Ad rem redeamus, intelligentes an asserere liceat, ad bonum electionẽ ipsi homini remansisse. CAM. Cùm aliud Libertas ar-

Electio.

† *Insti. c. 2. et in Antidoto secti. 6*

† *De eccl. dogm. c. 21.*

† *Iosue. c. 24. d.*

† *3. reg. 19. d.*

† *pagi. 125 126.*

† *De eccl. dog. c. 21. de gra. & lib. arb. c. 21.*

bitrij ſit, hoc eſt potẽtiam conſentiendi atque diſſentiendi habere:aliud libertas in iuſtitia viuendi, atque iuſtè operãdi[†].rectè proinde Catholici cenſent,hominẽ libertatem arbitrij, tanquam aliquid ſubſtãtiale ipſi creaturę hęrẽs,omni tẽpore habuiſſe,libertatẽ inquã cõſentiendi vel nõ cõſentiendi: tãetſi abſq; gratia libertatẽ iuſtè cogitandi,volẽdi, atque operãdi nõ habeat[†]:quaſi hoc poſtremũ operis,quid accidẽs ſit,quod à gratię aduẽtu prouenit. CAL. Gratia ergo qualitas,accidẽs erit? CAM. Ipſi gratię tanquã veræ ſubſtantiæ,atque totius operis virtuti,omnia tribuimus:quæ vires ad operandum homini præſtat, cùm in eo ineſt[†].ſed conſiderato eius aduentu, ipſum aduentum accidẽs quoddam vocamus. CAL. Interim ergo donec gratia adueniat,nulla libertas operãdi in homine poterit cõſiderari. CAM. Nũ pulſandi potentiã muſicus propterea nõ habet,quia cithara caret? CAL.Nequaquam. CAM.Itidem igitur de ipſo Libero arbitrio ſentiamus,vt non quia gratia ad iuſtè operandum caret, propterea Liberum arbitrium ei denegetur: immò potiùs , vt ideò meritoriè non operetur, quia gratia non datur : qua aſſiſtente , ſuapte voluntate bonum cogitat,vult,& cooperatur.Memor eſto,Caluine,alibi te dixiſſe: In[†]Liberi arbitrij diſputatione non hoc quęritur,an homini quæcũque animo deliberauerit , perficere & exequi per externa impedimẽta liceat:ſed an in re qualibet liberam habeat & iudicij electionẽ, & voluntatis affe-

† Diximus ſuprà c. 3.

† Vt ſuprà.

† De ſpiri. et lit. c. 5.

Aliud libertas arbitrij conſentiendi vel diſſentiendi: aliud in iuſtitia viuẽdi.

Caluini cõtradictio.

ctionem.† quibus verbis adamussim ea omnia quę *Instit.pag. 46.*
aduersum te attuli, perspicuè cõfiteris. CAL. Scripturæ testimonia affer, quæ dicant hominem suapte voluntate eligere, cùm, gratia assistente, bonum meritorium eligit. CAM. Paulum principio proferam, qui ait: Fratres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutẽ † *†Rom.10.a*
Non autem dicit, Voluntas Dei in corde meo: sed dicit, Voluntas cordis mei, quæ Deum orat: & tamen non oraret, si à Deo Paulus, qui gratia habitãte fruebatur, ad orandũ non excitaretur†. Vbi clarè *†Rom.8.*
vides hominem suapte voluntate liberam electionem in his quoque habere, quæ Dei virtute operatur. Augustinum deinde audi, qui historiam illam enarrans, quãdo Arabes ascenderunt in terrã Iudæ, *† 2.paralipo.c. 21.d.*
paulò pòst quærit, Nũquid sine sua voluntate venerunt? an verò mendaciter scriptũ est, quòd Dominus ad id faciendum eorum spiritum suscitauerit? Immò vtrunque verum est: quia & sua volũtate venerũt: & tamen spiritum eorũ Dominus suscitauit.† Quid est sua voluntate venire illum, qui à Do *†De gra. et lib.arb.c.21*
mino suscitatur? nũ voluntatẽ absque electione habere? Et alibi, Quomodo vis accipere gratiã diuinę bonitatis, qui sinũ nõ aperis volũtatis†? Dic, amabo, *†De verb. apo. ser. 7.*
an aliud sit aperire sinũ volũtatis, quàm ipsam voluntatem habere? Cæterum Augustini verba consideremus, cùm ait: Vt ergo velimus, sine nobis operatur: cùm autẽ volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscũ cooperatur†. Põderemus prętereà mi- *†De gra. et lib.ar.c.17*

Scripturæ testimonia, quibus protestantium chimæra hæc excluditur, Augustino authore.

nimè Augustinum dixisse: Deus volūtatem in nobis, sine nobis operatur: sed vt velimus operatur: quasi nos simus, qui volumus Deo inspirante†. Et alio in loco, Quocūque auxilio & munere Dei, nō aufertur Liberū arbitrium: sed liberatur, vt de tenebroso lucidū, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente fiat prouidū†. En Caluine, túne ille es, qui & tuum Augustinū esse, & te, ne in vna quidem syllaba ab eo dissentire, scribis & prædicas†? Iam iámq; video palàm te Augustinū negare: quod si feceris, dic obsecro, quid illa verba Christi significant, Nemo potest animam meā à me tollere, sed ego pono eam à meipso:† Num patre ei non parcente, pro nobis inuitus traditus fuit? absit: quia & de ipso dictum est: Qui me dilexit, & tradidit seipsum pro me.† Adest enim voluntas Dei, cùm nos volumus. Sed Dei voluntati nostra adiungitur: ita vt ipse incipiat, nos verò insolidum simul velimus. Ostendunt hoc verba illa, Sic oportuit Christum pati, & introire in gloriā suā.† Audi, oportuit: & tamen passus est, quia voluit, † obediētiam discens†: ac dicens, Ecce venio, in capite libri scriptū est de me†. Ex quibus iam liquet quàm vana Chimęra hæc sit, voluntatem inęsse homini, quæ non cogatur, sed absque electione necessariò ducatur. Quis te non rideat, ô mi Caluine, vt cùm vbique coactionem negaueris? deinde in tua Institutione dicas, Velit nolit homo, à motione Dei potiùs, quàm ab electionis nostræ libertate, pendet†.

Caluini cō tradictio.

†De corr. & gra. c. 1. Vide lib. 2. c. 2.
†De eccl. dogm. c. 32.
†Sup. c. 2. et in lib. Caluini de præ dest.
†Ioan. 10.
†Gala. 2. d.
†Luce. 24. d
† Esai. 53.
†Hebr. 5.
†Hebr. 10.
†Insti. pa. 46.

CAPITIS QVINTI.

§. SECVNDVS.

Conuicti voluntatem atque electionem gratia aßistente, ex æquo hominē habere, ad aliud confugerunt diuerticulū: dicentes, hominē à gratia actum agere, dum hoc, non autem illud eligit: in quo grauius errant.

CALVINVS. CAMERARIVS.



OTA nocte laborans nihil cepisti: atque illis similis factus es, qui propter testimoniū illud, Beatus qui potuit transgredi, & non est transgressus†: & alterū Pauli, quòd potestatē habuerit, qua vsus nō fuit†: liberā electionē, absque vlla necessitate, hominē habere cōtendunt. CAM. Nónne voluntas hominis in medio duorum tunc manebat? CAL. Mãserit quid tum postea? CAM. In hoc liberum consistere hominis arbitrium paulò antè probauimus.† CAL. Non enim hoc quæritur, agátne voluntas, quod extra dubium est: sed agátne à seipsa, an pro modo diuinæ actionis: aut crassiore, si placet, loquendi modo, distinctáne ac separata sit actio voluntatis ab operatione Dei: an illi (quod aiunt) subordinetur†. Quis enim nescit per voluntatem fieri, vt velit homo? Sed Paulus cùm dicit Deū esse, qui operatur in nobis, velle & perficere pro suo beneplacito illic: voluntatē asserit Dei spiritu gubernari, vt ad bonum inclinet & aspiret: ideóque propriā esse eius actionē, si quid boni ani-

†*Eccl.* 25
†1. *cor.* 9.
†*Sup. c.* 3.
†*Insti. c.* 2. & *antid. sect.* 6.

mo cõcipimus. Hoc enim respõso omnia argumẽta tua soluuntur in fumũ.† CAM. Dic quęso, Caluine, num Saxones protestãtes illi fuerint, qui hoc diuerticulũ inuenerũt, vt nos, non tamẽ volũtate quæ ex nobis sit, velimus? CAL. Saxones. CAM. Age vt vel vnã ficum mihi dent? CAL. Da tu illis Italicum Solem. CAM. Sol ergo & arbor ficum producunt? CAL. Sol in arbore. CAM. Contrarium Christus, Luca teste, docet: quòd arbor ex se ficum producat: tametsi non absque Sole illam producere possit †. Vnde haurire poterimus, ex nobis voluntatem esse, virtutem verò Dei: cùm meritorium opus insolidum cum gratia cooperamur, non autem, quòd ıcti agamus. Sic enim Deus virtute præcinxit Dauidẽ ad bellũ, dum ipse propriis brachiis suaptéque voluntate certabat†. Sic quoque mirabilis est Deus in sanctis suis, qui dat virtutem & fortitudinem plebi suæ†: ipsi verò suapte voluntate certant, rectos facientes cursus pedibus suis: † non soli, sed gratia duce, qua cum, bonum opus cooperantur.† quæ animaduertens Augustinus, illam sententiam subiungit, quam tu approbare soles, †Si merita esse nostra ita intelligantur, vt Dei dona esse dignoscantur, non est improbãda sentẽtia ista: † Audi nostra merita, audi Dei dona: & dic virtutẽ esse Dei, opus autem insolidũ vtriusque. CAL. Nostra scilicet, eius liberalitate.† CAM. Fateor modò euestigio gratiæ omnia tribuẽdo, dicas, vt nec solus Deus nec solus homo meritoriũ opus consũmet: † quãdo-

†vt suprà.

Nostri voluntate actu agimus.

†Lucæ. 13. b.

† Psal. 17. degra & lib. arb. c. 21

†psal. 67 g

†Aug. epi. 47.

†Infrà cap. 10.

† Cal. con. pigh. pag. 187.

Caluini cõtradictio.

†de gra. & libi. arb. c. 6.

†De eccl. dog. c. 32

†de gra. & lib. arb. c. 5.

Nec solus deus, nec solus homo

quidem sic Liberum arbitrium nos confiteri oportet, vt Dei auxiliũ imploremus†, Paulo teste, quando ab Ephesiis pētiit, ne in suis tribulationibus infirmarentur. pro quo & ipse orauit: quasi petendo, illorum voluntatem exegerit: & orãdo, Libero arbitrio gratiæ auxilium coniunxerit†: non autem vt acti nihil ex se cum Libero arbitrio agentes agant. Qua in re Augustinum, quem tuum esse ais, audiamus, cùm ait: Nõ se ergo fallant qui dicunt, Vt quid nobis prædicatur atque præcipitur, vt declinemus à malo, & faciamus bonum, si id velle & operari Deus operatur in nobis? Sed potiùs intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendum est, agant. aguntur enim, vt agant: non vt nihil ipsi agant†. CAL. Sed voluntate, quæ ex Deo est. CAME. Dei virtutem adesse omnes fatemur: quæ etsi hominem mouet, motum tamen suum homini minimè aufert†. ad quod, audi rogo, quid Augustinus subiungit: Et ad hoc eis ostẽditur, quid agere debeant: vt quando id agunt, sicut agendum est, id est cũ dilectione & delectatione, iustitię suauitatem, quam dedit Dominus, vt terra eius daret fructum suum, accepisse se gaudeant †. Quis tunc diligit? num Deus? Quis delectatur? num Deus? CAL. Homo. CAM. Si homo, nónne ipse est, qui post infusam charitatem, Deum corde proprio redamat, qui potens erat vel nullo modo facere, vel inuitus, id est absque charitate cum Paulo facere†? Augustinũ rursum audi, qui vbi magnũ catalogum

† De verb. apo. ser. 7

† De verb. apo. ser. 7.

† De corr. et gra. c. 2.

† infrà c. 10

† De corr. & gra. c. 2

† Infra. c. 9.

† 1. Cor. 9.

scripturarum ad probandum Liberum arbitrium congessisset, hoc nobis declarauit: nempe, nullum scripturæ testimoniũ, quod Liberum arbitrium statuat, gratiæ Dei locum adimere: contrà verò, nihil absque hominis voluntate perfici †. Ad hæc aurea illa verba Augustini consideremus, cùm inquit, Fidem seruaui, opus est. Cùm verò subiũgis: Superest mihi corona iustitiæ, merces est. sed in mercede nil tu agis: in opere non solus agis, Corona igitur tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante.† Audi, abs te. Cui sententiæ & illa accedit: Sua dona coronat, cùm opera nostra coronat.† Sed quid coaceruandis testimoniis, atque Augustini sententiis laboro? Paulo dicente, Spiritum nostrum à Spiritu Dei agi†? CAL. Duci, græca editio habet†, quam sequi debemus, Apostolo alibi dicente, Si spiritu ducimini, non estis sub lege. † CAM. Hi fructus græcissationis vestræ sunt, vt non erubescatis Spirituisancto, à quo editionem vulgatam habemus, potestatem denegare: ex pluribus eiusdem verbi significationibus, vnã eligere posse. Sic græci codices habent, ἄγομαι, quod duci, agi, moueri, & impelli dicitur. At quid si græcã editionẽ, quæ dicat duci, sequamur, num Liberũ arbitrium & voluntatẽ, quin ex nobis sit, auferret? Sanè non. siquidem Christus ductus est in desertum, Liberum arbitrium perfectissimũ habens.† Vulgatæ tamẽ standum esse, Paulus docet, qui alibi declarat, adiuuãdo infirmitatem nostrã isthuc fieri†, dum quasi ma-

† De gra. et lib. arb. c. 1. & 4.

† Hom. 14. tom. 10.

† Epist. 105. & home. 14. tom. 10.

† Rom. 8.

† Cal. in loco citato.

† Gala. 5. c

† Matth. 4. a.

† Rom. 8.

Gratiam à libero arbitrio & ècõtrario, nũquam in meritorio opere diuellimus: quãdo altera alterũ perpetuò præsupponit.

Spiritus noster dei spiritu agitur.

Vanæ Protestantium græcissationes.

nu, lumine lucis Christi ducimur, & cum eo volentes ambulamus. Sic enim cùm trahimur, volentes ea volũtate trahimur, quæ ex nobis est, vt suo loco dicam†. CAL. Si Spiritu Dei secundum editionem vulgatam agimur, nequaquam ergo nos agimus, sed agimur. CAM. Agis, & ageris, Augustinus respondet.† CAL. Non tamen Paulo respõdebit, cùm ait: Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere pro suo beneplacito†. CAM. Idem hoc quoque loco dicendum erit. est enim εὐδοκία, quod verbum interdum beneplacitum transfertur, interdũ bona voluntas: nec in Græco est verbum quod voci, suo, respondeat. Ast quid si in Græca editione aliud accipiatur, aliud verò in vulgata? quid tum deinde? Nónne tum hũc Pauli locum maximè obseruare vos Protestantes deberetis, cùm aperto ore vulgatam editionem perpetuò excludere conamini? Videmus nanque in editione Græca, pro suo beneplacito legi: vulgatam verò editionem, pro bona voluntate, habere: Spiritu sancto id iubẽte, vt vtroque modo ad nostram doctrinam legatur. CAL. Vnde hoc hauris? CAME. Quid enim verba ista significãt, si pro suo beneplacito legamus? nũ quòd solus Deus in nobis velit, & pro suo beneplacito operetur? Nequaquam: sed quòd det velle & operari pro beneplacito suo, vt id quod ei placet, & cũ dare placet, agamus. Sic enim intelligẽdo, Dei virtutem esse Paulus docet, quã pro beneplacito suo in nos infũdit, vt non solũ potentiã ad volendũ, sed actu quoque

Agis, & ageris.

Deus operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate, quomodo intelligatur.

† *Infrà. c.* 8.

† *De ver. apo. ser.* 13. *col.* 6.

† *Sic Caluinus vertit.*

velle habeamus, dũ cum eo nos ipsi volũtate, quę ex nobis est, volumus, & cooperamur, Augustino teste, qui ait: Fides gratiã impetrat, vt possint esse hominis opera bona: quæ haudquaquã solus Deus in homine, sed cũ homine operatur, interea dũ fides per dilectionẽ cooperatur: †charitatẽ illã pręsignãs, quam Spirituſſanctus diffũdit abũdè in cordibus nostris, vt hanc habeamus bonam voluntatem. † Magno tamen cum prouentu vulgata editio habet, pro bona voluntate: vt vtraque editione coniuncta, cum Augustino in hunc, qui sequitur modum, dicamus: Ab ipso velle habemus, qui vocat & illuminat (pro suo beneplacito) ab ipso & perficere, pro bona voluntate, (cùm Dei, tum nostra) quasi ad nos pertineat conari, dona, quæ velle donauit†. Quid igitur est editiones varias esse? num substantia alia, ô vos qui græcissatis? Num cõtraria? Cur, neglectis his vestris captionibus, Pauli verba non legitis, cùm inquit: Nubat virgo, quia voluntatem propriã in sua potestate habet†. CAL. Ad opus bonum naturale, prout nubere est, in quo solus generalis influxus concurrit: non autem in opere meritorio, propriam voluntatẽ habet. Siquidem gratia nouam voluntatem creat, ita vt voluntas hominis certo modo dicatur, quæ tamen à Deo in aduentu gratiæ creatur: proindéque ex Deo, non ex homine esse dicatur. CAME. Suo loco, longè magis deridendam chimęram hanc esse, vt noua voluntas creetur, iis quoque qui meridie cæcutiunt, ostendam: quando-

† De spir. & lit. c. 32 & 33.

† Roma. 5.

† De prede. & gra. c. 11.

† 1. Cor. 7.

Virgo voluntatem propriam in sua potestate habet

quidem eadem voluntas quæ aderat, in gratiæ aduentu ſanatur, roboratur, habiliſque redditur: quo fit, vt ſic ſanata, ex ſe gratia aſſiſtente, ſuapte volũtate bonum ęternum homo cum gratia inſolidum cooperetur† . Quæ cùm ita ſe habeant, iam vides quomodo Deus eſt, qui dat velle & perficere pro bona voluntate: nõ tamen abſque nobis, qui cum ipſo cooperamur. At vos, Lectores, iudicate nunc quęſo, an Proteſtantes gregi ſuo adſciſcere Auguſtinum poſſint, qui vbique eos condemnat. Iudicate rurſum an præter Auguſtinũ, lucidiſſimis ſacrę ſcripturæ teſtimoniis illorum deliria oſtendantur? Iudicate denique quid Græciſſatio illis proſit.

† *Infrà c. 10*

CAPVT VI.

Cùm hominem ſuapte voluntate id velle atque eligere, quod Deus in ipſo vult, Proteſtantes negare vlterius nequiuiſſent, alia aggrediuntur via: vt neceſſariò homo velit, ſiue iuſtitiæ, ſiue peccato eligat, ſeruire.

CALVINVS. CAMERARIVS.



QVIS Liberi arbitrii, poſt naturam corruptam ipſum hominem eſſe dicet, qui perpetuò, aut peccati, aut iuſtitiæ neceſſariò ſeruus eſt? nónne libertas & neceſſitas ſibi inuicẽ aduerſantur? CAM. Facilè errant hi, qui terminos penitus non perpendunt. Omnes enim ſerui peccati, atque ſub ira, ea ratione naſcimur, quia cum vno

†Rom.5. Adamo peccauimus omnes†. Sed aliud interim est, seruum esse propter peccatum primum, ab omnibus commissum, ob quod mortis rei effecti sumus: aliud, occasione futuri actualis peccati, nos seruos esse, vt peccare (hoc vocabulo vtar) necessitemur. Siquidem considerato peccato originali, propter propensiones illas fomitis, quæ plerunque id agere nos impellunt quod nolumus, à scriptura serui appellamur: non autem vt futuri peccati sic serui simus, vt absque Libero arbitrio peccemus. CAL. Quem istius sententiæ authorē affers? CAM. Augustinum, qui sic inquit: Non est libera sine spiritu hominis voluntas. At si causam roges, mox respondet, cum cupiditatibus vincentibus & vincientibus teneatur†. Cupiditates verò non sic sub seruitute nos detinent, vt peccare perpetuò cogamur: quemadmodum in explanatione capitis 7. ad Romanos perspicuè patebit†. Sic enim intelligenda Augustini verba sunt, cùm necessitatem peccati adeò magnam esse contemplatur, vt cum Propheta dicere necesse sit, De necessitatibus meis educ me†. non vt peccatum necessarium sit, vt tu contendis†: quandoquidem si passionis impetus ita cresceret, vt voluntas in oppositum non posset, nō propterea diceremus tunc, hominē necessitari. Pro quo verba Ioannis examinemus, qui minimè dicit, Qui faciet actuale peccatum, sed, qui facit peccatum, seruus est peccati†. actu consummatum peccatum ponderando: quemadmodum Petrus decla-

Aliud est nos seruos esse propter originale, vel etiam actuale cōmissū: aliud pro actuali cōmittendo.

Seruitus propensionum quæ à fomite oritur.

†Epi. 144.

†In lib. 3.

†Aug. de perf. iusti. ratioci. 2.

†Insti pag. 24. & contra pigh. pag. 84.

Ad rē redit.

†Ioan. 8.

i. iij.

rat,inquiens, A quo quis ſuperatus eſt (audi ſuperatus) illius & ſeruus eſt. ergo non anté.† Et hoc nulla neceſsitate cogente, ſed quia ſpóte ſeſe dediderunt: quemadmodum verba illa Pauli teſtãtur: Exhibuiſtis membra veſtra ſeruire peccato. ſerui illius eſtis, cui obediſtis.† ergo non antè, quàm obediant.

† 2. Pe. 2.

† Rom. 6.

Coactè velle, liberè velle, ſponte velle, neceſſariò velle.

CAL. Quatuor planè iſta ſunt, ſponte velle, liberè velle, coactè velle, neceſſariò velle. nonne? CAM. Perge. CAL. At ſi quatuor, mecum confiteri cogeris, quòd tametſi primus Adam liberè velle poterat: ſic tamen eius peccato in ſeruitutẽ voluntas ipſa redacta ſit, vt libertas in neceſsitatem fuerit verſa.† CAM. Quem in modum ſerui peccati ſimus, paulò antè dixi. CAL. Etiam ſi darem, ſolius peccati originalis cauſa, antè quàm actuale cõmitatur, voluntatẽ ſeruam eſſe, ſeruã tamẽ & liberam ante actuale eſſe, ex diametro inter ſeſe repugnãt.†

† Aug. de perf. iuſti. ratioci. 3.

† Contrà pigh. pag. 66.

Voluntatis ſeruitus.

CAM. Quid tu per ipſam voluntatis ſeruitutẽ accipis? CAL. Serua voluntas in peccato illa eſt, quæ propter corruptionem ſub malarum cupiditatum imperio captiuata tenetur: vt nil aliud quàm malum eligere poſsit, etiam ſi id ſponte & libenter, non externo motu impulſa faciat.† CAM. Cur bona & mala ſimul miſces? CAL. Quæ inter bona commiſcui mala? CAM. Vnum in primis dixiſti, in quo mihi ſubſcribis: ſeruitutem nimirum ipſam propter cupiditates, ſeu hominis propenſiones dici: Secundum autem, quòd addis, voluntatem noſtrã poſt Adami peccatum, electionem perdidiſſe,

† Cal. vt ſuprà.

neque aliud quàm malum eligere posse, falsum esse in cap. præcedenti ostēsum fuit: vbi cōsensum, atq; dissēsum in homine inesse probauimus. Tertiū prętereа, quòd aliud sit spōte necessariò agere, quàm libero cum arbitrio velle: quasi propter necessarium liberi arbitrij homo non sit in his, quę sponte vult, manifesta chimæra est, immò potiùs res hactenus non audita, vt rationalis homo, qui sponte vult, libero cum arbitrio non velit. CAL. Liberam volūtatem esse, ea ex ratione nego, quia propter ingenitam hominis prauitatem ad malum necessariò fertur†. CAM. Cur necessitatem perpetuò proponis, cùm interea ipsam coactionem neges? CAL. Hinc colligere licebit, quantum sit necessitatis & coactionis discrimē. Neque enim hominē dicimus inuitum trahi ad peccandum: sed quia vitiosa sit eius voluntas, sub peccati iugo teneri captiuam: ideóque necessariò malè velle. Vbi enim seruitus, ibi necessitas†. CAM. Ergo, te authore, voluntarium non est peccatum. CAL. Plurimum interest, voluntariáne sit seruitus, an coacta†. CAME. Tota igitur nouæ adinuentionis huius vis in hoc consistit, quia cum necessario concurrit spontanea voluntas: quæ propterea, neque coacta dicitur, quia sponte accedit: neque libera, quia necessitate agit. In quo grammaticos sequeris, dum etymologiam huius vocabuli, libertas, inquirunt: quibus placuit, vt à verbo libet, & libero descendat. quasi per verbum, libet, coactioni opponatur: & per verbum, libero, ipsi seruituti. CAL. Rectè animi

†Cal. vt sup.

Necessarij et coactionis secundum protestantes discrimen.

† Contrà pigh. pag. 66.

† vt sup.

Spontaneū cum necessario.

mei ſenſum concepiſti : cùm non alibi nos ſtatuimus peccati neceſſitatem, quàm in vitio voluntatis, vnde ſpontaneam eſſe ſequitur.† CAM. En Caluine, cur tá diu in his varietatibus tibi ipſi places? Spontaneã hîc voluntatem requiris: alibi verò tenes, velit nolit homo, ipſius voluntatem moueri. †Deglutire certè ſcripturæ teſtimonia nulla cum digeſtione, iſtuc eſt potiùs, quàm veritatem inquirere. CAL. Quapropter? CAM. Siquidẽ aliud eſt Dei inſpirationes inuito homine in eius animã intrare, atque cũ intrãt tales eſſe, vt Deus id in homine agat, quod ipſe vult: quod libenter cum Auguſtino fatemur: aliud verò hominem ſic moueri, vt id quod ſponte agit, conſiderata neceſſitate voluntatis Dei abſque Libero arbitrio, agat. quod vnà cũ Auguſtino omnino negamus†, multa addentes quæ paulò poſt latius dicemus.† Quis hoc ferat, vt ſpontaneam, non autem Liberam voluntatem eſſe cùm homo peccat, mordicùs tu contendas? Auguſtino dicente, Semper in homine voluntas libera eſt, ſed non ſemper bona†. Quæ noua ſophiſmata iſthæc ſunt? vt neceſſariũ à coactione, & ſpontaneum a libero, vt Liberum arbitrium neges, te ſeiungere non pudeat? Etenim ſi Thomæ vel Scoti verba iſthæc eſſent, vbi ſe abſconderent, ne querulas voces tuas audirent, quibus eos ſophiſtas eſſe acclamares, minimè inuenire poſsẽt. CAL. Incipe tu mecum ſpeculari. CAM. Dic, amabo, quem in modum neceſſarium tu vſurpes? An-

Caluini cõtradictio.

Proteſtantiũ ſophiſmata.

Neceſſariũ à Caluino conſideratum.

† *Contra Pigh. pag.* 66.

† *Inſti. pag.* 46.

† *Aug. de gra. & lib. arbi. c.* 21.

† *Infrà. c.* 8.

† *De gra. et lib. arb. c.* 15

ne vt ideo necessariũ sit, quia homo ab aliquo mouente cogitur? CAL. Minimè: immò omnem coactionem excludo. CAM. Num fortaßis vt propter finem dicatur necessarium, sicut per necessaria, cibum intelligimus ad vescendum, equum ad iter faciendum, & nauim ad nauigandum? CAL. Nequaquam. CAM. Aut vt ideo necessariũ dicatur, quia natura ad malum, vel gratia ipsa ad bonum simpliciter vnum vt agamus impellit? CAL. Hanc tertiam speciem eligo. CAM. Sed quid tunc Augustino respondes, cùm ait non esse voluntarium id quod necessarium est? †Et alio in loco, Sicut etiam, cùm dicimus, necesse est esse, vt cùm volumus, Libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus: vt non ideo Liberũ arbitrium neceßitati subiiciamus, quæ adimit libertatẽ†. Hæc enim coactio est. CAL. Coactionẽ perpetuò excludo. CAM. Nõ ergo cogit neceßitas hęc, quam tu proponis. CAL. Nullo modo. CAM. Neceßitas itaque ista, eo modo Liberum arbitrium non tollit, quo propensiones illæ, quę à fomite oriuntur, homini malum concupiscenti, Liberũ arbitrium non adimunt. Augustinum quidem vbique dicentẽ, ô Caluine, lego, Neceßitas nos à peccato excusat†. Hoc autẽ, quod tu nunc proponis, nullo in loco scriptũ cerno. Nẽpe spontaneum propterea Liberũ non esse, cùm peccamus: quia necessariò ad id agendũ impellimur. Tua quidem inuentio est, ex diametro his cõtraria, quæ Augustinus scripsit†. CAL. Si seruitus hęc,

†De lib. ar. li. 3. c. 3.

†De Ciuit. Dei li. 5. c. 10.

Ad rẽ redit.

† De perfe. iustit. ratiocin. 5. et 15.

†De lib. ar. li. 3. cap. 3.

Protestantiũ sophismata. quę nos impeditos tenet, ac virtutẽ aufert, naturæ foret, nõ ꝓprii vitii, nobis peccata minimè imputari posset. Sed quia ꝓprio vitio facta est, quid impedit quo minus necessariũ peccatũ ꝓpriæ culpæ nostræ imputetur? hoc enim respõso, omniũ vestrorũ Theologorũ obiectiones soluũtur†. CAM. Quod vitiũ? *† Cõr. Pig. lib. 4. pag. 133. 138.* CAL. Peccati originalis. CAM. Quę noua Chimæra hæc est, vt propter voluntariũ peccatum originale, omnia actualia sic necessaria sint, vt absque Libero arbitrio peccemus. id nãque pręsuponis, quod paulò antè respuimus: nẽpe, ꝓpter originale peccatũ eò calamitatis hominẽ peruenisse, vt seruus factus sit, ad patrandũ omnia actualia peccata. noli ad vomitũ redire, sed potiùs hãc nouã doctrinã, ex tuo capite scaturientẽ, retracta. Est quidẽ, Augustino satis cõtraria, & omnibus nõ solùm dicẽtibus omne peccatũ voluntariũ esse: verùm etiã pro absurdo habẽtibus, vt dicatur ipsum hominẽ necessitatẽ habere peccandi†. CAL. Si quę affero illi cogitassent, suam potiùs sententiã retractassent. CAM. Nouerunt planè illi, culpa Adami, qui omnes repræsentando, libertatẽ illam amisit, per quam poterat bonũ operando in iustitia viuere, in necessitatem propensionum illarum omnes homines conuersos fuisse, quarum Paulus in epistola ad Romanos meminit†. Si enim ita esset, vt tu fingis, quomodo Augustinus verba illa dicere potuisset nullam culpæ rationem inuenire quimus, vbi vel natura, vel necessitas, ipsi voluntati dominetur†. CAL. Integræ, non

† De perf. iustit. ratio. 15.

† Cap. 7.

† Aug. de perfect. iusti. ratio. 3. & 4.

autem corruptæ naturæ tempore Augustinus hoc intelligit, vt neque natura, neque necessitas voluntati dominetur†. CAM. Quis isthuc tibi reuelauit? CAL. Eiusdem Augustini verba affero, cùm inquit, Natura nobis facta est pœna†. CAM. Aliter Augustinus locutus est, nempe natura vitiata, factos nos esse filios iræ: itaque nobis pœna sit, vt parum habeat virium ad non peccandũ voluntatis arbitrium, nisi adiuta sanetur per Iesum Christum†. CAL. Necessitati subiacere homines aio, sed ei, quam primus homo propria culpa sibi contraxit. Cùm ergo necessitas peccati sit pœna vnde oriuntur peccata, meritò culpari, & eorũ culpa meritò ea ratione poterit hominibus imputari, quia voluntarium est principium peccati†. Sic enim Augustino placuit, vt dicamus: Si vitari potest peccatum, præsens voluntas hoc fecit. si non potest, præterita voluntas hoc facit†. CAM. Probè Augustinus hoc eam ob causam tenet, quoniã perdita gratia illa originalis iustitiæ, qua poteramus peccatum vitare, præterita voluntas hoc fecit, vt peccata omnia vitare nequeamus. At cõtinuò subiungit, Et tamen vitari potest, non quãdo volũtas superba laudatur, sed quando humilis adiuuatur†: gratię aduentum proponens, quæ efficere potest, vt omnia peccata pręsenti voluntate à gratia adiuta præcauere valeamus: ita quidem, vt magis hoc ex gratię absentia proueniat, vt non valeamus omnia peccata vitare, quàm quòd homo dissensum

† Cal. cõtra Pigh. pag. 138.

† Aug. de perf. iustit. ratio. 5.

† vt suprà.

† Cal. cõtra Pigh. pag. 138. 139.

† de perfec. iusti. ratio. 15.

† Eodem in loco.

ad vitandum omnia non habeat. experientia namque docet eundem hominem ſub ira conſtitutum, qui nō poteſt omnia vitare, aliquod particulare peccatum excludere: in quo cōſentiendi & diſſentiendi Liberum arbitrium oſtendit, quo voluntariè cōmittitur peccatum. Reſponde nunc, ſi potes. CAL. Mortui quidem ſumus delictis†. CAM. Viuit homo vt conſenſum vel diſſenſum habeat: vt verò iuſtè id agat, gratia duce habet. Quid enim aliud dicere eſt, Perditio tua Iſrael†: niſi ideo tua, quia voluntate libera, quæ ex te eſt, peccas? CAL. Fateor: ſed cùm vniuerſalis ſit ſententia illa, quid cōtineat, videndum erit. Hoc autē proculdubio ſignificat, deſtitui omni excuſatione hominem, ſi ſibi cauſa exitij propter primum peccatum fuiſſe deprehendatur.† CAM. Quis te faſcinauit, ô Caluine, vt tandiu in hac perfidia peccati primi maneas? Nónne quoduis actuale peccatum voluntarium ex homine eſſe, litera illa perſpicuè docet? CAL. Vnde illa perditio, niſi ex impotentia? Vnde impotentia, niſi ex naturæ volūtate? Vnde porrò vitioſitas, niſi quod homo deficit à ſuo opifice? Ac propter hoc voluntarium peccatū primum neceſſariò peccatores nos fecerit, ita vt conſiderato principio, rectè Dominus dicat: Ex te perditio tua Iſrael†. CAM. Quanquā primum peccatū effecerit, vt ex homine perditio vniuerſalis proceſſerit, non tamen de illo peccato litera agit: ſed potius perditionem illorum propter idololatriæ peccatū proceſsiſſe ait, quod ſæpe

Perditio tua Iſrael.

† *Ephe* 2. *Colo.* 2.

† *Oſee.* 13.

† *contra Pigh. pag.* 138.

† *vt ſuprà.*

Iſraël commiſerat.quapropter dicit,Ex te perditio tua Iſtaël : & non propter peccatum originale,in tranſitu aquarum,& circunciſione,credentibus in futurum meſſiam remiſſum,ſicut tu nunc ſomnias. Clara certè litera eſt,legi poterit, ne deinceps hac neceſſarij ſignificatione,contra Auguſtinum aurigam tuum, immò contra omnes philoſophos, ac vtriuſque legis teſtimonia abutaris. Ecce,Caluine, quid is agit, qui iniuſtæ cauſæ patrocinium ſuſcipit,vt pro mercede rubor illi ſit. CAL.In quo erubeſco? CAM. Ob duas res, Alterá nimirum, quando noua quadam philoſophia ex fonte capitis tui ſcaturiente, ſpõtaneum motum ſic cum neceſſario manere cogitabas, vt Liberum nobis adimeres arbitrium in his quæ ſponte facimus.quæ quidem ſatis vana Chimæra fuit. Alteram verò, cùm dixiſti peccatum originale voluntarium feciſſe, vt neceſſarium actuale peccatum excuſationem nõ habeat. CAL. Putas his me ſuperaſſe? CAM.Si hi rectè diſputant,qui ſacræ ſcripturæ teſtimoniis, & patrum authoritate mouentur, verum illorum ſenſum in medium promentes, iam ſuperatus es.

CAPITIS VI.
§. PRIMVS.

Nouam suam philosophiam, per quam voluntarium cum necessario coniungere conatur Caluinus, hoc loco defendere nititur, vt deinde Liberum esse arbitrium neget.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Voluntas cum necessario.

VOLO ego pleniùs audiri, atque ostẽdere, ipsam necessitatem cum voluntario, tam in bono quàm in malo sic perpetuò cõcurrere posse, vt Liberũ arbitrium nullum adsit. CAM. Vnde hoc hauris? CAL. Deum certè necessariò bonum esse vno consensu omnes fatemur: & nihilo tamen minorem ex bonitate laudem cõsequitur. Rursum diabolum necessariò malum esse dicimus: & nihilo tamen minus vitiosam esse eius malitiam asseueramus. Non quidem id est nostrum commentum, sed ante nos, sic Augustinus, sic & Bernardus locuti sunt.† CAM. Quid tu ex hoc infers? CAL. Vt voluntas cum necessariò stet, libertas verò excludatur. CAM. Non quidem inficiamur nos, quin voluntas cum necessario multis modis concurrere possit, quemadmodum Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & in aliis locis docet†: sed voluntarium ei qui vult, Liberum arbitriũ in eo quod vult, adimere, hoc verò ridiculum esse dicimus: quod argu-

† con. Pigh. pag. 141. ex Aug. de Ciui. dei. lib. 5 c. 10

† lib. 5. c. 10.

mentum tuum atque exemplum in te retorquendo probamus. Siquidem ipse Deus Liberum arbitrium in eo quod necessariò vult, habet, quemadmodum suprà latiùs diximus†. Vis, Caluine, hanc vanitatem istius nouæ vestræ doctrinæ manu tangere? CAL. Matura. CAM. Fateris quidem tu Dei prouidentiam efficere, vt homo necessariò peccet, nónne? † CAL. Ita est. CAM. Quum hoc ita esse fatearis, rogabo iterum, An Adam, quando peccauit, in ipso actu peccandi Liberum arbitrium habuerit? CAL. Omnino. CAM. Ergo cum hoc necessario prouidentiæ Dei, Liberũ arbitrium etiam secundũ falsam doctrinã vestram concurreret: huic exceptioni si rectè responderis, protinus silebo. Quid hominem esse putas, ô Caluine? num stipitem, num truncum, num asinum, num bouẽ, num equum, in quo non est intellectus? vt tanquam equus velit? CAL. Non minùs natura, peccati seruũ hominem esse aio, quàm empta mancipia, quibus heri, non secus ac bobus & asinis pro libidine vtũtur†. CAM. Aliter certè dolabra à fabro, absque sensu: aliter verò asinus à sessore, cui volens absque ratione seruit: aliter homo qui ratione vult, à Deo mouetur, qui omnia secundum proprium motum mouet: & cùm ita mouet, vt voluntas sua, quæ perpetuò iusta est, omnino fiat, homo suapte voluntate libera illud vult, quod Deus ab eo requirit: quẽadmodum Augustinus multis exẽplis docet†. Hoc à te scire velim, dum nouam hanc Christianã phi-

†Suprà. c. 3 & in. §. Quis.

†Cal. in li. de præde. et Mart. in li. de prouid. & præde.

Equo & asino ipsum hominẽ Caluinus comparauit.

†Cal. ĩ epi. ad Ro. c. 7. in verbo, venũdatus

Secundum propriũ motũ cuncta Deus mouet.

† De grat. & lib. arb. cap. 21.

losophiam mundo exibes, qua ratione cum Augustino congruere possis: cùm ille dicat, gratiam liberiorem Liberũ arbitriũ facere†: tu verò à gratia illud necessitari (vt ita loquar) prædices. Qua item via, doctrina tua in alia re integra manere possit, dum vna ex parte palàm aliquãdo confiteris, Liberum arbitrium nos ad peccãdum habere: ex altera verò dicis, necessariò propria volũtate nos peccare, non video. pugnant certè ista, de opere bono, Propheta dicẽte, Voluntariè (non autem dicit necessariò) sacrificabo tibi†. CAL. Est quidem nonnulla humani ingenij perspicientia in homine, qua veritatis amore rapitur†. CAM. Tu verò his fucis eam adimis. Sed quid detestabilius? Augustinum authorem habere te prædicas, cùm Augustinus & Hieronymus† quasi per eundem præmeditatum dicendi sermonem, sententiàm secundum nos ferãt, dicentes, tam illos errare, qui cum Manichæo dicunt non posse nos peccatum vitare, quàm illos, qui cum Iouiniano, non posse hominem peccare, contendunt. Vterque enim Liberi arbitrij libertatem tollit. Deinde verò subiungunt: Nos autem dicimus, hominem semper peccare & non peccare posse, vt nos Liberi esse confiteamur arbitrij†. Non autem dicũt, vt spõte absque Libero arbitrio eum, qui necessariò agit, agere dicamus, vt necessariò arbitretur. CAL. Quid potentia hæc iuuat, quæ ad actum deduci non potest, præterquàm ad malum? CAM. Quotiés vis audire? Satis supérque esse respõ-

Caluini cõtradictio

Libera hominis potestas secundũ Caluinum.

Hominis libertas secundũ Catholicos.

† *De spiri. & lite. c. 30.*

† *Psal. 53.*

† *Instit. c. 2.*

† *Hierony. in expositione symboli ad Damasum.*

† *Aug. in ser. de tem. serm. 91. et in serm. de sancta Tri. serm. 3.*

deo, potentiam ipsam Liberi arbitrij consentiendi & dissentiendi in sua potestate hominem habere: tametsi actu opus iustitiæ cōsummare non posit. quandoquidem id nos possumus, quod per gratiā, cùm aduenit, possumus†. Poteras quidem Augustini verba accuratiùs ac diutiùs contemplari, antequàm hanc chimæram hominibus prædicares: vt intelligeres non esse actum aliquem peccati, vel iustitię, in quo Liberum arbitrium cum libertate non operetur. CAL. Quo teste? CAM. Augustinum lege: cui placuit, vt tametsi in seruo peccati vera libertas non sit, adhuc tamen ea ex ratione eum liberum dici, quia cum delectatione peccato seruit†. quasi liberaliter is seruiat, qui sui domini voluntatem libenter facit†. tunc enim duæ concurrunt libertates, hoc est vt à iustitia liber sit, cùm liberè seruit peccato: quod committere cum libertate non posset, nisi à iustitia liber esset†. itidem, & cùm iustitiæ seruit, duæ libertates adsint: altera qua Liberum eius arbitriū à Gratia Liberatū est: altera verò dum suapte voluntate iustitiæ seruiendo, his, quæ gratia cum eo operatur, consentit, & cum gratia cooperatur. Immemorem sanè Aristotelis te factum esse conspicio, dum antequàm homo à gratia liberetur, sic seruum hominem facis, vt asino, vel empto seruo comparetur: cuius contrarium Aristoteles censuit, nempe vt alterum dominium despoticum, quo seruis dominamur, sit: alterū verò regale, quo principes liberis hominibus imperant†. Hæc enim si

Multiplex libertas in ipso libero arbitrio cōsideranda est, siue peccato, siue iustitiæ seruiat.

Non est dare actū, in quo liberū arbitriū nō operetur.

Seruitus multiplex.

† *Aug. de Ecc. dogm. c.* 26.

† *Cōtra duas epi. c.* 2.

† *Enchi. c.* 30.

† *Dicemus .§. seq.*

† *Arist. Poli.* 1.

animaduertisses, euestigiò cognouisses, seruum iustitiæ, nō absque libertate seruire Deo regi suo. itidem & illum, qui seruit peccato: in qua re Augustinum audiamus, vos simul & Manichæos excludentem. Cùm enim Manichæi vt hanc à vobis renouatam opinionem defenderent, Adǽque peccato sic Liberum arbitrium periisse dixissent, vt nemo postea bene viuendi potestatem habuerit, sed omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogerentur: Augustinus in hunc, qui sequitur, modum respondet: Quis autem dicat, quòd primi hominis peccato, perierit Liberum arbitriū de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum: sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quòd natura humana, diuina indiget gratia, dicente domino: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis: & continuò sequentia verba addit: Vtique liberi ad benè iustéque viuendum†. CAL. Satis sit bis me docuisse, de illa potentia Augustinum sensisse, per quam sponte accedimus, cùm necessariò peccamus: non autem quòd libero cum arbitrio peccemus.† CAM. Bis te bene loquutum contendis: ego verò decies circuitum illorum verborum, in quo personam oratoris induis, accuratè legi, nec boni quicquā potui inuenire. Studes nanque vna ex parte Augustini sensum detorquere: ex altera verò, verborum Augustini immemorē esse te fingis, dum sequentia verba in eodem loco subdit. Nam Liberum arbitrium vsque adeò in pecca-

Quæ libertas Adami peccato deperdita fuerit.

†Cōtra duas epi. c. 2.

†Cal. cōtra Pigh. pag. 97. 98.

tore non periit, vt per illud peccent, maximè omnes, qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libet†. Quid plura ab Augustino quæris? quæ verba clariora afferre potuit, vt os tuum obstruat, inquiens, Libero cum arbitrio nos peccare, ac libero cum arbitrio, gratia assistente iustè viuere, sicut in præcedentibus dixerat? Non quidem aliud in ore tuo, cæterorúmque Protestantium audimus, nisi Liberũ arbitrium ad nullam aliam rem, præterquàm ad malum valere: nunc verò, spontaneum cum necessario coniungendo, nos libero cum arbitrio peccare posse negas. Ecce quomodo Augustinus perpetuò hanc chimæram necessarij excludit: quem si abnegare pro vestra Protestantium consuetudine, volueris, euestigiò, sacræ scripturæ testimonia, præter ea quæ citata sunt, afferam, & fortiùs te conuincam. CAL. Quę illa testimonia sunt? CAM. Iamiam audies.

†Cõtrà duas epi. c. 2.

Libero cũ arbitrio secundũ Augustinũ peccamus.

Cõtradictio Caluini.

CAPITIS VI.

§. SECVNDVS.

In hoc paragrapho, sacræ scripturæ testimonia, pro Catholicorum opinione citãtur: quibus patet seruum iustitiæ, & seruũ peccati: ex æquo libero cum arbitrio seruire.

CALVINVS. CAMERARIVS.



ILLA sacræ scriptutæ testimonia, quæ in medium afferre pollicitus es, nunc audiamus. CAME. Quid Paulus sentit, dum inquit: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ†. CAL. Delirium illud

†Rom. 6.

Verba illa, Serui peccati, liberi fuistis iustitiæ, quid significent.

Pighij audire cupis? cui placuit idcirco hominem à iuſtitia liberum eſſe, quia emancipatus à peccati imperio ſit†. CAM. Paulus, quando quiſpiam actu peccato ſeruit, hominem à iuſtitia liberum eſſe inquit†. CAL. Quid tu ſentias, audire cupio. CAM. Nil ſanè aliud (ſi Auguſtinum audiamus) Paulus eo in loco agit, quàm vt hoc modo libertatē à iuſtitia, cum ſeruitute peccati coniungat: viam nobis demonſtrans, qua homo ipſe liber & volens ſit, quandiu eligit ſeruire peccato: quaſi ea ratione libero cum arbitrio ſeruiat peccato. quia alia libertate, nimirū à iuſtitia (à qua ſe alienauit) pollet†, ita vt cùm peccat maxima cum libertate, iuſtitiam excludēdo, peccet. Qua ratione motus alio in loco Paulus, ſic inquit: Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditię & iniquitati ad iniquitatem: quoniam cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eius eſtis cui obediuiſtis†. CAL. Hac te Pauli haſta feriam, nempe vt homo qui ſe ſeruum ad obediendum Satanę, in ipſo originali peccato exhibuit, ſeruus perpetuò Satanę ſit, cui obediuit: ac proinde neceſſariò ſemper peccet. CAM. Neque Pauli verba, neque propoſitionis huius veram ſententiam intellexiſti, putans de homine quoque iam renato Paulum loqui: vbi propterea ſeruus peccati perpetuò ſit, quia ſemel peccatum originale commiſit. cuius contrarium Paulus teſtatur, cum renatis loquens, inquit, Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia†.

Quę in modū ob peccatum Adami, ad quem item ob peccatū actuale ſeruiamus peccato.

† *Cō. Pigh. li. 3. pag. 104.*
† *In loco citato.*
† *Aug. con. duas epi. c. 2. hypo. li. 3. col. 2. de gra. & lib. arb. c. 15.*
† *Rom. 6.*
† *Rom. 5.*

quod si ita est, vt certè est, minimè seruus actualis peccati erit, antequàm committat nouum peccatū: Neque seruus propter originale: Domino dicente, Verè liberi eritis, cùm vos filius liberauerit†. Hoc enim tractamus, Caluine, an homo renatus, seruus sit illius peccati, quod nunc patrandum est, ita vt tanquam peccati seruus, necessariò ad peccandum, non autem cum libertate accedat. CAL. Cur igitur nullā libertatē in cōmittendo peccato, hominē habere Anselmus inquit†? CAM. Posse peccare, nō pertinere ad libertatem voluntatis homini datę, magis autem conditionem voluntatis deficiētis esse, rectè Anselmus & Boëtius sentiunt. CAL. Causam indagemus. CAM. Causa hæc est, quia neque à Deo patre illam Adamus habuit: quandoquidem Deus peccatum non nouit†, nec iniquitas ante oculos eius†. Neque etiam à filio, quando verè illum liberauit, hanc peccandi libertatem obtinuit. Satan planè prima causa fuit, & Adamus illud intromisit in mundum†. Sic enim & Iohannes testatur, absque eo factum esse nihil†. De hoc nulla est inter nos dissentio, cùm alibi tu confitearis originem peccati ex voluntario hominis lapsu, nō autem Dei creatione, in primo homine extitisse†. Itaque nec libertatem nec libertatis partem, ipsam peccandi potentiā esse, apertè patet. Porrò quid Augustinus intellexit, quādo dixit, Tantúmne audeat quisquā sic Liberū arbitriū defendere (illud debilitādo) vt audeat excusare peccatū†? Nónne hoc in loco Augustinus illā

† Io. 8.

† Psal. 90.

† 2. Cor. 5. Rom. 5.

† Psal. 90.

† Roma. 8.

† Io. 1.

† Cal. cont. Pigh. li. 3. pag. 87.

† Aug. sup. Ioa. trac. 53 col. 4.

Anselmi verba atq; Boetij negātium liberā volūtatem ad peccandū nos habere, quomodo intelligantur.

Liberum arbitrium cũ peccato manet.

voluntatem esse declarat, cùm sponte homo ad peccandum accedit, quę arbitriũ liberum habet? Quòd si liberum, aut nulla necessitas in peccando adest: aut cum hoc necessario, Liberum arbitrium concurrit. CAL. Caueri vult Augustinus, ne impio detur aliquis prætextus ad excusandum peccata. hoc autẽ sedulò nos obseruamus†. CAM. Quem prætextum proponis? CAL. Nam & sponte dicimus eos peccare, quicunque peccant: eoque ipso conuicto; teneri, ne se à reatu eximant. Iusto iudicio damnari, qui eius iustitiam violauerint, cui subiectos nos esse decet†. CAM. Desine, Caluine, hoc subterfugio per quasdam verborũ aceruationes, quæ nihil statuant, vti: & interrogationi meæ responde, quis prætextus iste fuerit. CAL. Naturæ imbecillitatem prætexere, cuius culpam sibi imputare debeant†. CAM. Responde, quænam naturæ inbecillitas illa fuerit. Siquidem Augustinus Liberi arbitrij illo in loco meminit, quod cum hac imbecillitate permanere potest. CAL. Cur perperam cum Pighio me torques? Nam cùm hac exceptione contentus sit Augustinus, nobíscum illi bene conuenire, quis non videt? Præstamus enim fideliter quod requirit, dum hac moderatione adhibita, ne peccata sua excusent homines, fatemur, Liberũ arbitrium negamus†. CAM. Postquam consuetum scribendi modum seruare vis, itáque sub magno verborum circuitu veritatẽ occultare: à me germanum Augustini sensum cæteri audiant. Cũ enim Ioannes dixisset, ipsos obcæcatos

† Cal. cont. pigh. pag. 115.

† vt sup.

† vt sup.

† Calui. in loco citato pag. 115. & pagi. 136. vsq; ad 138

Iudęos credere non potuisse, rationem Augustinus horum verborum inquirit. vbi postquam ea, quæ occurrerant, narrasset, his verbis disputationem concludit. Siquis autem istam quæstionem liquidiùs & meliùs nouit se posse, & confidit exponere: absit vt non sim paratior discere, quàm docere. & post hæc subiungit: Tantúmne audeat quisquã Liberum arbitrium sic defendere, vt nobis orationem conetur auferre, aut neget voluntatis arbitrium, & audeat excusare peccatum. palàm profitens, vt obcæcatio, obduratio, & cætera ibidem cõtenta, propter quæ credere non poterãt (quod plus ipso necessario à te excogitato est) Liberum arbitrium non tollant. Augustinum lectores habent, illum legant, atque eo lecto, inter te & me iudicent. Quare Satanas inducit ad peccandũ (Augustinus alibi inquit) cùm Deus posuerit in hominis potestate, non consentire Satanæ. est enim à dextris quasi præcipiens Deus, à sinistris seducens Satan: homo verò in medio constitutus. Cor igitur, quod inclinatur ad diabolũ, quare potius nõ erigitur ad Deũ? quãdoquidem diabolus nõ cogendo, sed suadendo nocet: eo quòd dat ipse consiliũ: sed nostrũ est, Deo auxiliãte, vel eligere vel repudiare quod suggerit†. Vis aliud afferam, quo, non obstante hac necessarij contemplatione, si necessarium esset, adhuc cum Libero arbitrio, tam iustitiæ, quàm peccato nos seruire palàm confiteri compellaris? CAL. Hoc portentum audiamus. CAM. Necesſitas mihi incũbit: Væ autem

Obcæcati atque indurati libero cũ arbitrio peccant.

Quid Satã in peccato posſit.

† *August. in libro 50 homeliarũ tom. 10. hom. 12.*

Necessariũ cum libero arbitrio stare, Pauli authoritate probatur.

mihi, nisi euangelizauero (Paulus inquit) inde verò subiungit: Si enim volens hoc ago, mercedem habeo, si autem inuitus, sola dispẽsatio mihi credita est†. Audi necessitatem ita incumbere, vt væ sibi esse dicat, nisi euangelizauerit: & tamen volens vel inuitus, prout elegerit, euãgelizare potest. Hoc certè Pauli testimonium silentium tibi imponit Caluine, ne deinde hac chimera necessarij, liberũ arbitriũ negare possis. CAL. In summa intelligit Paulus, tunc demum vocationi suæ satisfactum iri, si volens & liberali studio partes suas impleat†. CAM. Hoc quærimus Caluine, num ipsa necessitas peccandi, electionem Paulo abstulerit, vt sponte, cum præmio prædicaret, vel inuitus, pœnas dando? Augustinũ quoque audi, quæso, cùm ait: Illi dicunt, Et quid rogamus, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate? Isti dicunt, Quid conamur bene viuere, quòd in Dei est potestate? Ecclesia catholica media incedens, semper sic extulit Dei gratiam, vt Libero arbitrio nunquam præiudicaret†. Adhæc cogitare adhuc poterimus, quòd tametsi seruos iustitiæ nos esse Paulus sæpe doceat, minimè tamen propter hanc seruitutem, Liberum arbitrium in bono nobis aufertur, quemadmodum alibi Augustinus declarat, inquiens: Non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, iustitiæ seruus esse cœperit, iuxta illud Pauli, Liberati à peccato, iustitiæ serui facti estis. deinde verò subnectit, Et ipsa erit vera libertas, propter rectè facti lætitiam: simul & pia

† 1. Cor. 9.

† Cal. 1. Cor. 9.

† Aug. sup. Io. trac. 53. col. 4.

† *Enchi. c. 30.* seruitus propter præcepti obedientiā̄. Consimilem sententiam alio in loco, pro his qui iustitiæ seruiūt, addens, còm ait, Huc ergo transeant qui sub lege sunt, vt ex seruis filij fiant: nec sic tamen, vt serui esse desistant, sed vt tanquam filij domino & patri liberaliter seruiant†. Sed quid verbis moror? nónne vt paulò antè protulimꝰ, Iosue Israëlitis dixit, Optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui potissimùm seruire debeatis, an Diis, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, an Diis Amorræorum, in quorum terra habitatis†. Istiusmodi enim generis testimonia innumera alia habemus, quæ electionem boni & mali homini relinquunt. electio autē Liberum arbitrium statuit†, vt cum Libero arbitrio omnia, non autem necessariò agamus. CAL. Ex æquo tu electionem ipsi homini, tam in operibus, quæ absque gratia inhabitante operamur, tribuis, quàm in his, in quibus cum gratia cooperamur?

† *De spiri. & lit. c. 32.*

† *Iosue 24.*

† *Dixi sup. c. 3. & 4.*

Protestantium argumenta.

CAM. Liberam potentiam consentiēdi vel dissentiendi homini, ante aduentum gratiæ tribuo: tametsi iustè viuendi liberam potestatem non habeat. Sic enim pręter ea quæ suprà dixi†, alibi Augustinus hoc declarat, inquiens: Liberum itaque arbitrium & ad bonum & ad malum faciendum nos habere confiteri oportet: sed in malo faciēdo quisque liber est iustitiæ, seruus peccati: in bono autem nullus potest, nisi ab eo fuerit liberatus, de quo dictum est, Verè liberi eritis, cùm filius vos liberauerit, ita vt liber sit consensus, qui gratia desistente ad

† *c. 3.*

m. i.

bonum executioni demandari non poteſt†. Hæc enim diſtinctio omnia eiuſmodi argumenta ſoluit. CAL. Omni igitur tempore Liberum arbitrium, ſed diuerſo modo habemus. CAM. Omnino ſic illud habemus, vt in ipſo quoque gratiæ ſtatu voluntarium militem ſibi Chriſtus eligat: voluntarium quoque ſeruum Satan ſibi auctionetur†. & rectè:† quandoquidem Damaſceno placuit, hominem ipſum, rationalis cùm ſit, ducere magis naturã, quàm vt ab ea ducatur†. CAL. Cur igitur gratia opus eſt? CAM. Vt debilitatum Liberum arbitriũ, languẽtis hominis inſtar, qui adiutus ſua potentia ambulat, bonum opus conſummare queat. Et denique ne deinceps in hoc neceſſario hominibus moleſtus ſis, Auguſtini ſententiam alteram afferam, quæ gladium ad radicem ponit: cuius verba hæc ſunt, Videte quomodo trahit pater: docendo delectat, non neceſsitatem imponendo†. Hoc quidem audito, præter reliqua, quæ attulimus, ſi vel Satan ipſe dixiſſet Auguſtinum eſſe ſuum, protinus ſileret. Sat eſt Auguſtini veriſſimas doctrinas, & ſcripturæ teſtimonia aperta tibi oſtendiſſe, vt tacere debeas. Si autem adhuc contradicere volueris, cæteri iudicent bene id, an malè feceris.

Io. 8. & Auguſt.

Amb. de ſanc. et vita beata.

Dama. li. 2. c. 27.

Quid gratia agit.

Aug. ſup. Io. c. 6. trac 26. col. 3.

CAPVT VII.

Cùm Protestantes doctrinam suam falsam atque chimæris refertam conspexissent, tres nouas fabulas inuenerunt. Primam nimirum, peccato Adami sic ipsam naturam pecasse, vt ea deprauata & corrupta, Liberum arbitrium deinde extinctum fuerit. Alteram, vt illa quæ bona erat voluntas, in malam sic fuerit versa, vt non nisi malum necessariò eligere poßit. Et tertiam, vt cùm homo bonum, aßistente gratia, operatur, prima mala voluntas deleatur, & noua bona creetur. Hoc consequens denique ex his deducentes, Liberum arbitrium titulum sine re esse.

CALVINVS. CAMERARIVS.



VR frustrà aërem verberamus? Res enim in solo titulo consistens, Liberum arbitrium est: immò potius chimæra quædam, ceu titulus sine re, à vobis depictus†. CAM. Ah Caluine, non tibi hoc dicere religio est? CAL. Rē sanè sanctißimam propono, dum vobis non in nomine, quod Liberum arbitrium vocetur, sed quantum ad substantiam verbi attinet, contradico†: quandoquidem deprauata natura, Liberum arbitrium exinanitum fuit. CAM. Liberam viuendi rationem, liberámque voluntatem ipsi animæ à Deo traditas esse, Augustino subscribentes, omnes palàm fatentur†: & qui nugatoriis ratiocinationibus isthuc labefactare conantur, vsque adeò cæci sunt, vt ne ista ipsa

Titulū sine re, Liberum arbitrium protestātes esse contēdunt.

† *Martin. de ser. arb. arg.* 1.

† *Cōt. Pig. pag.* 111. & *instit. pag.* 24.

† *De Eccl. dogm. c.* 21.

quidem vana atque sacrilega propria voluntate se dicere intelligant†. CAL. Assentior: sed sic per peccatum originale debilitati sumus, vt voluntatis nostræ vitium, non infirmitas, sed prauitas sit†. CAM. Si prauitas, non autem infirmitas fuisset, quid Christus, qui animarum nostrarum medicus est†, mederi venisset? hoc enim animę infirmitatem potiùs quàm prauitatem esse commonstrat: vt ab eo sanētur hi, qui contriti corde fuissent†, Augustino teste, cùm ait, non de instituendis naturis, sed de sanādis agit. Debilitatum itaque Liberum arbitrium Adami peccato fuisse non inficior: prauitatem autem naturæ dici, nego: quandoquidem etsi totus homo vitiatus sit†, non tamen natura praua facta est, sicut nec natura peccauit, quia homo peccator prauus factus est†. Et alio in loco, Malam arborem homo facit, quando se ipsum malum facit. & paulò pòst: Sanato autem vitio, nullum malum remanet: quia vitium quidem naturæ inerat, sed vitium natura non erat†. CAL. Paulus cùm de natura humani generis concionatur, non infirmitatis dānat Liberum arbitrium, sed omnes inutiles esse pronūciat, auersos à Deo, & tyrannidi peccati addictos†. CAM. Quonam modo peccato propter animi propensiones addicti sumus, paulò pòst dicemus.† Hem, Caluine, adhuc liberam homini voluntatem inesse negas? CAL. Minimè negamus, quin maneat in homine voluntas, sed mala, quæ ad peccandum obnoxia sit. CAM. Palàm Augustinus prædicat liberā

Naturam prauā propter peccatum factā esse negamus.

† *De quārtiani. c. 36.*
† *Ant. pag. 166. 167. et cont. Pigh. 88. 89.*
† *Isaiæ. 61.*
† *Psa. 146.*
† *De natu. et gra. c. 11.*
† *Hypo. li. 3. col. 5.*
† *Corr. & gra. c. 6.*
† *Aug. de gra. Christi c. 19.*
† *Cal. in Anti. pag. 166 167.*
† *lib. 3.*

voluntatem necessariò homini esse datam, vt rectè viuat†, neque aliud magis in sua potestate ipsa voluntate hominem habere.† CAL. Illam voluntatem in præmissis verbis Augustinus considerauit, quam Adam in statu naturæ integræ habuit†. CAM. De triplici hominum statu, Augustinus tractat: Primo nimirum naturæ integræ, altero iræ ante gratiam, & tertio post adeptam gratiam. Qui si veram libertatem illam fuisse confitetur, quæ naturæ integræ tempore aderat: non propterea negat nos tempore corruptæ naturæ, Liberum arbitrium debilitatum habuisse.† Non opus est interprete, cùm idem Augustinus semetipsum, & in eodem capite, & aliis in locis declaret, †dum quid contra Manichęos, quídve contra Pelagianos illis in libris scripserit, recenset. CAL. Fateor contra Pelagianos aliquid, quo ad gratiam Augustinum dixisse, itidem & contra Manichæos, in quantum Deum naturæ malæ creatorē accusabant: sed nihil ibi de Libero arbitrio in statu iræ dictum fuit†. CAM. Propter eos disputationem illam susceptam fuisse Augustinus declarat, qui negabant, ex Libero arbitrio, mali originem duci: & Deum (si ita est) creatorem omnium naturarũ, culpandum esse contendebant†: quasi libertas in hominibus manere non possit, qua homines aut cum mala natura ad malum, aut cum bona ad bonum creati sunt. Hic sanè fons ille sine aqua est, vnde vos & cæteri hanc perfidiam negandi Liberum arbitriũ hausistis. CAL. Gratia igitur opus est, vt liberam

†De li. arb. li. 2. c. 19.
†De li. arb. li. 3. c. 3. & lib. 1. c. 12.
†Cōt. Pigh. pag 28. 29. ex August. retrac. li. 1. c. 9.
† Diximus sup. c. 3.
†Hypo li. 3. 1. 2. 3. de Ec. dogm. c. 32. de cotr. & gra. c. 8. 11.
† Inst.
†De bono. perse. c. 11. Enchi. c. 11. 12.

In omni statu liberum arbitriũ fuit.

habeat voluntatem ad opus iustitiæ consummandum. CAM. Omnino. CAL. Vbi tunc hominis voluntas, quæ roboretur vt ad boni electionem efficaciter aspiret? cùm renouari transformaríque totam oporteat: quò deleta prima quæ mala erat, bona à Deo immittatur, ita vt aboleatur quod ex nobis est: & quicquid subiicitur, à Deo sit.† CAM. In duos simul incidis errores: alterū scilicet, dum putas voluntatem qua volumus, ex nobis non esse, sed omnino extrinsecus aduenire, in quo multis sacræ scripturæ testimoniis conuictus iam fuisti†. Alterū item; dum nouam voluntatem, deleta prima mala creari contēdis: in quo grauius erras. CAL. Sic me ipsum declaro, velle inesse homini ex natura: ex naturæ verò corruptione fieri, vt nisi mala posimus velle: esse igitur Dei donū vt bene velimus†. CAM. Fateor Dei donum esse vt bene velimus. Sed quis volendi modus? CAL. Voluntas ipsa, facultas ad volendum est: aut, si ita placet, substantia: malè & bene velle, qualitates, seu habitus, qui in potentiam transeunt. noui igitur habitus creantur, mutantúrque.† CAM. Vide quid dicas, Caluine, ne philosophorum aures offendas. CAL. Quapropter? CAM. Tu quidem Caluine in libro cōtra Pighium in eodem loco, volendi facultatem, & substantiam, pro eodē capis: nónne? CAL. Ita est. CAM. Tu pręterea dicis, eos habitus qui secundum te mutantur, in potentiam trāsire. CAL. Et hoc quoque verum est. CAM. Necessariò igitur sequitur in ipsa habi-

Deleri primam volūtatem malam, et bonam creari Protestantes contendunt.

Caluiniphilosophia.

†*Insti. pag.* 36. 37.

† *Sup. c.* 2. *et* 6. *ī prin.*

†*Insti pag.* 36. *ī fin &* *prin.* 37.

†*Cal. cont. Pigh. pag.* 203.

tuum mutatione, per quam volendi facultas mutatur ipſam ſubſtantiã mutari. CAL. Non ſic animo concipio fieri nouum figmentum, aut creaturam nouam, vt abolita ſubſtantia priore, noua ſuccedat. voluntatem enim nominatim commemoro, ſicut eſt homini ab initio ingenita, ſemper manere. in habitu igitur, non in ſubſtantia eſſe mutationem†. CAM. Hac declaratione magis tuam doctrinã confundis: quandoquidem ſecundum te, vt accidens ad ſubſtantiam habitus ſeſe haberent: & tunc excipere potero, vt quiſquis vult, ſuapte voluntate eligat, promiſcuè habitus mutando, eò quòd ipſa ſubſtantia intuenda eſt, quæ per diuerſos habitus non mutatur. Inuentiones certè hæ tuæ nouæ ſunt, quæ doctos viros fallere non poſſunt. Siquidem potentia propria, quæ in homine ineſt, à gratia quæ superuenit, præparatur atque ſanatur.†

†*Cont. Pig. pag* 203.

†*Aug. con. Iul. li.* 4. *c.* 3.

CAPITIS SEPTIMI.
§. PRIMVS.

Bona vel mala voluntas quænam ſit.

CALVINVS. CAMERARIVS.



AVGVSTINVM vobiſcum ſequor, nõ cogi homines inuitos gratia Dei, ſed voluntarios regi, vt ſponte pareant, & ſequantur: ideo tamen quia voluntas ex mala, verſa ſit in bonã†. CAM. Modum oſtendã, quo ex mala ipſa voluntas

†*Ant. ſect.* 6. *c.* 6. *pag.* 172. *ex Aug. de bo. perſe c.* 13. *lib.* 2. *c.* 23.

vertatur in bonam. CAL. Quem? CAM. Inſpiratione, ac charitatis in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum infuſione†. Quid putas, Caluine, num ſic nouam voluntatem bonam creari, vt rem aliquam de nouo creatam præ ſe ferat? Minimè, immò potiùs potentia hominis debilitata, in qua Liberũ arbitriũ conſiſtit, in aduentu charitatis, vt præmiſſum eſt, ſanatur, roboratur, ac præparatur: vt homo gratia aſſiſtente non ſolùm velle poſſit, verùm etiam, vt propter hanc gratiam velit†. CAL. Auguſtinum approbare ſoles, cùm ait: Voluntas noſtra perpetuò libera eſt, ſed non ſemper bona†. ergo modò mala, modò verò, bona. CAM. Perſæpe gregi tuo Auguſtinum adſciſcere conaris, quem fingis te non intelligere. Rectè quidẽ Auguſtinus ſentit non eſſe perpetuò bonam, quia actus eliciti bonam vel malam voluntatem faciunt†. CAL. Quid itaque antequam hos actus eliciat, erit? CAM. Nuda potentia ad volendum. CAL. Voluntatis igitur ſubſtãtiam, abſque bona vel mala qualitate tu conſideras? CAM. Omnino. CAL. Nónne Auguſtinus miram rem eſſe ait, voluntatem dare, quæ in medio ita cõſiſtat, vt nec bona nec mala ſit. ſiquidem aut iuſtitiam diligimus, & bona eſt: & ſi magis diligimus, magis bona: & ſi minus, minus bona eſt: aut ſi omnino non diligimus, non bona eſt†. CAM. Mirum eſſe quòd non agendo poſſit in medio conſiſtere, Auguſtinus inquit: non autem poſſe in medio tanquam aliquod indifferẽs manere, Auguſtinus negat.

Volũtas minimè creatur, ſed ſanatur præparatur, roboratur.

Aliud volendi potẽtia, aliud volũtas bona, aliud voluntas mala.

† Infrà li. 2. c. 1. & 2.

† De corr. & gra. c. 10. & 11.

† De gra. & lib. arb. c. 15.

† De lib. ar. li. 1. c. 12. de pecc. mer. lib. 2. c. 18.

† De pecca. mer. li. 2. c. 18.

Finge adultū nil cogitare, pone infantē, qui ratione huc vel illuc voluntatē flectere non poteſt: & tamē voluntatis ſubſtantiam retinent. Aliud ergo ipſa volendi potentia eſt, aliud voluntas bona, aliud voluntas mala, quæ actu bonum vel malum eligunt. Sic enim Auguſtino placuit, vt cùm dicimus animum bonum, duo his verbis comprehendantur: aliud nimirum, quo animus eſt, aliud verò quo bonus†. Et alio in loco, Nec ſolam voluntatem, ſed etiam bonam voluntatem iam habere confiteor†. quaſi potentia hæc, tam charitatis exercendæ cùm aduenit, quàm cupiditatis, dum mala concupiſcit, radix eſſe poſſit†: ita quidem, vt cor noſtrum, tanquàm quid medium, in vtrūque poſſit declinare†. Quæ intuens Auguſtinus, alibi ſic ait: In hoc myſterio voluntatis ſuæ, poſuit diuitias gratiæ ſuæ ſecundum bonam voluntatem ſuam, non ſecundum noſtram: quæ bona eſſe non poſſet, niſi ipſe ſecundum bonam voluntatem ſuam, vt bona fieret, ſubueniret. CAL. Negas ergo tu ipſam potentiam in ſe bonam vel malam eſſe? CAM. Quanquam affectio quædam malæ qualitatis in toto homine infirmo adeſt: non tamen (ſecundum Auguſtinum) ſubſtantialiter, ſicut aliquod corpus vel ſpiritus manet, ſed languoris inſtar†. Sic enim & Ambroſio placuit, vt in gratiæ aduentu nouum figmentum minimè fiat, aut creatura nouat†. & rectè, cùm volūtas libera inter bona media connumeretur†. & cùm homo à malo ſe auertit, vt ad bonum veniat: vel

† De ciui. Dei
† De lib. ar. li. 1. c. 12.
† De gratia Christi. 15. c. 19.
† Eod. lib. c. 24.
† De præde. Sanc. c. 18.
† Aug. de nup. li. 1. c. 25.
† Amb. de voca. gentium c. 3.
† Aug. de lib. arb. li. 2. c. 19. lib. 1. retra. c. 9.
† De lib. ar. lib. 1. c. 12.

Affectio quędā malæ qualitatis in toto homine lāguoris inſtar.

In gratiæ aduentu nouū figmētum bonæ voluntatis minimè fit.

Voluntas inter bona media.

Mot'à mala volunta te in bonã, vel contrà bonus vel malus est.

contrà ab incommutabili bono declinat, vt commutabili adhæreat, motus ille qui fit, bonus vel malus erit†: ita vt inter stultitiam, qua peccamus, & sapientiam, qua iustitias operamur, media quædam affectio adsit, quæ neque stultitia, neque sapientia nominetur, donec alteri illarum accedat†. Interim verò ipsa animæ potentia post charitatem diffusam in cordibus nostris ad bene vel malè volendũ indifferens erit: vt gratia comite eligere bonum queat, ea verò desistente malum†. Quæ rursum intuens Augustinus sic alibi ait: Dedit nanque Deus ipsi homini liberam voluntatem: sed nec bonã infructuosam, nec malam voluit esse impunitam†. Quasi cum Athanasio dicat: in hominibus, non natura, quæ mater est omnium: sed voluntas, hos facit supplicio dignos, illos verò corona & præmiis dignos†, prout actu bonũ vel malum volunt. Hem Caluine, quid si tua te confessione superẽ? CAL. Qua? CAM. Augustinũ alibi sequeris, voluntatẽ nec bonam nec malã esse, antequã actu bonũ vel malum velit. CAL. Vbi hoc ego scripsi? CAM. Quo loco cum Augustino, voluntatem nostram equo sessorẽ non habẽti cõparasti: qui si Christum habeat, cõpositè illũ regat. si verò Satanã, per inuia rapiatur, †multa Augustini verba silentio preteriẽs. CAL. Quę. CAM. In vnoquoque nostrum vnus est imperator, qui in corde sedet (Augustinus inquit) Si bonus, bona iubet, & bona facit: si verò malus, mala. Cùm ibi sedet Christus, quid potest iubere

Animæ potẽtia ad bonũ vel malũ indifferens.

Volũtas nec bona nec mala antè quàm actu velit.

Caluini cõtradictio.

† De lib. ar. lib. 1. c. 12.

† De lib. ar. li. 3. c. 12. & 24.

† De pecc. mer. li. 2. c. 18.

† Aug. in disp. 2. cõr. Cresconiũ gram. li. 3. c. 51. et cõt. For. disp. 2.

† Athana. ĩ epi. ad Ro.

† Calĩ Instí. pag. 44.

nisi bona? Cùm possidet diabolus, quid potest iubere, nisi mala? Et post verba ista, sequentia subiungit: In tuo enim arbitrio Deus posuit cui pares locum, Deo, an diabolo: cui parateris, qui possidet, ipse imperabit†. Sed hæc postrema verba, ne Liberum arbitriũ confitereris, (etsi Augustinũ citasses) præteriisti, sciens non esse duas naturas, sicut Manichæi tenebant, sed vnicã, ac talem, vt in ea modò Satan, modò Dei spiritus vicissim, prout homo vitam ducit, regnent, quemadmodum de Saule legimus. Hæc sanè animaduertẽs Augustinus, minimè alio in loco dixit, Perdidit Adam bonam voluntatem & malam acquisiuit: sed sic ait, Per velle malum perdidit velle bonum †. Quod perinde est ac si diceret, quia actu voluit malum, perdidit actu posse perpetuò eligere bonum: iuxta illud, Non quod volo bonum, id ago, sed quod nolo malum†. Vis ab Augustino discedere? Dei filium saltẽ audi cum ait, Aut facite vobis arborem bonam, aut arborem malam†. minimè per hanc metaphorã duas naturas considerans, quæ neque duæ esse possunt, neque ab homine fieri†: sed bonam vel malam voluntatem: quam homo ipse tunc bonam sibi facit, quando Dei accipit gratiam: non vt se ex malo bonum faciat†. Quibus verbis alio in loco Augustinus auriga noster, vt non solum de ipsa potentia bene volendi, verùm etiam de actuali voluntate bona vel mala ageret, sequentia addit: Quid opus est quærere vnde iste motus existat, quo voluntas

† August. Hom. 12. tom. 10.

† Hypo. 3. col. 3.

† Rom. 7.

Aut facite vobis arborem bonam aut arborẽ malam.

† Mat. 12. c.

† Aug. in dispu. cõt. Fort. col. 10 de ser. dom. in mõte. c. 36.

† De gratia Christi. c. 19. et cont. Iuli. lib. 1. c. 3. & lib. 4. c. 3.

n. ij.

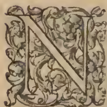
auertitur ab incommutabili bono ad commutabile bonum: cùm eum, non nisi animi & voluntarium, & ob hoc culpabilē esse fateamur†. Et paulò pòst: Motus autem, quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra positus potestate, neque laudandus esset, neque culpandus. Ex quibus iam vides tunc bonam vel malam voluntatem habere nos, cùm actu bonum vel malum eligimus: interim verò eam indifferentem ad vtrunque esse, Augustinum, tanquam gregis vestri ouem vnam, citasti. Augustinum te condemnantem audi: & sile si potes.

† *De lib. ar. li.3.c.1.*

CAPITIS VII.
§. SECVNDVS.

Naturam non esse deprauatam, sed infirmatam Catholici docent, cùm homo totus infirmus factus est: proindéque Liberum arbitrium non esse extinctum, tametsi ad bonum sit debilitatum.

CALVINVS. CAMERARIVS.


NATVRA ergo, Adami peccato deprauata non fuit? CAM. Neque Pelagianis assentior, quibus placuit integram naturam, post Adami peccatum illæsam permansisse: neque vobis subscribo, dum è regione hoc extremum defenditis, Adami peccato sic naturam corruptam fuisse, vt Liberum arbitrium obliteratū sit: sed mediam viam eligens, Augustinum sequor, qui sic ait:

Natura quippe hominis priùs inculpata, & ſine vllo vitio creata eſt. Natura verò iſta hominis, qua vnuſquiſque ex Adam naſcitur, iam medico indiget, quia ſana nō eſt†. CAL. Quis morbus? CAM. Langor naturæ eſt. CAL. Quis iſte langor? CAM. Quædam inordinata diſpoſitio, proueniens ex diſſolutione illius harmoniæ, in qua conſiſtebat ratio originalis iuſtitiæ, ita vt natura in ſe bona ſit, ſed propter vitia carnalia carnis langueat†. CAL. Ego verò totam hominis naturā vitioſam eſſe doceo†. CAM. Quid ad rem, quòd tu ſacræ ſcripturæ teſtimoniis in hoc deſtitutus, contrarium docere velis? CAL. Auguſtinus planè eſt, qui ſequentia verba ſcripſit: Noli putare te aliquid operari, niſi inquātum malus eſt†. & alibi: Sicut ſpiritus vitæ in Chriſto regenerat fideles: itidem corpus mortis in Adamo genuerat peccatores. Hæc carnalis eſt generatio, illa ſpiritualis.† CAM. Aliud eſt aſſerere naturam prauam eſſe, quod nos negamus: aliud verò cōſiderare, vt defectus ille peccati, culpa ſeu reatus, aliquod naturæ detrimentum attulerit: vt hos malos fructus ſola producat, donec gratia comite, à qua ſanatur, homo ipſe ſanetur, & bona operetur. Et hoc, Paulo authore, acceptamus†: cui etiam placuit per legem, cognitionē dari peccati: per fidem, gratiam impetrari contra peccatum: per gratiā, ſanationem animæ: per Liberum arbitrium, iuſtitiæ dilectionem: per iuſtitiæ dilectionem, legis operationem.† CAL. Auguſtini verba, non autē Pauli,

De natu. et gra. c. 3.

Languor naturæ.

† *Ad Rom 7.*

† *Cal. cont. Pigh. pag. 168.*

† *De pecc. mer. lib. 3.*

† *Aug. pſa. 142.*

† *Ad Rom. c. 7.*

hæc sunt. CAM. Finge Paulũ à te audire dicentem, Per legẽ cognitio peccati†. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi†. quod perinde est, ac si diceres, Per fidem impetratio gratiæ: per gratiã sanatio animæ à vitio peccati, iuxta illud Pauli, Gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur† ab eo qui missus est, vt sanet contritos† & hoc spiritussancti ope: quo adueniente dicere fas est: Vbi spiritus, ibi libertas†, ea libertate, qua Christus nos liberauit†: vt liberati Deum qui nos sua charitate dilexit, & nobis, vt ipsum eiúsque iustitiam redamare queamus donauit†, ex toto corde diligamus. amando autem Deũ, & proximum propter eum, legẽ impleamus†. Hæc enim vbi rectè gustaueris, consonantia quadã Augustinum, Christum, & Paulum eadem loqui protinus dices. Alio autem loco sic Augustinus ait: Quid hoc ad rem? Vitia carnis contraria sunt voluntati hominis. non natura accusatur, sed vitiis medicus quæritur†. Et non longè pòst: Vitium est, non natura. CAL. Minimè in hoc Augustino assentior. CAM. Vbi tu legisti fomitem aliquid suppositiuè, vt ita loquar, supponere? CAL. Quem authorẽ habes vt non supponat? CAM. Ipsam in primis rationẽ propono, quæ docet originalis peccati culpam effecisse, vt homo originalẽ iustitiã perderet: qua desistente, nihil in homine generatur: cum carere aliquo, nouam generationem alterius minimè præsupponat. CAL. Nónne aliquid sup-

† Rom. c. 3.
† Rom. c. 3.
† Hebr. 12.
† Luc. c. 4.
10.12.
† 2. Cor. 3.
† Gal. 4.
† 1. Io. 4.
† Rom. 13.
† De natu. & gra. c. 54.

Fomes nil suppositiuè supponit.

ponere est, cùm reatus loco iustitiæ subrogatur? CAM. Aliquid fieri reatum subrogando, quantum ad id, quod naturæ est, assentio: sed proinde ipsam naturam in aduentu reatus prauam fieri, hoc verò nego. Pro quo, si satis non sint, quæ suprà citaui, Augustinum cape, qui in suis Hypog. sic ait: Malum velle, minimè tanquam congenitum malum in homine adest, sed ex accidenti desiderio prauo†. CAL. Minimè Augustini liber ille est. CAM. Quo authore, loqueris, num Erasmo? Detecta iam illius iniquitas est: vt minimè suis nugis Augustini opera deinceps possit obscurare. Sed quid si Augustini non esset, nũ idipsum Augustinus in coacervatis à me locis non sentit? Fac hęc ita nõ esse Caluine, num tu id ipsum alia via non confiteberis? CAL. Absit. CAM. Aín tu, non naturalia, sed supernaturalia Adamũ perdidisse? CAL. Illos duntaxat naturæ affectus remansisse aio, qui in hominẽ naturaliter caduntt†. CAM. Poterat homo liberè Satanę tũc tentati cõsentire, & à iustitia discedere? CAL. Res ipsa docet. CAM. Et hoc à natura? Siquidem Deus peccatum non fecit. CAL. A natura. CAM. Quum ergo à natura, non autẽ à Deo, ipsi homini discedere à iustitia, atque peccatum eligere tributum fuerit: necessariò sequitur hanc electionem ad peccandum, quæ naturæ inerat, sequens peccatum non abstulisse: tametsi malis tãtis ipsa natura propter Adami peccatũ agitata fuisset. Hac quidem sola ratione vbi Augustinũ negares,

† *Hypo. 3. col. 3.*

† *Cõt. Pigh. pag. 17.*

Electio quæ secundũ naturam est, peccato Adami perdi non potuit.

euidentiſſimè pateret Liberum arbitrium validiſſimum ad malum nos habere, quod naturæ inerat. ad bonum autem, quod gratię, quę ſupra naturam eſt, Adamus habebat, debilitatū, gratia deſiſtente manere, non autem extinctum eſſe: quandoquidem conſentire & diſſentire noſtrum eſt, cùm gratia aduenit. bonum item velle, nobis adiacet, quanuis perficere non inueniamus.† CAL. Malè ergo peruerſam eſſe voluntatem Auguſtinus inquit? CAM. Cùm totus homo peruerſus ſit, peruerſam habeat voluntatem neceſſum eſt: non autem quòd noua voluntas in ſe peruerſa, tanquam nouum figmentum generetur †. CAL. Præuenitur autem medicina, id eſt Chriſti gratia, vt ſanetur, reparetur in eodem vitiata, atque præparetur voluntas. Auguſtinus in ſuis Hypog. inquit†: Ergo ipſa voluntas vitiata eſt. CAM. Paulò antè (quia obſtābāt) libros Hypognoſticôn, Auguſtini eſſe negabas: nunc verò cùm iuuare putas, Auguſtini illos eſſe ais. & hoc quis non rideat? Sed condonem tibi iſtud, modò eiuſdē Auguſtini memor ſis, cùm ait: Arbitror ſanè nonnullos tardiores in quibuſdā locis librorū meorum opinaturos, ſenſiſſe me, quod nō ſenſi, aut non ſenſiſſe quod ſenſi: quorum errorē mihi tribui non debere quis neſciat? ſi velut me ſequentes, neque appręhendētes, deuiauerint in aliquam falſitatem, dum cogor per quædam denſa & opaca viam carperet. Admonens nos, ponderanda, non autem deglutienda, aut deprauanda eſſe verba ſua. Si-

Quomodo hominis voluntas peruerſa dicatur.

Librū Auguſtini, qui contra Caluinum eſt, ipſe negat. eūdem deinde, cū pro ſe aliquid afferre putat, Auguſtini eſſe cōfitetur.

Præuidit Auguſtinus hos futuros Proteſtātes qui ſuos libros deprauare elaborarent.

† *Diximus. ſup.*

† *Hypo. 3. col. 5.*

† *Cōt. Pig. pag. 103. ex Hypo. li. 3. col. 6.*

† *De Trini. li. 1. c. 3.*

quidem Auguſtinus minimè dicit, in ea: vt volūtas in ſe vitiata ſit, & de nouo mala voluntas creata: ſed, in eo, id eſt homine, qui totus infirmus factus eſt, vt ſuprà declaratum fuit. CAL. Quid ſi ego vnum Auguſtini locum in medium promam, vbi palàm ipſe fatetur naturā prauā eſſe factam? CAM. Retractaſſet ſe Auguſtinus, ſi hanc ineptiam dixiſſet, qui alibi expreſſis verbis declarauit integram naturam prauam factam non eſſe, ſed vitiatam & damnatam per peccatum fuiſſe†. CAL. Hæc Auguſtini verba ſunt: De vitio hîc agitur, quo eſt deprauata natura bona, cuius vitij author eſt diabolus: non de naturæ ipſius bonitate, cuius author eſt Deus, qui neque ab ipſa vitiata deprauatáque natura ſuam abſtulit bonitatem†. CAM. Nónne iuſtè Auguſtinus paulò antè conqueritur, quòd non intelligendo, in varios errores multi incurrerent. Ille quidem eſt, qui ſi dixit, Vitiata eſt natura: alio in loco dixit, Sed vitium natura non erat†. qui & nunc dicēdo naturam vitiatam & deprauatā eſſe, minimè intelligit naturam ipſam prauā eſſe. Hæc quidem cauſa eſt, cur tantopere erres, quia putas voluntatem infirmari, vel voluntatem ſanari: non autem ipſam animam, totúmque hominem ſanari atque infirmari ſeu vitiari: in quo potētia ad bene volendum, vel debilitatur vel corroboratur, ita vt ſanato vitio, nihil mali adſit†. & rectè: quandoquidem idem Deus, qui naturas bonas cōdidit, faciliùs ex malis, quando vult, illas bonas, ſanādo hominē,

† Enchi. c. 11. & 12.

† De nup. li. 2. c. 9.

† De gratia Chri. c. 19.

† Enchi. c. 11.

facere poteſt†.ſic enim loquendo, bonam voluntatem in homine adeſſe intelligimus, quando infirmam vel ſanatam potentiam ad bene volendũ habemus,vt gratia operante deinde homo bonum velit,& cum eadem gratia cooperetur†:à qua ſententia diuertere non potes. CAL. Quapropter? CAM. Siquidem Auguſtinum tu ſequeris,vt hanc deſuper accipiamus bene volendi poteſtatem,cùm præparatur à Domino voluntas† . Per quæ bellè† confiteris in aduentu gratiæ, voluntatis præparationem , in ipſa volendi potentia conſiderari , vt noſtrapte voluntate velimus. CAL.Non puto hęc me ſcripſiſſe. CAM.Sic enim Auguſtinum ſequẽs, libro tertio contra Pighium†,inquis: Hanc quoque ad bene viuendum deſuper accepimus poteſtatem,cùm à Domiuo præparatur voluntas. Audi poteſtatem. Putáſne Caluine,hac via te poſſe probare, Adami peccato Liberum arbitriũ extinctum penitus fuiſſe ? Audi,quæſo,quid deinceps Auguſtinus ſubiungit. Atque hinc ſic hominem cecidiſſe, vt naturæ bonum perdiderit, pariter & arbitrij vigorem:non tamen electionẽ†.Obſerua verba iſta,vt naturæ bonum,hoc eſt iuſtitiam originalem perdiderit, quod bonum naturæ datum, non autẽ natura erat. Obſerua quoque & illa verba, arbitriíque vigorem. Siquidem non dixit integrum arbitrium perdidiſſe,immò potiùs quòd electio, quam tu ſuprà negaueras†, remanſerit. perſpicuè commonſtrans debilitatum duntaxat Liberum arbi-

De Ciuit. Dei lib.12. c.8.

†*Hypo.lib. 3.col.5.*

†*Hypo. 3. col.5.*

Caluini cõtradictio.

†*Pag.100.*

Electio.

Naturæ bonum,id eſt iuſtitiã originalẽ Adam perdidit.

†*De Eccl. dog.c.26.*

†*Sup. c. 5. §. 1.*

trium fuisse: tametsi electionem liberam ad velle, non autem ad posse haberet. deinde verò, quare electio ipsa homini relicta fuerit, addit: Ne nō esset suum, quòd deuitaret peccatum: nec meritò non indulgeretur, quod nō arbitrio diluisset†. Sed quid vltrà Augustinus docet? Nempe idem Liberū arbitrium debilitatum iam, gratia adueniente bonū operari, inquiens: manet itaque ad quærendum salutem, arbitrij libertas, id est rationalis voluntas: sed admonente priùs Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei†. Ita quidem, vt bene agere, vel non labi, à bono naturæ, vel meriti, solicitudinis nostræ & cœlestis adiutorij pariter sit: labi verò, potestatis nostrę & ignauiæ†. Atque id ipsum in libro de Spiritu & litera cōfirmat†. Vis vt amicè, id quod verum est, tibi dicam, Caluine? CAL. Dic. CAME. Equidem erubescens ista scribo, quòd putem me nausæam quandam in animis lectorum, duas ob res excitare: tum quòd tecum de re tam peruulgata & trita concertare longissima disputatione constituerim: tum quòd nil aliud, nisi Augustinum in ore habere cogar, quem tibi patronum esse prædicas: vt iudicem te condemnantem, illum esse animaduertas. Quod si id mihi accidit, quid de te dicere debeam, qui iudicem vindicantem, à patrono non discernis, tu ipse, qui prudens es, iudica.

† De Eccl. dogm. c. 21.

† vt sup.

† vt sup.

† c. 4. & 8.

Liberū arbitriū gratia assistēte eligit bonum: ea verò desistente, malum.

CAPVT OCTAVVM.

Gratia non intromittitur, homine adulto nihil agente, qui potest illam nolle, & semetipsum, ne illam consequatur, impedire.

CAMERARIVS. CALVINVS.



QVEM in modum gratia, cùm infunditur, hominis animam intrat? an homine etiam nihil agente? CAL. In potestate nostra non esse, quin inspirationes Dei in mentem veniam, [illegible]gustinus inquit†. CAM. Mox tamen addidit, Sed consentire vel dissentire, propriè volũtatis officium est†. Siquidem hominis est salutaribus inspirationibus, vel Satanæ suasionibus libero cum arbitrio acquiscere†: interim verò Christus extrà manens, sic ait: Aperi soror mea: ecce sto ad ostium, & pulso. Siquis audiuerit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illũ, & cœnabo cum illo†. Audi, aperuerit. CAL. Fateor Christum pulsare: sed pulsandi modus iam expressus est: quippe cum voce & exhortatione nos solicitet. Sed qui mentis oculos aperit, vt intelligatur: ipse & corda aperit, vt exaudiatur. Quid igitur est hominem aperire? monitionem corde recipere, & exhortationi obedire, scriptura dicente, Aperi domine oculos meos.† CAM. Accipiat igitur, obediátque necessum erit, quæ absque proprio consensu perfici ne-

Inspirationes absque nobis animã intrãt: consentire tamen nostrũ est.

† *De spiri. & lite. c. 34.*
† *De Eccl. dogm. c. 21.*
† *Aug. in Homel. 12. tom. 10.*
† *Canti. c. 5. Apoc. 3.*
† *Instit. c. 2. Anti. sect. 6.*

queunt. CAL. Vnde ista humanæ voluntatis docilitas, vt homo se Deo obsequentem præbeat†, cùm idipsum obedire, Dei donũ sit? CAM. A Deo obedientia est†, qui virtutem infundit: sed non absque hominis arbitrio libero, Augustinus inquit†. Sic enim verba Ioannis docent, qui minimè dixit, pulsabo, & si homo non audiat, intrabo: sed pulsare se priùs ait, hominem verò audire: nec proinde tamen intrare, nisi homo audiens, ianuã aperiat. CAL. Falso igitur Augustinus dixit, omnem virtutem infusam bonam qualitatem mentis esse, quam Deus in nobis, sine nobis operatur†. CAM. Gratiam & gloriã à solo Deo dari, omnes scipturę testanturt†, iuxta illud Pauli: Gratia enim saluati estis, per fidem, & hoc non ex vobis†. ita vt rectè alibi dicat: Quid habes quod non accepisti?† At si quæras, vnde ista? Continuò respondere cogimur: Quia solus Deus absque homine ipsum prædestinauit, vocauit, & vsque ad animę ostium peruenit, vt in proprio Spiritussancti tẽplo habitaret: in quo nihil adhuc homo præstat, nisi quia luminis prætereuntis instar, animæ oculus, ratio nimirum ipsa, id quod ei offertur, intelligit. Sed quid totũ istud, vbi homo ea quæ offeruntur, non aduertat, quãdo aduertendo dicere potest: Recede à nobis, quia scientiam viarum tuarum nolumus?† Nam & alio in loco scriptura dicit: Dedi illi tempus, vt pœnitentiã ageret, & noluit pœnitere à fornicatione sua†. Siquidẽ Dei dona homo ipse accipere nõ potest, nisi

[Left margin notes: † De bono. perse.c.14. & 19. † De ci. Dei li.14. c.27. † Epist.46. † De lib. ar. c.18.19. † Psalm.83. & 88. † Ephe.2. † 1.Cor.4. † Iob.21. † Apo.2.]

[Right margin notes: *Obedientia Dei donũ, quæ hominis consensu præstatur.* *Quomodo illud intelligatur, virtutem sine nobis in animam infundi.* *Quomodo inspirationes hominis animã intrent.* *Pars testimoniorum quibus probamus hominem posse refutare gratiam oblatam.*]

consensum suum præstet, Augustino dicente: Nemo cogitur accipere, nisi velit†. Quo fit vt virtus, solius Dei infundentis sit: opus autem à Dei gratia, & homine simul perfectum: quemadmodum paulò pòst dicemus†. Tu quidem id ipsum in libro Institutionis confiteris†, quando Petri exemplum affers, quòd ei inspiratione donum fidei datum fuerit: & tamen Petri consensus, qui suapte voluntate Iesum filium Dei viui confessus fuit, accessit: quem Christus remunerauit. CAL. Pelagianum est, asserere gratiam non aduenire, nisi homo aduentui illius consentiat. CAM. Omnino, si quasi per partes hominem cum Deo agere, dum gratiã infundere vult, intelligamus. Solus enim illam infundit: sed infundere & acceptare, vt saltem non contradicendo, in anima habitet, duo diuersa sunt. quandoquidem si homo adiuuare animum non potest ad intellectum nitentem, non impedire satis est†: Propheta testante, cùm ait, Dominus mihi aurem aperuit (in quo consistit primum) ego autem non contradico†: quod est secundum: vt tacitè saltem non cõtradicendo, prout poterat, gratiã acceptasse videatur. CAL. Quis Dei voluntati resistere poterit? CAM. Sic enim velle & nolle in hominis potestate Deum posuisse Augustinus inquit, vt diuinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem: quando ex his, quæ homines plerunque nolunt, facit ipse quæ vult†. CAL. Optio tibi nũc [illegible]t: vtram mauis partem, elige. Si enim dixeris

Caluini cõfessio.

Voluntati Dei quis resistere poterit?

† *De spiri. et lit. c. 34.*

† *Infrà. c. 10.*

† *c. 2. pag. 29.*

† *Aug. de immor. animæ. c. 1.*

† *Esaiæ. 50.*

† *De corr. et gra. c. 14*

hominis voluntatem gratię aduentum præcedere, Pelagianus eris. Si verò eam, dum gratia infunditur, cum Deo concurrere, & hoc quoque Pelagianum, quasi per partes agant. Si autem quòd homo post gratiam infusam consensum præstet, & tunc Deo resistere nequit. CAM. Primam gratiam perpetuò præuiam inesse, voluntatem verò nostram pedissequam † persæpe confirmauimus. Alterum itē, quòd non quasi per partes, sed simul cum gratia cooperemur: in quo prima causa Deus est secunda verò homo, palàm profitemur†. Tertium autem, duas ob res malè à te cōsideratur. Primū, dum minimè cogitas non priùs gratiam (sicut Ambrosio placet) infundi, quàm Deus hominem non contradicentem cernat, hoc est vt in illum gratiam infundat, quem suæ vocationi assensurum præsciat†. CAL. Ambrosium nego. CAM. Iamiámque an illū negare possis, lectores iudicabunt†. Alterum item, quia non cōsideras in illo quoque momento, dum Deus ipse gratiam infundit, liberum esse hominē, qui operante Deo, operatur & ipse: ita vt Deo mouente, suapte voluntate libera moueatur homo: & eo cōsentiente, nec aliter, gratia infundatur†. CAL. Solus Augustinus loquitur. CAM. Propheta testatur, quòd Deus mundans, non facit innocentem†. CAL. Quid istud? CAM. Facere innocentem esset, si hominem, qui impius erat, non consentientem, solus Deus innocentem, aut natura sanctum faceret: ita quidem, vt tametsi possit, non eo modo im-

† Epi. 105. 106. ad Bonif.

† Infrà. c. 10.

† Ambr. ad Rom. c. 9.

† Lib. 4.

† De gra. et lib. arb. c. 21.

† Nahun. c. 1.

Cur Deus mundando non faciat innocentē.

pium iuſtificare velit, ſicut Adamũ in inſtitia creauit: immò potiùs hoc aliud exiſtimauit, vt quomodo homo propria voluntate ſerpentis vocem audiuit, eodem Dominũ vocantẽ vt reſurgat, audiat†. in manu cõſilij ſui illum, gratia aſſiſtente, reponentẽ, vtrum oblatã virtutem accipere, eáque bene vti, an ipſam excludere velit. Et ſicut per inobedientiam peccatum intrauit, econtrario per obedientiam ſaluaretur†. Adhæc, verba Eliæ, atque Eliſæi cõſideremus, quando exhibito pallio, relictis bobus, Eliſæus dixit: Oſculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & ſic ſequar te. Ad quem Elias: Vade, & reuertere. quod enim meũ erat, feci tibi.†. in poteſtate Liberi arbitrij ſui illum relinquens, an oblatam gratiam in pallio ſuſciperet, vel reſpueret. Quibus fortaſſe rationibus motus Auguſtinus, præclarè ſcripſit: Qui fecit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te †. CAL. Interrogandi comma in Vaticana bibliotheca ſcriptum legitur. CAM. Hiſtrionibus mendacium hoc, comœdiæ illius author, qui hoc vanum ſubterfugium inuenit, perſuadere facillimè poterit, doctis autem viris nequaquam. Siquidem ſi ita eſſet (quod negamus) vel nunc fortaſſis aliquis Lutheranus interrogatoriũ hoc adderet, minimè vni codici magis, quàm decem millibus ſtandum eſſet: præſertim cùm facilè Auguſtino dicere fuiſſet: Qui creauit te ſine te, iuſtificabit te ſine te: & minimè negatiuam, non, addere: vt inde interrogandi comma ponere cogeretur. Sibíne ipſi Au-

† *Diſtinc. 45. c. de Iudæis.*

† *Amb. Epi. 71.*

In manu hominis eſt gratiam velle.

† *Reg. 3 c. 19.*

Qui fecit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te.

† *De verb. Apoſt. ſer. 15.*

gustinus contrarius erit, qui alio in loco sic ait, Quomodo autem iustificat impiũ nisi credentem & confitentem: quia corde creditur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad salutem†. Ille idem Augustinus certè est, qui alio in loco dixit, Qui contradicit, quomodo poterit iustificari? † Siquidem fieri non potest vt nolẽtes credant†. Ecce mi Caluine, quò discipuli vestri peruenerint, vt volentes Augustinum vestrũ facere, cùm semel tantum hoc Augustinũ dixisse putassent, illũ falsò transcribant. Vester quidẽ Erasmus typis præfuit, quando Augustini opera impressa sunt, & interrogationis cõma haudquaquam apposuit, tametsi multa falsa, tanquam Augustini censor, qui certè non erat, reliquis addiderit, quemadmodum nos alio in libro, quem in Erasmũ hac de re scripsimus, perspicuè docemus.

† Aug. psa. 34. et de spi. et lite. c. 5. 9
† Super. Io. c. 8.
† Aduer. Pela. c. 19.

Falsò Augustinum Protestantes describunt.

CAPITIS OCTAVI.

§. PRIMVS.

An homo, vt materia, se habeat in gratiæ infusione, vel suo consensu, nonnihil agendo, illam acceptare dicatur is, qui potens est eam respuere, & non repugnat.

CALVINVS. CAMERARIVS.



Hoc si clarius exponi tibi velis, sic habe: instar materiæ esse in homine voluntatem, quæ gratiæ operationi subiecta sit, vt ab ea formã accipiat.† CAM. Nónne Augustinus alibi dicit, Nec gratiam sine

† Lib. 3. cõt. Pigh. pag. 10.

Neque gratia absque libero arbitrio, neque liberum arbitriũ absque gratia.

Libero arbitrio, neque Liberum arbitriũ ſine gratia ſufficere?† CAL. Fateor, ſed non alio ſenſu, niſi vt Deum in homine, non ſicut in lapide operari ſignificet.† CAM. Negas tu Caluine, in homine ſecũdum naturam natam ac diſpoſitam ad volendũ, voluntatem adeſſe? CAL. Hoc quoque fateor: ſed voluntatem eſſe aio, quæ naturæ vitio praua ſit & contorta. CAM. Chimæra hæc iam excluſa fuit†. CAL. Sit voluntas à natura, quæ non creatione, ſed ſanatione bona fiat: num Deus tunc illam non ſanat? CAM. Vtique. CAL. Hoc ergo Auguſtinus ſenſit, nempe ſine Libero arbitrio non eſſe locum gratiæ. At ſi rationem quæras, reſpondere eueſtigiò cogimur, quia Libero arbitrio, voluntas ſanatur: & in voluntate ſanata, tanquam in materia, deinde gratia agit†. CAM. O bella expoſitio, qua Auguſtinum palàm negare te nõ pudet, cùm inquit: Voluntas humana non tollitur, ſed ex mala vertitur in bonam, & cùm bona fuerit, adiuuatur: † ita vt præparetur potiùs voluntas: & qui boni aliquid eligat, paternis inſpirationibus, ſuorum ipſe tangat corda fidelium†. non autem vt in eo, tanquam in materia agat. Quid hoc eſt Caluine? vt liberum homini arbitrium des, quo homo gratiam impetret: gratia verò adueniente, quæ perficit naturam, illius defectus ſupplendo†, & eundẽ hominem liberiorem faciendo†, illud perdat? Dominus enim, dicit, Veri liberi eritis, ſi vos filius liberauerit†. Nónne fabulæ vulgares ac notę omnibus

Proteſtantiũ ſophiſma, vt in ſanata voluntate tanquam in materia Deus agat.

Caluini ſophiſma.

† De pecc. mer. li. 2. c. 5.
† Cõt. Pigh. pag. 10.
Suprà c. 7. in princip. & §. 1.
† Cõt. Pigh. pag. 110.
† De gra. et lib. arb. c. 20.
† De Eccl. dogm. c. 26.
† Tho. 1 q. 1. 8. 2.
† De ſpirit. & lit. c. 30.
† Io. 8.

istæ sunt? nam hoc Augustinus sensit, qui ostendere potiùs vult, nil gratiam agere, vbi Liberi arbitrij consensus desit. sic enim & Damasceno placuit: quod tametsi quispiam per motum Liberi arbitrij, diuinam gratiam nec promereri, nec aduocare possit: possit tamen se ipsum impedire, ne illam recipiat. CAL. Quo authore Damascenus? CAM. Paulo: qui ait: An ignoras quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Ecce Dei gratiæ oblationem hìc cernimus. Sed quid continuò subiungit? Tu autem secundum duritiem cordis tui thesaurizas tibi iram†. CAL. Hypocritis ibi Paulus loquitur†. CAM. O quàm pulchrum diuerticulum hoc quoque est: quid, si hypocritis loqueretur, num peccatores in ipsa hypocrisi peccantes tunc non vocat? num ipsi vocati iam, gratiam negligẽtes iram non thesaurizant? CAL. Nulli hypocritæ Deus spiritualem regenerationis benedictionem offert: tametsi multis benedictionibus indifferenter iustos ac malos prosequatur†. CAM. Et hoc quoque diuerticulum satis bellum. Negas fortasse omnibus gratiã suam Deum porrigere. CAL. Non nisi electis dicimus exhiberi†. CAM. Cæteris dimissis scripturis, hanc vnam, ad excludendum hoc nouum philosophandi genus, afferam: cui si respõdere poteris, mox tacebo. Dic, amabo, quid aduersum Malachiam excipis, cùm inquit: Nunquid non vnus est pater omnium nostrûm?† CAL. Vt demus, hìc non Abraham, sed Deum intelligendum esse:

Rom. 2.

†Cal. cont. Pigh. pag. 190.

†Cõt. Pigh. in loco citato & pag. 109.

†Vt sup.

†Matth. 2.

Protestantium cauillatio, vt electis duntaxat gratia offeratur.

Omnibus gratiam offerri etiam discolis: sed hominem impedimẽto esse, ne gratia intret.

nunquid non de Israële, hoc est de particulari & electo Dei grege, propheta loquitur†? CAM. O quàm †*Cal. vt su.*
bellissimum hoc vltimum refugium. num omnes Israëlitæ prædestinati? CAL. Minimé†. CAM. Nũ †*Rom. 9.*
partem Israëlitarum Christus hypocritas esse non dixit? CAL. Omnino†. CAM. Ergo reprobatos vnà † *Mat. 22. & 23.*
cum electis vocauit, & illorum patrem Deum esse Malachias testatur, qui simpliciter absque his tuis chimæris loquitur. CAL. Quas tu chimæras vocas, veram Christianam philosophiam ego esse arbitror. CAM. Neque philosophia Christiana est illa, quæ scripturæ testimonium aliquod vel vnum saltem orthodoxum scriptorem non habet: neque etiam naturalis, si nec ratione saltem mouetur. si tamen hoc audire placeat vt dicamus, Caluini opinio contra omnes hæc est: libenter hoc prædicabo. Satis sint ista, vt scias Deum, qui omnes Israëlitas vocauit, omnes Christianos sua æterna prouidentia vocare: non autem omnes prædestinare secundum propositum voluntatis atque præscientię suæ: nos autem iram nobis thesaurizare, quemadmodum fusius explicaui in libro de prædest. Sed vis manu tangere quomodo Deus reprobos quoque vocet: ipsi autem iram in vasis iræ in diem irę thesaurizent? Verba Domini expende quando discipulis dixit: Intrantes autem in domum, salutate eam, & dicite domino domus: Pax huic domui. & si quidem domus fuerit digna, veniet pax vestra super eam; si autem non fuerit digna, pax vestra

† *Mat.* 10. reuertetur ad vos†. vbi perspicuè Dei mandatum cernis, vt indignæ quoque domus vocentur. At si quæras quomodo indignæ? Eo nimirũ, modo, quẽ Paulus & Barnabas ostendunt, quando dixerunt: Vobis prius oportebat loqui verbum Dei: sed quia expulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Et Stephanus: Duræ ceruicis, incircuncisi cordibus. vos semper, sicut patres vestri, Spiritui sancto restitistis. Vbi bellè vides illum indignũ esse, qui resistit†. Venit nanque Ioannes Baptista, vt omnes crederẽt per illum, potestatémq; filos Dei fieri acciperent: nõ tamen omnes, saltem temporaliter Iesum acceperunt. Venit quoque lux ipsa Dei, quæ in tenebris lucet: sed tenebræ illam non comprehenderunt†. Alioqui cur scripturę vbique proclamarent, Tota die expandi manus meas ad populum contradicentem. Vocaui, & renuistis†. Gladio corruetis, eò quòd noluistis acquiescere domino†. Quoniam indurastis cor vestrum, & noluistis obedire Domino. Omnia hæc mala eueniẽt vobis†. Ex te perditio tua Israël†. CAL. In his sententiis minimè de Libero arbitrio agitur? magis autem quomodo suo, non alieno vitio Israëlitę puniantur†. CAM. Miror Caluine quid tibi venerit in mentem, vt sic respondendum putes, cum duo ista esse videre possis. Primum vt Liberum arbitrium ibi ostendatur: & secundum, vt expendamus inuitis nobis gratiã non intrare: quæ ex æquo in citatis scripturis probantur. Sed vt os

Homo gratiæ resistit.

† *Acto.* 7. *f. g.* & 13. *g.*

† *Io.* 1.

† *Isa.* 65.

† *Num.* 14. *Isa.* 1.

† *Hiere.* 32.

† *Osee.* 13.

† *Instit. c.* 2. *prope finẽ.*

tibi obstruam, dabo Liberum arbitriũ ibi non probari: modò respondeas, si potes, an Dominus illos vocauerit, eiúsq; gratiã Spiritussanctus porrexerit, ipsi verò cõtradixerint, Spirituisancto restiterint, ita vt lux in tenebris illuxerit†: sed propter obicem ab illis positũ, lumen in mediis tenebris lucens†, extinctũ in eis fuerit. Dixerim me daturũ, ibi Liberum arbitriũ non probari: non quia ita sit, sed quia alibi per eundem modũ loquendi facilè probatur. CAL. Vbi? CAM. Verba illa considera, quæ Deus Moysi dixit: Vsquequo non vultis custodire mandata mea?† Vbi Liberum probatur arbitrium. Siquidem oblata aliqua re, qui non vult, & velle quoque secundum Augustinum potest†. Ad rem redeamus Caluine, & testimoniis scripturæ à me citatis responde. CAL. Vestrum magistrum sententiarum ego afferam, quem Scotus sequitur, dum verba illa, Quotiens volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? hunc in modum intelligunt, nempe, vt nolentes congregauerit. CAM. Contradicentes ac nolentes Deum vocare, atque ignorantes docere, sic intelligimus: quippe, vt qui antè, dominum ad hostium stantem audire nolebant, oblatæ gratię, dum trahuntur, cõsentiant, vel saltem non contradicant, spontéque discant. Sic enim Paulus, qui priùs contradicebat, viso lumine, dixit: Domine quid me vis facere†? quapropter minimè litera dicit: Quotiens volui congregare vos voluntate cõsequenti, & noluistis: sed

Quoniã is qui nolle potest, et velle quoque habet: proinde & liberum arbitriũ habet.

† 2. *Cor.* 4.
† *Io.* 1. *Prouer.* 20.
† *Exo.* 17.
† *Aug. de actis cum Fœlice. c.* 5. *de grat. & lib. arb. c.* 3. *in fi.*
† *Actorũ c.* 9.

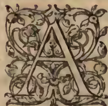
gallinę ſimilitudinem affert, quæ pullos non cogit, ſed ſuaui materna voce filios allicit, quaſi hunc in modũ vocatis: robur gratia addat, vt veniant. Ecce, mi Caluine, quò ſuperbia vos Proteſtantes ducat. Putabas ſanè tuo Antidoto omnem authoritatem Synodo Tridentinæ ea ratione auferre, quia diſcipuli tui te loquentem libenter audirent: parum animaduertens reliquos has tuas adinuentiones irriſuros. ſic enim & Martino ſæpenumero cõtigit: quo factum eſt, vt multos retractatorios libros ſcribere compelleretur. Scriptum eſt enim, ira impedit animum, ne rectè poſſit loqui.

CAPITIS OCTAVI.

§. SECVNDVS.

Contendunt Proteſtantes, adhuc abſque hominis Libero arbitrio, gratiam in homine operari, ſed malé.

CALVINVS. CAMERARIVS.



AVGVSTINVS certè eſt, qui dicit perpetuò Deum fidem gignere[†]. CAME. Sic ipſe inquit, vt ſi quis à Deo audit & diſcit, protinus ad Chriſtum veniat. CAL. Cur igitur in hominis optione relinquitis, vt Dei inſpirationem, ſi velit, audiat? Prioris enim ſententiæ authorem habemus filium Dei, qui ſecum minimè diſſidet, vt patris voce audita ad Chriſtũ accedamus.

† *De præde. ſanc. li. 1. c. 8. Calui. in Anti. pag.* 174.

† *Io.* 8.

At ſecundum, vt hominis conſenſu fiat, cui acceptum feremus, niſi patri mendacij†? CAM. Optio tua ſit, an è regione mendacium hoc tuum, Satanæ tentanti ego adſcribam: an te verſutum liceat ſalua amicitia vocare. CAL. Qua ex re? CAM. Fingis nanque te quid vox, diſcere, ſignificet, ignorare: & verba Ioannis referens, illa minus rectè refers. Sic enim Auguſtinus ex Ioannis teſtimonio ait, Nullum à Deo audire & diſcere, quin in Chriſtum credat: ita vt aliud ſit audire, & venire, prout tu loqueris: aliud verò audire, diſcere, & venire†. Illa enim tua, duo ſunt: poſtrema verò, quæ Ioannes ſcribit, tria. Da igitur, vt diſcat, & omnia rectè. Siquidem cùm Deus vocat, fieri poteſt vt homo audiens non veniat, conſenſum vocationi Dei diſcēdo minimè præbens†, ſicut in parabola ſeminis patet, in eo qui audit, & non intelligit†. Vbi verò didicit, iam conſenſum præſtitit†, fides gignitur, & ad Chriſtum venit, eò quòd donum tunc accipit à patre, quo credat in Chriſtum†: quod eſt ad Chriſtum venire, Chriſoſtomo teſte: qui ſuper Ioannis euangelium notat, noſtra voluntate, Dei gratia adiuta, ad credendū opus eſſe†. cui Auguſtinus quoque in eodem loco iterum ſubſcribit†. Quibus perſpicuè patet, gratiæ oblationem minimè cauſam eſſe, cur homo in ſua poteſtate non maneat, vt proprio arbitrio aſſentiatur, vel reſiſtat aduentui gratiæ Dei. CAL. Nónne Deus, antequam contradicant, in animam eorum, qui gratiam reſpuunt,

Caluinus fideliter verba nō trāſcribit.

Credere nō dicimus illū qui ſuapte voluntate nō credit.

† *Caluin. in Anti. pag.* 174.

† *De præde. ſanct. lib.* 1. *c.* 8.

† *De præde. ſanct. c.* 6. *&* 8.

† *Matth.* 13.

† *De præde. ſanct. c.* 8.

† *De præde. c.* 9.

† *Chriſ. ſup Io.* 8.

† *Aduer. Pela. c.* 19.

ipsam infundit? CAM. Aliud est illos vocare, gratiam suis inspirationibus offerendo: aliud gratiam infundere. CAL. Frustra igitur scriptura dicit: Deus tu conuertens viuificabis nos†. Frustrà quoque pro peccatoribus oramus, quandoquidem illi contradicere gratiæ Dei videntur, & rebelles sunt quandiu in propriis peccatis sibi ipsis placent, & gloriantur in malefactis suis†. CAME. Aliud est rebelles non consentientes conuertere, vt impius Dei gratia viuificetur: aliud modum quærere, quomodo doceantur, conuertantur, ac iustificentur. Siquidem etsi antè vocationem rebelles erant, tamen audita voce Domini spontè accedunt, non necessitate aliqua, per quam Liberum arbitrium auferatur, à Domino trahũtur, Chrysostomo teste, qui ait, Quem trahit, volentem trahit. † CAL. Nõ mihi Chrysostomi sentẽtia displicet, nisi quia proprio motu, qui ex homine sit, sequi oportere intelligit†. CAM. Opinio hæc tua vt voluntas cùm volumus, nostra, sed non ex nobis dicatur, satis exclusa fuit†. Itidem & illud, cùm sub clypeo vocabuli necessarij, Liberum arbitrium confundere conatus est†. Sed præter illa, audi quid tibi Augustinus respondet: Sicut initium salutis nostræ, Deo miserente & inspirante nos habere credimus: ita arbitrium nostræ naturæ sequax esse diuinæ inspirationis liberè confitemur†: ita vt Deus author salutis sit, homo verò liberè consentiendo capax, iuxta illud: Omnes docibiles erũt†. Et alibi, Neque

†Psal. 64. *†Psa. 51. 93* *†Chryso. in home. super Io. c. 6. & ibi August.* *†In li. con. Pigh.* *†Sup. c. 5. & seq.* *†Sup. c. 6.* *†De Eccl. dogm. c. 21.* *†Io. 6. e.*

Quomodo nolentes doceantur, et rebelles cõuertantur.

Quem trahit, volentem trahit. Chryso.

Idipsum ex Augustino

Liberũ arbitriũ gratiæ sequax.

solus Deus absque hominis consensu, neque solus homo absque Dei gratia per Iesum Christum hos bonos fructus producant†. Siquidem scriptũ est, Qui manet in me, hic multum fructum affert†. Sic enim in omni opere sancto prior est voluntas Dei, posterior Liberi arbitrij, id est, operatur Deus, operatur homo†. Sed quid verbis moror? tu quidem dixisti hoc nolle hominẽ habere, quia potest nolle bonum, atque iustitiæ resistere†. CAL. Quo igitur modo ex nolentibus Deus volentes facit? CAM. Inspirando: quemadmodum paulò pòst perspicuè ostendam†. CAL. Num quasi porrecta manu nos accedimus ad Deum? CAM. Non quidem hoc quod Protestantes (quasi nos illud proponamus) improbant dico, vt manu porrecta, per partes agãt: quandoquidẽ Augustinus hoc damnauit†: immò potiùs quòd Deus sua gratia incipiens, intrinsecus operetur, & cum eo homo cooperetur: ita tamen, vt homo liber sit cùm vocatur, gratia duce ad fidelitatem, vel solus ad infidelitatem tendat†. CAL. Ex Augustini verbis elicere promptum est quid velit: nempe tunc nostram esse potestatem & voluntatem, cùm vtraque data fuerit, quemadmodũ ipse ait vtrunque nostrum ideò esse, simul item Dei & Christi, quia eius largitate nobis donatur†. CAM. Raucæ quidem factæ sunt fauces meæ, dum vbique locorum palàm prædico virtutem solius Dei esse, cùm potentiam bene volendi homini sua gratia largitur, & cum homine operatur, vt cooperãdo

Neque Deus absque homine, neq; homo absque gratia.

Contrarietas Caluini

Manu porrecta.

† *De pecc. mer. c. 2. et 3.*

† *Io. 15. Au. de gra. & lib. arb. c. 5.*

† *Hypo. li. 3. de Eccl. dogm. c. 51.*

† *Insti. c. 2.*

† *Lib. 2. c. 1. 2.*

† *Aug. de ver. Apo. ser. 11.*

† *De spiri. & tra. c. 9. & 33.*

† *Cõt. Pigh. pag. 113. ex August. de spi. & lite. c. 9.*

velit atque perficiat opus†. Non quidem hac de re inter nos discrimen aliquod: sed hoc inquirimus Caluine, vtrum gratiam hanc oblatam homo suo Libero arbitrio recusare queat: an si eam non negligat, absque Libero arbitrio quod nihil agat, infundatur? dimissis illis Augustini doctrinis, quas citas (ad rem nostram nihil facientibus) his responde. CAL. Illum quoque consensum, quem in hominis potestate vos collocatis, Dei quoque esse nos contendimus, dum vires efficacissimas voluntati præbet†. CAM. Itáne, vt consensus, hominis consentientis non dicatur? CAL. Non quidem alia ratione Augustinus eodem in loco causam horum inquirens, dixit: O altitudo diuitiarũ. Non est iniquitas apud Deum: nisi quia ille quoque consensus ex Deo est†. CAM. Sic Deus in cordibus hominum etiam in ipso Libero operatur arbitrio, vt omnis sancta cogitatio, pium consilium, omnísque motus bonæ voluntatis nostræ ex Deo sit†, Augustinus inquit: cui subscribo, modò eundem Augustinum in eodem loco audiamus, cùm ait: Nos possumus, quod per alium possumus. & alio in loco, Nostrum non est, quin inspirationes in mentem veniant. Sed consentire & dissentire, nostræ voluntatis est†. Nónne ridicula res hæc est, ô Caluine, cùm tot sacræ scripturæ testimoniis, atque Augustini sententiis, consensum ex ipso homine esse probatũ fuerit, propria ceruice illis te resistere, dum vestrum Augustinum esse contendis? CAL.

† Sup. persæpe. & infrà c. 10.

† Cal. ex August. de gra. & lib. arb. c. 16.

† In sua præfat. lingua gallica scripta.

† De Eccl. dog. c. 26. 27.

† De spiri. & li. c. 34.

Parum proficeret Deus voluntatem noſtram excitando, niſi eam ad firmum vſque dirigeret ac produceret: quem in modum nos Liberum arbitrium confitemur, quippe vt in nobis libertas hæc ſit, ſed non ex nobis†. CAM. Vehementer quidem amicitiæ cauſa doleo Caluine, te virtutem iuſtè conſentiendi, quæ vſque ad firmum dirigit, ab ipſo conſenſu qui noſter eſt, diſcernere non nouiſſe: quod ſi noſceres, Dei inſpirationes plus in vnum quàm in alterum venire, recta ratione conſiderare poſſes: non tamen vt abſque hominis conſenſu, etſi vehementiſſimæ eſſent, aliquid agant. Siquidem tunc maius lumen ad conſentiendum hominem inclinare dicemus potiùs, quàm ſine conſenſu illius gratiam operari. Quid enim gratia efficere poſſet, te dicẽte, nil eam agere in homine, qui illum non vult?† Auguſtinum audite vos, qui illum veſtrũ eſſe contenditis, dum ait, cùm audimus: Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me, traxerit illum: mox animo concipiamus, minimè inuitum, ſed conſentientẽ venire: tametſi ante conſenſum multam expugnationem patiatur†. Auguſtinum veſtrum audite, qui apertè vobis in libro de Gratia & Libero arbitrio oſtendit, etiam vbi Deus aliquid omnino vult, itáque vult, vt homine tanquam inſtrumento vtatur, perpetuò omnia cum libero hominis arbitrio conſummari: aut ſi audire non vultis, illum negate.

† Cõr. Pig. & in Ant.

† Inſti. c. 2.

† Io. 6.

CAPVT NONVM.

Protestantes cum Iouinianis atque Pelagianis, non posse iustificatum hominem à Gratia excidere defendunt: Catholici autem contrà, posse.

CAMERARIVS. CALVINVS.



VEM nouum authorem habes, vt Iouinianorum hæresim illam nunc renouare audeas, non posse hominem à Gratia peccando excidere? CAL. Augustinum, cùm ait, Gratiam per nouum Adamum factã, in æternum nos bonos faceret. CAM. Nónne paulò antè rogaui, vt dimisso Augustino tu loquaris? Neque enim quid Augustinus per hæc verba intellexerit, rectè expendis, quemadmodum suo in loco perspicuè cernes†: neque Augustini memor es, qui hanc opinionem damnat†: quinimò & Pauli immemorem te esse ostendis, qui Thessalonicenses hortatur, ne Spiritumsanctum suis in cordibus extinguant†. CAL. Cauendum à socordia, Paulus inquit, quia Dei lumen in nobis suffocatur†. CAM. Ingeniũ mirari non desino tuũ Caluine, siquidẽ vbi reliqui tacent, tu si bene non potes, malè saltem loqueris. Dic quæso, quis strangulatur? num spiritus Dei viui? an potiùs Spiritussanctus disciplinæ effugiet fictum?† Quis hanc tibi potestatem contulit, vt vbicunque scriptura lucidissima te condemnat, nouum quendam loquendi modum tibi effingas, quo

†De cor. et gra. c. 11.
†Infrà lib. 2. c. 2.
†De hæresi. nu. 82.
†1. Thess. 5.
†Cal. in eo. loco.
†Sapien. 1.

veritatem obſcurari putes? At quid? ſi Paulus ibi taceret, nónne alibi ſcriptura dicit, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam?† CAL. Apocalypſis eſt. CAM. Nullum librorum eccleſiæ apocryphum hodie eſſe, in libro de vera eccleſia Dei apertè oſtendimus. Atqui reſpōde rurſum, an Paulum quoque neges, cùm ait: Si quis exiſtimat ſe ſtare, videat ne cadat†. CAL. Quum dicit, ſiquis exiſtimat, ſiue putat ſtare, hominibus praua fiducia elatis eum loqui ſatis conſtat: cùm verò de firma pietate loqueretur, ſtate, inquit, ſtabiles & fundati, radicibus in Chriſto actis†. CAM. Fideles Corinthios quorum fides tribulationibus probatur, Paulus alloquitur, voce exiſtimat vtẽs: quia nemo certus de ſtatu ſuo eſſe poteſt†. Verum vbi hoc teſtimonium ſponte neglexeris, eiuſdem Pauli verba illi adde, cùm ait, omnem ſeruum, domino ſuo ſtare vel cadere†. quid illud cadere? Iam ſiles? Vis & aliud? Pauli verba conſidera quando de ſeipſo dubitat, ne interea dum aliis prædicabat, reprobus fieret†. CAL. Vita mea aliis regula eſſe debet, ipſe inquit. Contendo igitur ne doctrinę mores mei & opera repugnent, ídque cum magno meo dolore & graui fratrum meorũ offendiculo, vbi ea negligam quæ ab aliis requiro†. CAM. Eò veniſti, vt Pauli verba referre nō audeas. Quid iſtud, vt Paulo dubitante ne ipſe reprobus fiat, tu ad aliorum exemplum illud vertas? Sed quid vbi tua Paulina eſſent, nónne ipſe illa facit, quæ ab aliis exigit? Quid

† Apo. 3.
† 1. Cor. 10.
† 1. Cor. 16.
† In lib. de iuſtificatione.
† Rom. 14.
† 1. Cor. 9.
† Cal. in eo loco.

exigit? ne à gratia excidat. Non satis sunt ista? Paulum afferam, qui ad Galatas iustificatos scribens, sic ait: Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini à Gratia excidistis†. Et alibi, insertos decidere posse subiungit†. Prophetas id ipsum confitentes audire optas? Dauidẽ de Iuda loquẽtem audi, cum ait: Et noluit benedictionẽ, & elongabitur ab eo†. & alio in loco, Deꝰ ipse per os prophetę: Si dixero iusto, vita viues, & fecerit iniquitatẽ: in iniquitate quã fecerit, morietur†. CAL. Cur igitur Augustinus dixit, Perseuarantiã multi habere possunt, amittere nemo?† CAM. Duplicem perseuerantiã Augustinus esse ait. Primam, quæ vsque ad finem dicitur: in qua duplex Gratia Dei concurrit: Altera nimirum vt homo accedat, altera efficiẽs, vt ab eo discedere non possit†: de qua Ioannes loquitur cum ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos: & posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat†. Secundã item perseuerantiam temporalem, à qua discedere valeamus: de qua Augustinus alibi loquẽs sic ait: Si iam iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi: quia acceptam gratiam Dei, suo in malum amisit arbitrio†. & paulò pòst: Nõ enim nihil mali fecit, qui bonum deserit†. vnde dictum est de diabolo, In veritate non stetit. quia fuit ibi: sed non permansit†. Da igitur tu perseuerantiæ donum vsque in finem aduenisse, & ego hominem cum Libero arbitrio, à tali gratia non excidere palàm

† Gal. 5.
† Rom. 11.
† Psal. 108.
† Ezech. 18. & 33.
† De bo. perse. c. 6.
† De bono. perse. c. 6. et 7.
† Io. 15.
† De Corr. & gra. c. 6.
† Vt suprà.
† Vt suprà.

Protestantiũ sophismata.

confitebor. CAL. Cùm Iesus à nobis perseuerantiam vsque in finem exigit, satis condonatam prędestinatis esse confitetur. CAM. Aliud asserere est, ipsos prædestinatos principio iustificationis necessariò hanc Gratiam obtinere : quod negamus†: aliud verò, vt absque hac Gratia prædestinati homines non moriantur : & hoc acceptamus: quandoquidem prædestinatis omnia cooperantur in bonum: quemadmodum in Petro prædestinato atque iustificato vidimus, qui temporaliter cecidit, antequàm perseuerantiæ donum vsque in finem obtinuisset† : ea verò obtenta, onus martyrij leue sibi fuit. Itidẽ Dauid, immò & Adamus. Sic enim prædestinati temporaliter, possunt è libro vitæ deleri: neque aliud Augustini verba sonant, cùm inquit: Horum fides quæ per dilectionem operatur, profectò aut omnino non deficit, aut siqui sunt, quorum deficiat, reparatur antequàm ista vita finiatur: & delecta quæ intercurrerat iniquitas, vsque in finem perseuerantia deputatur†. eámque ob causam, qui videtur stare, videat ne cadat, inquit Apostolus†. Volũtate enim sua cadit, qui cadit, Augustinus ait: & volũtate Dei stat, qui stat†. bellè docẽs posse nos etiam prædestinatos, ante perseuerantiæ vsque in finem aduentum, à Gratia quando volumus, temporaliter excidere, in qua Dei voluntate stamus, donec nos stare volumus. Voluntate autem nostra sola ab illa excidimus, eò quòd in cogitatione sua vel cadit quisque, vel cum Gratia stat.

Perseuerantiæ donum vsque in finem in die baptismi non datur, non tamen sine eo vita finitur

† *De cor. et gra. c.* 8. *ibi mirandum*

† *Aug. de gra. & lib. arb. c.* 17.

† *De cor. et. gra. c.* 7.

† *De bono. perse. c.* 8.

Alioqui cur ſcriptura diceret, Ne pereatis de via iuſta?† Auguſtinus ſubiũgit. Sed tunc animaduerte Caluine, quadrifariam hanc gratiam perſeuerantiæ diuidendam eſſe: vt vno modo, Ieſum Chriſtũ natura ſanctum fecerit: ſecundo modo, Mariam præſeruauerit: tertio, nos perſeuerantes ad tempus fecerit, non inuitis nobis, ſed Dei lumen acceptãtibus: & quarto, quum perſeuerantiæ donum vſque in finem, & in vita & in patria tribuit, vbi neque nos peccare poterimus. Sic enim Auguſtini ſententiæ intelligendæ ſunt, ſicut ipſe ſemetipſum declarat: nempe vt obtenta gratia perſeuerantiæ vſque in finem, ab ea excidere nequeamus: & hoc quidem, non quòd voluntas noſtra libera ad diſcedẽdum à gratia non ſit, ſed quia gratia noſtro conſenſu acquiſita, à Domino per ſecũdam gratiam roboratur ne diſcedat: quod à te obſeruandum eſt, ſi Auguſtinianus eſſe vis†. Porrò quid hoc eſt, vt Liberum arbitrium ad malum nos habere confitearis, à gratia verò nos decidere non poſſe, è regione mordicus contendas? Negligis iſta audire? Te ipſum ſaltem auſculta, cùm tibi ipſi cõtrarius, Auguſtinum ad Valentinum ſequens, confiteris, gratia gubernante, ab ea hominem nunquã diſcedere: ea verò deſerente, mox ipſum cadere†. Deſerit autem nos, cùm illam deſerimus. CAL. Cùm ſcilicet in fide peccamus. CAM. Paulò pòſt difficultatem hanc explicabo, an prẹter infidelitatem iuſtus poſſit peccare†. interim tamen, quaſi

† De corr. et gra. c.9. ex Hiër.9.

Libero cum arbitrio à gratia perſeuerantiæ vſque in finem nõ diſcedimus.

† De cor. et gra. c. 8. de bon. perſe. c.6. & 7.

Caluini cõtradictio.

† Calui. in Inſt. pa.40 ex Aug. ad Vale. c.8.

† In lib. 3. c.8. §. 2.

breuem epitomen, hęc Augustini verba, quib' omnes quæstiones præcedentes amplectuntur, tu qui Augustinianũ te facis, memoriæ manda. Libertati arbitrij sui cõmissus est homo, inquit Augustinus: postquàm verò seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem. Et paulò pòst, Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est rationalis voluntas, sed admonẽte priùs Deo, & inuitante ad salutem, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei. Et iterum paucis interpositis verbis, Initium ergo salutis nostræ à Deo miserente habemus: vt acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est: vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris: vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est, & cęlestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est, & ignauiæ†. CAL. Minimè Augustini librum illum esse Erasmus testatur. CAM. Quanta Erasmo fides sit habenda, alibi diximus. Hæc expende Caluine, & Augustinum nega potiùs, quàm eum vestrũ esse falsò prædicare pergas.

Vnica sententia ista Augustini omnes liberi arbitrij quæstiones dirimit.

† *De Eccle. dogm. c. 21.*

CAPVT DECIMVM.

Quoniam homo gratiæ cooperator est, principiò quid Deus tanquam prima causa, quidve homo, tanquam secunda, agant, summatim explicatur.

CAMERARIVS. CALVINVS.


HIS itaque ad hunc modum explanatis, multis argumẽtis iam vides, quomodo gratia, quę ſemper pręuia eſt,† opus meritorium incipit, & ſola in homine operatur: vt idem homo ſua voluntate pediſſequa, liberè cum gratia operetur: ita vt totum homo, & totum gratia, modò idcirco totum homo, quia totum à gratia†. CAL. Num eo modo, quo nauis à duobus, quaſi per partes trahitur, bonum opus ab vtroque conſummabitur? CAM. Nequaquã: quandoquidem nauis in ſolidum ab vnoquoque non trahitur. CAL. Quem igitur in modum? CAM Eo modo, quo aër cum ſole ceram molliente cooperatur, dum lumen & calorem à ſole accipit: ſic anima, quæ lumen & charitatis flammas ſuſcipit, cum Domino cooperetur. CAL. Quum hominis & Dei, opus noſtrum meritorium eſſe Pelagiani dicerent, tanquam manifeſti hæretici repulſi fuerunt. CAM. Tria ipſos conſideraſſe alibi dixit†, potentiam nimirum, voluntatem, & elicitum actum, Quorum primum Deo aſſignabant: duo verò poſtrema, ſoli homini tribuebant. Et cùm ſe corrigere Pelagius vellet, hominis & Dei opus eſſe dixit: quaſi per partes, & non inſolidum cooperatum. quocirca tanquam hæretici excluſi fuerunt†. Nos verò, non modò poteſtatem nobis à Deo eſſe, ſed etiam quòd velle & operari Deus operetur in nobis, aſſerimus†. CAL. Centum Auguſtini autho-

Marginalia:
- *† De Eccl. dogm. c. 21. & 32.*
- *Gratiæ primum locũ tribuimus.*
- *† Bern. de gra. & lib. arbi.*
- *Modus quo modo homo cum gratia cooperatur.*
- *Pelagianorũ hæreſis.*
- *† c. 3. ĩ prin.*
- *† Aug. de gra. Chriſti li. 1. c. 6.*
- *† Aug. in loco citato.*

r. iij.

Contendũt protestantes opus cooperatũ soli Deo attribui.

ritates, & eo ampliùs ego afferam: quibus patet solius Dei esse integrũ opus, quod vos cooperari cõtẽditis. CAM. Sæpe illa legi, quæ aduersum Pighiũ libro 3. pag 121. ad finem vsque libri illius, & lib. 5. pag. 168. 169. & 170. quasi tibi Augustinus consentiret, coaceruasti. CAL. Quid igitur sentis? CAM. Si antequam typis librum tradidisses, de his me interrogasses, facilè indigestam hanc farraginem vitasses. Vis quidẽ nomine Augustinianus esse, cùm tamen lõgè tua, ab illius opinione, abhorreat CAL. Responde, si potes. CAM. Augustino subscribimus, multa opera facere Deum in homine bona, quæ non facit homo, modò Augustino tu deinde assentias, multa cum Deo hominem ipsum cooperari bona. Quod vbi confessus fueris, confestim subiungam, nulla opera bona facere hominẽ quæ non facit Deus vt faciat homo†, præter peccatum, sicut scriptum est: Et sine ipso factum est nihil†, sed permissum duntaxat: quandoquidem ille est, absque quo nihil fit, nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit†. CAL. Hominem sic docemus agi Dei gratia, vt tamen simul agat. sic tamẽ ipsum agere, vt penes Dei spiritũ tota sit ac maneat actionis efficacia†. CAM. Quid per hanc efficaciam intelligis? CAL. Minimè sic cooperari hominem cum ipso Deo inquio, vt aliquid de suo admisceat: sed pro mensura solùm quam accepit: vt non aliter agat nisi quod agitur.† CAM. Prima causa Deus est cui totum opus assignamus†: homo verò causa

Totum Deo tribuimus.

† *Cont. duas epi. c. 8.*
† *Ioan. 1.*
† *De bon. perse. c. 6.*
† *Cõt. Pigh. pag. 186.*
† *Cal. cont. Pigh. pag. 170.*
† *De bono. perse. c. 6. in fi.*

secunda, qui cum gratia deinde cooperatur. Sic enim Augustinus docet, cùm ait: Opera quippe bona fiunt ab homine: fides autem fit in homine: sine qua, illa à nullo fiunt homine. † Et alibi, In omni opere bono prior est voluntas Dei, posterior Liberi arbitrij†. Sic enim iustitia, quæ Dei est, nostra dicitur, quia est nobis ex Deo†, qui velle & perficere dat pro bona voluntate: ita quidem, vt vtrunque Dei sit, simul & nostrum vtrunque, quia non fit nisi volentibus nobis†. CAL. Tibi subscribam, si dicas beneficium esse gratiæ, non facultatem naturæ†. CAM. Gratiæ beneficium esse consentio, sed simul & facultatem naturæ à gratia roboratæ ac præparatæ, queadmodum suprà ostensum fuit†. Vt ergo Dei misericordiam quæramus, Dei misericordia est: qui ait, Miserebor cui misertus ero, Ambrosius inquit. Omnis igitur illuminatarũ mẽtium pius motus, alienari quidem nõ potest à propria hominis voluntate. siquidem nil rectè facit, nisi quod volens egerit, sed vt ad id quod vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur†.

Deus prima causa est, homo verò causa secũda ĩ ope re coope rato.

†Aug. epi. 105. col. 4.

† De Eccl. dogm. c. 27. 51 de præ. & grat. c. 9. de gra. et lib. arb. c. 15

† Aug. de gra. Chri. c 11.

† Præ. sanc. c 3. col. 1. in fi.

† Cõt. Pigh. pag. 222.

† Cap. 5.

† Amb. epi. 205 ad Demedriadem

CAPITIS DECIMI.
§. PRIMVS.

Sacræ scripturæ testimoniis, hominis cum gratia cooperatio probatur.

CALVINVS. CAMERARIVS.



OPTAREM Camerari, vt ſacra ſcriptura id confirmares, quod Auguſtino & Ambroſio placet. CAM. Cum timore & tremore veſtram ſalutẽ operamini, Paulus inquit. Deus enim eſt qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate†. Audi, operamini vos: audi, operatur Deus: quæ ſic coniuncta, Dei & hominis cooperationem oſtendunt. CAL. Deus omnia facit in vobis, Paulus inquit: ergo cum timore vos illi ſubiicite. CAME. Noli Pauli verba, nouum imprimendo Paulum referre. Siquidem operamini & ſubiicite, duo ſatis diuerſa ſunt. CAL. Cur igitur dicit, Deus operatur in vobis? CAM. Auguſtinus reſpondet, idcirco verba illa Paulum ſubiunxiſſe, ne propter verba quæ præmiſerat, inquiens, Veſtram ſalutem operamini, ſolius hominis eſſe propriam ſalutem operari, putarent: eámque ob cauſam vel vileſcerent, vel ſuperbirent†. Et rectè: quandoquidem aliud eſt Deum operari noſtrum velle, prout litera dicit: aliud verò Deum in homine velle: quod non dicit. CAL. Velle noſtrum, illud ſponte accedere eſt, cùm neceſſariò acti volumus. CAM. Tace Caluine, noli ad vomitum redire. ſat quidẽ eſt huic chimæræ ſemel fuſiſſimè ſatisfactum fuiſſe.† CAL. Progredere. CAM. Ad hæc aliud Pauli teſtimonium citabo, cùm inquit, Plus omnibus laboraui, ecce hominis opus. inde

Velle et perficere operatur Deus: nos autem cooperamur.

† *Philip. 2. b*

† *De corr. et gra. c. 9. de na. & gra. c 27.*

† *Sup. c. 6.*

verò subiũgit, Non autem ego,sed gratia Dei mecum.† CAL. In me, græca æditio habet. CAM. Quid si tibi condouem vt dicat,in me, quid tum haberes? CAL. Gratiæ Dei locum proprium assignares. CAM. Potuítne maiorem locum ipsi gratiæ Paulus dare,quàm initio verborum illorum fecerat,Gratia Dei sum id quod sum? Siquidem ipsa incipit,ipsa virtutem præstat, & simul operatur, vt homo simul cum ipsa cooperetur†. Augustinum audi quæso Caluine, qui nõ idcirco verba illa Paulum,scripsisse censet, vt nobis declaret non Paulum sed gratiam in Paulo laborasse,immò potius, vt verba,quę dixerat,tẽperaret:ne putassent absque gratia plus omnibus laborasse†. atque hinc minimè dicit, Gratia in me laborauit,sed in persona propria, Ego plus omnibus laboraui: non solus, sed gratia Dei mecum: vnde Liberum arbitrium Augustinus haurit†: quod nõ minus hauriret,quãdo litera diceret,in me,gratię integrum opus cooperatum assignans. Siquidem hoc negari non potest,quin Paulus de se dixerit,Plus omnibus laboraui,non solus,sed gratia Dei in me,qui præstitit,vt laborando cooperarer. Puerilia quidem hæc sunt, eo quòd Catholici palàm confitẽtur, gratiam esse, quæ in nobis per operationem & virtutẽ, bonum opus agit:Liberum verò arbitrium,per consensum & cooperationem†. Quæ intuens alibi sapiens sic inquit: Mitte illam de cœlis sanctis, vt mecum sit, & mecum laboret†. Quid tibi diuerticula isthæc

†1.Cor.15.

†Eccl.dog. c.50.51.epi. 106.ad bo. præde.san. c.3.in.fi.1. col.

†De gra.et lib.ar.c.5. & epi.106

†De spir. & tra.c. 34.

† De spiri. & tra.c. 34.

†Sapiẽ.9.

prosunt ô Caluine? Nónne Paulus alibi dicit, In quo & laboro, certando secundum operationem eius, qui in me operatur in virtute?† Audi, laboro certando. audi, operatur in me in virtute. Non quidem adiutorem Deū tot in locis propheta nominaret (Augustinus inquit) nisi cum Domino cooperando, bonum opus consummaret, ita vt Deus vnum faciat, in altero homini facieti cooperetur†. Bonum quidem propositum, subsequens adiuuat gratia: sed nec ipsum esset, nisi præcederet gratia†. CAL. Aut non animaduertis, aut te animaduertere dissimulas, Augustinum in illis libris non ex instituto tractare, quid sit, aut quid valeat Liberum arbitrium: sed quantum occasio ferebat, in alterius argumenti tractatione præmissa verba ibidem diceret†. CAM. Debile diuerticulum isthuc est Caluine. siquidem minimè absurdum est, veram Liberi arbitrij sententiam vnam ponere, vbi de alio Augustinus agat. Locus itē congruus est, in quo de Libero arbitrio, hoc modo Augustinus tractet, nēpe gratiam præcedere omne hominis consilium bonum: quod Pelagiani mordicus negabant. CAL. Opera cooperari Paulus intelligit: non autem Deum operatorē esse. CAM. Quis hoc ferat, vt qui paulò antè solum Deum operatorem esse mordicus contendebas, nunc operatorem Deum esse neges? Mendax Marcus, cùm ait, Illi autem prædicauerunt Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis†? Mendax alibi Paulus,

Margin notes: †Colo. 9. — †Cont. duas epi. li. 2. c. 8. in fine. — †Vt sup. c. 9. — †Cōt. Pig. pag. 112. — *Caluini cōtradictio.* — †Marci. 16

cùm dicebat: Omnia possum in eo, qui me confortat?† Audi, possum, audi, confortat. Quid enim & illud est, Dei enim sumus adiutores†? Adiutórne dicitur is, qui suapte voluntate nõ cooperatur? Quando verba illa vera esse poterunt, Vnusquisque mercedem accipiet secundum suum laborem?† CAL. Hoc testimonio & aliis similibus, ad stabiliendum Liberum arbitrium Papistæ abutuntur: non quidem, quid valeant homines viribus naturę, Paulus docet: sed quid pro homine gratia Dei agat†. CAM. Quis negat gratiam efficere, ac virtutem præstare, vt velimus, operemúrque? sed vbi proprius labor, si non cooperamur? Quis adiutor Dei? num gratia pro se meritum accipiet, non autem ipse homo secundum proprium laborem?† Gratiæne Deus dixit, non homini, Rectos cursus facite pedibus vestris†? Non quidem, sed homini potiùs præcepit, vt rectis passibus ambulet: vt cùm se nõ posse perspexerit, medicinã requirat, quæ interioris hominis, ad sanãdam peccati claudicationem, gratia Dei est, per Iesum Christum dominum nostrum†. In ore Paulum sanè perpetuò habetis, sed Pauli verba minimè ponderatis, qui non dixit, Sufficientia ad bene operandum, solius Dei in nobis operantis est: sed, Sufficientia nostra ex Deo est†. nostram vocans sufficientiam, quam Dei gratia obtinemus†. Quid istud? nisi dicere gratiam Dei in nobis operari, cùm virtutem præbet, atque suapte voluntate hominem cum operante

†Philip. 4.
†1. Cor. 3.
†Vt suprà.
†Cal. in loco illo.
†Eccl. dog. 32.
†Heb. 12.
†De perfe. iusti. ratiocinatione. 6
†2. Cor. 3.
†De gratia Chri. c. 11. de præde. sanct. c. 3.

Vnusquisque mercedẽ accipiet secundũ propriũ laborem.
Rectos cursus facite pedibus vestris.
Sufficiẽtia nostra ex Deo.

gratia cooperari? Quid præterea aliud illud est, cùm Propheta inquit, Omnia opera nostra operatus es tu Domine? † Audi, opera nostra, audi, operatus es tu. Et alibi, Augustinus, Sua dona Deus magis coronat, quum opera nostra coronat†. præclarè docens dona esse sua, quæ virtutem præstant, opus verò simul & hominis, qui cum gratia cooperatur. Quid & illud Caluine, Hominis est præparare animam suam, Dei verò linguam gubernare. Num cum Pelagianis dicemus solum hominem se præparare? an potius hominem proprium cor, Augustini testimonio præparare, non tamen sine adiutorio Dei?†Sic enim scripturas concordamus, cùm vna dicit, Si creditis in Deum, & in me credite†. altera verò è regione respondet, Dei opus est vt credatis†. ita vt Deus cogitare dederit, Deus hominē sua gratia, dum credit, adiuuerit: homo verò credat: quandoquidem credere nostrū nil aliud est, quàm cū assensione cogitare†. cùm minimè Deus sit, qui credat in homine †: sed homo qui audiuit à Patre, ad Christum credendo venit†. Conuertimini ad me, vno in loco dicit†: & alibi, Deus tu conuersus viuificabis nos†. Domine labia mea aperies†. & Dominus ad illum, Dilata os tuum, & implebo illud†. Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite, rursum Propheta ait†. Sed mox Dominum obsecrat, Da mihi intellectū vt discam mandata tua†. Quis enim dubitat, quin Dei sit potestas, faciendi homines Dei

Opera nostra operatur Dominus.

Dona sua Deus coronat.

Hominis est præparare animam.

Si in Deū creditis, & in me credite.

Homo credit, nō Deus in homine.

Cōuertimini ad me.

† *Isa.* 26.
† *De gra. & lib. arb. c.* 6. *in fi. et princ.* 7.
† *Cont. du. epi. c.* 8.
† *Ioan.* 14.
† *Ioan.* 6.
† *De præde sanc.* 2.
† *Vt sup. c.* 3
† *Ioan.* 6.
† *Isa.* 21.
† *Psal.* 84.
† *Psal.* 50.
† *Psal.* 82.
† *Psal.* 93.
† *Psal.* 118.

filios, prædestinando, vocando, & iustificando? & tamen homini potestatem dedit, vt filium Dei se faciat†. nónne cooperari hoc est? Tolle gratiam, & non erit vnde saluetur. Tolle Liberũ arbitrium, & non erit quod saluetur†. Siquidem nec gratia sine Libero arbitrio, neque Liberum arbitrium sine Gratia faciet hominem adultum habere vitam beatam, Augustinus inquit†.

† Ioan. 1.

† Bern. de lib. arb.

Nec gratia sine libero arbitrio: nec lib. arb. sine gratia.

† Hypo. li. 3. cont. 13. Chryso. in Hom. de inuen. crucis.

CAPITIS DECIMI
§. SECVNDVS.

Alia Protestantium chimæra hoc loco excluditur, quæ probare volunt, hominis factum etsi in cooperatione interueniat, tamen pro nihilo reputari.

CALVINVS. CAMERARIVS.



Vos bestias omnes, qui homini quicquã tribui posse putatis: ô crassa ignorantia referti, qui vestris chimæris intenti non animaduertitis Dei opus esse, non hominis, opus cooperatum, Paulum apertissimè declarare, cùm inquit: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui dat incrementum Deus.† Eant nunc Catholici, qui frustrà hactenus laborarunt, vt Deo omnia assignemus, qui id in nobis quod sibi placet, & solus nouit cur vni datur, alteri verò non datur†. CAM. Cùm soli Deo tribuamus vt virtutem ad cogitandum, volendum,

Cur opus cooperatũ soli Deo attribuatur.

† 1. Cor. 3.

† Aug. Hypo. li. 3. col. 6.

Virtus solius Dei est opus cooperatum commune: sed soli Deo omnia assignantur.

& cooperandum, nobiscum operando præstet:nõ ita soli Deo opus cooperatum attribuimus, quin homini simul cooperatio ascribatur: quandoquidem verè nostra sunt omnia: sed idcirco Deo & Christo tribuenda, quia eius largitate nobis donantur†. Vtrunque sanè Paulus probat, cùm ait: Secundum gratiam quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui†. Audi, gratiam datam: audi, fundamentum posui. Prima nanque causa Deus est, homo, secunda: cui opus nõ est tribuendum, ne homo aliquid suum esse putet, quod ex se, non autem ex Dei munere consequutus sit†: quinimò, vt dixi, humilem confessionem præcedere oportet, vt totum Deo detur, quicquid simpliciter cum timore Dei petitur, quasi ipsius pietate præstetur †, qui secundum misericordiam prædestinauit, secundum misericordiam gratias suas contulit in tempore, quas ab æterno ad gloriam præparauit, vt homo à gratia adiutus, suopte consensu ad Deum accederet, & cum gratia operante cooperaretur & ipse†. Quapropter vbicunque scriptura docet, vt totum opus Dei misericordiæ acceptũ feramus: simul hominẽ admonet, ne desidiosus esse velit, immò potiùs vt gratia duce ad illum modũ opera Domini, cooperetur, secundum quem Abigaïl Dauidi dixit: Quia prælia Domini, domine mi, tu prœliaris†. Liberum nanque est iis qui rationis iudicio nituntur, à gratia discedere: vt non discessisse, sit præmium (Augustinus

†De spi. et lit. c. 5. ibi ergo et c. 9.

†1. Cor. 3.

†Aug. epi. 46.

†De bono. perse. c. 6. in fine.

†Lege ea quæ i libro de prædestinatione scribo.

†1. Reg. c. 25

inquit) & vt quod non poteſt, niſi ſpiritu cooperante, fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri†. Hæc enim fides catholica eſt, quam ſequi debemus, modò de nihilo tanquàm à ſeipſo de propria virtute homo (ſecundum Cyprianum) glorietur†, Paulo dicente: Quid habes, quod non accepiſti? Quæ intuens Auguſtinus, cùm ſolueret argumentum illud, Quem vult, indurat, & cuius vult miſeretur (de quo paulò pòſt agam) ſic inquit: Illa omnia intelligere oportet, vel adiuuãte Deo perfici, vel deſerente permitti†. vt nouerit tamẽ, nolẽte Domino, nihil prorſus admitti. Sed quid multis moror? An non & tu idipſum confiteris? CAL. Egóne? CAM. Tu cùm Auguſtinum contra Pighium citas dicentem: Ipſe eſt qui vt velimus operatur incipiens: volentibus verò cooperatur perficiens. vt enim velimus, ſine nobis operatur: cùm autem volumus, & ſic volumus vt faciamus, nobiſcum cooperatur†. CAL. Minimè confeſſionem hanc afferres, ſi ſenſum meũ rectè concepiſſes. Quid enim eſt Deum ſine nobis agere? nempe cùm ex lapidibus filios Abrahæ facit. CAM. Fateor Deum gentiles, qui lapides erãt, prædeſtinaſſe, vt pater gentiũ Abrahã eſſet: at hoc non aliter factum eſt, quàm ſuis inſpirationibus & gratiis in tẽpore præſtitis, quibus homo acceſſit, & cum illo cooperatus eſt. CAL. Quid nobiſcũ agere ſeu cooperari eſt? quippe vt illam, quã cõtulit virtutem, perpetuò auxilij ſui tenore adiuuet, promo-

† *Aug. de voca. gentium lib. 2. c. 4.*

† *De præde ſanct. c. 3.*

† *De præde et gra. c. 15. in fine.*

Caluini cõfeſsio ſibi contraria.

† *Cal. pag. 106. ex Aug. de gr & lib. arb. c. 17.*

Legite quæſo Proteſtãtiũ ſophiſmata iſta.

ueat, confirmet: cùm ad cuiuſque operis effectum, tum ad vltimam vitæ perſeuerantiam†. CAM. Fateor. Sed nunquid nos tunc non ſumus, qui volumus & cooperamur? CAL. Certum quidem eſt nos velle cùm volumus, ſed ille facit vt velimus bonum. Certum quidem eſt nos facere cùm facimus, ſed vt faciamus ille facit†. CAM. Quem in modū? CAL. Præbendo vires efficaciſſimas voluntati, ſicut dixit, Faciam vt in præceptis meis ambuletis†. CAM. Voluntas ergo qua homo vult, noſtra eſt: virtus autem Dei. CAL. Scio cauillationē hanc, & quò nunc tendere velis video. CAM. Quò? CAL. Dicet quiſpiam ex vobis: Accepta prima gratia, Deo cooperamur. Siquidem noſtra eſt, quæ Spiritusſancti virtute bona facta eſt volūtas, & per eam nos agimus, acti priùs à Deo: nil igitur mirum, ſi nobis pars actionis tribuitur†. CAM. Abſit vt nos ſecundū ſenſum tuū iſta dicamus. CAL. Quid ita? CAM. Ne cum Pelagianis dicamus, potentiam ad bene agendum, Dei ſolius opus eſſe: velle & agere, noſtrum†. CAL. Quo authore loqueris? CAM. Ita Deus ex cordibus hominum, atque in ipſo libero operatur arbitrio, Auguſtinus ait, vt ſancta cogitatio, noſtrum conſilium, omníſque motus bonæ voluntatis, ex Deo ſit, quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus.† Adhæc exēplum illud quoque oleaſtri inſiti, quod tu afferre ſoles† commodum erit, vt Deus radix ſit, Chriſtus vitis, nos palmites, à Deo per Chriſtum inſerti: qui

† Cōt. Pigh. pag. 117.
† Vt ſuprà.
† Vt ſuprà.
† Dic. pag. 117. & 118
† Vt ſup. in princ. c. i- ſtius dictū fuit.
† De Eccl. dogm. c. 27.
† Cōt. Pigh. pag. 117.

ſimul iuſtitię fructus producimus, & cooperamur: tametſi radix per Chriſtum omnem virtutem ad bene volendum atque operandum præſtet: quemadmodum in ſolutione argumentorum veſtrorum dicemus†. CAL. Fatemur vtrinque laborandum eſſe, atque certandum: neque nos inficiamur eiuſmodi eſſe certamen, quod & ſummam habeat difficultatem, & maximos conatus: totúmque hominis ſtudium requirat. hoc tantùm quæritur, propriáne virtute militemus Deo, an ille ingenium, animum, manus, vires, arma, è cælo ſubminiſtret. Non quidem ſic loquor, quia nihil agamus ipſi: aut quia ipſius impetu, nullo voluntatis noſtræ motu ad opus feramur: ſed quia agimus acti ab ipſo: volumus eo cor noſtrum dirigente: conamur ipſo excitante: conando efficimus, ipſo vires dante, vt nos animata ſimus, & viua inſtrumenta, ipſe verò dux & perfector operis†: & denique mentem hominis fatemur videre, ſed illuminatam. iudicium diſcernere & eligere, ſed ſpiritus directione gubernatum. cor eſſe voluntatium, ſed manu Dei informatum hominem ipſum & conari & agere, & ad Dei obſequium applicare ſuas facultates, ſed pro gratiæ menſura, quam accepit†. CAM. O quàm pulchrā palinodiam omnium quæ in hoc libro dixeras ceciniſti! Sed memor ſententiæ illius es ô Caluine: Veritas laborare poteſt: vinci non poteſt. CAL. Sic eſſe rerum experientia ſæpe didici. CAM. Putas nanque verſutiā hanc tuam neminem animaduer-

†Lib. 2. c. 4

†Cōt. Pigh. 115. 116. 145.

†Cōt. Pigh. pag. 194.

Verſutia Caluiniſtis voculis veritatem liberi arbitrij ad decipiendā plebem occultare conātis.

Nota lector & lege quomodo nos Caluinus ſua verſutia fallere conetur.

„ tere. CAL. Quam? CAM. Omnia quidem in hac
„ tua palinodia secundum rectum sensum cõfiteris:
„ at si causam inquiramus, mox auditores intelligẽt,
„ non alia ratione id factum, nisi vt qui scripta le-
„ gent tua, catholicum sensum te habere in ipso rerũ
„ exordio putent: deinde verò, si à te quæratur quo-
„ nam modo Dei & hominis cooperatio procedit,
„ hanc veneno refertã confessionẽ ad manũ habere
„ satis promptã possis. CAL. Quid tu mali intrin-
„ secus in ea considerare potes? CAME. Rogabo te
„ priùs, an absque necessitate homo isthæc agat.
„ CAL. Necessarió.† CAM. Rursum quæram, an
„ necessitas hæc Liberum homini arbitrium auferat?
„ CAL. Penitus illud tollit†. CAM. Hæc ergo fal-
„ lacia est, quia hoc verborum inuolucro, quod san-
„ ctum in superficie videtur, venenum hoc tegis,
quod alibi pleno ore prædicas, Vigilantium imi-
tando, qui aquam vino miscẽs, de artificio pristino
suæ venena perfidiæ, catholicæ fidei sociare co-
natus fuit†: quòd nil mirũ, si ecclesiæ aduersarij in
subtili quæstione simplices, iis artificiis irretire
elaborent. Caue ô Caluine, ne illud audias, quod
aduersum Pighium dicere tu soles, nullam neque
veritati magis aduersam, neque ad excæcandum
hominem capitaliorem pestem esse, præsumpta
falsa opinione: præsertim vbi pertinaciter animo
quis insidet†. Sic enim Pelagianos è contrario fe-
cisse Augustinus testatur, vt totum principio tra-
diderint Deo, omnémque suam mortificauerint

Anguis sub herbalatẽs.

Vigilantij altera versutia, quem Quintilianum etiam Hieronymus testatur.

Pelagianorũ versutia

†Sup. c. 6.

†Dixit su. c. 6.

†Hiero. in epi. aduer. vigilan. to. 2. pag. 41.

†Cõt Pigh. pag. 192.

voluntatem:vt cum apoſtolo dicere confeſtim poſſent:Viuo iam non ego, viuit in me Chriſtus: cor proprium ſic ponentes,vt quò voluerit Deus,tandem declinet.Deinde verò non aliter Deum adiutorem eſſe dicebant, niſi liberum præcederet arbitrium†.Nos autem,non ea ratione ipſi Deo omnia tribuimus , quia nos non volumus , aut nos non agimus : ſed quia ſine illius auxilio nec volumus aliquid boni,nec agimus:ita vt cùm audimus:Non vos eſtis qui loquimini: ſupplendum ſit, ſoli:quandoquidem ſpiritus eſt,qui loquitur in nobis.itaque cooperationis actũ procedere intelligamus†,iuxta illud,Sufficientia noſtra ex Deo eſt†. CAL. O vos infœlices,qui hæretici cùm ſitis,à concilio Arauſicano & ſede apoſtolica condemnati,nos hęreticos eſſe vbiq; prædicatis†. CAM.Qua de re dãnamur? CAL.Quia dicitis nil agere Deum,niſi homo velit, apprehendat,conetur,obſequatur.Arauſicanũ verò concilium,hæreticum præmonſtrat illum, qui initium,augmentum,atque ipſum credendi affectum non à gratiæ dono cauſari , ſed naturaliter nobis ineſſe docet†.Siquis itẽ vt à peccato purgetur, voluntatem noſtram ſpectare contendit , non autem vt etiam purgari velimus , per Spirituſſancti operationem fieri in nobis†,illúmque qui ſine Dei gratia, volentibus, pulſantibus, laborantibus, petentibus, deſiderantibus, Dei miſericordiam conferri tradit:non autem diuinitus, vt credimus, velimus,& hęc omnia ſicut oportet,agere valeamus,

† De grat. Chri.c.23.

† De grat. Chri. c.25.

† 2.Cor.3.b.

† Cõr.Pigh. pag.181.182

† Concilio Arauſicano.c 5.

† Vt ſup. 6.

Audi lector deliriũ magnũ.Catholicos hæreticos Caluinus vocat: & pro hoc cõciliũ catholicorum affert, nolens conciliorũ autoritati in reliquis parere.

per ſpiritum in nobis fieri confitetur, is anathemate dignus eſt iudicandus†. CAM. Ad hoc veniſti Caluine, vt, ne taceres, Catholicos per Catholicorum concilium hæreticos facias? Salua res eſt. Concilia nanque, quæ tu affers, adamuſſim nos vbique in re hac ſecuti ſumus: palàm contra Pelagium profitentes, Dei virtutem haudquaquam initium vel potentiam nobis ad bene volendum duntaxat præſtare: ſed ipſam quoque voluntatem vt velimus,† ita vt non aliter, q̃ eius virtute & gratia bonũ velimus, quãdocũque bonũ volumus.† Siquidẽ ab eo præparatur volũtas: & vt boni aliquid agat, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda filiorum†. Rurſum vt non ſolùm potentiam & voluntatẽ, verùm etiã & ipſum actum, quando bonum opus operamur, à Domino qui virtutem præſtat, nos habeamus: † ita tamen, vt ſimul homo cum ipſo Deo integrum opus cooperetur: quæ omnia conciliis citatis ſubſcribunt, quando illos concilia excludũt, qui naturæ hominis, ſecluſa gratia, iſthæc tribuebant. O Caluine, quò tendis? Rectum nanque Conciliorum ſenſum vbique negas: inde verò contortis illorum verbis & ſenſu, Concilia affers.

† *Vt ſup. c. 1.*
† *In prin. c. iſtius.*
† *De Eccl. dogm. c. 24.*
† *De Eccl. dog. c. 26.*
† *Quemadmodũ perſæpe ſuprà docuimus.*

CAPITIS DECIMI.

§. TERTIVS.

Quoniam ea potiſſimùm ratione Proteſtantes cooperationem hominis cum gratia Dei negant, vt hominem aliquid agere in animæ præparatione, ſimul & me-

ritum bonorum operum negare poßint: proinde quinque præparationes proponuntur, in quibus quid solus Deus operetur, quidve consensus hominis cooperando prestet, facilè expendi poßit.

CALVINVS. CAMERARIVS.



IS videre Camerari, quomodo vos scholastici Liberum vestrum arbitrium stabilientes, Pelagianam sectam renouetis? Palàm sanè iamdudum confessus es, ipsum hominem cõuersionem suam, animam preparando, incipere: quod Pelagianum esse nemo ambigit. CAM. Satius silere esset, quàm malè loqui, iis qui dicta percurrunt, & propter debilitatem stomachi, quæ in illis continentur, haudquaquam digerunt. Dic, quæso Caluine, quid tibi ipsa præparationis vox significat? CAL. Quid tu prius dicas expecto. CAM. Non quidem aliud præparare ex parte Dei est, quàm hominis cor tangere, voluntatémque prauam aptare, vt opus bonum velle queat. CAL. Quo authore loqueris? CAM. Paulus cùm de ipsa aptatione ageret, sic inquit: Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos (seu perficiat vos) in omni bono (seu in omni opere bono) quod placet coram se, per Iesum Christum†. CAL. Cur igitur Scotus cum cęteris, qui ipsum sequũtur, contendũt,

Hominis est animã præparare.

Præparatio animæ ex parte Dei, quid.

†*Hebr.* 13.

vt homo faciens, quod in se est, ipse propriã animam ad gratiam præparet? CAM. Sine, vt quinque præparandi modos tibi commonstrem, quibus rectè perceptis, facilè id quod quæris intelliges. CAL. Perge. CAM. Prima præparatio est, quam Deus ab æterno, antequàm homo esset, solus fecit, præparans electis bona opera, in quibus Libero cum arbitrio ambularent†. Secunda item præparatio à Dei quoque prouidentia processit, dum suo generali influxu, hominum voluntates excitando, propria bonitate omnia nobis tribuit, quæ hominibus conueniunt. CAL. Negat Martinus inflxum generalem dari†. CAM. Paulum ergo negat, dicẽtem, In eo viuimus, & mouemur†. & alibi, Verbo virtutis suæ omnia portat†. Vniuersam quoque philosophiam, quæ de prima causa id ipsum sentit, ita vt eo sic mouente, opera cũm naturalia, tum etiam moralia consummentur. CAL. Tenes ergo tu, cum solo influxu generali nos posse in finem pręparare? CAM. Nequaquam, Apostolo dicente: Non quia idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est†. Et alio in loco Augustinus: Respõdeant homines, Ecce idonei sumus ex nobismetipsis præparare cor, ac per hoc, & boni aliquid cogitare. Absit vt sic intelligãt, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicæ desertores†. Non quidem ad naturæ donum, & generalem influxum sapiens respexit, quando dixit: Non possum esse continens, nisi Deus det†.

Quinque præparationes.
Prima præparatio.
Secũda præparatio.
Vide in nostro libello: de Prede.
Negat Martinus influxum generalem.
† *In bulla cõt. Leonẽ.*
† *Acto. 17.*
† *Hebr. 1.*
† *2. Cor. 3. b.*
† *Cont. duas epi. li. 2. c. 8.*
† *Sap. 8.*

cùm natura & influxus omnibus detur. Tertia præparatio consideratur, quando homo antequàm iustificetur, à Deo vocatur, & inspiratur, specialíque motu à spiritu Dei, ad diligendum Deum mouetur: in quem tanquàm in finem homo ipse principio credit: itaque motus orat, ieiunat, & cętera eiusdem generis facit. Quam præparationem remotam ea de re vocamus, quia absque vllo merito condigno, sic hominem præparari Deus ipse dat, vt ipsius deinde misereatur: quandoquidem homo ei placere nõ posset, nisi vnde placeret, Dei bonitas condonaret†. CAL. Scotus in secundo sententiarum distinct. 28. pro comperto habet, voluntatẽ informem sola fide duce, naturæ viribus, & influxu generali, de congruo ad gratiam gratificantem se disponere. Et alibi, quarto Sent. q. 2. quòd homo sola influentia generali de congruo se disponat, ad delendum peccatum: ita quidem, vt homo id faciens quod secundum naturam in se est, mox se ad gratiam præparet. in quo Thomæ contradicit. CAM. Rectè Scotus loquitur. CAL. Ergo Thomas malé. CAM. Verbis potiùs quàm rebus dissentiunt. CAL. Cur te istud asserere nõ pudet? CAM. Quid Thomas defendit? CAL. Auxilium speciale requiri. CAM. Quid Scotus? CAL. Influxum sufficere generalem. CAM. Contrarium Scotus affirmat. CAL. Facilis quidem res erit ipsum legere. CAM. Nónne Scotus donum fidei præsupponit? CAL. Maximé. CAM. Estne fides

Tertia præparatio hominis à spiritu mouente specialiter moti.

† *Aug. de grat. Chri. c. 15.*

Homo id faciẽs quod in se est, ad gratiam se præparat.

Scoti & Thomæ concordia.

generalis ille influxus, an naturæ donum, an potius Dei ſpeciale donum ſupra naturam homini collatum?† CAL. Speciale. CAM. Quid igitur contrarietatis inter hos eſt? CAL. Hæc maxima contrarietas eſt, quia Scotus ſolam fidem ipſi naturæ & generali influxui addit: Thomas verò præter naturam, influxum, & donum fidei, aliud ſpeciale auxilium ſpiritus ſingulariter mouẽtis exigit. CAM. Nuſquam huius copulæ, fidei nimirum, & ſpecialis alterius motus, Thomas meminit, ſed auxilij duntaxat ſpecialis. CAL. Thomæ authoritate excipiam ego, habitum fidei infuſum, non poſſe actu agere, niſi à Domino ſpeciali motu moueatur. CAM. Rectè, vbi actus, qui ſequitur, meritorius eſt. nos autem loquimur in actu immeritorio, vt infuſo dono fidei informis, homo qui Dei influxu motus erat ad aſſentiendum veritati, per donum fidei reuelatæ, ſuapte natura abſque nouo motu moueatur: hoc mihi vel in Thoma, vel in aliquo Orthodoxo ſaltem ſcriptore oſtendant, & tacebo. Idem certè Thomas in Sarraceno tenet, altero de tribus modis moueri poſſe: per fidem nimirũ, vel per prædicantem, vel per aliquod lumen†: non autem coniunctè duo requiri. CAL. Miſer ergo homo, qui ex ſe nihil facere poteſt. CAME. Conſonantia quidem magna illud Anſelmi, ambo concinunt, vt ſi quis non habet gratiam, non propterea ſit, quòd Deus nolit: ſed quia homo non vult accipere, interea dum ad oſtiũ manet pulſans,

† *Ad Gal. 3.c.*

† *Thom. 2. ſen. dis. 28. art. 4.*

lumen quod in tenebris lucet, omnibus offerens. ille verò obicem sua libera voluntate in medio ponit, ne lumen intret, quemadmodum suprà dictum fuit†. Restat igitur, vt nunquam homines non illuminati ad Deum accedant, quotquot accedunt: quoniam nemo per Liberum arbitrium se trahit, sed misericordia Dei trahitur: tametsi tracti libero cum arbitrio accedãt†. Vocati itaq;, vt ipsi quoque pulsent necesse est, & importunè absque intermissione rogitent, vt plenè animam præparent suam. quandoquidem peccatoribus potestatem dedit Christus, vt tracti à patre, filij Dei fiant. Et hos non necessitate, sed libera voluntate trahi, Hilarius inquit†. CAL. Scoto tu adhæres, addito auxilio speciali. CAME. Quis Scoto contradicere audebit, fidelem hominem peccatorem naturæ viribus & fide ad Dominum accedere, Paulo dicente, An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit?†dicẽs, Exurge, qui dormis, & illuminabit te Christus. Ille nanq; est, qui dixit, Venite ad me omnes qui onerati estis, & inuenietis requiẽ animabus vestris. Quę satis ostendunt hominem esse, qui à Domino suscitatus, suapte voluntate accedit, vt conuertendo se, requiem inueniat, Dei scilicet lumine, quod semper præcedit: & absque quo, spiritus vadens ad peccatum, non autem rediens à peccato, homo ipse est†. Est & quarta præparatio animæ, quæ proxima nuncupatur, dum ipsa iustitia infunditur. tunc enim, quia charitas non posset

Quarta præparatio animæ dum fides formatur, & in hora iustificationis, anima ad suscipiẽdã charitatem præparatur

† c. 8. & 9.

† *De Eccl. dog. c. 45.*

† *De Trini. lib. 1. c. 1. et 9.*

† *Rom. 2.*

† *Pag. 77.*

t. iiij.

diffundi, anima non præparata. siquidē Deus, qui charitas est, cum peccato habitare non potest†: iustificando, vtrunque facit, habilem reddit nimirū, & iustificat: quæ etsi simul fiant, natura tamen, seu origine, ipsa habilitatio pręcedit: quemadmodū vel hoc exemplo ostendi potest, quando Papa sciens beneficium spurio confert: vt tunc, quanquàm simul fiant, habilem ipsum priùs reddidisse dicatur. † *Sapi. 1.*

Quinta præparatio per quā ad coronā homo præparatur.

Et his quatuor præparationibus, quinta accedit, quando homo cum gratia cooperando, multa opera (adhuc se iustificans) operatur: quæ præparatio altera ab illa erit, quando impius iustus fit: vel à Domino post actuale aliquod peccatum, ad pristinam gratiam restituitur. quandoquidē hæc non solùm, vt plus se iustificet, verumetiam ad suscipiendum coronam, fit, vt coronatus regnum cœlorum intrare queat. Quibus hunc in modum explicitis, iam vides quomodo homo faciens, quod in se est, animam præparet suam.

CAPITIS DECIMI.
§. QVARTVS.

Cum Protestantes animæ præparationem hoc ordine fieri negare nequirent, quærere rursum non cessant, quisnam impij conuersionem incipiat, quando impius iustificatur: vt sciamus quomodo sententia illa Sapientis intelligatur, Hominis est animam præparare: & à Domino responsio linguæ: hac via homini præparationem auferre putantes, quia solus animam præparare non possit.

CALVINVS. CAMERARIVS.



DIC, amabo, quis in ipsa proxima pręparatione, quando impius fit iustus, conuersionem incipit, Deus, an homo? CAM. Responde tu priùs, num Deus principiò lumen Paulo dederit, quod ipsum extrà quoque circunfulsit, vt cæcus caderet super terram: an verò Paulus priùs dixit, Domine, quid vis me facere? † CAL. Deus. CAM. Quid illud circunfulgere fuit? nónne extrà cingere? CAL. Omnino. CAM. Ad quid? CAL. Hoc ignoro. CAM. Ea quidem ex ratione sic factum est, vt illo lumine se cæcum peccatorē humi prostratum propter peccatum cerneret: fidei verò dono intrinsecus illuminatus obtinuit, vt Dominum vocantem in medio peccatorū agnosceret. CAL. Cùm hæc ita sint, cur vos cum Pelagianis defenditis, hominem ipsius conuersionis initium esse? CAM. Quoties vis audire? Hoc enim defendimus, vt perpetuò Dominus sit, qui incipiat †. Verùm quia quinque sunt preparationes, vt vidisti: hinc hominem à Deo vocatum atque adiutum, ex vna ad vlteriorem præparationem ipsius animam pręparare gratia assistente tenemus: vtpote, si pro exemplo Paulum capiamus, qui à Domino vocatus, post lumen & fide dicere cœpit, Quis es Domine? Quid vis me facere? Ieiunauit, atque orauit antequàm Ananias ipsum baptizaret. quod totum pręparare, & ad Deum se conuertere fuit: nil aliud cùm

Quis cōuersionem incipiat, De⁹ an homo.

† *Act.* 9.

† *Aug. de gra. & lib. arb. c.* 16. *et contra duas epi. li.* 2. *c.* 8 *&* 9.

ſit ex parte hominis ad gratiã ſe præparare, quàm vbi trahatur, ad Deum conuerti: ita vt Deus ipſe voluntatẽ hominis aptans, in omni præparatione præuius ſit, hominis verò voluntas pediſſequa: neq ue aliter præparatio ipſa fiat. Non tamen ſic pediſſequa, vt conſenſus hominis tertiæ remotæ præparationi adhibitus, antecedens non dicatur, reſpectu quartæ præparationis proximæ. Ad quem modum vna præparatio, quæ Dei virtute atque operatione, & hominis aſſenſu fit, antecedens certo modo ad ſequẽtem dicetur. Hominis verò nullum bonum propoſitũ ſine gratia incipit: cùm nec ipſum eſſet, niſi præcederet gratia†, ſicut ſcriptum eſt, Miſericordia eius præueniet me, & miſericordia eius ſubſequetur me. †ante factũ, in ipſo facto, & poſt factum†. ſic enim Apoſtolus teſtatur, quando gratias Deo agit, qui idem ſtudium dederat in corde Titi.† CAL. Quare hunc in modum catholicos excuſas? Nónne magiſter lib. 2. diſtinct. 26. defendit, quòd ante gratiam præuenientẽ & operantem, quædam bona præcedant libero cum arbitrio facta? CAM. Speciali tamen motu præcedẽte, & abſque merito. CAL. Demus hoc: an non continuò ſequentia verba ſubiungit: Nõ negamus tamen multa ante hanc gratiam fieri bona ab homine per Liberum arbitrium? CAM. Agros nimirum colere, & iſtiuſmodi generis reliqua, non autem ea, quæ in vltimum finem tendunt†. CAL. Si magiſtrum ſic intellexiſſe dicamus, qua via Chry-

† *Aug. con. duas epi. li. 2. c. 9.*
† *Pſal. 58.*
† *De gra. & lib. arb. c. 6.*
† *1. Cor. 8.*
Aug. con. duas epi. li. 2. c. 9.
† *Aug. cõt. duas epi. c. 8. Hypo. li. 3.*

ſoſtomum tueri poteritis, dicentem, Omnia Dei ſunt, ſed non ita, vt Liberum lædatur arbitrium†? CAM. Hoc eſt quod nos defendimus. CAL. Sine me ad rem redire. confeſtim ſubiungit: Oportet enim nos eligere bona, & tunc Deus, quæ bona ſunt, introducit: non antecedit noſtras voluntates, ne tollatur Liberum arbitrium†. CAM. Sed pro hoc, Auguſtinum audiamus, cùm ait: Inquit enim ſcriptura, quòd hominis ſit præparare cor, & à Domino reſponſio linguæ†. quæ verba non bene intelligendo, falluntur, qui exiſtimant, cor præparare, bonum inchoare, ſine adiutorio gratiæ Dei, ad hominem pertinere. Abſit vt Domino dicente, Sine me nihil poteſtis facere, ipſi reſpondeāt, Ecce ſine te poſſumus cor præparare: quia homo pręparat cor, non tamen ſine adiutorio Dei, qui tangit cor. In reſponſione autem linguæ, id eſt, in eo quod præparato cordi lingua Diuina reſpondet, nihil operis habet homo, ſed totū eſt à domino Deo. Sic enim alibi ſcriptum eſt: Aperi os, & implebo illud†. Quę verba hunc in modum intelliguntur, nempe vt tametſi non niſi adiuuante Deo os aperire fas ſit, nos tamen illius adiumento, & opere noſtro aperiamus. Implet autem illud Dominus ſine opere noſtro†. Sic enim intelligimus, hominis eſſe præparare cor, vt hoc faciat homo à Deo adiutus, cuius eſt voluntatem præparare†: non vt gratia ſequatur, immò potiùs, vt eius ſapientia perpetuò in opere ſe priorem oſtendat†. Sic enim omnia pſal-

†In epi. ad Hebr. ſer. 12.

†In epi. ad Heb. ſer. 12

Præparatio cordis quomodo fiat.

†Prou. 16.

†Cont. du. epi li. 2. c. 8

†Cont. du. epi. li. 2. c. 8

†Eod c.

†Prouer. 6.

morum quoque verba intelligenda ſunt, Diluculo clamare, & cætera eius generis, hoc eſt vt clamauerit in maturitate†. Sed quid eſt clamare in maturitate? nẽpe tunc clamare, quando à Dei gratia præuentus eſt, vt clamet. Siquidem non oraret, non peteret, non pulſaret, niſi priùs à domino pulſatus atque vocatus eſſet. ſecũdum quem ſenſum Chryſoſtomus loquitur, vt priùs eligantur bona, ab eo ſcilicet, qui à Dei ſpiritu motus eſt. Hæc quidem à te expendẽda erant, vt te puderet Tridentinis patribus, illis friuolis conſiderationibus tuis aduerſari: ſat tamen ſit nunc, cernere quàm inutiles ſint illæ quoque contemplationes, quas cum Martino Luthero, libro ſexto contra Pighium fingis: in quibus ſæpe nos Pelagianos vocas, interea dum nil homini abſque ſpeciali auxilio Dei prçuenientis atque adiuuantis nos tribuimus: ita quidem, vt rectè dicamus conuerſionem cordis per Liberum arbitrium fieri, Deo totiens dicente, Conuertimini ad me. non tamen ſic intelligendo, vt homo ſolus aut incipiat aut perficiat conuerſionem ſuam. Siquidem cogitare vel perficere, Dei dona ſunt: quę non abſque hominis conſenſu ſubſequente fiunt†. Adhæc eorũ quoque memor eſto, quæ paulò antè põderauimus, vt Domino dicente, Cõuertimini ad me, homo reſpondeat, Cõuerte me tu priùs, & ego conuerſioni conſentiens conuertar†. Sic enim in Threnis orabant: Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Quid illud conuertemur? num dixit,

Clamare in maturitate quid.

† Pſal. 118. vbi dixi.

† De præde ſanct. c. 3.

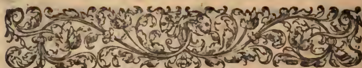
† Hiere. c. 33.

conuersi erimus, vt nolentes conuertamur? Non quidem, sed quòd homo à Deo suscitatus, quãtum in se est, sese couertendo, animam præparet suam. Semel enim quod Ioãnes dixit, Sine me nihil potestis facere: quandocunque contrà audimus aliquid boni, in hominis potestate reponi: statim Dei motum & virtutẽ huic potestati addimus. Itidem & quum Deum in nobis aliquid circa nostram iustitiam facere intelligimus, hominis cõsensu accedente id fieri intelligamus: quemadmodum citatæ scripturæ & authoritates docent. Nec aliter Iacobi verba intelligantur, cùm ait, Appropinquate

†Iac. 4. Deo, & appropinquabit vobis†: nisi vt Deo priùs trahente, appropinquet homo. CAL. Quid reli-

† Sess. 6. c. 6. à pa. 160. vsque 173. quis, quæ in meo Antidoto attuli, respõdes?† CAM. Cùm de ipsa creatione cordis carnei agemus, quæ mea sit sententia, videbis. Hactenus sufficiat vestris adinuentionibus recitandis, dedisse locum: quæ si coram Platone dicta fuissent, proculdubio vos sacrilegos confestim eam ob causam appellasset: quia sacrilegi dicendi hi sunt, qui iudicium rationis sub

† Plato in Exameron. boni specie surripiunt†.



DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO, LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Hoc libro Protestantium argumenta dissoluuntur: quorum primum est, Dabo vobis cor nouum.

CAMERARIVS. CALVINVS.



IS explicatis & constitutis, quæ nostram concertationem faciliorem reddere poterunt, tuum est, Caluine, siqua Protestantes contra philosophos, contra naturæ præscriptum, contra omnes patres tam Græcos quàm Latinos Theologos, & denique contra ipsam sacram scripturam, & confessiones vestras, ad negãdum Liberum arbitrium, mouent, in medium afferre. CAL. Dabo vobis cor carneum, & auferam lapideum, Deus inquit†. Audi, auferam lapideum, & dic malam volũtatem obliterari. Audi, dabo carneum, & dic nouam voluntatem bonam creari: quandoquidẽ cordis vox, pro volũtate & cogitationibus vsurpatur†: ita quidem vt tunc cor rectũ habeamus, quando omnia quæ vult Deus, ipse etiã homo vult†. CAM. Quoniam hac hasta pauperrimos idiotas ad mortem

Primũ Caluini argumẽtũ, quod omniũ Protestantium vice proponit. Dabo vobis cor carneũ.

† *Eze.* 11.36

† *Aug. psa.* 7. & 77.

† *Aug. psa.* 100. *col.* 5.

ferire ſoletis: docebo in primis, per has metaphoras cordis lapidei, duriſſimam voluntatem, & aduerſus Deum omnino inflexibilem, ſignificari†. quando cor lapideum, ipſi Deo rebelle, hoc eſt nõ intelligibile factum eſt, inſpirationes ſupernas minimè ſentiens, iuxta illud Pauli: Tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quę eſt in illis, propter cęcitatem cordis eorum†. perinde ac ſi diceret, mente perpetuò in operibus malis actu viuunt, Deíque admonitiones audire nolunt. Ij verò, quorum cor in carnem conuertitur, lumine Dei aduueniente, in medio tenebrarũ audiant intelligántque, & Dei conſiliis docti fiant. pro quibus ſubiũxit Paulus, Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis†: ita vt in aduẽtu gratię, Deus qui verè cor nouum, hoc eſt volũtatem nouam in nobis, vti contenditis, facit†, minimè de nouo ipſam creet: ſed donis Spiritusſancti voluntas noſtra ad malum prona, cùm gratia aduenit, ipſam bonitatem principiò videre incipiat: deinde verò ſanetur: quod eſt cor nouum creare. CAL. Quo teſte loqueris? CAM. Auguſtino, qui ait, Gratia, quæ humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo diro corde recipitur. ideo quippe tribuitur, vt cordis duritia penitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, & docet vt veniat ad filiũ: hoc modo aufert cor lapideum, & dat cor carneum†. & alibi, Voluntas ipſa niſi Dei gratia liberetur à

Quid cor carneum, quid lapideum.

Quę in mundum cor nouũ creetur.

† *Aug. de gra. & lib. arb. c. 4.*

† *Ephe. 4.*

† *vt ſuprà.*

† *Cõt. Pigh. pag. 98.*

† *De præde. ſanct. c. 8.*

seruitute, qua facta est serua peccati, & vt vitia superet, adiuuetur, rectè piéque à mortalibus viui non potest†. Sic enim & aliud argumentum vestrũ soluitur, quando Propheta dixit: Cor mundũ crea in me, Deus. continuò nanque subiunxit, Et spiritũ rectum innoua in visceribus meis: per spiritũ sanctum tuum, qui abundé charitatem diffundit in cordibus nostris†. quem in modum bona voluntas in nobis idcirco à solo Deo creatur, quia ipse solus charitatẽ infundit, vt mala arbor, id est mala voluntas, quæ in omnibus nõ renatis erat, (siquidem bonum ad iustè viuendũ, nec velle nec perficere poterant) in bonam arborem, id est, bonam voluntatem, gratia Dei conuertatur. Non quidem† propheta, Nunc crea, quasi de nouo fiat: inquit, sed crea: quasi dicat, in malitia inueteratum renoua, non vt ex non existente, cor existens faciat, sic enim scriptura hanc vocem creationis, sæpenumero pro renouatione vsurpat: quemadmodum Moysis verba ostendunt, cùm ter ait: Nónne ipse pater tuus qui possedit te, & fecit te, & creauit te?† Neque aliter dum exterior homo corrumpitur, interior renouatur. siquidem alter non interficitur, vt alter renouetur: immò potiùs per ea, quæ interficit, viuificat: ac per ea quæ percutit, sanat†: ita quidem vt mutatio cordis, hoc quo diximus modo, fiat, id planè, quod alio in loco Augustinus docet, inquiens: Si quis initium fidei, ipsúmque credulitatis affectum, non gratiæ dono, id est, per inspirationẽ

Cor mũdũ crea in me Deus.

Quomodo bona volũtas creetur.

† *Lib. 1. retrac. cap. 9.*

† *Rom. 5.*

† *Aug. de ver. Dom. ser. 12. de grat. Chri. cap. 19.*

† *Basilius hom. 9. quòd Deus nõ sit author malorum.*

† *Basil. vt suprà.*

Spiritussancti corrigentem voluntatem nostram, ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, nobis inesse dixerit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur†. Eadem certè litera à te producta, semetipsam declarat, subiungens, Spiritum meum ponã in medio vestri. Ob quę verba: Augustinus verba psalmi 50. explicans, dixit: Neque enim cor eius, quantum pertinet ad naturam cordis humani, quod iam creauerat Deus, sed renouationem animæ demorantis in corde, Propheta postulat†. Mimimisse nanque oportet, hominis esse, Dei inspirationes excludere†: quas si non excludit cor carneum seu nouum, minimè homine nihil agente creatur, qui potuit & nollet†. Etenim si per os Ezechiëlis dixit, Dabo vobis cor nouũ†: per eũdem Prophetam addidit, Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum†. Non quòd homo cor nouũ sibi facere possit, sed quia illius consensu, ne contradicat, opus est, dum supernæ inspirationes offeruntur. post quas Domino cooperante vult: vt quum homini dixit, Dabo vobis cor carneũ, spiritus oblationem intelligamus: quum verò dixit, Facite vobis cor carneum: ipsum hominis consensum accedere oportere, etiam in volendo, intelligamus. sic enim Pauli verba interpretanda sunt, cùm ait, Renouamini spiritu mentis vestræ: Induite nouum hominem†. CAL. Perinde loqueris ac si tibi permittam ex præceptis colligere, quanta aut qualis sit hominum ad obediendum facultas.

† De Eccl. dog. c. 42.

† Enchirid. ca. 31.

† Lib. 1. c. 8.

† vt suprà.

† Ezec. 36.

† Ezec. 18.

† Ephe. 4.

Obserua verba hæc Augustini vt quoties audis scripturã, cordis vocem proponere, idcirco hoc factum esse intelligas, quia sedes animæ cor est, id pro anima petẽs quod cordi tribuit.

CAM. Tuum meúmque ius, libro tertio (vbi de potestate adimplendi legem, agam) examinandum seruo: interim tamen memor esto, non aliam ob causam Paulum dixisse, Expoliantes vos veterem hominem†: nisi quia hominis cõsensu istud fit, Augustino teste, qui ait: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum: quid aliud significat, nisi voluntates hominis, præuaricatione veteris hominis lapsas, per Christum, nouum hominem reparari, & præparari ad Dei voluntatem? † CAL. Non quidem meum hoc argumentum, sed eiusdem Augustini est†. CAM. Dolus ergo tibi duntaxat ascribendus erit. CAL. In quo? CAM. Quòd Augustini verba diminutè scribas. CAL. Quid Augustinus dixit, quod ego dolo omiserim? CAM. Apertis verbis Augustinus in fine capitis illius, declarat de noua lege euangelica Ezechiëlem in illo loco sensisse, quæ in cordibus nostris scribendã erat, iuxta Hieremię sententiã illam, Dabo legẽ meã in visceribus eorũ, & in cordibus eorum scribã eam†. Sic enim verba ista cordis noui vbique Augustinus declarat†: itáque voluntatẽ nostrã, nostro cõsensu accedẽte, sanaret, roboraret, ac præpararet. vt nos ipsi volũtate, quæ ex nobis est, Dei voluntatẽ, ipso adiuuante exequi possemus: quod aliud est, q̃ deleta prima mala volũtate, bonã creare: & quoddã nouũ figmentum tibi effingere, quemadmodum suprà fusiùs dictum fuit†. En Caluine, nónne tu ille es, qui caput tricesimum primum Hieremiæ citans,

† Coloss. 3.
† Hypo. li. 3 col. 5.
† De prædest. sanct. c. 8.
† Hiere. 31.
† De spir. et lite. ca. 19. 20. 21.
† Lib. 1. ca. 7

apertissimè id ipsum confiteris?inquiens:Illic enim Dominus fœdus se facturum promittit, non quidem quod antè pepigerat, quia irritum factũ fuerat defectione populi: sed fœdus nouum, quo legẽ inscribat populi sui cordibus, & visceribus insculpat†. Quæ cùm ita sint, quid inuentiones illæ tuę nunc sunt, quibus hominis consensum excludis? Num lex euangelica homines vel coëgit, vel (vt ita loquar) necessitauit? Quibus fit, vt verba illa, Dabo eis cor carneũ, vt in pręceptis meis ambulent†: hoc sensu intelligantur, id est, faciam vt sponte voluntatem meam faciant, inspirationibus nimirum, & gratia mea. CAL. Hui! Hoc scripturæ testimonium lucidissimum obruere & obscurare vis? Scriptura nanque perspicua est, quæ dicit, Dabo cor, vt in præceptis meis ambuletis: & hoc vos ad nudam virtutẽ restringitis, vt homo inde faciat, quod Deus se facturum dicit. CAM. Minimè deuoranda, sed sicut decet, verba ista consideranda & perpendenda sunt: quandoquidem non dixit, Ego faciam vt nihil vos voluntate, quæ ex vobis sit, faciatis: sed faciam ego, vt voluntatem meam faciatis. CAL. Cur verba aliter describis, quàm in scriptura contineãtur? Non quidẽ litera dicit, faciam vt faciatis. CAM. Quoniam hoc modo eam Augustinus citat, vt factum hominis euidentiùs ostedat†. Audi, voluntatem meam, Caluine: audi, faciam vt faciatis: quæ euidentissimè suapte voluntate ipsum hominem, Dei voluntatem facere de-

† *Cal. lib. 6. cõt. Pigh. pag. 199.*

† *Ezech. 11.*

Faciam vt i præceptis meis ambuletis: quod idem secundũ Augustinum est, ac si dicat faciam vt faciatis.

† *Hypo. lib. 3. col. 13. de grat. et lib. ar. c. 16. de præde. san. cap. 11.*

monſtrant:voluntate,inquam,à Domino excitata, adiuta,& illuſtrata,qui vires efficaciſſimas præſtat, & facit vt nos faciamus†. Porrò quid impedit, quin potentia conſentiendi vel diſſentiendi in homine adſit, quæ tamen ad actum propter aliquod extrinſecum non deducatur? CAL. Sanè nihil. CAM.Si nihil, ponamus illud extrinſecum à Deo aduenire, nónne dicere tunc Deus poterit,Ego facio vt facias? CAL.Omnino. CAM.Hunc igitur in modum gratia adueniente, vt meritorium opus homo ipſe cogitet, velit,eligátque,Deus ipſe facit, virtutem præſtans actúque operans, vt homo cum ipſa gratia cooperetur†:ita vt quæ priùs ſimpliciter voluntas erat, bona voluntas ob gratiæ aduentum dicatur. Hoc certè delirium veſtrum eſt, quia ſic Liberum arbitrium planè paſſiuè, vt ita dicam, agere,populo perſuadere conamini: vt Deus nudus factor, non autem adiutor quoque hominis ſit,cũ bonum opus conſummatur. cui ſententiæ omnia ſcripturæ teſtimonia aduerſantur,quæ adiutorem ipſum vocant†. Non quidẽ alio opus erit authore, mi Caluine, vbi tua condemnari poteris confeſſione. Tu quidem Auguſtinum ſequeris, cùm in lib.de bo.perſe. in principio ſic ait: Nam cùm dicit, Timorem meum dabo in corde eorum: quid aliud eſt,quàm,Tantus ac talis erit timor, vt mihi perſeueranter adhæreant†?Quod ſi ita eſt,quare nõ dicemus,Spiritum meum ponam in medio eorum, qui tãtus ac talis erit,vt cognita veritate,velint?Sic

†*De gra. et lib. ar. c.* 16.

†*Lib.* 1. *c.* 10.

† *Aug. de gra. Chri. c.* 23.

Caluini cõfeſſio ſibi ipſi contraria.

Lib. 2. *c.* 2.

enim docet Deus (Augustinus inquit) eos qui secundum propositum vocati sunt: simul donans eis quid agant scire, & quod sciunt agere† . Ad quæ animaduertens, de seipso loquens, hunc in modum veritatem hanc testatur: Vocasti, & clamasti, & rupisti surditatem meam, coruscasti, splẽduisti, & fugasti cæcitatem meam. flagrasti, & duxi spiritum, & anhelo tibi. Gustaui, & esurio & sitio. tetigisti me, & exarsi in pacem tuam. Hæc itaque prædicate, addentes vt tunc Deum ista incipere intelligant, quando quod bonum est, ipsi optant. eò quòd desiderare gratiam, initium gratiæ est: de quo ait ille, Et dixi, nunc cœpi. hæc est mutatio dexteræ excelsi†. Suadete insuper, vt oblata gratia, quæ cor carneum facere vult, ipsi in maturitate eiusdem gratiæ† cor carneum sibi facientes orent: non autẽ cum dyscolis dicant, Præcipe mihi quid faciã: & si fecero, agam ego gratias Deo, qui mihi vt facerem dedit. Si autem non fecero, non ego corripiendus sum: sed ille orandus est, vt det, quod non dedit. Quos Augustinus rectè reprehendit†. sic enim loquuntur, quasi Iacobus non dixerit, Si quis non habet sapientiam, oret, & dabitur illi. Ac denique peccatorum animas exhortamini, vt cùm boni desiderium adest, gratiæ Dei initium agnoscant: à quo reliqua petant, Petrum imitantes: qui Domino eum respiciente, fleuit amare, nec compelli aut cogi velint.

† De gra. Chri. c. 13.

Dat prædestinatis Deus quid agant scire & quod sciunt, agere.

† Lib. 10. cõfes. c. 27.

† Psal. 76.

Au. de cor. & gra. c. 1.

† Psal. 118. vbi dixi.

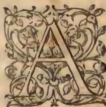
† De cor. & gra. c. 4. et 5

CAPVT SECVNDVM.

Gratia secundi Adami efficit, vt velimus.

CALVINVS. CAMERARIVS.

Secundum Caluini argumentum. Gratia secundi Adami efficit vt velim'.



LIVD est dona sua ipsum Deum afferre, aliud verò corda formare, flectere, dirigere, inclinare vt velimus†. CAME. Num vt gratia Dei, eodẽ modo in anima se habeat, quo Satã in arreptitiorũ corporib' sese habet, qui ea loquũtur, quæ ipsi nõ intelligũt? CAL. Sæpe me ex posuisse memini, velle inesse homini ex natura: ex naturę verò corruptione fieri, vt non nisi, malè velle possimus. esse igitur propriũ donũ Dei, & totũ à Deo, vt bene velimus.† CAM. Ex Deo esse vt velimus, fateor: sed totum quod cõsequitur, ita à Deo esse, vt suapte voluntate liberóque cum arbitrio, homo consentiendo ac cooperando simul non accedat, hoc libro primo negaui †. Agit quippe in nobis (Augustinus inquit) vt quod vult, & velimus & agamus: ne ociosa esse in nobis patiatur, quæ exercenda, non negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei:†ita vt extrinsecis suasionibus, vel intrinsecis inspirationibus, propria voluntate consentiamus atque velimus: eò quòd si Dei est inspirare, nostrum est cõsentire aut dissentire: in quo Liberum arbitrium consistit†. CAL. Augustino aduersari vis? qui apertè nobis prædicauit, non talem esse gratiam Dei, vt cum Adamo

†Cõt Pigh. 197. ex Au. de corr. & gra. c. 11.

†Cõt. Pigh. 199.

†Ca. 8. 5. 2. & c. 10.

†De Eccl. dog. ca. 32.

†De spir. et lit. ca. 34. et infrà. ca. 5.

bonum velle possimus: sed longè maiorē, efficientem vt velimus†. CAM. Cùm has tuas inuentiones alibi excludere cœpissem, tria hac in re cōsiderāda esse proposui†: potentiam nimirum, voluntatem, & actionem. Quorum primam duntaxat à Deo nos habere Pelagiani confitebantur: nos autem omnia tria à Domino habere, cum Augustino fatemur: sed primam à solo Deo: reliquas verò duas ab homine suapte natura, cum gratia cooperante†. sic enim Pauli verba illa nos intelligere oportet. Deus enim est qui operatur in nobis velle & perficere, pro bona voluntate. quæ nil aliud est quàm ipsa charitas diffusa in corde nostro per Spiritumsanctum†: quippe vt in conferendo potentiam, nil homo agat: in reliquis verò, Dei cooperator sit. quando vbi alia tria præsupponamus, legem, gratiam, & voluntatem: certum est solum Deum in prima iubere: secundam non absque hominis cōsensu animam sanare†: & tertiam cum Dei virtute operāte, simul cooperari†. Quid igitur est gratiam efficere vt velimus? nempe potentiam ad bonum eligendum tribuere: & insuper Deum ipsum per virtutem suam adesse, omnem infirmitatem auferre, atque vt nos nostro consensu id ipsum, quod ipse in nobis vult, voluntate, quæ nostra sit, vnà operando velimus†. Augustinum audiamus dicentem. Non solùm enim Deus posse nostrum donauit, atque adiuuat: sed etiam velle & operari operatur in nobis. Non quia nos non volumus,

† In Anti. sect. 6. ex Aug. de corr. et gra. c. 11.

† Lib. 1. c. 4. 10. in prin.

† Aug. de gra. Chri. c. 3. 4. 6.

Quid signi ficent verba illa, pro bona volūtate.

† De spir. et lit. c. 33. vide sup. lib. 1. c. 5. §. 2.

† Lib. 1. c. 8.

† Lib. 1. c. 10

† Aug. de gra. & lib. ar. c. 2.

aut nos non agimus:ſed quia ſine ipſius adiutorio, nec volumus aliquid boni,neque agimus†. Hunc enim in modum factum eſt per Chriſtum,qui ſuperna ſapientia eſt,omnia bona ſecum portans,vt ſeptem donis Spiritus adeò roboremur atque doceamur, vt ſpõte,nõ autẽ coacti velimus.quod idẽ eſt,ac ſi diceret, Faciã vt in pręceptis meis ambuletis,faciam vt voluntatẽ meam faciatis. Auguſtinũ nanque vos vno in loco producitis, minimè animaduertentes,quomodo aliis in locis ſemetipſum declaret†. Sed quid? ſi Auguſtinus tacuiſſet,nónne id ipſum adhuc dicere cogeremur? Siquidem nec illis inuitis gratia cum hominibus inhabitare venit†: nec homo ad volendum vel operandum neceſſariò impellitur†. vnde fit,vt nõ abſq; ipſo Deus in homine velit,vel actus elicitos operetur:ſed potiùs dum vult, homo ipſe libero cum arbitrio ſimul operetur†.non ſufficiunt iſta? Alia Auguſtini verba cõſideremus,cùm inquit: Vt enim velimus, ſine nobis operatur Deus:cùm autem volumus,& ſic volumus vt faciamus,nobiſcum operatur Deus†. Vis & à Chriſto hanc ſententiam ſimul audire?

CAL. Matura. CAM. Aut facite vobis arborẽ bonam,hoc eſt bonam voluntatẽ,ipſe inquit†,aut facite arborem malam: per quæ verba alternatiuè loquens,hoc in ſumma dixit, Aut gratia mea comite eligite bona, & eritis arbores bonæ: aut eligite ſoli mala, & eritis arbores malæ. Dixi, gratia comite, quia Dominus eſt, qui operatur in nobis velle &

† *Aug. de grat. Chri. c. 25.*
† *Quos sup. citaui.*
† *Lib. 1. c. 8.*
† *Lib. 1. c. 6.*
† *Li. 1. c. 10.*
† *De gra. et li. arb. c. 17.*
† *Mat. 12. c.*
Aug. cont. Iuli. c. 3.

perficere pro bona voluntate†. Quid enim euidentius dicere potuit? vt Dei virtute, & nostro consensu libero, qui vtrunque tunc potest, bonum velimus†. Sic enim donum fidei, solius Dei esse confitemur: actum autem credendi simul & nostrum, quum Patre trahēte discimus, & ad Christū imus†. Non quidem Paulum negare audebis, qui rem hāc satis apertam ita se habere nos docuit, cùm dixit: Propter quod peto, ne deficiatis in tribulationibus meis, pro vobis. Ecce hominis actus, quem Libero arbitrio consummat, dum Paulus hoc ab ipsis petit: deinde verò subiungit: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur. Propter quid? Vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine†. Per quæ verba, gratiæ vigorem ostendit: ad quam suscipiendā, nostram debemus accommodare voluntatem†. O Caluine, quare discipulis non prædicas, ex eodem Augustino intellexisse te gratiam futuram patriæ, quæ efficit, vt perpetuò velimus, minimè absque nostro Libero arbitrio id effecturam?† Qua violentia impediris, vt verba, quæ paulò pòst in eodem cap. xi. de correct. & gratia, à te citato, Augustinus euestigiò subiungit, silentio prætereas? CAL. Quæ? CAM. Nónne confestim dicit: *Prima ergo libertas voluntatis erat, nouissima erit multò maior, nō posse peccare*†. Audi primam libertatem: audi,

†*Phil. 2. b.*
†*Aug. cōt. Fort. col. 10. et cont. Fa. lib. 2. c. 4.*
†*Sup. lib. 1. c. 8. & 10. hoc ostendimus.*
†*Ephe. 3. c.*
†*Aug. de ver. Apo. serm. 7.*
†*Lib. 1. c. 3. §. 2. hoc patet.*
†*De corr. & gra. c. 11 prope finē.*

y i.

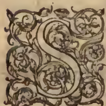
ſecundam multo maiorẽ. Quod ſi ita eſt, quare id ipſum nõ dicemus, vbi perſeuerantia vſque in finẽ à Domino datur? Cur non id ipſum in temporali perſeuerãtia, & multò magis cùm incipimus principiò bonũ velle, vt cũ libertate velim⁹? Dic amabo, Caluine, qua via defendere poteris, gratiam ſecundum ſenſum tuum efficere vt velimus, hominem neceſſariò ad eliciendum hunc vel illum actum impellendo, ſi non ſolùm conuictus es, primam illam gratiam, qua Dominus efficit vt velimus, hominem repellere poſſe†: verùm etiam vt ab illa quam acceptauit, excidere queat†? †Lib.1.c.8. †Lib.1.c.9.

CAPVT TERTIVM.

Contendunt Proteſtantes, hominem in operibus bonis, tanquam materiam ſeſe habere.

CALVINVS. CAMERARIVS.

3. Caluini argument. Lutum.



SICVT lutum in manu figuli, ita vos in manu mea, dicit Dominus†. CAM. Non aliam ob cauſam fuſiſſimè omnes veſtras opiniones libro primo refellẽdas eſſe duxi, niſi vt moræ nobis in ſolutione veſtrorum argumentorũ minimè eſſent. ibi ipſum hominem tanquam materiam ſeſe non habere probaui†. Quomodo autem Deus vt figulus ſe habeat in luto, in eo libro quem de prædeſtinatione ſcribo, in explicatione verborum Pauli, quantum hic ſenſus veſter à Pauli ſententia abhorreat, liquidò patebit. CAL. Liceat mihi aliqua †Hiere. 18. a. †Lib.1.c.5. §.2.

afferre, quæ libro primo exposita & patefacta non sunt. CAM. Perge. CAL. Duo Paulus simul alibi dixit. Primum, ipsius facturam nos esse in Christo Iesu. deinde verò secundũ subiungit, creati in operibus bonis†. CAM. Ita est. CAL. Quid igitur aliud est creari, quàm nil ex se hominem ad bene volendũ habere? immò potiùs, quia sic creatus est, propterea bonum operetur. Eant ergo scholastici, qui voluntatem ad bonum, quę ex homine sit, homini attribuunt. Hanc enim ob causam Augustinus dixit: Domine, da quod iubes, & iube quod vis†. CAM. Poterat sine his verbis cœna duci, quandoquidem iamdudum quid sit illud creare, multis sacræ scripturę testimoniis patefactum fuit, vt cum hominis Libero arbitrio fiat†. Neque August. dixit, Tu solus fac in me quod iubes, & iube quod vis: sed virtutẽ à Deo adiutore petit, vt simul cum eo operari possit: sciens Deum adiutorem nostrum dum cooperamur esse†. CAL. Quem in modum creati sumus ad opera bona, si cum Domino ipsa opera bona simul cooperamur? Responde, si potes. CAM. Creati in operibus bonis omnes hi sunt, qui à Domino prædestinati fuerunt: quandoquidem nil aliud ipsa prædestinatio est, quàm præparatio beneficiorum Dei†, inter quæ ipsa opera bona futura connumerantur, vt omnia ad salutẽ tendant†. Atqui non propterea sequitur, ergo illa opera solius Dei, aut necessaria sunt: immò potiùs vt eo modo opera bona: præparata actu fiant, sicut reli-

† Ephe. 2.

† Lib. 10. confess. c. 31 de bo. pers. c. 20.

† Lib. 1. ca. 7. §. 1.

† De grat. Chri. c. 23. & 14.

† In lib. de præd. c. 2.

† vt suprà.

Dei enim factura sumus creati in operibus bonis.

Da quod iubes, et iube quod vis.

quæ scripturę supplēt: hoc est, opere Dei, & hominis cooperatione: quemadmodū libro primo fusissimè exposuimus†. Hinc sanè Paulus mox subiunxit, Vt in illis ambulemus: eo nimirum modo, secundū quem cum Domino ambulamus. Sic enim è contrario alia Pauli verba intelligenda sunt, cùm inquit: Cum metu & timore vestram salutē operamini. vt hoc totū ab æterno prædestinauerit Deus, vocauerit, & cooperatus fuerit: tametsi homini dicat, operamini†. CAL. Alia aggrediar via, qua probabo solùm passiuè se hominem habere. CAM. Expecto quid dicas. CAL. Quid homines mortui præstiterunt, quando Christus mortuos suscitabat? CAM. Nihil. CAL. Neque ergo & renascendo. CAM. A naturali resurrectione, ad spiritualem inepte arguis. siquidem cum miraculo homo resurgit, eo inscio, nullúmque consensum habente: negocium à solo Deo consummatur. quum verò spiritualiter resurgit (de adulto loquor) non absque ipsius consensu fit: qui gratiæ Dei consensum præstat: ac motus, mouetur in Deū, & in detestationē peccati: quemadmodum suprà lib. primo demonstratū fuit†. Tu quidē Caluine idipsum in tua Institutione cōfiteris†. Quare nulla op⁹ est disputatione.

Cum timore et tremore vestram salutē operamini.

Merè passiuè arbitriū sese habere Protestātes probare nituntur.

Argumētū à resurrectione mortis naturalis, ad spiritualem non valet.

† c. 10.

† Philip. 2.

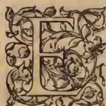
† Lib. 1. c. 8.

† Instit. pa. 158. & 159.

CAPVT QVARTVM.

Conantur Protestantes Ioannis authoritate, probare nil hominem agere, quia Dominus dixit, Sine me nihil potestis facere.

Quartum Caluini argumentum



EGO sum vitis vera, vos palmites, Iesus inquit. Sicut palmes non potest facere à seipso fructum, nisi manserit in vite: ita neque vos, nisi in me manseritis: quia sine me nihil potestis facere†. CAM. Sicut aliud est vitis, aliud palmes, aliud radix, sic metaphorica locutio hæc, pro radice Deum ostēdit, pro vite Christum, pro palmite hominem: bellè commonstrans non posse hominem absque gratia per Christum facta, bonū aliquod operari: non autem negat nos vnà cum Christo optimè operari. Lactantibus quoque, libro primo ista aperta fuerunt. CAL. Si hæc omnia sic nobis à natura esse indita intelligas, vt iudicium quo eligamus, voluntatem qua velimus, & conādi potentiam, qua conemur, habeamus: nihil repugno, modò & voluntatis & iudicij & conatus rectitudinem, sola gratia nos obtinere simul fatearis. eò quòd hæc tria naturali prauitate corrupta sint in nobis†. CAM. Quid veritati obesse hæc tua noua contemplatio potest? Neque enim cum Pelagianis, sic Liberi arbitrij robur extēdo, vt solus homo palmes absque gratia Dei, quæ radix est, aliquid in bono, & absq; Christo, qui est vitis, possit, Domino dicente: Sine me nihil potestis facere: quando hæreticū hoc asserere est, Si volo, hoc bonum solus ago: Si nolo, hoc malum non ago†. Neque cum Caluino confitebor, propterea omnia ipsi

†Cal. cont. Pigh. pag. 224.

†ca.10.

†Cal. cont. Pigh. pag. 225.

†Au. Hypo. li.3. co.3

gratiæ tribuenda esse, quia natura ipsa sic corrupta sit, vt praua dicatur. hoc enim falsum est, quẽadmodum libro primo explicatum fuit†. Sed tertiam viam mediam eligo, vt natura idcirco corrupta dicatur, quia infirma facta est. aliud subiungens, nempe vt cùm à gratia sanatur, roboratúrque, suapte volũtate vnà cũ operante Domino palmes operetur: & qui solus sine gratia per Christũ facta nihil agere poterat, cũ ipsa possit, & meritorios fructus producat†. Itáque cũ à seipso solo fructũ facere nõ posse: sed tantũ in vite, nõ autẽ ipsum nihil agere in vite intelligere debemus. CAL. An hæc quæso inter se opponi negabis à seipso & in vite? † CAM. Nemo quidẽ palmitẽ à seipso vuã producere in vite negare potest: tãetsi extra vitẽ à seipso tanquã à virtute propria, quæ solius palmitis sit, nil agere possit. agit nanque ipsa, sed virtute vitis atque radicũ. sic enim spiritus noster, qui vnus cum spiritu Dei gratia adueniente fit, à seipso bonos fructus producit, dum insitus in Christo tanquam in vite manet, & vnà cum Dei gratia operatur. CAL. Tantũ valent verba ista, Sicut palmes non potest à seipso ferre fructum, nisi manserit in vite: ac si dixisset, à vite extractum seu separatum†. CAM. Fateor sic esse, vbi scissus est palmes. tunc enim in ignẽ mittitur vt ardeat. Sed cùm manet in vite, à seipso fructum producit, quemadmodum continuò litera subiungit, dicens: Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multũ.

† Lib. 1. c. 7.

† De perfe. iust. rõne. 3 et suprà li. 1. c. 7. et 10

† Cõt. Pigh. pag. 226.

† Vt suprà.

Obſerua vocē,hic,vt videas palmitem in vite fru-ctum multum afferre. Verba illa expende,Caluine, ſi māſeritis,ſi non māſeritis,non idcirco dicta eſſe, quòd Deus tanquàm in materia ſolus fructificādo operetur:immò potiùs quòd in hominis poteſtate ſub gratia cōſtituti ſit, diſcedere vel manere gratia aſſiſtente,vt per hoc intelligamus,minimè Domino non adiuuāte nos aliquid boni facere poſſe: nil quoque mali eo nō deſerēte†:nos verò fructū multum ferre donec māſerimus in vite. Hæc tria argumenta tua diluenda erāt,quæ cōmodè libro primo ſolui non poterāt.ecce iam ſoluta ſunt:& cùm cætera ibi refellerimus, quid amplius loqui poſſis nō video,ſi diſputare,non autem contradicere velis.

† *De bono. perſe. lib. 2. c. 6.*

CAPVT QVINTVM.

Argumenta Martini reliqua obiter percurrimus, vt ſi-qua vtilia noſtro labore Roffenſi eius concertatori doctiſſimo addi poterunt,minimè lectores prætereant.

CALVINVS. CAMERARIVS.



PATERE vt Martini & ſociorū alia argumenta addam. CAM. Antequā diſputare incipiamus, lectores tria debēt ſcire. Primū,aliud eſſe Liberū arbitriū, quo homo in his quæ ſecundū naturam ſunt, velle, nolle,optare ac perficere abſque merito poteſt, vtpote edere vel nō edere:dormire,nō dormire:vineas plātare,vel nō plantare: & id genus reliqua,in quibus Liberū arbitriū homo habet†. Aliud verò,hęc eadem ſupra naturæ vires meritoriè hominē ipſum

† *Aug. hyp 3.*

agere, in quibus liberatum Liberum arbitrium habeamus oportet, gratia Dei per Iesum Christum facta: qui verè nos liberauit, & adiutor noster in ipsa boni operis cooperatione est. quo planè modo Liberum liberatum arbitrium ad iustè viuendum hominem habere dicimus †. Alterum, aliud esse, hominem natura posse dissentire & consentire, quando gratia Dei offertur: quod naturæ Liberum arbitrium vocamus †. idcirco naturæ, quia solius naturæ ope potest oblatam gratiam respuere †. Capax item gratiæ est, vt non contradicendo gratia comite possit consentire †. Tertium, hominem qui nec velle nec perficere ante gratiæ aduentum habet, à spiritu mouente motum, quod bonum est optare posse, quemadmodum in statu iræ, propheta dixit: Vtinam dirigantur viç meæ ad custodiendum iustificationes tuas †. & alibi Paulus: Nō quod volo bonum, sed quod nolo malum, hoc ago †. CAL. Quorsum tendis? CAM. Nempe vt his hunc in modum explicatis, quid in causa sit, cur homo gratia desistente, ad bonum nihil possit, tametsi Liberum arbitrium habeat: ea verò assistēte, libero liberato arbitrio, bonum opus meritoriè perficiat, cæteri intelligant. CAL. Quid si ista dedero? CAM. Euestigiò omnia Martini argumēta in fumū resoluentur. CAL. Incipiam igitur illa recensere. CAM. Perge. CAL. Textū Geneseos VI. & VII. Martinus ponderat, vbi Dominus declarat cogitationem hominis ad malū pronam esse omni

† *Aug. de corr. et gra. c. 13.*
† *Cont. du. epi. li. 1. c. 2. et lib. 3 c. 4 De natu. et gra. ca. 43. Ench. c 30.*
† *De spirit. & lit. c. 34 de corr. & gra. c. 13.*
† *Diximus lib. 1. c. 8.*
† *Psal. 118.*
† *Rom. 7.*

tēpore. CAM. Omissis aliorū optimis solutionibus, id est, ibi non de omnibus cogitationibus Moysen loqui, vel pro illo tempore sic fuisse loquutum, aut promptitudinem illam libero cum arbitrio aliqua cum difficultate refrenare nos posse: respōdeo ego, his verbis Liberum arbitriū statui. Nam cùm dicit hominem ad cōsentiendum malo pronum esse, Liberum arbitrium statuit: quādoquidem qui pronus ad eligendum peccatum est, potest & nolle peccare: vt peccatum, ad quod pronus est, voluntarium sit, iam libro primo in hac re conuictus es.† CAL. Hoc saltem fateri cogeris, eum qui malam cogitationem habet, nullam bonam ad præparandam animam habere. quod cùm ita sit, vbi hominis præparationes, quas suprà aceruasti?† CAM. Nullam ego præparationem proposui, cuius initium Deum esse non dixerim. CAL. Maximè verba illa ponderanda sunt, cùm ait, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. quòd si caro, quæ amicitia cum Deo, cui caro inimica est?† qua via inimicitia ad gratiam se disponet? CAM. Quanquam caro nostra in se bona est†, tamen si mala esset, illa amicitię ineundæ esset ac suppeteret via, quam Dominus commonstrauit, quando dixit, Inuentus sum à non quærentibus me†. in medio tenebrarum lucem immittēs†. quam quotquot receperint, potestatem eis dedit filios Dei fieri†. Non quidem quia caro est, propterea Liberum arbitrium non habebit, vt oblato lumine

†*Cap.* 6.

†*Lib.* 1. *c.* 10.

Argumentum secundum.

†*Gene.* 6.

†*Aug. de continētia. c.* 9. *& de Eccl. dog. cap.* 76.

†*Isaiæ.* 55 *a.*

†*Hiere.* 23.

†*Ioan.* 1. *c.*

consentire vel dissentire possit: tametsi ad iustè viuendum, dum caro duntaxat ante gratiam est, Liberum liberatum arbitrium non habeat †. CAL. Suscepit duplicia de manu Domini (Esaias inquit) pro omnibus peccatis suis. CAM. Non quidem recipere duplicia (secundum Hieronymum & Origenem) in gratia exemplum proditur, sed in pœna: vt bis Hierusalem, primò à Babyloniis, secundò à Romanis pro peccatis suis fuerit diruta & euersa. At quid si pro gratia duplici stet? nónne homo, qui Liberum liberatum arbitrium habet, duplicia à Domino pro peccatis accipit? Liberum nimirum arbitrium dono generali, & Liberum liberatum arbitrium dono speciali, in gratiæ aduentu? CAL.

Argumentum tertiũ Martini, Suscepit duplicia de manu domini, pro omnibus peccatis suis.

†*Diximus lib.1.c.3.*

Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius sicut flos fœni. exsiccatum est fœnum, & flos cecidit, quia spiritus Domini sufflauit in illud: verbum autem Domini manet in æternum†. CAM. Cùm Dei spiritus iratus hominem gratia nudatum inuenit, si illum affligere vult, fœnum & flos cadunt: siquidem nil meritorium cum libero arbitrio agere potuit. Contrà verò, quandiu spiritus Dei miserentis nobiscum manserit, in operibus cum libero liberato arbitrio simul operatis, fœnum & flos simul manebunt: neque erit qui vtrunque possit arguere, & ponere manum in ambobus†. Etenim si perpetuò omnis caro fœnum, nequaquam Dauid dicere potuisset, Exultauit caro mea, & spiritus meus†. CAL. Scio Domine, quoniam non est hominis via eius,

Quartũ argumentum Martini, Omnis caro fœnum.

†*1. Pet. 1.*

Quintũ argumentum Martini, Nõ est hominis via eius.

†*Iob. 9.*

†*Psal. 83.*

†Cap. 10. Hieremias inquit, nec est vt dirigat gressus suos†. Quid potuit apertius dici? CAM. Aut de via hominis in genere loquitur, aut de via Babyloniorum, seu Israëlitarum, de quibus litera agit. Si in genere, quænam hominis via sit, quæris? plures vias in homine considerari posse respondeo. Primam ad malum, ad quod Deus non dirigit, sed permittit hominem ire, in adinuentionibus suis. & de hac Hieremias loqui non posset: quoniam via hæc in hominis potestate est, & libero cum arbitrio (etiã secundum vos) omnis homo peccat, quod Hieremias homini his verbis auferret. Secundam præterea, quando bonum inquirere incipit: & hæc quanquam liberi arbitrij est, solius hominis nequaquam erit: quandoquidem nil posset absque auxilio generali ac etiam speciali in casibus alibi à me explicatis†. Adest tertia, quando homo meritoriè ad salutem operatur: & hæc ita Dei est, vt nihil homo absque Deo preueniente, & simul operante, operari posit: vt libro primo diximus†. quinimmo si vult & operatur, cum libero liberato arbitrio id agit. Quantum autem ad sensum literæ attinet qui historiam Babyloniorum recenset: tunc si pro via, Babyloniorum viam intelligis, qui vt Israëlitas affligerent venerunt, quis dubitat nec Satanam nec homines eam potestatem habere, vt nos extrinsecus, nisi Deo iubente, affligant†? Sic enim alibi scriptura inquit, Posuisti tribulationes in dorso nostro†. Etenim si quæramus, an Domino suscitan-

†Li. 1. c. 10 §. 2.

†Cap. 10.

†Iob. 1.

†Psal. 58.

te ſpiritum eorum, ipſi quoque propria voluntate & libero cum arbitrio venerint, de hac re Auguſtini ſententiam vidiſti, cùm ait, non abſque libero arbitrio Arabes à Deo miſſos, in terram Iuda veniſſe †. Si verò pro via Iſraëlitarum, hoc eſt, pro via conuerſionis Iſraëlitarum ad Deum, qui propterea affligebantur, litera intelligatur: hanc quoque viam hominis ſolius non eſſe quis negat? Propheta vbique dicente: Vias tuas Domine demonſtra mihi†. Deduc me in ſemita mandatorum tuorum† . Sint itaque Domini omnes viæ ad bonum, quid tunc habes? num ſine hominis libero liberato arbitrio, qui in via cum Dominum ambulat, opus perfici? fabulæ†. Sic enim ſcripturæ teſtimonia coniungenda ſunt, cùm vno in loco dicit, Dirige ſemitas pedibus tuis †: vt continuò homo reſpondeat, Notam fac mihi viam, in qua ambulem †. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ne moueantur veſtigia mea†. Itaque vitam ducendo, facilè tandem dicere audeat, Ab omni via mala prohibui pedes meos†. Quæ cùm ita ſint, in chimęram vertitur aliud argumentum tuum, cùm inquis: Si via ſua & greſſus non ſunt in poteſtate hominis: quomodo via Dei & greſſus Dei, in poteſtate hominis erunt?[a] Sunt enim hominis, Domino tamen præueniente, & per ſuam gratiam ſimul operante. ſic enim ſua dona coronat, quando noſtra coronat † . CAL.[b] Vos viam hanc naturalem eſſe dicitis, per quam libero cum arbitrio animam ad gratiam præparatis: quæ

† *De gra. et lib. ar. c. 21.*
† *Pſal. 14.*
† *Pſal. 118.*
† *Li. 1. c. 10*
† *Prouer. 9.*
† *Pſal. 142.*
† *Pſal. 16.*
† *Pſal. 118.*
† *Aug. de gra. et li. ar. c. 6.*

[a] *Viæ Dei quomodo ĩ manu hominis ſunt.*

[b] *Proteſtantium error putantium ſola natura hominis animam ad gratiã præparari Catholicos intelligere.*

cùm nihil per ſe valeat, neceſſariò ſequitur vt Liberum arbitrium in hoc ſolo totum cõſiſtat. CAM. Idcirco quinque præparationes ego propoſui, cùm tecum de ipſa animæ præparatione agerem †, vt omnia argumenta Martini & tua, vnico reſponſo ſoluerem: quorum ſumma hæc eſt, non ſolùm nullum bonum meritorium opus, ſola natura poſſe conſummari: verùm etiam neque animam ad id quoquo modo hominem ſolum poſſe præparare.

† *Lib. I. ca. 10. §. 2.*

CAL. Omnia propter ſeipſum operatus eſt Dominus, etiam impium ad diem malum †. CAM Fateor: ſed ordinem expende, ne vltrà, Martini inſtar delires. Deus nãque, qui omnia à ſe creata valde bona eſſe vidit, bonam Luciferi naturam eſſe, ſua æterna prouidẽtia præuidit: nec propterea quia malus futurus erat, ipſum creare prætermiſit: non quòd mali author eſſet, ſed potius vt eadem ęterna prouidentia, qua peccatum non fecerat, in peccato quod vidit, ſuam æternam iuſtitiam oſtenderet †. Hunc ergo in modum, ad diem malum, hoc opus operatus eſt Deus: non vt principalis eius intentio ad malum tenderet, ſed potiùs vt mala, quæ libero cum arbitrio ſolus homo operatus eſt, puniret. Quid igitur habes? CAL. Nempe Deum feciſſe vt peccaret, vt ſuam exerceret iuſtitiã. ſic enim Paulus docet, Deum tradere homines in reprobũ ſenſum, vt faciant quæ non conueniunt †. CAM. Quomodo homines tradantur in reprobum ſenſum, alibi diximus †. Quod autem contendis Deũ

† *Prou. 16.*

Argumentum ſextũ Martini, Omnia propter ſeipſũ operatus eſt Dominus, etiam impiũ ad diẽ malum

† *Lib. de prædeſt.*

† *Rom. I*

† *Libro de prædeſt.*

causam peccati fuisse, delirium hoc in eodem libro reputauimus. CAL. Contrarium eius quod putauerat Laban, locutus fuit†. quid igitur est, libero hominem vti arbitrio? CAM. Perpetuò Dei voluntatem, nostræ voluntati Augustinus præfert †, qui per vias congruas nobis, pro hac vel illa re ducit, vt hoc vel illud ad aliorum pœnam vel præmium velimus, ac operemur †. Verùm quia volũtas duci, non autem cogi pôtest: remanente voluntate nostra in sua libertate, noua voluntas tunc dicetur, & libera†. Sic enim cor Regis vertit: sic prophetare iubet: sic peccata impedit: & Laban nec etiam loqui aduersum Iacob permisit, mouens hominem secundum liberum motum suum: quemadmodum Augustinus multis exemplis docet†. Nunquam tamen præcepit, vt coactus propriam iustitiã vel iniustitiam quispiam operetur†. CAL. Quis id quod cogitauit facere, non sæpius alia statim cogitatione mutauit, nesciens quomodo mutarit? CAM. Liberum arbitrium maximè ea ratione probatur, quia opinionem mutare saltem diuersis modis volendo quimus: alioqui libera voluntas non esset† CAL. Quid si à Deo mutetur, sicut fratrum Ioseph voluntas à Deo mutata fuit†? CAM. Consilium Iudæ fratris, causa fuit vt voluntatem liberè reliqui mutarent. Sed quid si dem illorum voluntatem Deum mutasse? quis disputat de Libero arbitrio contra Dei potentiã? Nonne ille est, qui nos permittit vel non permittit peccare? Ille item, qui vir-

Argumentum septimũ Martini, Dei volũtas præter institutum hominem loqui facit.

Nota.

†*Regũ.* 24.
†*De gra. et lib. arb. c.* 21
†*De gra. et lib. ar. c.* 20
†*Aug. vt sup. & lib.* 1. *c.* 6. §. 1.
†*De gra. et lib. ar. c.* 20. & 21.
†*Lib.* 1 *c.* 8. *in fi.*
†*Dixi lib.* 1. *c.* 3. §. 2.
†*Gene.* 37.

tutem ad bene operandum præſtat: & qui poteſt nos ad nihilum deducere. Sat eſt tam cùm nos in noſtra poteſtate ſecũdum eius generalẽ operationem relinquit, Liberum nos habere arbitriũ: quàm in his quæ ipſe iubet, ſicut paulò antè dixi. Siquidem liberam tunc quoque conſentiendi & diſſentiendi poteſtatem habemus, qua illud eligimus. CAL. Cùm homo à Deo motus id actu non conſummat, quod mente vult, liber haudquaquam eſt. CAM. Liberum arbitrium in ſola potentia conſentiendi conſtare, libro primo docui: tametſi actu id non exequatur quod vult†. CAL. Non quod volo bonum, illud operor, Paulus inquit†. CAM. De his in libro tertio copioſè diſputabimus.

†Lib.1.c.3.
†Rom. 7.

CAL. Hominis vitæ quis author? num idem homo? Vita item, num in manu eſt tua? CAM. Dei enim factura ſumus†, in quo viuimus & mouemur†. CAL. Qua ergo via libertatem operãdi habebit is, qui propriæ vitæ poteſtatem non habet? CAM. Tu Caluine, huic Martini argumento reſpóde priùs, qui Liberum arbitriũ in naturalibus atque moralibus ipſi homini, tametſi Deo viuat, tribuis & aſcribis†. Reſpondeant philoſophi omnes Martino totã philoſophiã obliterãti, vt propterea homo ſuorum actuũ Dominus non ſit, quia Deus author vitæ eſt. Reſpondeant Dialectici quotquot ſunt, an hoc conſequẽs ſecundũ artẽ admitti poſſit. Reſpõdeant Iuriſconſulti, an mero mixtóque imperio libero cum arbitrio vtatur is, qui ad Domini nutum

Argumentũ octauum Martini.

†Ephe.2.
†Acto.17.

Proteſtantiũ ſophiſmata.

†Inſt. c. 2. & vbique.

illud exercet? Reſpondebo denique & ego, te priùs interrogans, an Adamus à Deo creatus fuerit, eiúſque vita in manu Dei ante peccatum conſtiterit? CAL. Quis hoc inficiari audebit? CAM. Habuit Adã in ſtatu innocẽtiæ Liberũ arbitriũ? CAL. Omnino. CAM. Sileat ergo Martinus, ſi Adamus, cui9 vita in manu Dei erat, Liberũ arbitriũ habuit. CAL. Multa ſuperſunt adhuc Martini argumenta, quibus non ſatisfeciſti. CAM. Quoniam ad prædeſtinationis materiam omnia pertinent, in eo libro illa ſoluenda eſſe duxi. CAL. Mea quoque, & alia multa adſunt. CAM. Ea argumenta, quibus nouas veſtras inuentiones probare nitimini, primo libro ſoluta fuerunt: in hoc verò, Martini & tuas interpretationes duntaxat, quibus ſacræ ſcripturæ teſtimonia obſcurare conamini, eam ob cauſam excluſi, vt reliqua commodè tractare queamus: non autem quòd hæc ſophiſtica argumenta veſtra, ſolutione digna eſſent. Scholaſticos nanque, qui antiquas patrum doctrinas explicant, quaſi ſophiſtas excluditis: cùm tamen nil aliud vos agatis, quàm vt omnia ſcripturæ teſtimonia detorqueatis. Dixerim hæc lectorum cauſa, ne mirentur quòd prolixius ſoluendis argumentis Martini operã non dederim. Sunt quidem inutilia ſatis: & aërem potiùs verberare, quàm diſputare fuiſſet. Hoc enim noſtrum in hoc libro inſtitutũ fuit, vt quatuor argumenta tua, quibus diſcipulis tuis idiotis, vt Liberũ arbitriũ negẽt, crebris conciónibus perſuadere ſoles, refelleremus.



DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO, LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Contendunt Lutherani legem seruari non posse, vt hac ratione Liberum homini arbitrium adimant. Catholici verò contrà, ipsum hominem Liberum arbitrium habere ostendunt, quo, gratia comite, lex seruari potest. hoc totius libri istius tertij institutum est.

CAMERARIVS. CALVINVS.

SVPEREST aliquid, per quod Liberum arbitriũ homini adimere vos posse cõtendatis? CAL. Quis Liberi arbitrij hominem esse dicat, qui legem seruare nõ potest? huic argumento si respõdere poteris, vicisse te fatebor. CAM. Fateris igitur hac ratione, Liberũ arbitriũ probari, si docuero ipsum hominẽ gratia assistẽte legẽ posse seruare. CAL. Omnino. CAM. Quid huic argumento tu respondebis, quod Augustinus & cæteri approbant, Frustrà daturũ homini legem fuisse Deum, cui non liberã boni & mali electionẽ contulisset†. CAL. Impossibilem legem homini Deum tradidisse respondeo. CAM. Quo authore loqueris? CAL. Paulo, cùm ait:

Primum argumentum pro Libero arbitrio, quo legem seruamus.

Quid gratia assistẽte quidve ea desistente liberum hominis arbitrium in ipsa lege seruanda possit.

† De natu. et gr. c. 69.

Lex propter transgressionem posita est†. Iubet enim †*Gala.* 3.
Deus per legem quæ non possumus, vt noscamus
quæ ab eo petere debeamus.† CAME. Cancellos †*Aug. de spiri. et lit. c.* 17. 19.
tibi fecit lex (Augustinus inquit) vt non inueniendo quà exires, ad gratiam conuolares†. quibus †*De verb. Apost. serm.* 3.
verbis id quod desistente gratia negat, ea assistéte,
concedit. sic enim Propheta, antequàm extra cancellos exiret, cum Domino loquens dixit: Tu mandasti mandata tua custodiri nimis†. & ad gratiã se †*Psal.* 118.
conuertens, subiũxit: Vtinã dirigãtur viæ meæ ad
custodiendas iustificationes tuas†. Gratiáq; obtenta, constanti animo subiunxit: Iustificationes tuas †*vt sup.*
custodiam: nõ me derelinquas vsquequaque†. perspicuè nos docens, Libero arbitrio & gratia, ipsam †*vt sup.*
legem ab homine seruari posse. Quod intuens idẽ
Propheta, paulò pòst sic ait: Da mihi intellectum,
& scrutabor legem tuam. non secus ac si dicat, Custodiam illam in toto corde, si tu dederis intellectum†. Quibus fit, vt lex ab homine eam ob causam seruari possit : quia impossibile id non est ei: †*Aug. de prædest. et gra. c.* 11. *in fin.*
quod adiutus à gratia præstare homo potest : Augustino dicente, Nos possumus ea, quæ per alium
possumus, absque quo nihil possumus.† Gratia quidem vrget, qua assistente omnia possumus: ea verò †*De Eccl. dog. c.* 26. 27.
desistente, meritorium nihil. quãdoquidem sic per
peccatum primi hominis inclinatum & attenuatũ
Liberum arbitrium fuit, vt nullus postea aut diligere Deum, aut credere in Deum, aut operari propter Deum posit. Et quanquam multa præcepta

seruare valeamus:non tamen omnia,quantùm ad intentionē legem condentis gratia desistente seruamus†. Nemo enim potest legem implere per legem, Augustinus inquit: eò quòd plenitudo legis charitas est. Charitas autem Dei, non per legem diffusa est in cordibus nostris,sed per Spiritumsanctum,qui datus est nobis. Quocirca per legē gratia demonstratur, vt lex per gratiam compleatur†. Cui vt subscribamus, eam ob causam necesse est, quia lex minimè impletur, cùm quasi suis viribus homo facit. sed cùm spiritus adiuuat, & hominis non libera, sed gratia Dei liberata voluntas facit. Liberum nanque arbitrium vt est captiuum, non nisi ad peccandum valet: ad iustitiam verò,nisi diuinitùs liberatum adiutúmque, non valet. † Absit vt nos dicere possimus,alio in loco Augustinus inquit,hominem solo arbitrio gratia nō sanato atque adiuto, non peccare posset†. Ita quidem,vt tametsi peccare soli queamus, iusta agere,vel iustitiæ præceptum omni ex parte implere non possimus, nisi adiuuemur à Domino†. CAL. Hoc saltem negare non poteris,quin ante gratiā per Christum factam lex ipsa impossibilis fuerit. CAM. Si quis ista asserat, legem euangelicam eodem contextu promulgatam cum lege Mosaïca fuisse,ignorat. Mosaïcam scilicet sensu claro, euangelicam sensu mystico:vt eodem tempore Israëlitæ scirent, posse per legem fidei in futuro Messia legem factorum meritoriè seruari. CAL. Quis sententiæ huius author? CAM.

†Conci. Milob. Afric. Arausi. Aug. de Eccl. dog. c. 49.

† Aug. de gra. Chri. c. 9.

† Aug. de ver. Apo. ser. 11.

† Aug. de pecca. mer. lib. 2. c. 2.

† Aug. vbi sup. c. 5.

Cōcilia pro implenda lege.

Lex Euangelica eodē cōtextu cū Mosaica promulgata fuit.

Paulus: qui postquā verba illa retulisset, Iuxta te sermo valde est in ore tuo, & in corde tuo: sic illa declarat, hoc est verbū fidei, quod prędicamus†. Quibus patet, tempore datæ legis, quæ absque gratia impossibilis erat, gratiam simul ostensam fuisse: ad quam, pro lege implenda, Hebręi recurrere possent id sanè intuens Paulus, alibi dixit: Priusquàm veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat†. quasi omni tempore, etiam datæ legis, gratia nobis oblata fuerit, sed conclusa in eam fidem quam tunc sensu mystico Moyses Ecclesiæ ostendit, reuelanda apertis verbis in aduentu Christi. Sciebat enim Moyses, trāslato sacerdotio ab Aarone in Christū, legē quoque in ipsis Decalogi pręceptis transferandā fuisse: & tanquā ipsius legē à Domino Iesu rursum promulgandam foret†. quo præcognito, fidei legem, cum factorum lege simul Moyses proposuit: ostendens hominē gratia iuuari, ne per legem sine causa aliquid iubeatur†. Hæc expende Caluine, & tace. CAL. Tacebo nunquā. CAM. Quid dices? CAL. Dicam audacter, minimè legē gratia assistente seruari posse. CAM. quid causæ? CAL. Nā scriptū est, Maledictus omnis, qui non permāserit in omnibus quæ scripta sunt†. CAM. Quid à lege iubetur, in quo gratia assistente permanere nō valemus? CAL. Duo sunt, alterum nimirum dilectionis, quē vt toto corde diligamus lex iubet: quod quidem mandatum, in via impleri non potest. Alterum, quia id quod

† Rom. 10.

† Gala. 3.

Translato sacerdotio, lex quoque translata fuit, & tanquam Christi lex promulgata.

† *Vide inf. cap. 10.*

† *De gra. et lib. arb. c. 4. in fi.*

† *Gal. 3.*

lex præcipit, ne concupiſcamus: gratia quoque aſſiſtente ea de re homini impoſsibile eſt. quia habitualis concupiſcentia mortale peccatum perpetuò eſt. CAM. Hæc itaque duo, diſcutiamus vt rei huiuſce veritatem, faciliùs percipere poſsimus.

CAPVT SECVNDVM.

An præceptum dilectionis Dei, in via ſeruare queamus.

CALVINVS. CAMERARIVS.

DILIGE dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, lex inquit: quod in via conſummari poſſe Auguſtinus negat†. CAM. Rectè Auguſtino placuit plenitudinem charitatis in cœlis fore: interim tamen, eodem loco minimè negat mandatum dilectionis, quantum mandatum in via eſt, gratia aſſiſtente impleri poſſe: eo quòd charitas, cui omnia facillima ſunt, in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus, nos docet†. Hæc certè huius veſtri erroris cauſa eſt, quia differentiã inter perfectionem viæ & patriç ignoratis: nec aliorũ, nec Auguſtini verba, quem veſtrum eſſe prædicatis, vt decet ponderatis. CAL. Quæ? CAM. Illa quibus eodem in loco declarat, Maiorem iuſtitiam in cœlis fore, in via autem minorem huic vitæ competentem†. Audi, huic vitæ competentem, quando nullu ſanctorũ quandiu in iſto corpuſculo eſt, cunctas poſſit habere virtutes†.

† De ſpiri. et lit. c. 36.

† De nat. et gra. c. 68.

Duo quæ charitas docet.

† De ſpiri. & lit. c. 36.

† Hiero in dialogis ad uerſum Pelag. lib. I.

CAL. Iam video te ad cauillum Thomæ confugere: præcepta nimirum, perfectè & imperfectè adimpleri posse: nos Thomam negamus. CAM. Itidem & Paulum? CAL. Nequaquam. CAM. Paulum igitur audi, qui cùm inter perfectionem triumphantium & viatorum distingueret, sic ait: Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim†: (sicut in cœlis triumphantes sunt) Quicunque ergo perfecti in via sumus, hoc sentiamus†. quid hoc? nisi in via perfectionem charitatis dare, tametsi perfectior in cœlis sit. Hoc enim Hieronymus quoque, longo dialogo aduersum Pelagianos probat†, nempe perfectum in eo, hominem dici, quod cùm posset facere, fecit: imperfectum in eo, quod facere non potuit. Dei nãque munus est: qui si vult, perfectos in via quoque nos facere potest†. CAL. Quomodo in via perfecti? CAM. Secundum id quod habemus, Paulus respondet†, & alio in loco, Sic enim voluntas prompta est, secundum id quod habet†. alioqui quomodo dicere potuisset, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, seruus Iesu Christi, vt sitis perfecti & pleni in omni voluntate Dei†. sic enim in via charitas ipsa, perfectionis vinculum habet†, secundum mensuram à Domino condonatam: tametsi in cœlis integram perfectionem habitura sit. ita sanè, vt omnis gradus charitatis, donec in via augetur, perfectam in se habeat charitatem: Augustino teste, cùm ait, Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta

Perfectio in via secundũ id quod habemus.

Potest Deus cõcedere vt hîc in via ipso perfectè fruamur.

† Philip. 3.

† vt sup.

† In Dialo. aduer. Pelag lib. 1.

† Aug. de spiri. & litera. c. 5.

† 2. Corin. 8

† 2. Corin. 5.

† Coloss. 4.

† Coloss. 3.

iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt. Ipſa enim charitas, illa gratia eſt, quæ per Ieſum Chriſtum facta fuit†. Tu quidem Caluine, cùm de implemento legis ageres, ſequentia verba ſcripſiſti: Siquis obiiciat, neminem vnquam fuiſſe repertum, qui Deum ita perfectè diligeret, reſpondeo, ſufficere, modò quiſque pro gratiæ ſibi datæ menſura, ad hanc perfectionem aſpiret †. Et hoc quidem rectè, Ioanne dicente, Si diligimus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas Dei in nobis perfecta eſt†. Non quidem Ioannes alio in loco dicere potuiſſet, Qui autem ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta eſt†: ſi perfectio ſecũdum menſuram condonatam in via non daretur. Neque etiam dixiſſet, Mandata eius grauia non ſunt†, ſi gratia aſſiſtente, mandatum dilectionis Dei ſeruari non poſſet. Hieroboam certè Deus dixit: Non fuiſti ſicut Dauid ſeruus meus, qui cuſtodiuit mandata mea†. CAL. Non conſideratis inde pendere facilitatem, de qua Ioannes loquitur, quòd ſancti paratum habeant remedium, quo defectus ſuos ſuppleant, dum ſcilicet ad veniam confugiunt†. CAM. Cur non potius grauiora eam ob cauſam mandata dicuntur, quia ſolius pœnitentiæ ianua à te illis relinquitur? Quid iſtud Caluine, vt propterea des mandata impoſſibilia ſanctis non eſſe, quia pœnitentia, illa non ſeruaſſe, pro adimplemento illis eſt? quãdoquidem pœnitẽtia in manu hominis nõ eſt, vt abſque gratia Dei eũ peccaſſe, pœniteat? Etenim

†De natu. & gra. c. 70. de gra. Chri. c. 11.

Confeßio Caluini cõtra ſeipſũ.

†1. Ioan. 2. ibi. qui verò ſeruat.

†1. Ioan. 4.

†1. Ioan. 2.

†1 Ioan. 5.

†3. Regum. 11. ter.

Excipiunt proteſtantes vt ſola pœnitentia lex impleatur.

†Cal. vt ſu.

ſi gratia quæ extrinſecus aduenit, opus habemus, ex æquo vtrunque, aut impoſsible aut poſsibile erit. CAL. Negas tu pœnitentiam pro adimpletione mandatorum eſſe? CAM. Abſit. Bifariam ſanè legem ſeruari, ſecundum catholicos poſſe gratia aſsiſtente, affirmo. Primo nimirum modo, mandata ſeruando: vt illud, Iuſtificationes tuas cuſtodiam: Non me derelinquas vſquequaque†. Secundo verò, cùm illa non ſeruaſſe dolemus: Vt ſequitur: In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam †. & paulò pòſt, Non me repellas à mandatis tuis†, quæ pœnitentiam iubent. Dic, rogo, Caluine, an Iudas mendax ſit, cùm ait, Deum potentem eſſe vſque in diem Chriſti, ſine peccato nos conſeruare†: CAL. Poſsibile Deo eſſe fateor: ſed id quod ſibi poſsibile eſt, homini tanquam impoſsibile mandauit. CAM. Buceri cauillo in conciliatione articuli de iuſtificatione, vteris: ſed Dauidi pro illo tu nunc reſponde, quare poſt adeptam gratiam dixit, Iuſtificationes tuas cuſtodiam: Non me derelinquas vſquequaque. † CAL. Impoſsibile Auguſtinus id vocat, quod nunquam factum eſt. CAM. Non quidem de eſſe & non eſſe, ſed de poſſe & non poſſe nunc contendimus†: quandoquidem ea quæ impoſsibilia ſunt nobis, poſsibilia vt ſint, Deus facere poteſt†: ita planè, vt lex ipſa magis ob gratiæ denegationem, quàm ex ſe impoſsibilis ſit†. Gratia igitur vrget, ſine qua lex ipſa non ſolùm ſuaue iugum non eſſet, verùm etiam impoſsibile: ea verò aſſiſtente,

Non peccando, vel peccaſſe pœnitendo, legem ſeruamus.

Potens eſt Deus ſine peccato nos conſeruare.

Proteſtantiū ſophiſmata.

† *Pſal.* 118.
† *Pſal.* 118.
† *Pſal.* 118.
† *Epiſt. Iudæ.*
† *Pſal.* 118.
† *De nat. et gra. c.* 7.
† *Serm. de temp. tertia fer. paſchæ ſerm.* 4. *de ſpiri. & li. c.* 35 *in fin.*
† *Diximus lib.* 1. *c.* 3. *et* 4.

quia charitati omnia facillima ſunt, leue iugúm legis eſt, miniméque grauia mandata: ſiquidem charitate homo petit id, quo deſtituitur vt impleat quod iubetur †. Illa nanque eſt qua iuſtificamur, quando per Spiritumſanctum diffunditur in corde noſtro †. Illa omnia poteſt, Paulo dicente, Omnia poſſum in eo qui confortat me†. CAL. Concludis igitur, non abſque gratia legem poſſe impleri. CAM. Omnino: quandoquidem litera quæ docet, non eſſe peccandum: ſi ſpiritus viuificans deſit, occidit. ſciri enim facit peccatum, potiùs quàm caueri†. Iugúmque eiuſmodi eſt, quod non modò in ceremonialibus, ſed in naturalibus, atque moralibus, neque nos, neque patres noſtri portare potuimus, etſi baptizati in trãſitu maris fuiſſent.† Nam non omnes renati, gratiam illam ſtatim habent, quam perſeuerantiæ vſque in finem dicimus: & ſimul ſtare poterunt, vt renati fuerint, & propter hanc perſeuerandi gratiæ abſentiam, iugum graue ipſis fuerit. cùm altera ſit gratia, per quam iuſtificamur, ab illa per quam in iuſtitia conſeruamur†. Eo quòd Deus nõ modò iuſtificat impium, ſed cùm ad perfectam iuſtitiam peruenerit, eum non deſerit antequàm deſeratur: vt ſemper iuſtè piéque viuatur†. Sic enim factorum lex & gratiæ colligatæ ſub vno angulari lapide coniunctæ manent: vt nunquam lex factorum pręponatur, quin altera fidei lex, pro implemento non pręſupponatur. Quod innuens Auguſtinus, cùm Pauli verba ad Romanos 10. põderaret,

† De nat. et gra. c. 66. 68.
† Roma. 5.
Aug. de gr. Chri. c. 30.
† Philip. 4
† De ſpirit. & lit. c. 5.
† Acto. 15.
† Pſal. 118. octo. I. & toto. pſal.
† De natu. & gr. c. 26

causam rei huiusce inquirens, mox subiungit, nempe vt quod operum lex minando imperat, fidei lex credendo impetret†. Lege enim operum, dixit Deus, Fac quod iubeo: lege verò fidei, dicitur Deo, Da quod iubes†. quasi idcirco lex data sit, vt gratia quæreretur: gratia autem per Christum facta, vt lex impleretur†. quasi hæc legis intentio fuerit, vt propter illa quæ perperam fiunt, recurramus ad gratiam Domini miserentis, vt remittantur quæ malè fiunt, & eadem gratia iuuante ne fiant†. Ita sanè, vt legem factorum impossibilem, lex gratiæ, quæ ei coniuncta semper manet, satis possibilem omni tempore reddat. Hoc tene, ne falso Dauid dixerit, Ex toto corde exquisiui te†. Et alio in loco: Conetur itaque anima domare linguam & sensus: sed dum conatur, poscat auxilium, & oret lingua, vt dometur lingua†. Siquidem adiutor Deus est, qui illum adiuuare potest, qui conatur†. Non quidem homini dixit, vt ipse solus faciat: sed sic ait, Reuela viam tuam Domino, & ipse faciet†. quasi dicat, præcaueri potest peccatum, sed Domino adiuuante†: quādoquidem si quædam peccata absque merito soli præcauere quimus: omnia soli vitare nequimus†. Ecce Caluine, quam causam Augustino authore tutandam suscepisti, à Christo, Paulo, Iuda, Dauide, & ipso Augustino innumeris in locis condemnatam.

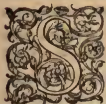
Lex factorum et gratiæ perpetuò colligatæ illas quærētibus manent.

† De spiri. & lit. c. 13.
† De spirit. & lit. c. 13
† vt su. c. 8 18. 19. 20.
† Aug. de nat. et gra. c. 12.
† Psal. 18.
† De natu. & gr. c. 15.
† De pecca. meri. c. 5. in fin.
† Psal. 36.
† De natu. et gr. c. 67.
† Aug. lib. 1. retrac. c. 15.

CAPVT TERTIVM.

Contendunt insuper Protestantes, propterea legem seruari non posse, quia concupiscentia habitualis mortale peccatum est: quod tamen non imputatur.

CALVINVS. CAMERARIVS.



I daremus mandatum dilectionis secundũ id quod habemus in via posse impleri, quis legem adhuc seruare poterit, Domino dicente, Non concupisces†? CAM. In legem committit is, qui sponte actu à lege vetita cõcupiscit. CAL. Vitium primum, quo ipse habitus ad concupiscendum propagatus est, propono. CAM. Quum in non regenerato ipsa concupiscentia peccatũ mortale non sit, multo minus in renato non erit, sed primi peccati effectus†. CAL. In ipso renato peccatum esse paratus sum defendere. CAM. Quod delirium hoc est? Augustino dicente, Natura post baptismum omni reatu, non autem omni morbo caret†. & Paulus alibi, Abluti estis, iustificati estis, sanctificati estis†. CAL. Vtique: sed non imputando peccata, ista fiunt: non autem quòd concupiscentia verum peccatum perpetuò non sit. CAM. Quem authorem habes? CAL. Paulum, qui prophetæ authoritate dixit: Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum†. CAM. Probè: sed cùm Deus non imputat, tunc suam gratiam in fundendo

†*Exo.* 20.

† *Aug. de nup. c.* 23.

†*Cont. Iu-li. lib.* 6. *c.* 5

†1. *Cor.* 6.

†*Rom.* 4.

peccatum delet. CAL. Tuum est hoc probare. CAM. Idem propheta qui dixit, Beatus vir cui Dominus non imputauit peccatum: modum quo Deus non imputet peccatum, ostendit, inquiens, Laua me, Munda me, Sana me, Dele iniquitatem†: †*Psal*. 50. non autem quòd iniquitas permanens, homini non sanato non imputetur. Ita quidem, vt semel sufficiat non imputando deletum esse peccatum: non autem vt peccatum, quod perpetuò adest, perpetuò non imputetur. CAL. Scoto assentior, cui placuit non imputando remitti peccatum. CAM. Quocũque modo fieri Scotus sentiat, radices peccati euelli statuit: non autem peccata, quę perpetuò manent, perpetuò non imputari. quandoquidem gratia quasi per fugam expellit peccatum. CAL. Quo authore? CAM. Ioanne, cùm inquit, Semen expellit peccatum†. †1. *Ioan*. 3. CAL. Ne scilicet intret. CAM. Multo magis charitas dum aduenit, eam ob caussam commissa peccata expellit, quia charitas non habitat cum peccato†. † *Sapi*. 10. *Psa*. 5. Dic quæso Caluine, quis verborum Ioannis sensus fuit, cùm dixit, Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat peccata nostra†. †1 *Ioan*. 1. CAL. Non imputãdo. CAM. Contrarium sequentia verba commonstrant, cùm subiunxit: Vt emundet nos ab omni iniquitate.† †*vt sup*. Responde rursum, si potes: Christus non imputando peccata, chirographũ occultauit, an potiùs deleuit†? †*Coloss. c*. 2. CAL. Magno testimoniorũ catalogo nos coarguere conaris. CAM. Vnicum testimonium catholicis

afferre ſatis eſſet:ſed pertinaces cùm ſitis,mille adhuc aceruabo,quò magis confuſi inde recedatis. CAL. Age vt lubet. CAM. Cur verba illa non conſideras,Ego ſum qui deleo iniquitates†. Aſpergam ſuper vos aquam mundam,& mudabimini ab omnibus inquinamentis veſtris † : haudquaquam hunc in modum cõſummata fuiſſe, vt peccata,quæ ſemper adeſſent,non imputarentur:ſed potiùs vt Chriſtus exauditus fuerit pro reuerentia ſua,cùm dixit, Sãctifica eos in veritate:Sermo tuus veritas eſt†.ita vt peccata ſic deleãtur,ſicut per os prophetarũ promiſiſti.Cõſepulti enim ſumus cũ illo per baptiſmũ in mortem(Paulus inquit) vt reſurgamus cum illo in nouitate vitæ:hoc ſcientes,quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, & vltrà non ſeruiamus peccato†. Quid eſt in aqua mori?niſi illud prophetæ,Proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra†? Aliud cùm ſit renatum hominem peccati maculas habere, quæ (ſecundum vos) non imputentur. Aliud verò ex aqua & Spirituſancto renaſci : quo cum, non habitat peccatum. Porrò quid alibi lucidius Paulus afferre potuit, cùm dixit, Sponſam ſuam abſque ruga & macula Chriſtus patri repræſentabit?† num dixit maculatam, maculis non imputatis? Accipe hunc catalogum, & reſponde ſi potes. CAL. Auguſtinum Martinus citat dicentem: Peccatum remittitur in baptiſmo:non,vt non ſit: ſed vt non imputetur†. CAM. Falſo Auguſtinum

†Iſa.43.
†Ezech.36
†Ioan.17.
†Rom.6.
†Mich.7.
†Ephe.5.
†D nup. c. 25. & 26.

Falsò Augustinum Protestā es trāscribūt.

Martinus transcripsit. Siquidem Augustinus minimè hoc dicit: sed cùm de cócupiscentia ibi ageret, sic inquit: Non vt concupiscentia non sit, sed vt in peccatū non imputetur. CAL. Nihil ergo damnationis nunc est in his qui in Christo ambulant, Paulus inquit†: non autem dicit, nil peccati: quasi peccatum à fomite procedens, de quo cap. 7. egerat, perpetuò mortale sit peccatum: sed quia non imputatur, nil damnationis habeat. CAM. Quoniam in calce quæstionis istius verba illa fusissimè declaraturi sumus, satiùs erit illo in loco hanc ineptiam expellere†. Interim tamen à te quæram, an non imputando remittatur peccatum? CAL. Omnino: quandoquidem Christus sanguinem suum in remissionem peccatorum effudit. CAM. Ergo delet: non autem peccata quæ adsunt, nō imputat. CAL. Solus loqueris. CAM. Immò cum Caluino nostro, qui horū immemor, alibi ait: Quando Dominus est, qui remittit peccata, delet†. Et rectè, eò quòd verè liberi sumus, cùm filius nos liberat. quod aliud est quàm permanentia peccata à quibus detineamur, non imputare. Iouinianorum certè hæresis iam olim condemnata hæc est, quam hoc tempore renouastis. Placuit nanque illis, tonsoris instar quasi nouacula peccata nostra Deum radere, non autem radices extirparet†. Nónne magno risu dignum hoc delirium est? Hem Caluine, cur perpetuò mutas sentētiam? Nónne tu cum Augustino dicis, Hæc carnalis generatio est, illa spiritualis:

†*Rom.* 8.

†*Infrà. c.* 5. *§.* 5. *in fi.*

Caluini cō fessio cōtra seipsum.

†*Instit.*

Iouinianorum hæresis.

†*Aug. con. du. epi. c.* 13

Caluini cō fessio contra seipsū.

hæc peccato originali nos detinet obligatos: illa omni vinculo liberatos.† Hactenus sufficiat pro his quæ dicenda sunt, hanc cauillationem vestram exclusisse, vt peccata post baptismum remaneant, quæ non imputentur.

†Cõt Pigh. 168.

CAPVT QVARTVM.

Cætera argumenta, quibus concupiscentiam habitualem in homine renato, mortale peccatum esse Protestantes probare nituntur.

CAVINVS. CAMERARIVS.

PARATVS sum defendere, tã in non regenerato, quod tu de industria omisisti, quàm in baptizato, ipsam concupiscentiam mortale peccatum esse. CAME. Vtrunque falsum: sed quia mea non interest, pro non renatis Iudæis, Mauris, vel Paganis disputare, vnicam Augustini sententiam afferre satis erit, vt vel Augustinum neges, vel taceas. sic enim ipse ait: Non enim in ipso desiderio prauo, sed in nostra consensione peccamus. Ad hoc valet, quod dicit idem apostolus, Nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis eius. Hîc enim ostendit esse desideria, quibus nõ obediendo, peccatum in nobis regnare non sinimus†. ita quidem, vt in ipsa concupiscentia nullum peccatum adsit quod ad mortem nos condemnare possit†. CAL. Pauli certè verba hæc sunt: Concupiscentiam nesciebam

†Super epi. 8. ad Rom. n.17.
† Aug. de ver. Apo. ser. 6. char. 61. col. 1.

esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces†. †*Exodi.* 20

Concupiscentia habitualis, ĩ nõ ĩ renato minimè peccatum est.

CAM. Eatenus ergo secundum Paulum, peccatum dicetur, quatenus secundum Moysen peccatum erat. CAL. Fateor. CAM. Si ista fateris, quid dicit scriptura, Originalem seu habitualem concupiscẽtiam ne habeto? CAL. Nequaquam. CAM. Nónne postquàm dixerat, Non concupisces: protinus subiungit, rem, vxorem, aut seruum proximi tui? CAL. Ita est. CAM. De actuali igitur, non autem habituali concupiscentia intellexisse Moysen dicemus. Siquidem non in ipso desiderio prauo, sed in nostra cõsensione peccamus†. CAL. Sophismata. CAM. Sophista Iacobus? cùm ait, Vnusquisque tentatur à concupiscẽtia sua abstractus & illectus: deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem†. Quibus manifestè patet concupiscentiã matrem peccati esse: nec mortale peccatum fieri, antequàm intrinsecus saltem consummetur. CAL. Ad quem modum mater? CAM. Dixerat nanque Iacobus, Deus neminem tẽtat: quasi Deus non sit causa peccati: postea verò præcedentia verba subiunxit, bellè commonstrans concupiscentiam habitualem causam esse mortalis peccati: cùm actu voluntarij concupiscimus malum, non autem antea esse peccatum. Finge hominem claudum, Augustinus inquit: & quæramus an vitium propter quod homo claudicat, pes sit? Et neque pes, neque corpus, nec homo, nec ipsa

† *Aug. in expo. quorundam in epi. ad Ro. n.* 17.

†*Iaco. c.* 1.

claudicatio, quæ vtique nõ est quãdo non ambulat, vitiũ erit: cùm tamen insit vitium quo fit claudicatio quando ambulat. CAL. Semel cùm Augustinus dixit: Si non fit quod scriptum est, Non concupisces: fiat saltem quod alibi legitur: Post cõcupiscentias tuas ne eas†: satis ostendit ipsam habitualem concupiscentiam, mortale peccatum esse. CAMER. O bellum argumentum, literis aureis describendum! quodnam consequens hoc est? Ne eas post concupiscentias tuas: ergo concupiscentia habitualis, mortale peccatum est? Cur Augustinum non legis, cùm verba hæc declarat, inquiens: Quid est ergo, post concupiscentias tuas ne eas? perinde ac si diceret, Mane in seruitute Dei, in libertate Christi, Mane, & serui legi Dei tui: non autem legi membrorum & peccati†. CAL. Quid aliud sensit Paulus, cùm dixit, Nõ regnet peccatũ in mortali corpore vestro†: quàm habitualem concupiscentiam peccatum mortale esse? CAM. Iustificatis hominibus Paulus ibi loquitur, cùm ait, Qui enim mortui sumus peccato, quomodo autem viuemus in illo? Consepulti enim sumus, vt in nouitate vitæ ambulemus: hoc scientes, quia vetus homo crucifixus est. vt destruatur corpus peccati, nónne? CAL. Ita est. CAM. Satis ergo ex his patet, eosdem admonuisse, ne deinceps peccatum in eorum corpore regnaret, quasi is regnet, qui in illa pugna christiana carnis & spiritus vincit. CAL. Minimè Paulus, Non sit, inquit: sed, Ne regnet. Et hoc

†*De perfe. iust. rat.* 4.

†*De nup. li.* 1. *c.* 23. *ex Eccl. c.* 18.

†*Aug sup. Ioan. tract.* 41. *col. pen.*

†*Rom.* 6.

Regnare peccatum.

Augustinus obseruat†, subiungens, Quandiu viuis, peccatum necesse est esse in membris tuis: saltē regnum illi auferatur, & non fiat quod iubet†. CAM. Sed non dixit Augustinus, peccatum mortale necesse est vt sit in membris tuis. CAL. Quid tum? CAM. Multum quidem interest, vno an alio modo loquamur. Siquidem vox ipsa, peccatum, multifariam intelligitur: & certis modis peccatum esse habitualem concupiscentiam, in renatis quoque nos approbamus: quando idcirco peccatum concupiscentiā esse dicas, quia peccato facta est, siue quòd peccandi delectatione moueatur†: siue quia à carnali concupiscentia mala oriātur cuncta peccata†. Augustinum lege, cùm alibi inquit, Quod autē ait, peccatū in vobis non dominabitur: non enim estis sub lege, sed sub gratia: vtique ad tertium illū gradum iam pertinet, vbi homo mēte seruit legi Dei, quāuis carne seruiat legi peccati. Nō enim obedit desiderio peccati, quāuis & hoc solicitent concupiscentiæ vt prouocent ad consensionē. Quia ergo nō cōsentimus desideriis prauis, in gratia sumus†. Et alio in loco: Concupiscentia igitur tanquā lex peccati in mēbris corporis mortis huius, cum paruulis nascitur: in paruulis baptizatis à reatu soluitur: ad agonem relinquitur: ante agonem mortuos nulla dānatione prosequitur. Et paulò pòst: In grādibus autem baptizatis, in quibus iam ratione viuentibus, quicquid eidem concupiscentiæ ad peccandum consentit, propriæ voluntatis est: nō sibi

† *In eodem tract. 41.*
† *In eodem loco.*
† *Aug. de nup. c. 23. et cont. duas epi. cap. 13.*
† *Aug. de verb. Apo. serm. 116. pa. 60. col. 4.*
† *Aug. in lib. expositionū quarundā propositionum epi. ad Ro. n. 35.*

†De pecca. remi. lib. 2. c. 4.

illicita cõſentientibus, nihil omnino nocitura†. Siquidẽ cùm illicitæ delectationi reſiſtimus, ſi nõ cõſentiamus, ſi mẽbra velut arma non miniſtremus, nõ regnat peccatũ in noſtro mortali corpore. Peccatũ enim antè, regnũ perdidit, & ſic periit. In hac ergo vita, quantũ ad ſanctos attinet, regnũ perdit, in alia perit. Hìc enim regnũ perdit, quando poſt concupiſcentias noſtras non imus. Ibi autẽ perit, quando dicetur, Vbi eſt mors contentio tua†? Lõga quidem lectione opus eſſet, ſi eiuſdem Auguſtini verba minutatim referre vellẽ. illum cap. 25. & 26. de Nuptiis lege, vbi affectionem eſſe quandã malę qualitatis ipſam concupiſcentiam docet, ſicut languor: non autem quòd quaſi in ſua ſubſtantia in anima maneat tanquam peccatum†. quod in libro contra duas epiſtolas Pelag. cap. 13. & contra Iulianum libri 6. cap. 5. Retracta. libri 1. cap. 15. confirmat. Interim tamen huius Auguſtini ſententiæ memorem te eſſe volo: nempe aliud eſſe, ſenſum peccati in nobis perpetuò ineſſe, ſicut timiditas adeſt etiam quando non timemus: quo modo ſemper concupiſcentiæ peccatum ſentimus, & peccatum eſt, non quidem mortale: ſed in tantum peccatum, inquantum præter rationis iudicium procliuis pronáque ad peccandum eſt. Aliud verò conſenſum peccati, dum actu mala concupiſcendo peccamus†. Quibus intelligas nil aliud eſſe concupiſcentiam regnare, quàm actu conſentire: non autem ſentire, quòd velit nolit

†De verb. Apo. ſerm. 6. col. 3.

†De nup. et cõcupiſ.

†Aug. in epi. ad Ro. col. 5.

homo, in vindictam primi peccati, perpetuò maneat in eo. Ecce iam patet non posse vos Protestantes errorē hunc, Augustini pallio cōtegere: & simul ipsi quoque Paulo contradicere: qui cùm dixisset, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: mox addidit, Vt obediatis concupiscentiis eius†: perbellè commonstrans obedientiam, regni peccati esse causam. Iacobo subscribens, cui placuit actualem, non autem habitualē concupiscentiam peccatum esse. Est enim concupiscentia res indifferens, quæ actu quoque bona esse potest: & tunc dicere habitu peccatum esse, actu verò bonam, magnum delirium esset. Ecce mi Caluine, quomodo illa antecessorum tuorum duo falsa figmenta: Deum ex toto corde, quantum attinet ad legis implementum, nos non posse diligere: Habitualémque concupiscentiam peccatum esse, protinus euanuerunt.

† *Rom. 6.*

Concupiscētia indifferens.

CAPVT QVINTVM.

in quo Cap. sept. ad Rom. explicatur.

Capitis 7. ad Rom. explicatio.

Protestantes, Pauli sensum aut non intelligentes, aut se intelligere dissimulantes, eam ob rem caput septimum ad Romanos afferunt: vt illius authoritate, in primis concupiscentiam habitualem peccatum mortale esse ostendāt: deinde verò Pauli testimonio isto, legē seruari posse negent. Catholici autem contrà, legem posse seruari, liberúmque hominis arbitrium, hoc testimonio apertiùs, quàm quouis alio, probari docent: ipsámque concupiscentiam minimè peccatum esse, donec malè concupiscat.

CALVINVS. CAMERARIVS.



QVID Paulo ad Romanos 7.respondebis, cùm ait, Non autem ego id operor, sed quod habitat in me peccatum? nónne habitualem concupiscentiam, peccatum mortale esse, his verbis Paulus declarat? CAM. Quęram ego priùs, an Paulus de se ipsó in toto illo capite loquatur. CAL. Paucis exceptis verbis, ea omnia illum de se ipso loqui assero. CAM. Nos verò contrà, paucis exceptis nūquam de se Paulum loqui. CAL. Ad literam ergo aggrediamur, vt Paulus inter nos optimus iudex sit. CAM. Ne Pauli sensum negligentes, à Paulo longè aberremus, hanc epistolæ ad Romanos methodum vsque ad caput octauum esse, meminisse priùs oportet: nempe Paulum vsque ad caput quintum, Gentilium superbiam, qui ob sapientiam tumidi viuebant: Hebræorum item, qui ob legem & circuncisionem sese præter modum extollebant, multis rerum argumentis refrenasse. Deinde verò mala omnia, quæ tum corrupta natura, tum lex occasione accepta pepererat, sigillatim ea ratione enarrasse, vt à quibus per gratiam liberati fuerimus, facilius intelligere possemus. & hæc quidem, vt iis explicatis, gratia Dei per Iesum Christum ab originali peccato nos liberatos esse, capite quinto subiungeret. capite verò sexto, vt sic liberati gratia assistente, omnibus actualibus peccatis resistere nos posse adderet. in septimo auté capite

Nō ergo id operor, sed quod habitat in me peccatum.

An Paulus pro seipso in ca. 7. ad Rom. loquatur.

Epistolæ ad Romanos methodus.

Cap. 7. ad Rom. pars I.

quod nunc interpretamur, postquam in principio contextus Romanos renatos quibus scribebat, sub gratia vitam ducere narrasset, in eius persona hominem quærulum qui ad gratiæ legem non peruenerat, vti in multis solet fingere, qui proinde tum originale, tum etiam actualia peccata deploret, omnes seruitutis leges, pariter & mala quæ ab illis proueniunt, recensens. CAL. Cur tantarum lachrymarum hoc in loco Paulus meminit? CAM. Vt hi qui renati adhuc non erant, dum gratiæ statum in eos nō aduenisse in principio textus cernerēt, propriam desolationem confestim deplorarent: contrà verò renati, cùm illorum vlulatum audirent, læti vitam ducerent: præsertim quando his enarratis cap. 8. audient nil damnationis nunc esse his qui sub gratia viuunt. Habes me? CAL. Teneo. CAM.

Contextus diuisio. His itaque explicatis, contextum hunc in sex partes diuidamus: in quarum prima, vsque ad verba illa, Quid igitur dicemus? proprium statum in quo vitam ducunt, Romanis proponit. In secunda verò, vsque ad verba illa, Scimus enim: hominem fingit, qui generis humani vice, cùm naturæ tum legis status percurrēs, quid natura quidve lex præstiterint, & qualis lex ipsa sit, querulus narrat. In tertia, vsque ad alia verba, Inuenio igitur iacturam in quam propter peccatum originale incurrimus, subiungit, quo sic natura debilitata est, vt concupiscendo contraria eligamus. In quarta, vsque ad illa, Infœlix, quadam vocum elegantia omnes leges

1. pars. *2. pars.* *3. pars.* *4 pars.*

in homine existentes speciatim enarrans, illarum vim declarat. In quinta, vsque ad consequens illud, Igitur, mente vagus eò se aduenisse (secundum quosdam) subiungit: vt ne hanc mentis & carnis pugnam vltrà sustineret, vitam cum morte facilè commutaret. Mox tamen responsum accepit, vt ad Dei gratiam oculos conuertat. Aliorum tamen rectius sentientium sententia, aliter verba illa declaranda erunt. Et in sexta, ad finem vsque summam colligit, qualis eius vita sit, dum gratiæ aduentum præstolatur CAL. Diuidatur hoc modo vt sentis, modò Pauli sensum rectè intelligamus. CAM. Primam partem omittam, vt in fine commodius declaretur. CAL. Quapropter? CAM. Quoniam sic obiter reliquas quinque partes Paulus tractat, vt parenthesis quædam post primam partem, vsque ad caput octauum facienda sit: satius esse existimo vt quò facilius intelligantur, simul eas explicemus. CAL. Rectè progredere. CAM. In secunda parte volens Paulus has quas audisti quęstiones enarrare: hunc in modum exorditur [Quid ergo dicemus? Lex peccatum est?] cui quæstioni mox respondet, [Absit] siquidem lex in se iusta & sancta est. [Sed peccatum non cognoui nisi per legem] quæ verba obseruanda sunt, eo quòd minimè per legem peccatum consummari dixit, sed cognosci. [Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces] Vbi perspicuè vides minimè Paulum, longè post legem natũ, sed hominem quem in eius

5. pars.

6. pars.

Primã partem textus declarare omittit, vt commodius in fine omnium declaretur.

Secunda pars capitis 7. ad Romanos.

Peccatum nõ cognoui nisi per legem.

c. 7. ad Rõ. pars 2.

persona fingit, ante legem & post legem, viuentem, pro humano genere loqui: quemadmodum paulò pòst dicemus. [Occasione autem accepta] non data: pulchræ mulieris instar, quam si viderimus, alicuius concupiscentiæ causa est, quam ipsa non dedit, sed nos potiùs eam accepimus· [Peccatum per mandatum] superueniens [Operatum est in me omnem concupiscentiam] non habitualem, quæ vna est, & eam initio habui: sed actualem, qua innumeris modis peccauimus: quasi dicat, vt per omne genus concupiscentiæ pergerem, eò quòd nitimur in vetitum. plenum his verbis concupiscentiæ gradum ostendens: iuxta illud, Etsi habuero omnem fidem †. Sic enim scriptum est, legem subintrasse, vt abundaret delictum†. At si dicas, in quem modum? [Sine lege enim peccatũ mortuum erat] Idcirco mortuum, quia ante legem peccatum quod aderat, facilè non cognoscebatur. [Ego autem viuebam sine lege aliquando.] Hem Caluine, quid istud? Paulúsne loquitur? quando exlex Paulus fuit? CAL. Ita indulgebat sibi Paulus, dum sub lege erat, vt latens illud in corde vitium non putaret. quasi vox ista, viuebam, propriam habeat connotationem: quia absentia legis faciebat, vt viueret, hoc est, inflatus iustitiæ suæ fiducia, vitam sibi arrogaret, cùm esset mortuus: perinde ac si diceret, Cùm seposita legis cogitatione peccarem, sic sopitum erat peccatum, quod non obseruabam, vt propè mortuum videretur. Ego autem contrà, quia

Occasione accepta.

Sine lege peccatum mortuum erat.

Paulus pro se nõ loquitur.

† 1. Corin. 13

† Rom. 5.

peccator mihi non videbar, acquiescebam in me, putans mihi domi esse vitam. nam mors peccati, vita est hominis. rursus, vita peccati, mors est hominis.† CAM. Totus in componendis aptandísque voculis es Caluine: vt apertissima contextus verba deprauare possis. hoc quidem maximè Petrus vetat†. CAL. Tota vis in diuidendo verba textus manet. CAM. Ita tamen, vt tuo iudicio comma stet, Ego autem viuebam, sine lege aliquando. CAL. Probé. CAM. Satis improbé. CAL. Quapropter? CAM. Num Paulus dicit, Peccatum aliquando non cognosco, quia sine lege aliquando quasi in iniustitia lætus viuo? Non sic Caluine, sed prȩterito tempore vtitur: viuebam, nesciebam: quasi in eodem statu multo tempore permanserit hic homo à Paulo naturæ vice reprȩsentatus, sub natura corrupta viuens. Quocirca vt aduentum, non autem reminiscentiam legis prænarratam ostenderet, sequentia verba subnectit [Sed cùm venisset lex, peccatum reuixit.] CAL. Aduenisse nunc legem vocat, quòd verè intelligi nunc cœpta sit. CAM. Quid illud Caluine, quod alibi Paulus ait: Vbi non est lex, non est præuaricatio? † & paulò pòst, Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo, peccatum autem non imputabatur†. num continuò addendum erit, Quia legis memor ego Paulus non eram, seu illam ego non intelligebam? Sanè non. quandoquidem toti mundo, non autem vni Paulo, iamdudum enarrato modo peccatum

† *Caluini verb. ī epi. ad Ro. c. 7.*

† *2. Pet. 3.*

Cū venisset lex, peccatum reuixit.

† *Rom. 4.*

† *vt sup.*

mortuum erat. Mundo item lex data fuit,non ſoli Paulo,ſicut alibi dicit,Per legem cognitio peccati†, †*Rom.3.* nouum aduentum legis oſtendens. & paulò antè, Sed cùm veniſſet mandatum,peccatum reuixit pro genere humano:non autem in perſona propriè loquens.Quibus hunc in modũ explicatis,dicamus. [Ego autẽ]homo:qui generis humani vice loquor, quemadmodum infrà dicit, Ego homo infœlix.& nũquam dicit,Ego Paulus [Viuebam ſine lege aliquando]Moſaïca,ſtatum naturæ corruptæ ante legem repræſentans,in quo,eo modo quo dixi,mortuum peccatum videbatur.[Sed cùm veniſſet mandatum]à Moyſe promulgatum[peccatum reuixit] Siquidem id quod peccatum eſſe non cogitabam, peccatum tunc eſſe lex mihi oſtendit.Dixit nãque, Non concupiſces.vnde cõcupiſcentiam peccatum eſſe cognoui.[Ego autem mortuus ſum]hoc modo ſpiritualiter mortuus,quia mors quę erat,per legem manifeſtata eſt. non ſecus ac ſi diceret, Aduentus legis, peccati viuentis atque regnantis, pariter & proprię mortis generis humani,ipſi humano generi cognitionem manifeſtam præbuit. [Et inuentum eſt mandatum quod erat ad vitam] vt vitiis carens gratia comite iuſtitiam ſectarer, vnde vita: [Hoc eſſe ad mortem] non Paulo, qui à Domino reſponſum acceperat, Sufficit tibi gratia mea: ſed ipſi generi humano, quotquot abſque gratia perierant. At ſi dicas, Lex ergo mala,quæ peccatum parit:reſpõdet: [Nam peccatum occaſione accepta

Ego autem mortuus ſum.

per mandatum] vt suprà dictum fuit [seduxit me, & per illud occidit]dum actu concupisco. [Itaque & lex sancta] perinde ac si dicat, Ex his igitur patet legem esse sanctam, prout verè esse debet sanctio sancta, præbens honesta, prohibens contraria [& mandatum] prohibens ne rem alienam, vxorem, seruum, vel istiusmodi generis reliqua concupiscamus [sanctum, iustum, & bonum] vt quæ nobis fieri nolumus, alteri ne faciamus. nil mali afferens. Sed nos occasione à lege accepta non data malum operamur: & mandatum quod erat ad vitam, generi humano ante gratiæ aduentum ad mortem fuit. promittebat nanque vitam, si ad gratiam genus humanum confugeret. [Quod ergo bonum est, mihi factum est mors] Dicámne istud?[Absit]immò potiùs sic dicam[peccatum,vt appareret peccatum,per bonum.]Mādatum quod bonum mihi facere volebat: [operatum est mihi malum.]At dices,quod malum?in quem modum? [Vt fiat supra modum peccās peccatum per mandatum] dum concupiscentiam auxit, pariter & pœnam. Hactenus de secunda parte capitis istius: vbi perspicuè videmus hominem pro humano genere loquentem Paulum ibi finxisse: non autem de se ipso loqui, renato iam, atque beatam vitam in via ducente: quam in vtraque lege Domini perambulans, atque de gratia in gratiam pergens, à die conuersionis ad mortem vsque, non autem absque legis reminiscentia conseruauit. Ille

Quod ergo bonum est. mihi factū est mors.

Paulus ergo de se nō loquitur.

dd. ij.

certè est, qui de seipso testimonium hoc præbet, cùm ait, Nihil mihi conscius sum.

CAPITIS QVINTI.

§. PRIMVS.

Pars tertia cap. 7. ad Romanos explanatur.

CAMERARIVS. CALVINVS.



OSTQVAM legis præconia, naturæque corruptæ infirmitates in præcedentibus enarrasset, causam addidit vnde istuc processerit: peccato scilicet Adami, in quo peccauimus omnes, inquiens: [Scimus enim quoniam lex spiritualis est] Dei digito scripta. Spiritum admonens, vt cum carnis passionibus colluctetur: lex verò euangelica lex spiritus. [Ego autem carnalis sum.] nihil vltrà potens, quàm opere legi aduersari, tametsi mente seruiam legi Dei. CAL. Quem in modum carnalis? CAM. Paulò pòst dicemus. Dic quæso Caluine, quis loquitur? Paulúsne totus carnalis homo? CAL. Pro illo loquitur, qui sub lege Mosaica viuit †. CAM. Est vt gratias Deo agamus, quòd veritatem confitearis: nempe Paulũ hîc pro se non loqui. quandoquidem etsi Pauli caro ante resurrectionẽ spiritualis nõ sit: Paulus tamen renatus, nouus homo est. Homo verò qui loquitur, per omnia carnalis erat. CAL. Non possum inficias ire. CAM. Deinde verò sequitur [Venundatus sub peccato] A quo? CAL. Ab Adamo. CAM. Num vt

Scim⁹ enim quoniã lex spiritualis est: ego autem carnalis sum.

Caluini cõfessio Paulum pro se minimè loqui.

† Cal. in ep. ad. Rom. c. 7.

Venundati sub peccato

coacti seruiamus? CAL. Coactionem excludo: sed non minus natura seruos homines esse prædico, quàm empta mancipia, quibus heri, non secus quàm bobus vel asinis pro libidine abutuntur†. CAM. Somnias Caluine? CAL. Sic enim prorsus peccati imperio agimur, vt tota mens, totum cor, & denique actiones omnes in peccatum propendeant. CAM. Si ea nunc repeteres, quæ alibi confiteris: nempe aliter inanimata, aliter vegetantia, aliter sensitiua, aliter verò rationalia, secundum proprium motum, Deum mouere: aliter diceres†. Deus certè hominem mouet: sed vt sponte pareat, & cum libero arbitrio sequatur†: Ita vt simul stent nos venditos esse sub peccato, & nihilominus libero cum arbitrio seruire nos peccato. Itidem in nostra potestate relicti, & voluntarii iustitiæ seruiamus: quemadmodum alibi fusiùs disseruimus.† [Quod enim operor, non intelligo] Quis ista ait? CAL. Spiritualis homo Paulus: eò quòd solus homo spiritualis, opera quæ ex infirmitate carnis admittit, se non cognoscere detestatur. CAM. Cur impius homo (vt tu fateris) suprà dixisset, Scimus enim quoniam lex spiritualis est: ego autem carnalis sum. si idē homo pro causa non subiungeret, Quod enim operor, non intelligo? Nónne & impii quoque mentem synderesis illa, seu vermis, plerũque mordet? CAL. Sed toto ex corde peccatũ illis placet. CAM. Itidem & iustis, qui licet nolleitatem peccādi (vt nostri loquũtur)

†*In eo. c. 7.*

†*In tua Institu et cōt. Pigh.*

†*Li. 1. c. 10.*

†*Lib. 1. c. 6. in prin. & §. 1.*

Quod enim operor non intelligo: an pro se Paulus loquatur.

retineant:volentes tamen peccant,quum à iustitia excidunt. CAL. Qua ergo ratione impius, quod agit, non intelligit? CAM. Siquidem lege dicente, Non concupiſces: eo deinde concupiſcente, quod operatur, ea ratione non intelligit, quia in eligendo ſaltem ignorans eſt,malum eligens tanquam ſibi bonum. CAL. Num id ipſum in iuſto peccante erit? CAM. Maximé. CAL. Cur igitur ſenſum meum reprobas? CAM. Siquidem tu id non quęris, an iuſtus comprehendi ſub his verbis poſſit: ſed impium loquentem excludens, iuſtum duntaxat loqui contendis. aliud cùm ſit iuſtum in hoc cap.7.in quibuſdam ex mente literæ compręhendi poſſe, quod fatemur: aliud quòd iuſtus loquatur,quod negamus:quemadmodum ſequentia verba docent. [Non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum, illud facio.] Verba iſta ponderemus Caluine, quibus Auguſtini ſententia comprobatur, cùm ait, Liberum ergo arbitrium perfectè fuit in primo homine: in nobis autem ante gratiam non eſt Liberum arbitrium, vt non peccemus,ſed tamen vt peccare nolimus†.iuxta illud Domini, Vade & noli amplius peccare†. Sic enim intelligendo verba hæc,cógruentius in peccatoris perſona propriam ſedem habēt, ſicut verba ſonant,non autem in iuſto Paulo,qui malum poſt iuſtificationem non fecit. CAL. Catholici veſtri, in perſona iuſti, verba iſta explicant: vt bonum quod homo vult,id eſt contra rationem, nūquam cócupiſcere:hoc non agat:ſed quod nō vult faciat,

Quanquā Paulus pro ſe nō loquatur,comprehēdi in verbis textus poteſt.

† Aug. in expo. quor. ver. epi. ad Rom. col. 3.

† Ioannis. 5.

hoc eſt cócupiſcere. CAM. Quotiēs vis audire, rectè Catholicos fateri multa verba contextus Paulum iuſtum cóprehendere poſſe, quemadmodum multis in locis Auguſtinus teſtatur†. CAL. Iuuenis cùm eſſet, ſic locutus Auguſtinus fuit: ſed errorem hunc in ſenectute retractauit. CAM. Caue ne cum magna turba decipiaris. Dixerat nāque in iuuentute, non poſſe verba iſta iuſtum hominem cóprehendere: eò quòd ſpiritualis ipſe homo iuſtus eſt. & hoc dūtaxat in ſenectute retractauit, cognitô Pauli carnem poſt reſurrectionem, non autem in via ſpiritualem futuram. Non autem & aliud retractauit, vt impius homo non loquatur. CAL. Vnde hoc hauris? CAM. Idem Auguſtinus ca. 23. lib. primi Retracta. ſic inquit: Sed vidi etiam de ipſo Apoſtolo intelligi poſſe. Audi, etiam de Apoſtolo intelligi poſſe, quaſi via comprehenſiua id fiat. Et paulò pòſt, Etiam ſpiritualis hominis, iámque ſub gratia conſtituti melius intelligi verba iſta oſtendimus. Audi, etiam ſpiritualis, quaſi de vtroque: ſed de iuſto per extenſionem cóprehenſiuam ex mēte. eandémque ſententiam alibi confirmat, vt etiam ſpiritualis hominis verba illa eſſe poſſe cognouerit†. Deinde verò ſequitur, [Si autem quod nolo, illud facio, conſentio legi, quoniā bona eſt] quādoquidem natura ea appetit & vult, quę bona eſſe putat. CAL. Si darē, verba omnia quę enarrata ſunt, impiū dūtaxat loqui: ſequētia ſaltē [Nūc autē iam non ego operor, ſed quod habitat in me peccatū] Pauli erunt. CAM. Quid te

†De præde ſanct. c. 4. et li. 1. retr. c. 23. lib. 1.

† De bono. perſe.

mouet? C A L. Quoniam impius in propriis peccatis sibi complacet ambulans in adinuentionibus suis†: homo autem iustus peccatū detestatur. C A M. Non sufficiūt illa quæ paulò antè cōtra hæc examinata fuerunt. Dic rogo, quam habeas scripturam quæ dicat, in ipso actu peccati, quando vterque peccat, vnum plus altero peccatum quod sponte eligit, detestari? Quid si esset? an tunc plus & minus hanc specificam differentiam facient? Vis videre quomodo etsi Paulum compræhendere verba textus possent, verè tamen in persona impii loquatur: sequentia verba expende [Scio enim quòd non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum] carnem pro toto homine nuncupans: iuxta illud Pauli: Nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis †? & alibi: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt†. Non quòd caro mala sit: siquidem caro nostra in sua natura bona est †: sed quatenus est priuata originali iustitia propter peccatum primi parētis, causa est, vt non habitet in eo bonum. Quid igitur hoc quod dicit, non habitare in carne sua bonum? Nil quidem aliud, nisi quia summota gratia, hoc altero etiam caret, quippe ne perficere bonū quod optat possit. vnde sequitur [Nam velle mihi adiacet] dum bonum mihi à lege ostensum opto: itaque ex parte legi hęreo. [perficere autem bonum (absque gratia) non inuenio] & cum Propheta dico, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore† . At

† *Psal.* 80. *& Rom.* 1.

† 1. *Cor* 3. *a.*

† *Rom.* 8. *a.*

† *Aug. de ciuit. Dei li.* 10. *c.* 24.

Velle mihi adiacet.

† *Psal.* 118. *octo.* 3.

dices, cur perficere posse desperas?[Nõ enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.]debiles Liberi arbitrij vires confitens, quas in præcedentibus verbis confessus fuerat, vbi impiũ loqui diximus. Congregentur Lutherani omnes qui Augustinum gregi suo adsciscere conantur, & dicant mihi, an homo iste absque gratia nolle & velle habeat: & hoc confiteri cogentur, vt habeãt.

Argumentum tertiũ pro lib. arbitrio. Non enim quod volo bonũ, sed quod nolo malum, hoc ago.

CAL. Quid tum deinde? CAM. Augustinum legant dum multis sacræ scripturæ testimoniis eum qui nolle & velle habet, Liberum arbitrium habere docet†: in quo libertas arbitrij consistit, vt cõsentire & dissentire homo in se habeat, tametsi propter debiles Liberi arbitrij vires peccet. Et hoc rectè, quandoquidem etsi Liberum sit arbitrium vt homo nolit peccare: non tamẽ liberum est, vt non peccet, & peccatum pręcauere possit†. Siquidẽ cùm dicit, Quod nolo, id ago: velle adiacet mihi, perficere non inuenio. ea enarrat quæ hominum sunt ex illa mortis dãnatione prouenientia:† non quidem de se loqui poterat, eò quòd velle & perficere posse, tempore quo epistolã ad Romanos scripsit, obtinuerat. CAL. Qua ratione hoc tu nosti? CAM. Quoniam à bono Paulum cecidisse non legimus, sed eum gratiam perseuerantiæ vsque in finem habuisse constat, Domino dicente, Sufficit tibi gratia mea†. Hic autem homo cecidit, prout verba illa ostendunt: Quod nolo malũ, hoc ago. Hoc planè Paulus nunc agit, quippe vt propositionem illam,

† *De grat. & lib. arb. c. 2. & 3.*

† *Epist. ad Rom. c. 3.*

† *Lib. 1. Retract. c. 9.*

† *2. Cor. 12. e*

quam suprà proposuerat, [Nunc autem iam non ego operor illud,sed quod habitat in me peccatũ] probet, probatámque confirmet: quocirca denuo illam repetendo,dicit:[Si autẽ quod nolo,illud facio:iam non ego operor illud,sed quod habitat in me peccatũ]Quid est,non ego operor illud? non consentio,non annuo,non decerno, semper mihi displicet,mẽbra mea teneo†.Quid habitare?num vt continuò homo ipse natura peccator sit, proindéque perpetuò peccet? Non quidẽ:sed sic peccatum in eo habitare dicit,sicut gratia Dei nobiscum habitat. vt scilicet eodem modo,quo gratia sola honestatis motus in nobis creat,quibus sensus officiũ suum præstat:itidem concupiscẽtia ipsa loco iustitię subrogata,malos motus in sensu sola producat: quod est habitare in eo peccatũ. Aliud cùm sit habitare peccatũ, hoc est concupiscentiã habitualem habitare:aliud peccare actu cõcupiscendo, vt hoc modo habitet mortale peccatũ, quẽadmodũ suprà fusiùs dictũ fuit†.Hinc sanè Paulus dicit,nolo,volo, operor,facio,ago,quę actualẽ concupiscentiã designant,per quam peccamus:non autẽ habitualem, quæ est pœna peccati.in quo Paulus,qui de se nõ loquitur, hominem in se transfigurat†: Liberum arbitrium ad iustè viuẽdum ei denegans, qui gratia caret: non autem sibi,qui illa comite vitam ducebat. CAL.Dicemúsne Paulum impropriè esse locutum,vbi propriè poterat loqui? vel vim verbi, habitare, & verbi, peccatum, ignorasse? CAM.

† Aug. de Verb. Apo. ser. 6. char. 6. col. 4.

† Ca. 3. et 4.

† De nat. et gra. c. 50.

Nónne ille idem Paulus hac voce impropriè aliquando alibi vsus fuit, quando Christum fecisse peccatum dixit, vocem peccati, pro hostia peccatorum vsurpans† ? CAL. Impropriè ergo ipsum loqui & hîc fateris? CAM. Nulla adest improprietas, quando vox, peccatum, omnem defectum secundum ipsius proprietatem significat. CAL. Sciuisset vtique apertiùs loqui. CAM. Haudquaquam apertiùs ipsa concupiscentia homini nocens commonstrari poterat. CAL. Martinus reclamat, vt in re tam ardua, verba impropriè sumantur. CAM. Tādiu reclamet, donec raucæ eius fauces fiāt. CAL. Paulum omnino loqui contendit, in quo peccatum concupiscentiæ habitualis manet non imputatum. CAM. Quid istud, vt in Paulo concupiscente peccatum habitet mortale, quod nō imputetur? nónne hoc paulò antè exclusum fuit?

†2.Cor.5.d.

CAPITIS QVINTI.

§. SECVNDVS.

Quoniam Paulus in hac quarta contextus parte, multarum legum meminit, ne illa lectores morentur, ante hanc explicationem declarantur.

CAVINVS. CAMERARIVS.



MAGNVM legum strepitum, in his quæ sequuntur verbis, audimus. CAM. Vtinam animæ auribus hūc rumorem auscultares, & minimè Liberum arbitrium posthac negares. CAL. Quapropter? CAM. Quandoquidem multi

Diuersæ leges.

ſunt,qui ſupra cortices harum legum ambulantes, quid intus contineant, haudquaquam expendũt. *Lex Moſaïca, lex eſt, cæteræ mẽtis propenſiones & carnis ſũt.* CAL. Lex Dei Moſaïca,lex eſt: cæteræ verò tametſi leges nominentur,magis pro quadam vel mẽtis propenſione,vel carnis,quæ mentem ad malum inclinet,vſurpantur:modum his vocibus commõſtrans,ſecundum quem homo peccato Adami captiuus ſub his legibus,donec gratia adueniat,detineatur. CAM. Probè: ſed hoc vorare potiùs leges has,quàm eas intelligere eſt:quandoquidem homo hoc loco repræſentatus, eo quoque tempore loquitur, quo Moſaïca lex non erat. CAL. Expecto quid dicas. CAM. Scis enim quintuplicem legem eſſe:æternam nimirum,naturalem,diuinam,fomitem, humanam. *Lex æterna* Quarum prima æterna, ratio eſt ſeu conceptus gubernationis rerum in Deo : quæ omnibus regula eſt, qui participant eam,in quantũ ex ea inclinantur in proprios actus & fines. quo fit,vt defectus & omnia cõtingentia omnium naturalium, legi æternæ ſubiiciantur. Sic enim lex æterna ſecundum eſſentiam beatis duntaxat nota eſt: in ſuis verò effectibus omni humanę creaturæ. *Lex naturalis.* Poſt quam lex naturalis ſuccedit, ipſam legem æternam participans, propter impreſſionem diuini luminis in creatura rationali, quæ inclinatur ad debitum actum & finem, dum naturalis ratio ſuadet,vt omnia effugiat,quę virtuti aduerſantur. Quo in loco animaduertendum eſt, ne cum multis erremus, *Diuerſæ leges.* qui putant ſolam naturã ſupernaturalium

virtutem imitatricem esse. Siquidem vbi legimus, gentes naturaliter ea facere, quæ sunt legis: exponendum est, per naturã gratia reformatam. Quã ob causam tertio loco lex diuina sese obtulit, quæ naturæ instinctum explicaret, defectúmque eius suppleret, & quasi auxilium legis naturalis esset: vt per illam homo rationalis ordinaretur in Deum. in Deum inquã, hoc est, vt corporalia & sensilia subsint rationi, & tandem totus homo sit subditus Deo, vt fruatur Deo. Insuper & quarto loco fomes adest, cuius effectus duo sunt: rebellio scilicet ab his omnibus: & seruitus, in nomen legis pertransiens, vt dicatur lex, inquantum pœna à Deo inflicta est, non autem inquantum ad malum inclinat. CAL. Vnde tu ista hauris? CAM. Scholæ nostræ catholicæ, in quas vos debacchamini, has margaritas nobis ostendũt. Thomã legite, quẽ ego in his sequor†. CAL. Putas tu de his legibus hoc in loco Paulum sensisse? CAM. Hoc ingenuè affirmo, non posse nos verba Pauli commodè intelligere, nisi has leges, quas enarraui, priùs intueamur: & alteram insuper, quam nostri Theologi silentio præteriere. CAL. Quam? CAM. Legem originalem. CAL. Legem hanc dari sæpe audiui. CAM. An vera intellexeris, iam iã tu ipse iudicabis. CAL. Perge. CAM. Pergam, si quasi tua essent, ea afferre volueris, quæ Zuinglius & Pighius in hac quæstione sentiunt. CAL. Quid ad laborem hunc sustinendum tuum animum impellit? CAM. Quoniam

Lex Diuina.

Fomes.

Lex originalis.

†1. 2. q. 19. a. 3. et q. 91. a. 2. & 6. & 93. a. in. 4. di. 3. q. 1. a. 3. q. 1. disti. 17. q. 3. a. 1. ad Ro. lec 3. col. 2. & hic lec. 4. Cont. 3. 5. & ferè in tota disputatione.

multi adſunt ex veſtris Proteſtantibus, qui Pauli authoritate, cùm ait, Vbi non eſt lex, ibi non eſt peccatum:hoc conſequens deducunt, Lege itaque originali non data, minimè originale peccatũ datur: vt falſa doctrina hæc obliteretur, libenter hoc ago. CAL. Cum illis igitur negocium hoc habeto. CAM. Multa quidem audies, quæ in hunc diem nuſquam legi. CAL. Loquar igitur ego quæ ipſi dicunt. CAM. Progredere. CAL. Si originalẽ legem inquiras, id eſt legẽ primã: lex ęterna originalis erit. CAM. Minimè hanc ſcire opto: ſed illam propter quam peccatum cõtraximus originale. CAL. Harmonia illa iuſtitiæ originalis homini data, eo modo lex Dei, originalis dicetur, ſicut tu fateris fomitem in pœnam à Deo datum, legem eſſe. CAM. Iuſtitiam originalem hanc eſſe contendo, alio vocabulo metaphorica iuſtitia nominatam†: quæ etſi largo modo propter naturalem rationem lex ſecundum Paulũ dici poſſit, dũ ob hanc rationis cauſam mentis legẽ illam vocat: minimè tamen tanquam Dei præceptũ ſtabit, ab homine in quo ipſa iuſtitia originalis inhabitabat, ſegregatũ. quandoquidẽ lex à ligando dicitur: ligat autẽ dũ obligat. Lex item à legendo, quia ſcripta vel atramẽto, vel ſpiritualiter in cordibus noſtris eſt: ita vt regula ſit atque menſura actuũ agendorum vel omittendorum: & vim coactiuã habeat. alioqui lex non dicatur. quæ omnia in ipſa originali iuſtitia nequaquã poſſunt cõſiderari. CAL. Nónne ipſa mẽs inferiorib⁹ partibus

Lex prima quæ.

Harmonia prima, an lex vel iuſtitia originalis fuerit.

† *Thomas* 1.2ª.q. 100. art.2.2ᵐ. ex *Ariſtotele Ethi.5.*

Quare lex.

Harmonia in quo conſiſtebat, et quis modus eius.

imperat? CAM. Duæ fuerunt opiniones. Altera nimirum, fomitẽ in illo quoque statu iustitiæ originalis nos tentare potuisse, mentẽ verò inferioribus partibus imperasse: secundũ quem modũ imperare diceretur. Altera verò, vt ad malũ nõ tentaret: siquidẽ vt obedientes in eo manebant, & tunc imperiũ quod actu à ratione imperando procedat, per quod inferioribus partibus actu imperetur, nullũ adesset. CAL. Stet igitur primo modo. CAM. Secundũ clara voce omnes sequũtur†. At quid si darem primo modo stare, quòd mens inferioribus partibus imperaret, tunc vbi illa lex, quæ mẽti iubet vt hæreat Deo? CAL. Lex diuina. CAM. Nulla lex diuina illo tẽpore aderat. CAL. Lex aderat naturæ, in legẽ æternam directa. CAM. Sed vbi Dei spiritus, à quo dirigitur lex naturę? CAL. Aut illa harmonia quę pro iustitia originali stat, ipsum hominẽ hunc in modũ dirigebat: aut legẽ originalẽ, & harmoniã, simul & peccatũ originale ego negabo. CAM. Cùm Salomon hominẽ rectũ creatũ esse testetur†, satis ipsam harmoniã ostendit. CAL. Si harmoniã esse concedam, vbi lex originalis? CAM. Scito Caluine, eo tẽpore legẽ originalẽ ꝓmulgatã fuisse, quãdo hominẽ ad suã imaginẽ Deus creauit: his verbis ostẽdens, hominẽ legis ęternę imitatorẽ esse oportere, in quam hominẽ, qui ex anima quę vitam corpori dũtaxat pręstat, in ipsa hominis creatione cõstabat, insufflatione in animã viuentẽ fecit, suóq; flatu in legẽ æternam ipsum direxit†. CAL. Cur originalis? CAM.

Harmonia in quo consistebat, & quis modus eius.

†*Tho. 1. q. 95. ar. 2. c. et ibi Caie.*

†*Eccl. 7.*

Lex originalis.

†*Aug. lib. 13. de ciuit. Dei c. 24.*

Ea ſanè ratione, quia hoc primum præceptũ præceptiuum, hominem obligans, ab eius origine fuit: legẽ originalẽ, ipſam imitationẽ debitã vocamus ita ſegregatam à iuſtitia originali, quæ potens erat hominẽ Deo coniunctũ conſeruare: ſicut Liberum arbitrium, quod in potentia rectè iudicandi conſiſtit, à cęteris legibus diuerſum eſt: tametſi hęc duo haudquaquam longa differentia inter ſe diſtent. CAL. Quid tu per vocem illam, imaginem, intelligis? CAM. Ipſam legis æternæ, quæ in Deo eſt, imitationem ſignificari affirmo. CAL. Longè à veritate abes, ſi per hæc verba hãc imitationẽ Deũ ſignificare voluiſſe dicis: cùm omnib⁹ placeat nullã aliã ob rẽ verba illa Deũ dixiſſe, niſi vt animæ ſimilitudinem cum ipſo Deo oſtenderet. CAM. Fateor: ſed quia eadem vox in ſcriptura ſacra diuerſa myſteria ſignificare poteſt, quando ſpiritus multiplex in ea cõtinetur†: præter hoc myſterium, aliud me enarratũ ſignificare poterit. CAL. Quis author? CAM. Ioannes in Apocalypſi, cùm ter ait, Beſtiã, & imaginẽ eius, id eſt imitatores ſuos†. CAL. Nullius authoritatis Apocalypſis penes me eſt. CAM. Eſſe tamẽ deberet, ꝓpter ea, quæ in noſtro Canone in libello de vera Eccleſia Dei docuimus. Atqui Paulum cape, cùm ait, Portemus imaginem cæleſtis in operibus bonis. vbi per imaginem, hanc imitationẽ intellexit†. CAL. Illa ergo quę imitamur, pro lege habemus? CAM. Sic pro lege habentur ea, quæ imitari obligamur, ſi ſolius conſilij non ſunt.

† Iob. 8. Sap. 7.
† Apoc 15. 16.
† 1. Cor. 15.

quòd si negligantur, pro vitio nobis ascribatur. hac enim ratione Paulus illos, qui ipsum imitati non fuerant, è synagoga exclusit†. eadémque ratione Ioannes in ipso nos manere debere dicit, vt sicut ipse ambulauit, ita nos quoq; ambulemus†. CAL. Quorum tunc Adamus ad Dei imaginem creatus, imitator esse debebat? CAM. Omnium virtutum Dei, quæ in eius lege æterna continebantur. Quasi sufficiat homini intellexisse virtutes: vt imitari illas, quantum ad legem attinet, obligetur, ne in peccatũ labatur. Neque aliam ob causam, sicut paulò antè dixi, Deus postquàm hominem creauerat, insufflauit: nisi vt insufflatione per Spiritum sanctũ suum, qui docet nos omnia, legis æternæ particeps esset. Sic enim rudes Apostoli insufflatione omnia intellexerunt†, & Paulus à Christo euangelium habuit†. CAL. Idcirco insufflatio illa facta est, vt in animam viuentem atque immortalem, hominis anima generaretur: eámque ob causam in cætera animãtia non insufflauit, quia etsi vt viuerent creata essent, illorũ tamen anima temporalis erat. CAM. Paulò antè dixi, absurdũ non esse, vt idem verbum multa mysteria cõplectatur. CAL. Dem hoc? CAM. Si hoc dederis, dicam ego istuc Deũ principiò insufflando effecisse: & aliud prętereà simul cum isto, nempe vt legem æternã homini reuelauerit. CAL. Dem & hoc? CAM. His sic explicatis, cape nunc legem æternam à te propositã, legem item naturæ per quã ad cognitionẽ æternæ legis peruenimus.

†2.Thess.3.
†1. Ioan.2.
†Ioan. 20.
†1. Cor. 11.
Vide Aug. in loco citato.

ff. i.

„Et his propositis, dic legẽ originalẽ, ipsam imitatio-
„nem homini præceptã fuisse, quæ insufflatione spi-
„ritus sui, Deus ipse, legẽ naturæ ordinãdo, in legem
„æternam, hoc est, ipsum Deũ, direxit: vt homo eius
„imitator esset. CAL. Res quidẽ noua satis penes me
hæc est. CAM. Non quidẽ Dominus Cain pecca-
tum in foribus adesse† dixisset, neque fratres Ioseph †Gene. 4. a
ante legem Moysis cõquesti fuissent, dicẽtes, Me-
ritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrẽ no-
strũ†: neque Paulus ante legẽ Moysis, malã concu- †Gene. 42.
piscentiã peccatũ fuisse subiunxisset, si hũc in mo- d.
dum legẽ originalẽ Adamus non suscepisset. CAL.
Nónne lex æterna atque naturalis isthęc cõmon-
strabãt? CAM. Minimè, si lex diuina, homini legẽ na-
turalẽ habenti, vt in æternã dirigeretur, nõ succur-
risset: quę quidẽ lex cũ apertis verbis ꝓmulgata tũc
nõ esset, insufflatione homo ipse adiutus à Domi-
no fuit, vt coniungeretur Deo. CAL. Patres nostri,
hanc nobis doctrinã non tradunt. CAM. Nõ qui-
dẽ patrum cẽsor esse quæro, quasi illis posthabitis
meã doctrinã lectores suscipiant: sed potiùs huma-
niter rogo, vt hęc quę scripsi, legere velint. Quis e-
enim scit an deinde mecũ dicãt, aliud esse harmo-
niã ab ipsa lege originali? libertatem illis tamẽ re-
linquo, vt lucidiora addãt, quę ipsã legẽ originalẽ
ostẽdant. Hoc tamẽ opto, ꝙ si malè me loquutum
esse censeant, sacra scriptura, vel orthodoxi patris
authoritate aliqua, testimoniũ de malo perhibeãt.
Satis quidẽ est tũ sacræ scripturę testimoniis, tũ ra-
tione, tũ patrũ authoritate me isthuc probasse. alij
suo abundent sensu.

CAPITIS V. §. TERTIVS.

Quænam mentis, membrorum item leges sint.

CAMERARIVS. CALVINVS.

VTINAM auditores eorũ ambo essemus, qui leges has membrorũ ac mentis, maiori solertia, nobis enucleare posset. CAL. Nulla certè re à proposito explicãdi verba hæc, deterreri debes. CAM. Vereor aliquos, qui Theologiæ duntaxat operam nauarunt, multa ex his quę dicã nõ esse intellecturos. CAL. Quid istud. CAM. Optarē Caluine, omnes Theologos, non solùm strenuos Iurisconsultos, immò & optimos feudorum doctores esse: vt illorum exemplis, Thomę sententias quas in ipsa concupiscentia nostra, post Adami peccatũ suo perspicacissimo ingenio cōtēplatus est, quasi manu tangerent, tangēdóque & reliqua optimè intelligerent. CAL. Quã ob causam tot sciētias cõiungi optas? CAM. Nēpe, vt quæ Thomas solus contemplatur, Iurisconsultorum exemplis lucidius ostēderentur. Deinde verò sacræ scripturæ testimoniis, & Thomę contemplationes, & Iuriscõsultorũ exēpla ꝓbarētur. CAL. Nõne tu Iuri, feudis, & sacrę scripturę operã nauasti? CAM. Nauaui, sed peritiores audire cuperē. CAL. Poteris quę tibi occurrũt, in mediũ afferre: vt si qua defuerint saniori aliorũ iudicio, suppleātur. CAM. Scire prīcipiò debes, minimè Adamo dũtaxat donũ hoc iustitiæ originalis esse collatũ: immò potiùs, vt ab ipso in nos ꝑueniret†. CAL. Subsiste paululũ obsecro, tātisper dũ aliqua ego intellexero, quę mihi admodũ ambigua

Personæ Adami dũtaxat, originalem iustitiam datam fuisse negamus.

† ti. 4100. l. o.

hactenus fuerunt. CAME. Perge. CAL. Causam principiò scire opto, cur iustitiam naturalẽ seu originalem ipsam harmoniam vocent, si perdi potest: quandoquidẽ Angeli ea, quæ naturalia erãt, haudquaquã peccando perdiderunt. CAM. Nõ quidem naturæ donum harmonia hæc fuit, sed dicitur iustitia naturalis, non quasi causata ex principiis naturæ, sed quasi propaganda cum natura, tãetsi extrinsecus adueniat†. CAL. Sæpe hanc Thomæ doctrinam legi, sed modum quomodo non naturæ, sed speciei naturæ, tanquàm extrinsecũ donũ iustitia ipsa data fuerit, vt ad omnes perueniret: in qua cęteris hominibus, nemo pręter vnũ Adamũ, offendiculum aliquod præbere potuisset, neque ego intueor, neque id scriptura testatur, sed Thomæ potiùs adinuentiones sunt. CAM. Solos primos parentes, nec alios nobis nocere posse Augustinus quoque asserit†: in reliquis verò quæ sciscitatus es, minimè solus erras: nam quidam catholicus tecum ignoratis terminis id ipsum tentat. CAL. Aliqua tu pro Thoma in medium prome. CAM. Iustitiam ipsam pro omnibus fuisse ab Adamo acquisitam, Abrahæ quoque exemplum docet: qui pro omnibus futuris virtute contentis in lumbis eius, Paulo teste decimauit†. CAL. Num vt iustitiam ex seminis virtute, quę de vno in alium peruentura fuisset, haberemus? CAM. Nequaquam: immò potiùs vt in infusione animæ, vnicuique ipsa iustitia cõdonaretur†. CAL. Ad quẽ igitur modũ Adamo data, si ad-

Qua ratione iustitia naturalis dicitur.

Iustitiam originalem pro omnib⁹ ab Adamo fuisse acquisitam, sacræ scripturæ testimoniis probatur.

† 1. q. 100. a. 1m.

† In lib. 13. de ciuit. Dei. c. 3.

† Heb. 7.

† 1. q. 100. 1. c. 2m. 12. q. 83. 2. Ver. q 25. 6. c.

huc dãda erat? CAM. Hìcmẽtẽ eleuare oportet atq;
animaduertere, vt cùm neq; naturę sic datã iustitiã
fuisse cernimus, vt cõnaturalis fuerit: neq; ipsi Adamo,
hoc est indiuiduo suo dũtaxat (vt dictũ est) col
latã, sed omnib⁹ in lumbis eius virtute existentibus,
(quẽadmodũ ipsum quoque peccatũ ostẽdit, quod
†Tho. opu naturę seu mundi peccatũ dicitur†) hinc necessariò
10. ar. 28. fi sequi, vt iustitia originalis, in qua primus homo *Iustitia naturalis accidens erat.*
conditus fuit, accidens quoddam naturæ speciei
fuerit non quasi ex principiis speciei causatum, sed
sicut quoddã donum duntaxat diuinitus toti naturæ
datum. CAL. Ergo non dandum. CAM. Et
†1. q. 100. 1 datum Adamo, & dandum cæteris†. CAL. Quem
c. 1m. 2m. in modum? CAM. Scito Caluine, vni Adamo in- *Lege hæc: & vbi nõ intellexeris sequentia lege, vbi minutatim omnia declarantur.*
tegram naturam tunc in se vno virtute habenti,
sic iustitiam Dominum condonasse, nempe vt ex
prouidentia Dei dantis, successione, singula mẽbra
quæ sub natura forent, proprio iure eandem iusti-
†1. q. 100. 1 tiam habitura essent†. Verùm enimuero quia in
c. 1m. 2m. manu consilij sui positus, & primus huius iustitiæ
acquirens Adam erat, cuius occasione nos ipsam
iustitiam accipere debebamus, naturámque in propriis
lumbis repræsentabat: potuit (vt fecit) sic peccare,
†Rom. 5. care, vt nos in ipso peccaremus omnes†. Itaque
naturam ex integra in corruptam vertere: vt in
eodem loco animæ, vbi tanquam in subiecto, originalis
iustitia permanebat: quam tunc ob peccatum
originale perdidimus: reatus eodem modo
†p⁴. 2. q. 83. subrogaretur, in carne verò morbus†: qui nõ suc-

ceſſione ſimplici, ſicut iuſtitia, ſed (largius accepto vocabulo) tranſmiſſione ad hęredes, in nos ſic trāſmitteretur, vt habitus quidā ſeu inordinata diſpoſitio, ob diſſolutionē harmoniæ originalis iuſtitiæ, in vnoquoque noſtrū ſubrogetur: vt quod in perſona Adami culpa dicitur, in nobis pœna ſit, ab illa culpa in qua pro nobis quoq; peccare potuit, ortat. † Expendis vocabula & ſententias iſtas? CAL. Nequaquam. CAM. Iuriſconſultus es, & hæc ignoras? c. CAL. Sacræ ſcripturæ explicandæ operā do. CAM. Non quidem eam ob cauſam Iuriſconſultorū leges affero, vt rem tanti momenti illorum authoritate decidendā eſſe cenſeam: immò potiùs vt ſicuti paulò antè dixi, exēpla quædā illa nobis ſint, à iure ciuili tanquā à domo ancillæ ſumpta, vt ex his quæ manu tangimus, ad indagandum inuiſa, à Thoma contemplata, rapiamur. Ipſas igitur legum ciuilium rationes, & quid cōtineant, in primis explicabo: vt deinde cōmodiùs ſacræ ſcripturæ teſtimonia illis cōparātes, id ipſum ſcripturā, quod leges dicere ex Thoma intelligamus. CAL. Matura. CAM. Duob⁹ planè modis, quicquid à morientibus habemus, ſecundū Iuriſcóſultos acquirimus, ſucceſſione nimirū, vel trāſmiſſione ad hęredes*. CAL. Tādiu eſt quod immenſa iuriſconſultorū tū leges, tū cōmentariorū volumina nō reuolui, vt illa mihi è memoria omnino exciderint. tuū igitur erit, me nūc docere, in quo iſta differāt, ſucceſſione aliquid capere, vel trāſmiſſione ad hęredes acquirere. CAM. Finge

Qualiter Iuriſcóſultorum exépla offeramus.

† 1.2.q.82. 1.0.ma.q.2.

* *Succeſſione vel trāſmiſſione ad hæredes, omnia ſecūdum Iuriſconſultos à morientibus habemus.*

ex Principis prouidētia auū tuū feudū pro se & liberis, absq; aliqua expresione qualitatis hæreditariæ obtinuisse: quomodo nepos illud habebit? num iure hereditario, vt patri quoq;, nedū auo heres sit? CAL. Memor huius rei nūc sum: vt auo tūc, nō autē patri succedat: quandoquidē sic accipiēdo, sub vna patris donatione generi facta, plures donationes sic cōprehēduntur, vt vnicuiq; futuro successori, ꝓpria donatione idē feudū dandū sit: quasi plures donationes fuerint ad tēpus & post tēpus factæ, & vnicuique ad vitā cōdonatæ†. CAM. Probè. Sed respōde rursum, an vbi ita feudū acquisitū sit, & pater auo successerit: patre delinquēte, delictū patris nepotibus nocere in ipso feudo publicādo posit? CAL. Nequaquā. siquidē à genere, & nō à patre, illud habēt†. CAM. Quid si auus deliquisset? CAL. Duplici ratione feudo priuarētur: Prima, quia eius occasione feudū habēt. aui occasione inquā. siquidē si ille nō accepisset illud, nepotes nō haberēt: & occasio rē hæreditariā in primo acquirēte facit†. Secūda verò ratione, quia in omni donatione, quā primus capit, hec à lege subauditur conditio, vt ad successores deueniat, nisi primus acquirens rē alienauerit, vel deliquerit in vita†. CAM. Habes ergo quomodo rē successione, nō autē transmissione ad hæredes, acquiramus: in qua nil nocumenti præterquam à primo acquirēte, nobis fieri potest. CAL. Quid illud transmisione ad hæredes rē acquirere erit? CAM. Finge auū non simpliciter pro se & liberis, sed addito no-

Succesione quomodo? Generi datur quando inuestitura fit à Rege pro te et liberis simpliciter, absque voce hæredibus: ita vt ad descendentes successione tunc res proueniat.

† l. 3. c. de donat. quæ sub modo. And. in c. 1 de succ. feudi ver. & olim.

† l. 3. ff. de interd. & releg. l. si arrogato. ff de adop.

† Vide Andreã de Iser in c. 1. de alie. feu. pat. in fi.

† l. cū quis. ff. de solu. Vide Andream c. 1. §. & si libellum. de alie. fe. pa. c. Titius si de feu. fac. con.

Transmisioẽ ad hæredes.

ff. iiij.

mine hęredibus, feudū acquisiuisse, quomodo tunc in feudo nepotes succedent? CAL. Iure hæreditario. CAM. Qua de re? CAL. Quia vox illa, hæredibus addita est: cuius virtus facit, vt feudum, quod natura non hæreditarium erat, hæreditarium fiat†. CAM. In quo hæreditarium à successione differt? CAL. Hoc ignoro. CAM. Hæc horum differentia est (quemadmodū dixi) vt illa quæ successione habemus, immediatè à primo acquirente, & Regis dātis prouidentia, proprio, non autē patris proximè pręmorientis iure habeamus†. quæ verò hæreditaria sunt, à primo acquirente vsque ad nos trāsmissione de vna persona in aliā, ea ex ratione veniant: quia nulla dantis prouidentia, qua successores propter se diligat, adest: sed nudum factū primi acquirētis, qui suis hæredibus paterna pietate prouidere voluit, itáque prouidere, vt hęres hęredis tandiu vnus quisq; sit, donec testatoris hæres existat†. quod cū ita sit, omne authoris delictum hæredi nocet, qui in re propria quoque non potest venire contra factum defuncti, cuius hæres est†. Tenes me? CAL. Teneo. sed qua ratione isthuc sacræ scripturę testimoniis probare possis, adhuc ignoro. CAM. Exēpla hæc quæstioni nostræ in primis secundū Thomæ doctrinā cōparemus, deinde verò, scripturę testimonia, iurisconsultorū legibus applicabo. CAL. Placet. CAM. Datur quidē feudū primo auo acquirēti, pro se & omnib⁹ qui in lūbis eius erāt. CAL. Ita est. CAM. Datur quoq; originalis iustitia (secundū Thomā)

† *Andr. de serm. c. 1. de alie. feu. pa. ter. col. 2.*

† *l. 3. ff. de inter. et rele. & l. 3. c. de dona. quæ sub modo.*

† *l. fi. c. de hæredib. instit.*

† *l. cùm à matre. C. de rei vendi.*

† 1 q. 100 1. c. 3m. 1. 2. q. 88. 2. c.

Adamo, pro se & omnibus qui in lũbis eius aderãt†. CA L. Omnino. C A M. Hoc igitur in primis obseruemus: & vltrà pergentes, adhuc intelligamus, non sic dari feudũ, vt nihil deinde quotquot nascituri sunt, à domino dante capiãt: immò potiùs, vt vnusquisque, qui in feudo succedere vult, alteram veterem inuestituram capiat. quam inuestituram veterem ea ratione in feudis vocamus, quia etsi de nouô fiat, à prima tamen donatione pendet, neque aliud præter illam continet. C A L. Clarissimi iuris isthuc est†. C A M. Homini ergo in mundum venienti, ista quæ statuimus comparemus: nempe vt sicut feudatarius successor veterem inuestituram post mortem patris suscipit: feudum autem à primo acquirente, ex prouidentia regis, qui donauit, capit: sic omnis homo qui nascitur, iustitiam Adamo (vt dictum est) pro se & omnibus datam suscipiat: & quo modo adhuc veterem inuestituram in feudo accipiunt, eodem noua infusione iustitiæ eam capiant: nec proinde quicquam primo acquirenti pro se & successoribus, quos virtute in lumbis habebat, non promissum acquirãt. C A L. Sic Thomas sentit, vt iustitiæ quæ Adamo & speciei naturæ data fuerat, adhuc adueniente anima confestim vnicuique daretur †. sed absque scripturæ testimonio vno. C A M. Quid negas? ánne in posteros propagandam non esse? C A L. Minimé. C A M. Quid igitur? C A L. Quòd Adamo tunc data denuò vnicuique detur, hoc mihi nouum est. C A M. Memor fuerit.

† Per quos fiat inuest. & quo tempore miles.

Scripturæ testimoniis Thomæ sententia comprobatur, vt noua infusione in vniuscuiusque anima originalis iustitia infundenda

† Thomas. 1a. q. 100. 4. 1. 2m.

ꝓmissionũ Dei es Abrahamo factarũ,quādo sibi & semini ei⁹ Israëliticũ regnũ ꝓmisit†.CAL. Memini. †*Gene.17.*
CAM. Quotiés pręterea dixerit memoré se esse verbi quod Abrahæ ꝓmiserat,itidé & Dauidi?CAL. In memoria habeo. CAM. Et tamé vncti sunt reges antequàm regnũ caperét†.quo fit vt minimè incóueniés sit,vt quod Adamo pro omnibus successorib⁹ datũ principiò à Deo fuit,p ipsam iustitiæ infusioné in vnoquoq; faciẽdã susciperét. Sic enim in vno semine Adami,prima iustitia vnicuique nostrũ dãda erat,sicut in vno semine Christo restituti ad perditã iustitiã sum⁹. Fuit nãq; Adã forma futuri†. Restitutio auté nõ absq; infusione fit†. Hacten⁹ de ipsa iustitia, in qua Adam⁹ creat⁹ fuit:quę ad nos si in iustitia illa ꝑmãsisset,successione sic ꝑuenisset,vt si filij Adami peccare cepissent:nullo modo in pręiudiciũ generis humani peccare potuissent:vti iamdudũ probauit†.

†*1.Reg.10.* & *16.*
†*Rom.5.*
†*1.Ioan.2.*
†*Sup. ex Aug. in li. 13. de ciuit. Dei. c.3.*

CAPITIS. V. §. QVARTVS.

Sacræ scripturæ testimoniis probamus omnes volũtariè in Adamo ea ratione peccasse, quia speciẽ naturæ in se vno repræsentauit. Quo modo naturæ dicitur peccatum, quanquam natura non peccauit.

CALVINVS. CAMERARIVS.

SVPEREST vt scripturæ testimonia afferas,quibus & Iuriscõsultorum exẽpla, & Thomæ sentẽtiæ cõprobentur. CAM. Poteris tu consueto ordine ea,quæ scire cupis,rogare,vt euestigiò quid sentiam in medium ꝓferã. CAL. Dic,amabo,quis reatũ fecit fomitis nostri,qui tãtorũ malorũ causa est,De⁹,an homo? CAM. Hoc quidé verũ est,Dei ꝓuidẽtiã,reat⁹ causam non

fuisse: sed hominē à Satana tētatū, p quē peccatū in
†Ro.2.Tho. 1.2ª.q.83.1.4ᵐ. mūdū intrauit†. ab eadē tamē prouidētia Dei, iustè in
pœnā, reatꝰ ipse, iustitię vice subrogatus fuit: quā ob
causam lex mēbrorū à Paulo vocatur, quasi Dei lege
in pœnā sit subrogatꝰ. CAL. Natura ergò peccauit?
CAM. Placeat Caluine & in hoc aliquos nostros ca-
tholicos & te simul repręsentare, vt semel loquamur.
†Tho.14.q.100 1.5. CAL. Perge. CAM. Quāq̃ naturę peccatū sit†, natura
nō peccauit: sed volūtas nostra in volūtate Adami, *Qua ratione natura non peccāte, naturæ peccatum dicatur*
qui totius naturę volūtatē in sua repręsentauit: quo
factū est, vt singula mēbra, inspecta natura, suapte
volūtate peccasse dicātur: tāetsi propriis personis cōsi-
deratis, suapte volūtate nō peccauerint omnes. Hūc
†12.q.80.1.c.& vbique. enim in modū peccatū naturæ dicitur†, vnū scilicet
numero, ratione vniꝰ psonę: sed in oībꝰ, vnū specie†.
CAL. Ha ha. CAM. Cur sic cachinnaris? CAL. Quis
†12.q.182.2.0. nō rideat, cùm hoc sophismate oīa argumēta soluere
conamini. Nullo in loco scriptura, vel saltē sōniāte,
vt natura nō peccāte, vti vos cōtēditis, naturę peccatū
†Ephe.2. dicatur. CAM. Paulꝰ naturę peccatū ipsum appellat†.
CAL. Natura dūtaxat nos filios irę esse fatetur. CAM.
Quē in modū natura filii iræ essemus, si p oībꝰ sub
natura cōpræhēsis Adamus nō peccasset? CAL. Ergo
natura peccauit. CAM. Minimè, sed Adami peccatū
naturæ peccatū appellatur. CAL. Sophismata. CAM.
Paulus sophista? CAL. Paulum affer, & tacebo. CAM.
†Ro.3.et 5. Nónne Paulꝰ dixit in vno Adamo peccasse omnes†? *In vno Adamo peccauimus omnes.*
CAL. Ita est. CAM. Et hoc quare? nisi vt cū tota sua stir-
pe, quæ in illo adhuc posita, tota cū illo peccauerat

damnaretur† : quod naturæ peccatum eſt. Nónne idem Paulus alibi dixit, Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, qui eſt forma futuri ?† CAL. Et hoc quoque verum. CAM. Quid igitur peccaſſe omnes, non peccaſſe omnes? niſi quòd inſpecta natura repræſentata (non autem peccante) in Adamo peccauerint omnes: ſingulis verò perſonis conſideratis, nequaquam. CAL. Litera græca ita ſonat, quòd regnauerit mors, hoc eſt cum maiori vigore regnauerit vſque ad legem Moyſis, quæ à peccato aliquantulum abſtinere illud oſtendendo docuit, & pœnas præbuit, donec Chriſti lex pleniſſimè ſuccurreret. deinde verò addidit: [In eos qui peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ.] quod cùm ita ſit, quia affirmatiuè loquitur, contemplatio tua ſatis vana redditur. CAM. Sæpe dixi tibi, diuerſas editiones multa commoda nobis præſtitiſſe. Etenim ſiue adſit negatiua, non, ſiue abſit, minimè ex hoc inter ſe contrariæ erunt, quin potiùs vterque ſenſus in vtraque editione ex æquo verus erit. CAL. Hoc videre opto, vt affirmatiuè & negatiuè legendo idem ſenſus ſit. CAM. Negatiuè in primis legendum eſſe, ſatis ex Pauli mente patet. Dixerat nanque Paulus, mortem in omnes homines pertranſiuiſſe, in quo omnes peccauerunt. CAL. Ita eſt. CAM. Nónne hominum appellatione, ipſi quoque infantes compræhenduntur? CAL. vtique.

† De corr. et gra. c. 10 in fin.

† Rom. 5.

Capitis. 5. ad rem elucidatio.

CAM. Hi autem non possunt peccare in similitudinem præuaricationis Adæ: sed vnà duntaxat cum cæteris qui repręsentatiuè, vt ita loquar, cum Adamo peccarunt. CAL. Rectè. CAM. Necessariò igitur verba illa subiunxit, Etiam in eos qui non peccauerunt. CAL. Non desunt qui dicant, non peccasse omnes actuali peccato: proindéque nullo modo peccasse. quod si verum esset, tua contemplatio satis inanis redderetur. CAM. Delirant. CAL. Quid causæ? CAM. Nam si de ipsa natura repræsentata Paulus non ageret, sed de actuali vniuscuiusque peccato, affirmatiuè legi ea de re non posset, quia de illis litera loquitur (quòd mors eos compręhenderit) qui peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ: quo fieret vt qui aliter peccassent, quàm ille peccauit (vtpote idololatria, aut alio modo) nequaquam sub morte compræhendi posset: quod asserere ridiculum esset. hinc enim prouenit, vt necessariò negatiuè legatur. Rursum, quia si affirmatiuè legeretur, coniunctio, etiam, in illis qui peccauerunt, nihil noui adderet, & tamen natura coniunctionis huius est, vt casum magis dubitabilem determinet. CAL. Hoc est potiùs argumenta contra Paulum adferre, quàm Pauli verba explicare, qui in fonte græco affirmatiuè loquitur: hoc expecto, vt videam græcam editionem, quæ affirmatiuè loquitur, eundem sensum cũ vulgata habere, in qua negatiuè hoc enunciat. CAM. Incipiamus græcam editionem absque

veri prȩiudicio, vt est, interpretari. CAL. Perge. CAM. Dic amabo, quid redũdat in editione vulgata. CAL. Negatiua illa, non. CAM. Stabit igitur coniunctio, etiam, summota negatiua. CAL. Omnino. CAM. Affirmatiuè itaque legendo dicemus, mortem regnasse etiam in illos qui peccauerunt. CAL. Probé. CAM. Cur vox, etiam, posita est? quid affirmatiuè legendo implicat? Ecce nunc vides, quomodo si affirmatiuè legatur, eundem sensum retineat. CAL. Quem in modum? CAM. Si coniunctio, etiam, manere in contextu debet, regnasse in eos quoque, qui nõ peccauerũt præsupponeret: & idẽ sensus: sub incongrua tamen phrasi esset. quod si ita est, cur vulgata præferenda non erit, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris? Adauget animũ, vt negatiuè legatur, quia nil verba illa prodessent [qui est forma futuri] nisi similitudo aptaretur, vt sicut in vno Adamo peccarunt omnes, qui tũc non erant, multò magis in vno Christo iustificemur omnes, qui præsentes non fuimus, nec passi cum Christo: ita vt similitudo sit, vt sicut peccatum Adami, in quo virtute eramus, nostrum est: itidem & iustitia Christi nostra sit, qui pro nobis factus est peccatum, hoc est hostia peccatorum expiatrix. Sic scripturæ verba ad profundum vsque penetranda sunt, Caluine, vt deinde manu tangas, peccasse omnes, & nõ peccasse omnes, ambo vera esse. quemadmodum Augustinus tenet, inquiẽs, Omnes enim peccauerũt, siue in Adam, siue in semetipsis†: ita vt

† *De nat. et gra. c. 4.*

nō peccauerint omnes in ſemetipſis, pſonis cōſideratis: quę actu tūc peccaſſent: ſed peccauerint omnes conſiderata ſpecie naturæ in Adamo repræſentata. CAL. Neque hāc naturæ repræſentationem ad ſummum capere poſſum, neque modum inuenire, quo natura nō peccāte, naturæ peccatum dicatur. CAM. Incipe ſenſim mecū contemplari, vt iſthæc deinde manu tangere poſſis. CAL. Perge. CAM. Dic quæſo, an Deus potuerit ex terra Euā producere, quam ex coſta Adami fecit? CAL. Maximé. CAM. Nū idcirco ſic factū eſt, vt viro dignior Eua eſſet? CAL. Sanè nō: Paulus enim dicit, Vir caput mulieris eſt†. CAM. Nū idcirco, vt tota natura ab vno Adamo procederet, à quo tū iuſtitia (ſi in iuſtitia permāſiſſet) ſucceſsione ad nos pueniret: tū iniuſtitia in qua permāſit, cū omnibus pœnis mortis, & miſeriis, quaſi trāſmiſsione ad hęredes in ſingulos qui ab eo deſcēdrent, deriuarent†? CAL. Hoc tu iamdudū oſtēdiſti. CAM. Dic & aliud, nū aliquis noſtrûm tunc fuerit, qui in lūbis Adami non māſerit? CAL. Eua iam facta erat. CAM. Ex coſta tamē Adami, cui, antequàm Eua facta eſſet, ne de arbore ſibi oſtēſa fructus comederet præceptum fuerat: & hoc ideo, vt peccādo deinde omnibus, quos in lumbis detinebat, nocere vel prodeſſe quiret. CAL. Rectè. CAM. Hęc cū ita ſe habeāt, ſicut integra natura propagāda ſub ſtatu iuſtitiæ in vno Adamo ante peccatū tenebatur, ex diuerſo cum ad iniuſtitiā cōuerſus fuit, itidē & totā naturā infecit: quē in modū naturę peccatū dicitur, tametſi natura

Ad rem redit author vt Adamū integrā naturam virtute in ſe repræſentaſſe oſtendat: itaque naturæ peccatū dici.

† 1. Cor. 11.

† ſ. præcedēti.

ipsa non peccauerit. Cùm enim Eua cum serpente ratiocinaretur, sibi eadē verba dicta fuisse recenset, quæ soli Adamo dicta fuerant, inquiens, Dominus præcepit nobis: vt his verbis ostenderet, ea omnia quę Adamo totam naturā repræsentāti dicta erant, singulis membris, quæ ab Adamo originem sumpserunt, ex æquo dicta esse. CAL. Putas te rem magnam in medium attulisse, quam Augustinus ante te satis apertè ostendit†. CAM. Præsupponit Aug. literam pluraliter loqui, Non manducabitis. qua die ederitis, morte moriemini. quæ si aliter secundum editionem vulgatam singulariter legantur, hoc non probarent. CAL. Quid si pluraliter? CAM. Quoniam Eua facta non erat, & solus Adam aderat: pluraliter idcirco literam loqui responderem, vt omnes in eius lumbis contineri, ipsi Adamo ostenderet. Hinc sanè prouenit, vt Adamo deinde peccante, singula quoque mēbra sub natura comprænhensa, quæ ab Adamo processerunt, in voluntate Adami in quo repræsentabātur (Domino hūc in modum cum eis loquente, sicut Eua testatur) voluntarii in Adamo peccauerint omnes. Comederat certè Eua pomum, antequàm Adamus pomum comederet: & tamen Apostolus minimè hoc considerauit, principiò Euam peccasse, & ab illa nos omnes descendisse: sed per vnum Adamum, ex quo & Eua facta est, non autem per vnam Euam, peccatum in mundum intrasse eam ob causam testatur:† quia & Eua & reliqui omnes ex lumbis

† Aug. de Gen. ad lit. lib. 8. c. 7.

† Rom. 5.

Adami processit: à quo omnia tam mala quàm bona in cæteros deriuari necesse erat, siue ipse in iustitia permansisset, siue ad iniustitiam conuersus fuisset. CAL. Nonne Eua peccauit? CAM. Vtique: sed eius peccatũ cæteris nocere non potuisset. Hoc enim, vt originale peccatum committamus omnes, soli Adamo conuenire potuit, à quo & Eua & omnes originem traximus. Adhæc denique, vnico argumento vtar: quo audito veram hanc Theologorum distinctionem negare deinceps non poteris. CAL. Quo? CAM. Paulíne verba illa esse ais, cùm inquit, in Adamo peccasse omnes?† CAL. Aio. CAM. Natura nos esse filios iræ?† CAL. Aio. CAM. Per vnum hominem peccatum in mundum venisse, & per peccatum mortem?† CAL. Aio. CAM. Originalem iustitiam vnumquemque perdidisse? CAL. Aio. CAM. Mortem & miserias in nos esse transmissas?† CAL. Aio. CAM. Deum præterea iustum esse?† CAL. Aio. CAM. Qui non nouit quẽquam iniustè condemnare?†. CAL. Aio CAM. Illũ itẽ dixisse, Anima quę peccauerit, ipsa morietur†? CAL. Aio. CAM. Inuolũtarios non peccare†? CAL. Quem in modum volũtariè peccemus, satis suprà expressum est. CAM. Voluntate nostra libera nos peccare perspicuè ostendi. CAL. Dem & hoc? quid tum deinde? CAM. Te confestim rogabo, vt dicas mihi, quodnam mysterium hoc occultum fuerit, vt nos Deus, qui tunc non eramus, tanquam voluntarios peccatores iustè cõdemnauerit, vt culpæ

†Rom. 5.
†Ephe. 2.
†Rom. 5.
† Rom. 7.
†Psal. 6.
†Leuit. 19.
†Ezech. 18
† Aug. de perf. iust. ratiocin. 15

obligationi ſubiaceremus, mortíque obnoxij & miſeriis eſſemus, Si Deus iuſtus eſt, inuoluntarios peccatores non punit: & anima quæ peccauerit, ipſa morietur? CAL. Hoc ego à te requiro. CAM. Reſpondebo audacter, vt tu vel nouam cauſam euidentiorem inuenias: vel huic quam noſtri Theologi afferunt, acquieſcas: nempe vt in repręſentata natura voluntarij peccauerimus omnes. Vbi enim non niſi vnica ratio reddi poteſt, illa pro expreſſa habetur. Non quidem te iſthæc negaturum puto, qui palàm alibi fateris, initium peccati originalis in vnoquoque noſtrum voluntariũ fuiſſe†. Hactenus de hoc. Nunc eò vnde digreſsi ſumus, reuertamur. CAL. Amicè loquar Camerari, ſatis verſutus es. CAM. In quo? CAL. Dialogum hunc quaſi ego perpetuò loquar, tuo commodo proſpiciens ſub meo nomine ſcripſiſti, atque ea me loqui fingis quæ nec etiam ſomniaui, vt deinde dicas, ecce Caluinũ ſuperaui. CAM. Quoniã tu contendis ipſam naturã peccantẽ prauam eſſe, qua in re libro primo ſuccubuiſti. hinc vt te honore potiùs quàm contumelia afficerem, ſemélque loquerer, tuo ſub nomine hæc ſcripſi, quæ vbi diſpliceant, ſint aliena, & tu illis reſponde, mali teſtimonium perhibens eorum quæ arguenda erunt.

Confeſsio Caluini.

† *Inſtit.*

CAPITIS V. §. QVINTVS.

Tranſmiſsione ad hæredes, reatum in iuſtitiæ deperditæ locum ſic fuiſſe ſubrogatum, vt tranſmiſsione ad hæredes tanquam pœna perueniret.

CALVINVS. CAMERARIVS.



EMVS naturam non peccasse, sed naturæ peccatum esse: quid tum? CAM. Hoc iacto fundamento, vt singuli in repræsentata natura peccauerimus, vltrà progrediendum est, atque intelligendum, ipsum reatum, loco iustitiæ, non vt successione ad nos veniret, sed quasi transmissione ad hæredes, fuisse subrogatum. CALV. Quid isthuc est? CAME. Nempe vt intelligas quomodo morbus ipse, per quem lex mentis à lege membrorum captiuatur, in nos quasi transmissione ad hæredes ex persona in personam non imitatione sed propagatione propagetur† CAL. Quid transmittitur, si nihil adest? CAM. Quamuis fomes supra principia naturalia nihil suppositiuè supponat in homine, sed in deordinatione virium animæ ex peccato originali facta consistat†: quia tamen reatus loco originalis iustitię subrogatus, has propensiones causat, quę in carne manet, hinc prouenit vt quasi ad hæredes morbus ipse in nos trāsmittatur. CAL. Hinc quid velis minus intelligo. CAM. Cùm carnē talē suscipiamus in carne, qualis in Eua & Adamo generationis filiorū suorū tēpore fuit: (in carne dico, tanquā in carnalis seminis virtute, sicut in causa instrumētali: in anima verò tanquā in ꝓprio subiecto)† cōsequens est, vt per successiuas personas, quasi trāsmissione ad hæredes, ex carne in carnem

Reatū trāsmißione ad hæredes habemus.

†*Aug. de ciui. Dei li. 13. c. 3. Tho. sent. 2. dist. 31. q. 1. 1. o. Ro. 5. lect. 3.*

†*2. senten. di. 32. q. 4. 2. 1. c.*

†*12. q. 82. 1. o.*

Fomes nil suppositiuè supponens, quid agat.

Ab Adamo & patre reatum habemus.

Quid ī carne, quid verò ī anima, & quo ordine reatus ipse agat.

†*12. q. 83. 1. o. de Ma. q. 4. 1. c. 2m. 3. c.*

morbus ipse transmittatur. CAL. Ab Eua igitur nos reatũ trahere inquis? CAM. Quoad culpã à patre est: quoad pœnalitatem, vt nostri loquuntur, quæ trãsmittitur, à matre. sic enim culpa quę in Adamo fuit, & pœna, transmissione in nos venit†. CAL. Cur id duntaxat, quod in carne manet, proponis, dimisso eo, quod in anima tanquam in proprio subiecto manet? CAM. Quoniam ordine generationis & temporis, peccatum originale priùs in carne manet, sicut in causa: in anima verò, sicut in subiecto†. hinc fit cùm anima infunditur, vt omnes animæ potentiæ mox corrumpantur: caro verò generetur infecta†. ita sanè, vt præcipuè in membris genitalibus, tanquam in causa instrumentali sit: quo verò ad rationem culpæ, in anima: cuius effectus in operationibus animalibus consummatur†. CAL. Nónne delirium hoc est, vt reatus ipse, qui animã quoque complectitur, animam meam inficiat, quę omnino alia, q̃ illa patris est? CAM. Id maximè veritatẽ hanc cõmonstrat. Siquidẽ, caro quæ priùs inficitur, animam in eius aduentu (vt pręmissum est) protinus morbosam facit†. CAL. Priùs esse in anima Speculatiui tenẽt. CAM. Ordine scilicet naturę: sed ordine generationis & temporis, è conuerso sicut in causa†. CAL. Imposibile quidem est, vt ipsa anima ante rationis vsum à carne corrumpatur. CAM. Sic enim Deus qui haudquaquam reatum nobis dedit†, suo iusto iudicio & lege, suáque prouidentia ipsum reatum in iustitiam ordinauit: vt

† *Tho. Ma. q. 4. & in 3. parte. q. 70. 2. 4m.*

† *12. q. 83. 2. 3m.*

† *vt supra.*

† *Sen. 4. distin. 3. ar. 4. q. pa. 3m.*

† *12. q. 83.*

† *12. q. 83. 2. 3m. ma. q. 4. 5. 1m.*

† *12. q. 83. 1. 4m.*

ad pœnam nos omnes,qui cum ipso Adamo peccauimus, etiam quoad proprias animas obligaret. sub quo Dei iudicio non solùm mors prima,mórsque secunda continentur:verùm etiam & miseriç. vnde propensiones illę legum carnis,membrórum, seu habitualis concupiscentia, concupiscibilitas, fomes peccati,tyrannus, languor, aut serpens noster occultus, prouenerunt,dic vt lubet:modò rem vnam ex his synonymis cócipias†, vt inde subiungas propterea legis nomen habere, quia suo iusto iudicio & lege,iustitię vice Deus illas subrogauit†. CAL.Quis dicat puerum in vtero,rationis vsu carentem,propria voluntate peccare? CAM. Quis dicat eum,qui nullo modo erat, Adamo peccante peccasse? Quis item dicet, vt qui repræsentatur, eo modò non repræsentetur,quo ipse repræsentãs est, si hi qui in lumbis Abrahami erant, decimas dederunt?† nónne admirabiliora ista sunt? CAL. Si hæc condonarem, quid ex his tu deduceres? CAM.Idcirco hæc omnia enarranda priùs esse duxi,vt legum omnium ordine,atque iustitiæ successione, reatúsque transmissione præcognitis, tum ipsius concupiscentiæ naturam, tum verba textus istius dum multarum legum Paulus memor est,funditus concipere posses,ac videre partẽ illius iustitiæ originalis adhuc superesse,quæ ante peccatum legi membrorum dominabatur: & Adamo non peccante, in vnoquoque nostrum dominatura erat. quæ tamen post peccatum è contrario

†Tho. 3. q. 23. & 20. dist. 3.
†Io. 3. 2m.
†Hebr. 7.

Reatus quare lex dicatur.

Quomodo omnes, qui tunc non erãt, in vno Adamo volũtariè peccasse dicantur.

Causa quare hæc, quæ de peccato originali disseruim. scripta sũt

captiuatur, donec infecta caro nostra, gratia per Iesum Christum facta sanetur, sanatáque, anima in maiori iustitia restituatur, quàm per Christum nouum Adamũ consequimur. Hoc planè Pauli institutum est, quod si negligamus, corticem verborũ, non autem eius sensum intelligemus, quo liberum arbitrium peccato Adami debilitatum, ac gratia sanatum perspicuè ostendit. CAL. Non quidem adeò hebes sum, quin videam ingeniosè Thomam hanc transmisionem fomitis explicasse. Sed quia solus loquitur, philosophari eum potiùs, quàm scripturam explanare dicemus. CAME. Tam ipsa successio iustitiæ, quàm transmisio fomitis perspicuè enucleata fuerunt. Tu verò si lucidiora habes, quæ sacræ scripturæ testimoniis probentur, illa in medium prome. CAL. Poteras quidẽ à Iurisconsultis exemplum criminis læsæ maiestatis capere, per quod non solùm bonis pater liberos priuat: verumetiam filiorum sanguinem inficit. CAM. Incongruum exemplum illud esset. siquidem ibi solus pater, hîc verò singuli liberi peccarunt. Ibi prętерea sanguis legis fictione inficitur, hîc autem verè morbus transmittitur. Dimisis itaque exemplis ciuitatis peccantis, ídque genus reliquis, quæ lectores proprio iudicio poterunt indagare, ad verba contextus nos conuertamus.

Exemplum criminis læsæ maiestatis, minus commodũ esse.

CAPITIS QVINTI.

§. SEXTVS.

Hoc loco explicatur pars quarta capitis septimi ad Romanos.

CAMERARIVS. CALVINVS.

INVENIO igitur] ex his quæ dicta sunt[legem]Mosaïcam[volenti mihi facere bonum]qui bonum volo.Obserua hoc Caluine,qui tenes peccato Adami extinctum Liberũ arbitrium fuisse:& declara mihi,quod bonũ iste volebat,dum dicit:Voleti mihi facere bonum?Nónne apertè vides,ad velle,non autẽ ad posse liberum fuisse?quo fit vt aliquis effectus originalis iustitiæ deperditæ iam,adhuc certo modo maneat, dum homo tentatus à concupiscentia,legi Dei hærere vult,membris imperando vt sibi obediant:sed propter debilitatem quam morbus attulit,ordine turbato, ipsa mens à membris captiuatur. CAL. Captiuari intelligo,quia in eo concupiscentia inhabitat.CAM. Non quia concupiscentiam habitualem habet,sed quia malæ concupiscentiæ determinato rationis iudicio consentit,consentiendo captiuatur. Quod nil aliud est, quàm ad optandum volendúmque bonum , aliquid Liberi arbitij diminuti iam , remansisse.ad posse autem nequaquam.Deinde verò sequitur.[cõsentio,seu delector, dic vt vis (quandoquidẽ suprà dixit consentio,nunc autẽ condelector)legi Dei secũdum interiorem hominẽ.] Quis

Liberũ arbitriũ esse diminutũ, non perditum.

Originalis iustitiæ pars quæ adhuc in nobis manet.

Liberũ arbitrium diminutũ ad velle,nõ aute ad posse.

iſte interior homo? num anima à carne tentata? CAL. Plurimi cùm malè intelligerent, ad hunc ſcopulum impegerunt. Interior igitur homo, non anima ſimpliciter dicitur, ſed ſpiritualis eius pars, quę à Deo regenerata eſt:membrorum verò vocabulum,reſiduam partē ſignificat. CAM. Solus Martinus Lutherus ſuam nauim hoc in ſcopulo fregit, cui(ſpeculatiuos Theologos imitantes)vos diſcipuli poſt plurimas eorū correctiones ſuccurriſtis. Sic enim noſtris Theologis placet,vt cùm Paulus interioris & exterioris hominis meminit†,haudquaquam duos homines ponat:quandoquidem vnus eſt homo ex anima & corpore factus. Verùm vt partes eſſentiales hominis diſtinguat, exteriorem hominem ipſam carnem vocat,humanámque effigiem,qua homines eſſe cognoſcimur:interiorem verò,ipſam animā: in qua eſt Trinitatis imago. minimè cum Martino animam à carne diſtinguens: ſed potiùs,vt mentis appellatione,ſuprema animæ pars rationis intelligatur: carnis verò partes,non ſolùm ipſa caro, verùm & partes reliquæ animæ & corporis. ita vt pars inferior,plerunque voluntas intellectiua dicatur,quæ ab appetitu ſenſuum mota, ſuperiorem partem ad malum aliquando retrahit: pars autem ſuperior, intellectus perſæpe volitiuus ſit: qui voluntati & ſenſibus frænum,vt bono hæreant, aliquando imponit. CAL. Placet Auguſtino,vt de ſolo iuſto Paulus in præmiſsis verbis loquatur:quandoquidē ille cōdelectatur,qui eā

Contrarietates Proteſtantium cum Martino.

Homo interior & exterior.

†2.Cor.4.

† *Aug. de spiri. et lit. c. 14. in fi.* fidem habet, quæ per dilectioně operatur†. CAM. Non abs re Augustinus maximè dolebat, cogitans fore vt ea ipsum dixisse aliqui malè intelligendo † *Aug. de Trinit. lib. 1. c. 3.* putarent, quę non dixit†. Paulò enim antè nosti, nõ incõuenire, sub istis verbis Paulinis, iustos quoque in multis comprehendi posse: quod Augustinus dixit in loco illo à te citato. Nõ autem dixit de iniusto minimè intelligi. Hoc enim ne in mentem quidem Augustino venit. CAL. Vnusquisque suo sensu abundet. CAM. Non tamen Augustini sensus tuus erit, qui propterea euestigiò ibi legis mentis meminit & membrorum, vt alteram interiori homini assignaret, alteram verò legi membrorum, siquidem nil homo boni cogitare absque spiritu vel in-† *2. Cor. 3.* habitante, vel mouente saltem, potest†: quocirca mentem ab eodem spiritu motam, interiorem hominem vocat. Ad rem redeamus. CAL. Perge. CAM. [Video autem aliam legem in membris meis] fomitem nimirum, qui ratione à me paulò antè dicta lex dicitur, [repugnantem legi mentis meæ.] Quæ lex ista mentis Caluine? nónne illa inclinatio hominis ad obediendum Deo, de qua iamdudum egi? quando in statu naturæ corruptæ homo à carne tentatus, legi Mosaicę positiuè obedire optat? ab illo motus qui dixit, Hodie si vocem † *Psal. 94.* eius audieritis, nolite obdurare corda vestra†. & qui cùm possit duritiam auferre hominibus, dixit: Da-† *De gra. et li. ar. c. 14.* bo vobis cor carneum, gratiam noui testamenti prę signans†. CAL. Quid istud repugnare est? CAM.

Supremæ mentis parti, fomes, qui in appetitu ſenſitiuo originaliter eſt, diffuſus in omnibus membris manens†, repugnat, ne legi Dei conformis homo reddatur. CAL. Sic certè ſerpens protoplaſtis reſiſtebat. CAM. Et idcirco ſerpentis vice ipſa concupiſcentia ſubrogata eſt, vt non modò repugnet, verùm etiam plerunque captiuet: vt ſequitur. [Et captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis] ita vt aliud ſit repugnare, quod habitualis concupiſcentia facit: aliud captiuare: nempe cùm actu, malè concupiſcendo, peccat. Duo enim ſunt, quorum vnum in Paulo videmus: quippe qui colaphizatus fuerit. alterum verò, quòd peccauerit, nemo poſt conuerſionem vidit vnquam. Vocem igitur hanc, captiuantem, poſt vocem, repugnantem, ponderemus, vt duo ſint: aliud nimirum dum repugnat, quod eſt ab habituali concupiſcentia tentari: aliud cùm captiuat, dum actu rem malam concupiſcit. CAL. Placet veſtris Catholicis Paulum eſſe captiuatum, ſed non peccaſſe: quia cùm paulò pòſt dicit, ſe gratia Dei eſſe liberatum, apertiſſimè oſtendit ab hoc ſe liberum eſſe, vt non captiuetur. CAM. Quanquam Paulus, ſicut hiſtorię litera recenſet, poſt lauacrum non peccauerit, vt interior homo captiuatus ſub lege peccati fuerit, ſed duntaxat in carne perfectus non fuit: non propterea ſequitur, quin impius verè captiuetur. de quo Paulus, & nō de ſe principaliter agit. CAL. Hoc ſaltem obſeruare licebit, vt cùm

Concupiſcētia, ſerpentis vice ſubrogata.

Paul⁹ poſt cōuerſionē non peccauit.

†p. 2. q. 82. 3. o.

dixit, Captiuantem me ſub lege peccati: peccatum concupiſcentiæ habitualis nobiſcum permanere intelligamus. CAM. Auguſtinum audi dicentem: Nulla ergo condemnatio eſt nunc his, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Non ſint ſoliciti, quòd videatur adhuc eſſe lex in membris repugnans legi mentis. nulla enim condemnatio eſt. Sed quibus etiam nunc? Quibus? qui ſunt in Chriſto Ieſu†. CAL. In non renatis ergo habitualis concupiſcentia peccatum erit. CAM. Minimè hoc Auguſtinus ſentit: quin potiùs, vt propter ſemen ſpiritus, peccatum expellatur ab his qui Chriſti ſunt, ne actu concupiſcant. O Caluine, quare hos ſenſus habes? nónne præterea quæ ſuprà dicta ſunt, quomodo concupiſcentia tanquam peccatum in nobis maneat, perſpicuè hîc cernis, minimè Paulum impii perſonam induentem, dixiſſe, Captiuantem me in lege peccati quod in me eſt, ſed quæ in me eſt: de ipſa lege ſentiens. quæ proinde lex peccati dicitur, quia iuſto iudicio Dei, peccato Adami in nos talis lex facta eſt†, quemadmodum Iacobi & Pauli authoritate ſuprà probaui. Lex autem antequàm actu malè conupiſcamus, non captiuat†. CAL. Vnum ſcire opto, an ſaltem eo modo ad perſonam Pauli verba hæc extendi poſſint, vt abſque peccato concupiuerit, prout veſtri dicunt. CAM. Vtique. CAL. Sic ergo intelligatur, vt Paulus captiuetur, ſed non illi imputetur. CAM. Fabula hęc ſuprà excluſa fuit†. Hæc enim cùm ita ſe habeant, hoc menti vt retineas obſecro:

†*De verb. Apo. ſer. 6. char. 61. col. 1.*

†*2. Diſti. 32 q. 1. 2. 4m.*

†*Diximus ſup. c. 3.*

†*Sup. c. 3.*

nempe illam iustitiam originalem deperditam iam, in impio per alium modum adhuc ex parte manere. CAL. Quod portentum audio? CAM. Rem certè satis facilem audis, si intelligas non modò hominem impium in hoc contextu dicere, Condelector legi Dei, sed aliud addere, nimirum, consentio legi Dei, quoniã bona est. quòd si cõsentit, hæc pars legis mentis est, quæ in statu naturę integræ erat, vt mens Deo hęreat, ipsi verò menti partes inferiores. CAL. Quomodo igitur deperdita? CAM. Primo modo deperdita est, vt homo à carne tentatus, propria vi, non peccare posset, peccat plané. Secũdo autem modo deperdita non est, vt tentatus hac tentatione carere optet, & debili cum libero arbitrio velit: etsi non posit: hoc enim adhuc durat, iuxta illud prophetæ: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore†. per voces illas, omni tempore, ostendens corruptæ naturæ quoque tempore, hoc modo hominem iustitiam concupiscere. Verùm quia infirmatum est Liberum arbitrium, & partes inferiores rebelles factæ sunt superiori parti: hinc homo sub statu irę permanens, atque sub lege iustitię viuere optans, quasi querulus hunc statum deplorans, eo modo quo Dauid in statu iræ dixit, Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendum iustificationes tuas†, subiungit: Infœlix igitur ego homo, donec iustitia gratuita in lauacro adueniat, quę potentior ipsa iustitia originali est†.

Originalẽ iustitiã vndequaque deperditã non esse.

Iustitia gratuita potẽtior originali iustitia est.

† *Psal.* 118.

† *Psal.* 118.

† *Thom.* 2. *distin*. 32. *q*. 1.2.2m.

CAPITIS QVINTI.

§. SEPTIMVS.

An Paulus pro se dicat, Infœlix ego homo.

CAMERARIVS. CALVINVS.



NFOELIX ego homo] hoc pronomine ego, vtens: quo suprà vsus fuerat cùm dixit. Ego autem viuebam sub lege aliquando, ego autem mortuus sum: cui nunc eam ob causam addit homo, nec dicit ego Paulus, vt hominem in abstracto se induisse ostendat †: qui non tantum desideret vt pro indulgentia sit de præteritis impunitus, sed etiam vt sit de cætero ad non peccandum fortis & validus†: quod Paulo credenti in baptismo se à culpa esse liberatum, & pro futuro Dei gratiam sibi sufficere, haudquaquam conuenit dicere. CAL. [Miser] græca litera habet: à qua miseria iustus non liberatur. CAM. Sit eius caro miserrima propter angelum qui ad colaphizandum ei datus est †: Num totus Paulus propterea miser? quem mors non poterat diuellere à charitate Christi†. CAL. Hęc ratio magis vrget vt ipse loquatur, qui propterea expoliari optabat, quia plenus charitate erat. CAM. Spoliari, ha?cur expoliari, quia fortasse desperabat in hoc conflictu legum viuere, in quo perficienda erat virtus sua, vt magis in Domino gloriaretur†? CAL. Disputationem exclamatione concludit, qua docet non modò luctandum cum carne nostra, sed

†Hiero. in epi. ad Demetridem. col. 7. to. 1.
†De natu. & gr. c. 55.
†2. Cor. 12.
†Rom. 8.
†2. Cor. 12.

aſſiduo gemitu deplorandam eſſe apud Dominum noſtram infœlicitatem. CAM. Quanquam Paulus perpetuò ſine intermiſſione, pro ſe & aliis oraſſet, non tamen hæc aſsidua oratio lachrymarum plena, de qua litera loquitur, Pauli fuit, qui Deum veracem eſſe nouerat†, à quo reſponſum acceperat, ſufficere ſibi gratiam eius†. Quis enim hoc approbare audebit, vt Paulus orando, ſic dicat: [Infœlix ego homo, quis liberabit me à corpore mortis huius?] Ignorabat fortaſsis vnicum liberatorem ſuum? qui illum non ſolùm ab æterna morte liberauerat, verùm etiam à temporalibus erumnis perſæpe eruerat: in quem etiam ſperabat vt in futurum erueret†? vt quaſi ſaluatorem ignorans, dicat, Quis liberabit me? nónne ille eſt, qui perſæpe in actis, liberatorem, libertatem, & modum liberandi prædicauit†? Erubeſcite ſaltem, Auguſtinianos vos nominare, cui placuit tantam in Paulo adfuiſſe iuſtitiam, quanta in angelis eſt†. CAL. Non quaſi dubitans quærit à quo ſit liberandus, ſed vox eſt anhelantis, ac propè fatiſcentis. CAM. Quid anhelat? vt moriatur? CAL. Corpus mortis, maſſam peccati vocat, cuius vinculis detinebatur captiuus. CAM. O Caluine, cur Auguſtinum non audis, cùm inquit, Aliud eſt enim exire de hoc corpore, quod omnes homines dies vitæ huius vltimus cogit: aliud liberari de corpore mortis huius, quod ſola Dei gratia per Ieſum Chriſtum Dominum

† *Rom.* 3.
† 2. *Cor.* 12.
† 2. *Cor.* 1.
† *Act. c.* 9. 13. 16. 17. 20 24. 27.
† *De verb. Apo. ferm.* 5. 10. 10. *pa.* 59. *col.* 4.

† De perf. iusti. ratio. 18. nostrum sanctis & fidelibus eius impertit †: ita vt gratiam potiùs aduenire, quàm mori optauerit. sic enim altera Augustini sententia in cap. 14. de Spiritu & litera intelligenda est. Non enim tantùm desiderat, vt per indulgentiam sit de præteritis impunitus: sed etiam vt sit in futurum ad non peccandum fortis & validus. Num ille sic † 1. Cor. 4. loquitur, qui nil sibi conscium se esse dixerat †, atque exordio capitis septimi, & principio octaui liberum se esse ait? Quis dolor adest, vt ille expoliari optet? Nónne ille est, qui superindui credebat †? mori, & esse cum Christo †? Quis illo magis † 2. Cor. 5. † Philip. 1. strenuus miles, qui principio militiæ suæ Christianæ, paratum se esse palàm professus fuit, non solùm pro Christo ligari, verumetiam mori. CAL. † Cal. in epi ad Rom. Ne caderet, dubitabat †. CAM. Memorem mendacem esse oportere, antiquum adagium docet. CAL. In quo mendax? CAM. Tu enim alibi dicis, verba illa, Ne dùm aliis prædicauero, ipse reprobus fiam: minimè pro se Paulum dixisse, eò † Diximus lib. 1. c. 9. quòd à gratia excidere nequibat †. nunc autem veritatem fateris. Sed tunc rursum rogabo, an timor iste effecerit vt quasi desperans, mori optet? *Confeßio Caluini sibi ipsi contraria.* CAL. Vbi id quod paulò antè dixi, non placeat, rursum dico, sic mortem iustum appetere, vt affectio modum non excedat: sed mortem sic optet, vt impuritatis suæ, non autem immodico præsentis vitæ tædio, quod in indignationem † Rom. 7. aduersum Deum transeat, id fiat †. CAM. Quæ

impuritas? num vt caro mala esset? sanè non Augustino dicente, Non enim & ille substantiam carnis accusat, cùm dicit liberari se cupere de corpore mortis huius: cùm esse corporis, sicut animæ natura, Deo bono authori tribuendum sit: sed vtique de vitiis corporis dicit†, perbelle ostendens minimè mortem optasse, sed potius vt vitiis careret: quod viuens obtinere poterat gratia Dei per Iesum Christum. CAL. Si darem de morte naturali non sensisse: nónne satis est Paulum hoc modo vitiis carere optasse? CAM. Aliud quidem orare, quàm desperare est. Vnde somnium istud? vt Paulus qui squamas ab oculis suis decidere vidit, & spiritu sancto repletus erat†, gratiámque Dei habere in tantis gloriabatur†? dicens, Omnia possum in eo qui confortat me†: infœlicem nunc se esse autumet? sed quid deterius, vt exclamatione tædio affectus, quasi mente vagus minimè intra se dicat, quis liberabit me: sed Romanis hoc scribat? quæ prudentia? quis scribendi ordo? Ille quidem est, qui sicut paulò antè dixi, dum Corinthiis hanc Christianam pugnam recenseret, se liberatorem nosse scripsit, quem ter rogauerat, vt concupiscentiæ, tentationes, & Satanæ qui illas adaugebat, auferrentur ab eo†? CAL. Et idcirco subnectit. [Gratias ago Deo meo per Iesum Christum] quia ei resistendi potestatem dederat. sic enim græca editio habet. CAM. Editio autem vulgata. [Gratia Dei per Iesum Christum dominũ nostrum] cui vel hac ratione stare debes,

† De natu. & gr. c. 55.

† Acto. 10.

† 2. Cor. 12.

† Philip. 4

† 2. Cor. 12.

Gratia Dei per Iesum Christum.

quia Græci authores non negant quoſdam codices Græcos, Gratia Dei habere, quoſdã verò, Deo. In quo optimus iudex Spiritusſanctus eſt, à quo vulgatam editionem accepimus. Cui alteram rationem addere poteris, ſcribendi nimirum congruitatem, vt tam ardenti interrogationi, minimè idem Paulus eodem contextu pro ſe ipſo reſpondeat, Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum. Quid iſtud, vt Paulus tanto cum clamore liberationem inquirat, quam confeſtim inuenit? num ille non erat qui alibi dixit, Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & ſaluum fecit in regnum ſuum
†2.Timo.4 cœleſte? † aut tempus non fuit, quando in perſecutione Aſiæ, ob carnis preſſuras, tædebat illum vitæ, & tamen tacitus omnia ſuſtinuit: nec queru-
†2.Cor.8. lus mori optauit vel orauit.† Præmaturéne mori
†2.Timo.4 optauit ille, cui dies mortis reuelatus fuit?† Parcant mihi & hi quoque, qui columnæ eſſe videntur, dum de naturali morte literam loqui ſentiunt: non autem vt propenſiones illæ carnis per aduentum gratiæ moriantur. quandoquidem eo modo mortem, ipſas leges hoc in loco vocat, quo legem Moſaïcam, legem mentis eſſe ſuprà dixerat: non autem quòd ſecundum naturam mori optauerit. perſpicuè commõſtrans, quomodo ſola gratia Dei, ab omnibus harum legum erumnis liberamur. Verùm Pauli obiectum quod principio epiſtolæ enarrandum ſuſcepit, nempe vt gratis gratia Dei, à peccato originali, à ſeruitute peccati actualis, à

fomite (non vt in via non sit, sed vt peccatum mortale minimè dicatur) saluati simus: vnde plena liberatio denique prouenit, vt omnes carnis leges & mortis superare queamus Origenem Græcum,tu, qui græcissas,& Augustinum, qui ei subscribit, in hoc sequere Caluine, qui Paulum loqui non negat, sed humani generis ore functum esse, dum inquit [Infœlix ego homo] in abstracto humanum genus representans. mox enim addidit [Quis liberabit me à morte corporis huius?] & non dixit vt corpus moriatur, sed à morte corporis: hoc est ab eo quod corpus ad mortem ducebat, eò quòd Liberum arbitrium potentem ad peccandum absque gratia habemus, vnde mors: ad iustè autem viuendum,nequaquam.†Neque aliam ob causam verba hæc protulit,nisi vt is qui paulò antè dixit,Quod nolo,id ago,non quod volo: responsum à Paulo nunc accipiat,gratia assistente,& perficere quoque nos habere.ita vt Paulus Apostolica authoritate impio modum liberationis quærenti,respondeat[Gratia Dei per Iesum Christum] non sola arbitrij libertate†. Vel si sic velis, dicat, [Gratias ago Deo meo per Iesum Christum, qui me liberauit] per ea quæ in ipso facta sunt, exemplũ prębẽs,quomodo sola gratia Dei per IesũChristum facta,ab omnibus his ærumnis impius quoque,pro quo loquebatur, liberari possit. Sic literã interpretari necesse est Caluine: vtram partem mauis,nunc elige, an Paulus pro se loquatur, &

† *Diximus sup. li. 1 c. 3*

† *Aug. de nat. et gra. c. 62.*

ſibi ipſi reſpondeat, Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum,qui me liberauit:vel quòd vice generis humani locutus antea fuerit, & Apoſtolica authoritate reſpõderit,Gratia Dei per Ieſum Chriſtum: & vtroque modo Paulum Liberũ arbitrium ſtatuiſſe dices. Quãdo,ſi primam partem eligis,ſatis apertam Pauli ſententiam habemus, Gratiam Chriſti Paulum liberaſſe, vt deinde quod ad iuſtitiam volebat,ageret. Idcirco ſic dictum,vt experimento eorum quæ ſibi contigerunt, nos doceat, vt gratia aſſiſtente homo, qui priùs quod volebat iuſtum, non agebat, magna cum libertate gratia comite agat. quod eſt Liberum arbitriũ ad viuendum in iuſtitia, meritoriéque operandum ſtabilire. Si verò ſecundã eliges, debiles vires hominis poſt Adami peccatum Paulus cõmonſtrauit,quas Gratia Dei per Ieſum Chriſtum facta,vigorem accipere ſubiunxit, & multò fortiùs Liberum arbitrium confirmauit. Dic denique, Caluine, an Adamo verba hæc dicere, in iuſtitiæ originalis ſtatu,licuiſſet? CAL. Minimé. CAM. Neque ergo & Paulo in ſtatu iuſtitię gratuitè viuenti,quę maior originali eſt†. ſiquidem gratia noui Adami aſſiſtente,non ſolùm cum Adamo velle & nolle, obtinemus:verùm etiam vt velimus, quemadmodum libro ſecundo dictum fuit.

† Tho. li. 2. diſt. 32. q. 1. 2. 2m.

CAPITIS QVINTI.

§. OCTAVVS.

Pars Sexta.

CAMERARIVS. CALVINVS.

IGITVR ego] Quid iſtud, igitur? nónne concluſio præmiſſorum eſt? CAL. Omnino. CAM. Quorum? CAL. Cuidam ex Catholicis veſtris placuit Paulum, qui principio epiſtolæ dixit, Per vnum hominem in mundum peccatum intrauit, & per peccatum mors: orationem nunc his verbis concludere. CAM. Verius dicemus, eundem hominem, pro quo Paulus in ſua perſona locutus hactenus fuerat: audito Pauli reſponſo, qui apoſtolica authoritate locutus eſt, cùm vidiſſet gratiam Dei in eum adhuc non adueniſſe, qua renatus fuerit: futuram eius vitam, donec gratia aduéniat, his verbis concludat: inquiens [Igitur ego] homo, qui gratiam adeptus non ſum: ſed ſub lege Moſaïca vitā duco. [mēte (interim) ſeruio legi Dei] dum illi conſentio & cōdelector. Impij ſanè verba ſub lege viuentis, non autē Pauli, qui capite ſexto dicere cœperat, ſe non eſſe ſub lege, ſed ſub gratia. [carne autem legi peccati] vt ſuprà declaratum fuit. CAL. Negas tu Paulum poſſe ſub his verbis compræhendi? CAME. Nequaquam. CAL. Quem ſenſum his accommodabis? CAM. Illum quē idem Auguſtinus exprimit. CAL. Quid ipſe ait? CAM.

Hæc eius verba ſunt, Ergo cùm dixiſſet, Apoſtolus, Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati: non dando membra committendis iniquitatibus, ſed tantùm concupiſcendo, nec tamen illicitæ cõcupiſcentiæ manus dando. Quamobrem, cùm dixiſſet, Mẽte ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati, ſubiecit: Nulla ergo cõdemnatio eſt nunc his, qui ſunt in Chriſto Ieſu†. O Caluine, qualis error ille Martini fuit, cùm aſſeruit Paulum Hermaphroditi inſtar, tanquam iniuſtum hominem ſeruire ſua carne legi peccati, mente verò tanquam iuſtum legi Dei? Nónne idem Paulus integris hominibus loquens, ſic ait: Gratias autem Deo, quòd fuiſtis ſerui peccati, liberi autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ†. CAL. Animaduerte Camerari, ne non intelligendo, mirum in modum decipiaris. Nã veſtris Catholicis placet, vt tametſi baptizatus in nouam creaturã renaſcatur, hoc tamen quantũ ad ſuperiorem mentis partem eſſe, quæ per diuinã gratiam reparatur, remanente infectione vetuſtatis in inferiori homine: ita vt Paulus ſit, qui dicat, Mente ſeruio legi Dei, carne autem ſeruio legi peccati. CAM. Perpetuò eadem repetita eſſe volo, Pauli carnem ſpiritualem ante diem reſurrectionis minimè fuiſſe, tametſi ſpiritu vitam duceret. Rurſum verba capitis iſtius ſept. ad Rom. in multis Pauli perſonã comprehendere: & ſimul dico Paulum ſemel apoſtolica authoritate eſſe loquutum, cùm dixit[Gratia Dei per Ieſum Chriſtũ Dominũ

†De verb. Apo. ſerm. 19. col. 4.

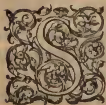
†Rom. 6.

noſtrum]. Addo prætered, cùm Paulum verba contextus cōprehendunt, verba plerunque impropriè accipi. CAL. Nónne Paulus captiuatur, dum concupiſcit? CAM. Secundum ſanctorum captiuitatem, Paulū captiuari poſſe fateor: hoc eſt, vt motu primo primi abſq; nullo veniali peccato, vel primo motu, venialiter peccando, tentetur. de qua captiuitate textus iſte non loquitur, vbi ſtrepitum quendam audimus carnis & mentis confligtantium: ita vt nolit, velit, & tandem ſub lege peccati, quæ eſt in mēbris, actu concupiſcendo captiuetur. quod in Paulo cōſiderari nō poteſt. CAL. In Paulo pro mortali peccato ſtare cōtendo, quod tamen nō imputatur. CAM. In fumū hæc tua chimæra reſoluta fuit.† † Sup. in prin. huius libri. c. 3.

CAPITIS QVINTI.
§. NONVS.

Hoc loco pars prima capitis ſeptimi, & prima capitis octaui ſimul coniunguntur.

CALVINVS. CAMERARIVS.



SVPEREST vt primam partem capitis ſeptimi explanemus quā de induſtria hoc in loco enucleādam reſeruaſti: CAM. Sic prima pars capitis ſeptimi poſt pauca verba, quæ præcedunt, habet: [Cum enim eſſemus in carne] numero plurali vtens, ſicut in principio contextus capitis octaui fecit, bellè docens in reliquis pro

homine repręſentato in ſingulari locutũ eſſe.[paſſiones peccatorum quæ per legem erant, operabãtur in membris noſtris, vt fructificarent morti] & hoc in præterito, antequam Paulus conuerſus fuiſſet.[Nunc autem ſoluti ſumus à lege mortis in qua detinebamur,ita vt ſeruiamus in nouitate ſpiritus,& non in vetuſtate literæ.]Quibus verbis duplicem ſtatum in ſeipſo enarrat: primum,nimirum iniuſtitiæ in qua fuerat:& ſecũdum,iuſtitiæ in qua eſt,quę ſatis apertè oſtendunt, in his quæ ſequuntur,hominem vice generis humani loquentem, ſe induere velle. Hactenus prima pars capitis ſeptimi, poſt quam parentheſis facienda eſt, vſque ad caput octauum:quæ omnes alias quinque partes cõplectatur, vt deinde eueſtigiò verba contextus capitis octaui,verbis principij capitis ſeptimi connectãtur, quę ſic habent,[Nil ergo dãnationis nũc eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu]& dicit nũc,illud nunc repetẽs, quod principio ſeptimi capitis præmiſerat: expreſſe declarans,de his qui ſub gratia illo tẽpore erant,in cætẽris capitis ſeptimi partibus ſeſe haudquaquã locutum fuiſſe. Non ſufficiunt iſta? expẽde quod ſequitur,[Lex enim ſpiritus liberauit me à lege peccati & mortis]Audi liberauit me:per quę verba, vel Paulus in pręcedẽtibus in ſtatu ſuo ante gratiam ea omnia locutus fuit (quod eſſe non poteſt, ſiquidem Paulus ante legem non fuit)vel pro alio qui ante gratiam & ante legem (prout litera perſpicuè oſtendit)ſub ira viuebat. quod magis verum

lz lz. iiij.

eſt. Plura quęris? Sequentia expende. [Nam quod impoſſibile erat legi, in quo] Quid iſtud ,In quo? niſi addas,homo ſub lege viuens[infirmabatur per carnem]in tertia perſona loquens , & numero ſingulari:atque illum oſtẽdens, qui capite ſeptimo,in illa incidenti quæſtione à parentheſi compręhenſa vt dixi,querulus loquebatur.[Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati:& de peccato damnauit peccatum] Quare? [vt iuſtificatio legis] quã ab Iſraëlitis exigebat,[impleretur in nobis,qui non ſecundum carnem,ſed ſecundum ſpiritum ambulamus]Itaque à ſpiritu cõcomitati propter gratiæ aſſiſtentiam,legem ſeruare quiremus. Hic germanus ſenſus, nullam in ſe controuerſiam habẽs:illa verò veſtra interpretatio innumerabilia habet abſurda.Quis enim eſt recti iudicij,qui conſentiat,vt idem Paulus ,qui capite quarto dixerat, Iuſtificati pacem habemus:in ſeptimo dicat,Infœlix ego Paulus ? Liberandus præterea in ſeptimo, qui paulò antè, & pòſt in capite octauo liberatum ſe eſſe ait.In ſeptimo in carne ambulat: capite verò octauo, tametſi eius caro ſpiritualis non ſit,in ſpiritu pergit: ita vt in carne viuens, minimè ſecundum carnem militaret†. Nónne ille eſt,qui alio in loco regeneratis dicit: Curam carnis ne feceritis†? In ſeptimo legi peccati ſeruit , in principio verò cap.6. exordium à ſe quoque ſumens,paulò pòſt circa medium capitis illius,ſubiungit: Peccatum in vobis non dominabitur. non enim ſub lege eſtis,

Paulus per ſe nõ loqui tur.

†2.Cor.10.

†Rom.13.

ſed ſub gratia. Is præterea qui loquitur in cap. 7. ſine lege aliquando vixit: Paulus verò nunquam. Peccatum item eſſe concupiſcentiam aliquo tempore ille ignorauit: Paulus verò à Gamaliele edoctus, per ſe, vel alios perpetuò id ſciuit. CAL. Hic locus eſt, vbi ius meum plenius audiendum hac in re reſeruaſti. CAM. Fidem ſeruare promptus ſum. Perge. CAL. Non quidem litera in principio capitis octaui dicit, Nunc autem nil peccati: ſed aliter, Nil damnationis eſt: quod nil aliud eſt, quàm ſi diceret, Peccatum quod adeſt, non imputari. CAM. Quis poſſet Proteſtantium voces audire, ſi ſcholaſtici noſtri hoc conſequens proponerent? Non quidem hoc admitto, nil eſt damnationis, ergo aliquid eſt peccati: cùm ſimul ſtare poſſit, vt quia nil peccati mortalis inſit, propterea nil damnationis adſit. Hactenus capitis iſtius ſeptimi ad Romanos difficultates explanaſſe ſufficiat: in quo interpretando, ſi longiùs ſermonem protraximus, eam ob cauſam factum eſſe lectores intelligant, vt diſcipulis Caluini ſatisfieret: qui contextum hunc nullo modo intelligentes, cùm Gebennæ eſſem, Caluini opinionem Paulum illo in loco ſtabilire acclamabant. Poterunt itaque ea, quę ambo diximus, rectè penſare, vt videant hoc teſtimonio præ cæteris debile hominis Liberum arbitrium, gratia deſiſtente, probari: gratia verò aſſiſtēte liberrimum. ſiquidem cum gratia per Ieſum Chriſtum facta hominem à miſeriis peccati originalis ac cæteris

Hoc loco argumētū à Proteſtātibus principiò propoſitum ſoluitur.

liberat, verè ipsum liberum facit: vt deinde gratia comite, meritoriè bonum velle possit.

CAPVT SEXTVM.

Hoc in loco, etiam secundum falsam Lutheranam doctrinam, minimè concupiscentiam habitualem homini impedimento esse ad seruandum legem, docetur.

CAMRARIVS. CALVINVS.

Quartum argumentum contra Protestantes, vt legẽ seruare etiam secundum eorum falsam doctrinam, valeamus: vnde liberum arbitrium resultat.

QVANQVAM ex pręcedentibus satis liqueat, habitualem concupiscentiam non impedire, quin legi seruandæ pares simus. Vltrò pro idiotarum salute pergam, vt illis etiam secundum falsam Lutheranorum doctrinam, idipsum commonstrem. CAL. Aliquáne ad manum habes sophismata, quibus nostram quoque doctrinam conturbare possis? CAM. Dic Caluine, cur ob concupiscentiam habitualem, legem non seruamus? CAL. Quia propter eandem concupiscentiam, perpetuò in peccato manemus. CAM. Perpetuò non imputatur? CAL. Perpetuó. CAM. Si igitur id quod perpetuò est, perpetuò non imputatur: quid est quod iustum hominem legis transgressorem faciat? ipsáne concupiscentia, quæ vestra sententia non imputatur? Ad hæc rursus rogabo, nónne vos estis, qui dicitis, in die iudicii peccata non imputari? CAL. Vera ais. CAM. Satis sit ergo, vt eo modo, quo (secundum vos) paradisum intramus, itidem

in via ad paradiſum legem ſeruemus:vt id iuris de via ad ſalutem ſit, quod de ipſa ſalute eſt. dixerim hæc, vt veſtra quoque doctrina confundamini, quæ tamen falſa in ſe eſt.

CAPVT SEPTIMVM.

Deus ab initio conſtituit hominem,& reliquit eum in manu conſilii ſui.

CAMERARIVS. CALVINVS.

ERVBESCO equidem Caluine,de re hac tam aperta amplius loqui:quam lactantes quoque,ſatis apertam cernunt. Eóque magis erubeſco, quòd inania quędam ſoluere vt plurimùm cogor. Verùm quia hic ſcopus noſter eſt,vt diſcolis,qui vos ſequuntur,veritatem commonſtremus: ne deinceps falſa hac veſtra doctrina in errorem inducantur,cætera addam:quibus, ſi lubet,Lutheranos laqueos vitare poſsint CAL. Perge. CAM. [Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui]adiecit mandata,& præcepta ſua: Si volueris mandata conſeruare, conſeruabunt te. Appoſuit ei aquam & ignem : ad quod volueris,porrige manum tuam:ante hominem vita & mors,bonũ & malum:quod placuerit ei,dabitur illi quoniã multa ſapiẽtia Dei,& fortis in potentia, videns omnes ſine intermiſsione. Nemini mandauit impiè agere,& nemini dedit ſpatium peccãdi†. CAL.Sic Ieſus Sirach inquit. CAM. Hęc enim cùm

Quintum argumentũ Deus creauit hominẽ rectum, & poſuit eum ĩ manu cõſilij ſui.

†Eccl.15.

Augustinus legisset, ingenti lętitia impulsus, in hęc verba prorupit: Ecce apertissimè videmus expressum humanę voluntatis arbitrium†. CAL. Quantæ tamen authoritatis liber ille Ecclesiastici sit, vt perpetuò verba isthæc in ore habeatis, alii iudicent. Verùm quia Salomon inquit, Deum fecisse hominem rectum, respondeo Liberum arbitrium fuisse in Adamo: verùm quia Deum deseruit, desertus fuit, & se perdidit, & illud†. CAM. Fateor Adamum exiguo pretio se vendidisse per Liberum arbitrium†, itaque per velle malum, perdidisse velle bonum†. hoc scilicet modo, vt debilitaretur, non autem omnino extingueretur†. Quid Iesu Sirach tu respondes? CAL. Apocrypha pro canonicis citabis. CAM. Librum apocryphum hodie illum non esse, alibi apertissimè probauit†. Nouerat certè Augustinus Iesu Sirach librum illum esse: nouerat quoque de Adamo ipsum loqui, & nihilominus Liberum arbitrium nos habere, qui post Adamum successimus, ex illo contextu ponderauit. Aut ergo Augustinum abnega, quem tuum esse profiteris, aut sile. Alio item in loco, Quid illud, quòd tam in multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri iubet Deus? Quomodo iubet si non est Liberum arbitrium? quandoquidem etsi lex occidit, spiritus tamen viuificat†. CAL. Cùm Augustinus nos admonuisset, vt inter gratiam & mandata, naturam & gratiam distingueremus, tandem sic ait: Non facimus nos ipsi per arbitrium

Sextũ Augustini argumentum quod gratia assistente cum libero arbitrio legẽ seruare queamus.

† De gra. et lib. arb. c. 2.

† Enchi. c. 30.

† Aug. de vre. Apo. serm. 12.

† Hypo. li. 3. col. 3.

† Sup. li. 1. c. 7.

† in lib. de vera. Eccl. Dei dia. 2.

† De li. ar. c. 2.

† *De gra. Chri.c.* 30. & naturam, sed facit ipse per gratiam†. Eant ergo nunc qui ex pręceptis colligunt, quid homo valeat per obedientiam, vt Dei gratiam perimant, per quam præcepta adimplentur†. CAM. Primum locum gratię perpetuò Augustinus assignat, vt ab ea omnis potentia, voluntas, & actus sit, dum nos cooperatores cum gratia simus†. itaque in loco à te citato semetipsum declarat: nempe vt homine cooperante cum gratia, ipsa gratia faciat. Hoc supplere debebas, non autem Augustinum aliter transcribere, quàm ipse loquatur. CAL. Quid istud? CAM. Legem nanque per arbitrium & naturam ab homine impleri posse tunc ipse negat, quando gratia abest: gratia verò assistente, non solùm per hominem impleri posse ait, verùm etiam eundem hominem suapte voluntate meritoriè bonum hoc operari concludit †. Iam conuictus es in hoc Caluine, hominem gratię cooperatorē esse: non oportet decisa disputare †. Augustinum quæso audias, cui placuit duo gratiam ipsam efficere: alterum, vt pœnitentes mundet: alterum verò, vt à futuris præseruet. cuius verba hæc sunt: Gratia remittuntur quæ mala fiunt, vt eadem gratia iuuante non fiant. Sicut enim ex vulnere claudicans idem iuuatur, vt sanato malo præterito, futurus dirigatur incessus: sic mala nostra nō ad hoc solùm supernus medicus sanat, vt illa iam non sint, sed vt de cętero ambulare posimus: quod quidem etiam sani, non nisi illo adiuuante poterimus†. Porrò si Augustino vestro

† Instit.pag. 50.

† sup.lib.1.c. 10.

† In eod.loco, et de pec ca.mer.c.5. & 6.

† Li.1.c.10

Gratia duo efficit, & peccata aufert, & in futurū præseruat.

† De natu. et gra.c.16

ll. iij.

Septimũ argumentum ex multis scripturæ testimoniis quæ hominum potestati vt quædam faciãt aut negligant relinquunt.

aurigæ creditis, eidem respondete, cùm ait, Quid verba illa docent, Beatus vir cuius voluntas in lege Domini die ac nocte†? Frustráne loquitur scriptura, in voluntate hominis in lege ambulantis beatitudinem consistere? Quem in modum voluntas dabitur, quę Liberum arbitrium non habeat? erítne coacta? vt coactus beatitudinẽ consequatur†? Quid præterea illud, Sobrii estote iusti, & nolite peccare. Quid cùm ait, Ne bonum tuum velut ex necessitate esset, sed ex voluntate. Quid verba illa? Hoc facite, hoc nolite facere: nisi vt Liberum arbitrium ostendatur, & istius generis multa, quę Augustinus collegit†. His enim videre poteris, an Augustinus tibi hîc subscribat, vel potiùs hanc vestram sectam condemnet. CAL. Cur me torques Camerari, illa argumenta in medium proferens, quæ tua non sunt? satis quidem in meis libris hæc digesta sunt: illis me remitto. CAM. Si noua affero, nouitatibus me refertum esse ais: si aliena, tortorem me vocas. Mecũ has hastas frangere oportet, vt strenuæ militię tuæ astantes, rectum iudicium proferre posśint: si quę ego contra scripta tua nunc propono, soluere poteris. CAL. Innumeros esse locos, qui Dei donum esse, quicquid iustitiæ, sanctitatis, pietatis haberi potest, testificantur, nemo inficias ire potest, hoc responsum accipe. CAM. Fateor: sed nõ propterea inde sequitur, vt homini auferat, quin virtuti huic à Deo obtentæ, eiusdem hominis cooperantis voluntas accedat†, qui legem gratia

† *Psal. 1.*

† *De gra. et lib. arb. c. 2. & 3.*

† *De gra. et lib. arb. c. 2. et 3. à prin. vsque ad finem.*

† *Li. 1. c. 10. & de pec. meri. c. 5. et 6.*

asſiſtente implet. ſicut ſcriptum eſt, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos†. CAL. De benedictionibus ſeculi huius ibi ſcriptura agit†. CAM. Nónne inſomnium hoc eſt, cùm ſcriptura dicat:Ego Dominus loquens iuſtitiam. & paulò pòſt: Deus iuſtus & ſaluans, non eſt præter me: Conuertimini ad me,& ſalui eritis.illa quoque ſalute,quam in fine,ſequentibus verbis ſubiungit:Ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei: In Domino iuſtificabitur omne ſemen Iſraël †. Ad hæc alia Domini verba ponderemus, cùm alibi ait:Quęrite bonam voluntatem,& non malitiam: & viuetis†. Si abſtuleris abominationes tuas,à facie mea non expellêris†. Si audiueris vocem domini Dei tui,vt facias & cuſtodias omnia mandata eius, faciet te Dominus excelſiorem cunctis gentibus terræ†. Indagemus quæſo, Auguſtinus inquit, cur Deus iſta dicat, ſi gratia duce legem implere nequimus†? quoniam etſi ipſe omnia faciat, hominem tamen cooperatorem eligit: quando ſi vno in loco dicit, Dabo vobis cor nouum: in alio ſubiungit:Facite vobis cor nouum:quaſi ille adiutor ſit in his,quæ iubendo ab homine exigit.quod minimè iuberet,ſi ſciret non poſſe ab homine fieri†. CAL. Neque volendi neque audiendi liberam facultatem nobis Dominus tribuit: neque ob impotentiam ludibrio nos in citatis locis habet: ſed potiùs impiorum cōſcientias pūgit,electorum verò allicit†. CAM. Putas Caluine,nos propterea aſinôs ac

Argumentum octauū

Conuertimini.

Cauillatio proteſtantium.

Nonū argumentum ex multis ſcripturis ſub conditione loquētibus.

† De li.ar. c.2.3.

†Inſti.pag. 50.

†Iſa.45.

†Amos.5.

†Hiere.4.

†Deute.27

†Aug. de lib.arb.c.2. & 3.

†De gra.et lib.ar.c.15.

†Inſti.pag. 51.c.2. & cont.Pig.

beſtias eſſe, quia tu ſic nos vocitare ſoles†? aut tantam tibi authoritatem vendicas, vt his vanis verbis, ex tui capitis fonte ſcaturientibus, ſcripturas, nobis aut inſciis aut inuitis, confundere poſsis? Aut enim his verbis tuis, non dari nobis liberam audiendi volendíque facultatem naturæ conſideras: & in hoc vt noſtra ſit, iam ſuccubuiſti†. Si verò facultatem hanc, vt meritoriè velimus, conſideras: gratia opus eſt: quæ id quod oſtendit, perficiat, illa nanque eſt, quæ in opere nos pręuenit†. Hoc hactenus probauimus, præterea nihil. Non decet ad vomitum redire. Alterum verò, hoc eſt Deum electorum mentes allicere, fateor: quandoquidem ſimul à gratia homo adiuuatur, ne ſine cauſa ei iubeatur†. eò quòd nil facit homo, quod non facit Deus, vt faciat homo†.

†Lib.1.c.5.

†Lib.1.c.10

†De gra. et lib. arb. c. 4. ſi.

†De cor. et gra. c. 6.

CAPVT OCTAVVM.

Aliis ſcripturæ teſtimoniis oſtenditur libero cum arbitrio legem, gratia aſsiſtente poſſe ſeruari.

CAMERARIVS. CALVINVS.

Argumentũ decimũ Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata.



VID Chriſto reſpondebis, cùm ait, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata†? nónne his verbis homini ad gratiam accedenti, optionem reliquit, vt gratia aſsiſtente mandata impleat, & vitam ęternam ingrediatur: vel illis neglectis, infernum? CAL. Væ catechumenis, ſi tam duræ conditio illis imponitur. Quid enim aliud

quàm æterna maledictio illis indicitur? Siquidem agnoſcunt cum Paulo maledictos omnes eſſe, qui legi ſunt obnoxij†. CAM. Eſt cur Deo gratias nũc habeamus, mi Caluine, Putabam equidem ad illas chimæras te rediturum, quas iuuenis in tua Inſtitutione dicere ſolebas. Iuriſconſulto, quem illudebat, Ieſum verba illa dixiſſe: haudquaquam pendens, Ieſum eundem dilexiſſe. His autem, quæ nũc dicis, reſpondeo, maledictum eſſe hominem, qui legi, ſegregata gratia, obnoxius eſt. Quod tamen nunquam viſum eſt. ſiquidem cum ipſa lege Iſraëlitis tradita, gratiæ legem implicitè eam promulgans Moyſes coniunxit. Nec Ieſus verba à me citata dixiſſet, niſi homo propriam voluntatem atque liberum conſenſum haberet, quibus diuinis præceptis, gratia aſſiſtente, obediret. ita vt hominis connaturalis virtus non ſit, ſed Dei donũ: abſque quo præcepta ſeruari nequaquam poſſunt. Homo ergo, ſicut paulò antè dixi, à gratia adiuuatur, ne ſine cauſa voluntati eius iubeatur†. Dic, quæſo, Caluine, quos maledictos eſſe declarauit Paulus: num renatos, qui gratiam comitem habẽt: an illos potiùs qui neglecta gratia, in qua ſtabant, legis ceremonias ſeruare eligebant, illos item qui per legem iuſtificari contendebant? CAL. Vtinam obſeruaretis cur iſta Ieſus loquutus fuerit: quod iudicari non poteſt, niſi ex contextu, & ratione perſonæ. Interrogauerat ille, quid facere oporteret, vt habeam vitam æternam? ad quem Dominus: Serua

† *Antid. Sex. 6.*

† *In c. præ. in fi.*

Proteſtantiũ ſophiſmata.

mandata.Certè quiſquis vitam operibus vult promereri, regulam habet ſibi à lege præſcriptá, Hæc fac & viues. Sed cõſiderãdus eſt quis à Paulo indicatur finis,vt vires ſuas expertus homo, vel potiùs impotentiæ ſuæ cõuictus,depoſita ſuperbia nudus ad Chriſtum confugiat. Neque locum habet fidei iuſtitia,donec compertum habuerimus fruſtrà nobis ex lege ſalutem promitti. Adeò quidem præpoſteri ſunt Tridentini patres, vt cùm Moyſis officium ſit,nos ad Chriſtum manu ducere : ipſi à Chriſti gratia,ad Moyſen traducant†. CAM. Deploranda quidem calamitas tua eſt,Caluine:vt qui tantum ingenio polles, neceſſitate aſtrictus,verba eiuſmodi loqui compellaris. Reſpõde, quæſo,num Moyſes,cùm dixit: Hæc fac, & viues: legem abſque gratia, vel potiùs legem verbis expreſſis, gratiam autem verbis myſticis promulgauerit. Quòd ſi vtranque, vt ſuprà dictum fuit† : quis iſte legis implendæ rumor,vt non veſtitus homo,ſed nudus ad miſericordiam accedat? ſua fortaſſis induméta ſunt quæ affert? Non quidẽ,ſed Dei dona: quibus indutus, veſtem illam nuptialem charitatis afferens, dignus & legem ſeruare,& cum ipſo cœnare habetur†.Hìc certè vel error vel dolus tuus eſt,quia aut ſcripturæ teſtimonia rectè cóniungere neſcis, aut non vis: quod ſi faceres, vllum inter nos diſcrimen eſſet.CAL.Quid vt connectam,vis? CAM. Nempe vt cùm pręceptũ ſeruandi mandata audis, gratiá à Deo afferri intelligas. CAL. Quo authore

† *Ant.ſex. 6.*

† *In princ. lib. huius.*

† *Apo. 3.*

loqueris? CAM. Christo: qui si vno in loco dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata: alibi addit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non intrabit in regnum cœlorum†. quæ verba cõiungenda sunt, vt lex per gratiam suapte voluntate ab homine, gratia assistente seruetur. Siquidem Iesus illi loquebatur, qui ad ipsum venerat modum salutis quærens, quæ lauacro regenerationis præstãda erat. Quæ cùm ita se habeant, cur tot venerandis ac doctissimis patribus, qui synodo Tridentinæ affuerunt, conuicia facis? Num tot concilia & Augustinum illi non legerunt, vt legem absque gratia speciali† per Iesum Christum facta, impleri non posse scirent? illi quidem sunt, qui in synodo illa, gratiam præuenientem atque concomitantem perpetuò ante oculos habuerunt. CAL. Vidisti quanta ego in Antidoto contra hominis petulantiam scripsi? CAM. Vidi equidem omnes illos flosculos, quasi ex multis herbis collectos. CAL. Cuius ponderis tibi esse videntur? CAM. Optas vt amicè tibi veritatẽ dicam. CAL. Nil aliud opto. CAM. Frustrà te laborasse respõdeo, cùm id ostẽdis, quod nos palàm fatemur: quippe nil hominem absque gratia valere ad iustè viuendum. Augustini præsentia opus esset, Caluine, qui tibi quoque nũc responderet: Ecce quid appetis, vt corã indoctis doctus videaris: nihil tamẽ dixisti†. Vide Caluine, ne amplius delires, haudquaquam Ioben dixisset†, Si Christus mecũ erit, per quem gratia facta est, nemo

†Ioan. 3.

† Diximus in prin. istius libri.

Multa satis leuia Caluin' in suo Antidoto c. 10. affert, quibus impoßibile esse, vt nos legem seruemus cõtẽdit: quæ cùm persæpe à nobis soluta sint, contemnimus.

†Cont. Iul. lib. 4. c. 15.
† Iob. c. 9.

Christum valebit arguere: sed sic dixisse, Nemo est qui vtrunque valeat arguere. Hoc enim si feceris, quàm vanæ illæ tuæ contemplationes sint, quas in tua Institutione circa promissiones Dei, conditionales contemplaris, euestigiò cognosces. Hactenus de his. Ad Salomonis authoritatem, qua Liberum arbitrium probatur, conuertamur, cùm ait: Mulier stulta & clamosa sedet in foribus domus suæ, vt vocet transeuntes: qui enim applicabitur ei, descendet ad inferos: qui secesserit ab ea, saluabitur†. CAL. Si pro salute æterna verba illa vsurpanda essent, hominis esset propriã animam saluare. CAM. Sapientiæ supernæ assistentiam, virtutem ad hoc præstantis, Salomon præsupponit: sciés absque illa, neminem propriç salutis sibi authorem fore. Sic enim Augustinus docet, vt vbicunque potestatem solius hominis intuemur, gratiam Dei præsupponere in operibus meritoriis debeamus†. Quid deinde Oseæ respondebis, cùm ait, Vadam ad locum meum, donec ponant in corde suo, & quærant faciem meam†. CAL. Gratia neglecta? CAM. Absit. CAL. Si necessariam Dei gratiam ad conuersionem fatemur, quid nobiscum litigant? CAM. Si gratia Liberũ arbitrium non tollit, immò ipsum liberius facit†, cur frustrà respondes? CAL. Quid si vni detur, alteri verò non? CAM. A Deo, non à me causam, quare id agat, require. Hoc vnum scio, vniuscuiusque ostiũ Deum iugiter pulsare†. CAL. Oseæ ego respondebo, aliud esse ab

Argumentum vndecimum pro libero arbitrio, Mulier stulta.

In omni merito gratia præsupponẽda est.

Duodecimũ argumẽtũ ex Osea, Vadã ad locum meum pro libero arbitrio.

† Prouer. 9.

† De præd. et gra. c. 14.

† Osea. 5.

† Diximus sæpe in li. 1.

† Apoc. 3.

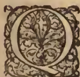
homine ſecedere, & reſpicere quid ſibi permiſſus relictus agat:aliud vires eius aliquantulas pro modo imbecillitatis adiuuaret†. CAM. Homini, cui gratiam obtulit Deus, loquitur: eúmque in ſua poteſtate relinquit, donec bonum in corde ſuo ponat. eámque ob cauſam, quia gratiā obtulit, magno cum myſterio ſubiungit [Vadam ad locum meum] poſtquam illis renuentibus, per gratiam oblatam in meis templis habitare nō licuit. Vadā, inquam, quaſi ipſa gratia oblata reuertatur ad Dominum, qui non mouetur [donec ponant in corde ſuo] per Liberum arbitrium, à ſpiritu mouente motum [& quærant faciem meam] vt miſericorditer in eorum animas inhabitare per gratiam inhabitatam veniam. Quid euidentius ô Caluine, ſi diſputare, non autem contradicere velis?

†Inſti. pag. 52.

CAPVT NONVM.

Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.

CAMERARIVS. CALVINVS.



VARE iratus es? cur cōcidit facies tua? nónne ſi bene egeris, recipies? ſi autem malè, ſtatim in foribus peccatum aderit. (Cain Dominus dixit) ſed ſub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. †Audi, ſub te, audi, dominaberis. Vbi libertatē rationis & voluntatis ad refrenandos prauos appetitus intuemur. Dominum quoque loquentē audimus: qui conſilium non daret, niſi ſua gratia vellet ad-

Decimumtertium argumentum pro libero arbitrio Qare iratus es? Sub te erit appetitus tuus.

† Gen. 4.

iuuare. CAL. Perinde scholastici locum illum intelligunt, ac si Cain promitteret Dominus, non fore in animo eius vim superiorem peccati, si in eo perdomãdo laborare vellet†. CAM. Perpetuò cum Augustino in omni actu Dei voluntatẽ, quæ impedire & permittere possit, nos præsupponimus†. sed hoc cõcesso, fortiùs argumentũ hoc confirmatur, eò ꝙ Deus potens obuiare, ne Abel acceptus sibi, occideretur, Cain reliquit, vt in manu consilij sui positus, illum, quando sic elegisset, occideret. CAL. Ordini orationis magis congruere nos dicimus, vt de Abele hoc dictum accipiatur†. CAM. In quẽ modum, si Deus Cain alloquitur? CAL. Illic enim iniquitatẽ inuidię, quam in fratrem Cain conceperat, arguere propositum est Domino. id facit duplici ratione: quòd frustra meditabatur scelus: quo fratrẽ pręcelleret apud Dominũ, apud quẽ nullus est honor, nisi iustitia: quòd nimirum ingratus esset iam accepto Dei beneficio, qui nec subiectũ quidem suo imperio fratrẽ ferre posset†. CAM. Pulcher quidem verborũ circuitus hic est, quibus quid dicas tu ipse non intelligis. Ne displiceat, Caluine, si cum Salomone dixero, fascinationem migacitatis bona obscuraret†. Quid enim sentias, me quoque non intelligere ingenuè fateor. CAL. Ne hanc opinionem sic videamur amplexari, vt altera nobis contraria sit, dabimus, de peccato Cain locutũ fuisse Deum. Si ita est, aut promittit hoc Dominus, quod denũciat, aut iubet. Si iubet, nullam inde probationem

Protestantiũ delirium sophistas omnes excedens: quodam enim verborum rotatu nihil dicũt

Aliud Protestantium sophisma.

†*Cal. in Instit. c. 2.*

†*Aug. de gra. & lib. arb. c. 2.*

†*Cal Inst. c. 2.*

†*Ca. vt su.*

†*Sap. 4.*

facultatis humanæ ſequi iam demonſtrauimus. Si promittit, vbi promiſsionis complementum? quando peccato, cui dominari ipſum oportebat, Cain ſuccubuit. Promiſſioni incluſam dices tandem conditionem, ac ſi diceretur victoriam reportaturum fuiſſe, ſi certaret? Sed quis accipiat iſtas ambages? nam ſi ad peccatum refertur iſta dominatio, nemo ambigat imperatiuam eſſe orationem, in qua nõ definitur quod poſſumus, ſed quid

† *vt ſuprà.* ſecundum poteſtatem habeamus†. CAM. Intentus ac tacitus quas dulces vuas afferres, expectabã. tu verò labruſcas dediſti. Neque aliquid his verbis Dominus promittit, neque iubet: ſed quid per legem vetitum, quídve bene operantibus promiſſum fuerat, declarat: ſubiungens in hominis poteſtate ſitum eſſe, vt ſolus malè agat: gratia verò Dei, qui ſecum loquitur, bonum. CAL. Nulla quidem lex præceſſerat. CAM. Æternam, naturalẽ, diuinã, atque

† *Cap. 5.* originalẽ prçceſſiſſe ſuprà dictum fuit, †qua fratres quoque Ioſeph peccatũ ſuũ agnouerunt. Cain itaque Deus illuminauit, vt legis æternæ memor eſſet: ne homicidij peccatũ, quod antequàm lex Moyſis promulgaretur, mortuũ videbatur, penes ipſum eſ-

†*Gen c.4.* ſet†: bonã vitã prçponens, in qua gratia ſua comite, per Ieſũ Chriſtũ cõſequeretur. & hoc declarãdo, nõ autem pœnas cõminando, vel prçmia pollicẽdo dixit. Sic enim & Ieſus poſt promulgatas leges, nullam legem nouam condens, nos admonuit, quãdo dixit: Qui bona egerunt, ibũt in vitam çternã: qui

verò mala, in ignem æternum. quæ verba, declarando, non autem iubendo vel promittendo loquutus fuit. Rebus quidem, non autem contortis verbis opus est, mi Caluine, ne id tibi contingat quod Martino euenit. CAL. Quid? CAM. Omnia quę Martinus dicebat, donec ei vita comes fuit, eius discipuli acerrimè defendebant: cùm verò diē obiit, quia eius doctrinam substinere non poterāt, persepe illum negarunt. Nemo quidem ex vobis ante Martinum os aperuit, illius discipuli omnes fuistis, ipse verò Satanæ, qui & vobis nouam doctrinam longè peiorem nunc ostendit.

CAPVT DECIMVM.

Cùm Protestantes rectè negare non possent, ipsum hominem, gratia comite, legem seruare posse, quasdam versutias antiquorum hæresiarcharum instaurandas esse duxerūt: vt quasi perdeuia mētes Rhetorū & idiotarum circunferentes, qui eos sequuntur, illos confusos in hac quæstione demum relinquerent. principiò præponentes, nullum opus bonum dari, in quo operator nō peccet: proindéque hominē seruare legem non posse.

CALVINVS. CAMERARIVS.



Nulū bonū opus sine peccato mortali: secundum Lutheranos.

QVAEDAM omnium Protestantium nomine enarraturus sum, si ea placeat auscultare: vt deinde his auditis, huic nostræ concertationi finem imponamus. CAM. Perge. CAL. Quis integram legem seruare poterit, si nullum bonum opus agere quimus,

quod annexum peccatum mortale non habeat? CAM. Cùm neque dilectio Dei in via, impoſsibilis ſit, neque habitualis concupiſcentia peccatum, vti ſuprà dictum fuit: neſcio qua ratione, ad hoc dicendum mouearis. CAL. Moueor in primis, quia

†Iac.3. Iacobus in multis, nos Deum offendere teſtatur†. CAM. non tamen dicit in omnibus. alioqui, quomodo Petrus poſtquàm enarrauerat multas virtutes, dixiſſet, Hæc autem facientes, non peccabi- *In multis non in omnibus Deũ offendimus*

†2.Pet.1. tis aliquando†? Paulus item, Euigilate, & nolite

†1.Cor.15. peccare†. Chriſtus prĕterea alio in loco, quomodo

†Matth.6. ſimilitudine oculi ſimplicis vſus fuiſſet†, ſi nec lucidum eſſe, nec ſine peccato poſſet? CAL. Alteram Sapientis audi è regione ſententiam: Non eſt

†Eccl.7. qui faciat bonum & non peccet†. CAM. Sed non propterea dicit hominem in bono ipſo quod agit, mortaliter peccare. CAL. Quid igitur ſentit? CAM. Neminem aut natura ſanctum eſſe, qui perpetuò bonum agat: aut bonum agendo, nunquam peccet. nam Hebræa litera in futurũ loquitur, homini ſtatum proprium oſtendens, qui abſque peccato eſſe non ſolet: non autem dicit bonum opus peccatum annexum habere. CAL. Simpliciter ſcriptura inquit: Non iuſtificabitur in conſpectu *Non eſt homo qui non peccet.*

†Pſal.142. tuo omnis viuens†. CAM. Probè: ſiquidem nemo eſt, qui in conſpectu Dei, hoc eſt, Dei iuſtitiæ comparatus, iuſtus ſit. CAL. Non iuſtificare hominem, damnare eſt. CAM. De perſonis hominum Dauid loquitur, nónne? CAL. Vtique. CAM. Ab illis *Nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.*

ergo ad res arguere non liceat: vt eo modo nullum bonum opus ſaltem meritorium inueniri non poſsit, quod nullum malum annexum habeat: ſicut nullus homo propriam quærens iuſtitiam, ſe iuſtificare pro tota vita poteſt, quando ante lauacrum ſaltem peccator eſt. CAL. Omnes immundi facti ſumus, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſę iuſtitiæ noſtræ, Iſaias inquit. CAM. Comparatione ſcilicet ad iuſtitiam Dei. CAL. Immò potiùs in ſe ipſis. CAM. Propheta erat Iſaias, qui populi vice verba illa dixit: non autem quòd ipſe & multi alij iuſti tunc non fuerint. Sic enim Hieremias in vtero matris ſanctificatus dicebat, Domino Deo noſtro peccauimus omnes.† CAL. Quid ſi dixero pro toto populo temporis illius, prophetas hos ſic fuiſſe locutos, quòd nullus homo iuſtus tunc repertus ſit? CAM. Minimè ex hoc ſequeretur, vt futuros & præteritos omnes iniuſtos his verbis ſic facere voluerint, vt nullum bonum tota vita operati fuerint, ne mendacij Deum arguant: qui de Elia loquens dixit, Reliqui mihi ſeptem millia virorum†. Lucam item dicentem, Elizabeth & Zachariam, ambos fuiſſe iuſtos†, & Ioannem baptiſtam repletum Spiritusſancto in vtero matris ſuæ: falſo præterea ſcriptum eſſe Enoch ambulaſſe cum Deo†: Abraham iuſtum†: Ioben quoque iuſtum†: & alios qui facilè numerari non poſſunt. CAL. Sint omnes hi iuſti: ſed eorum iuſtitia ſicut pannus erit menſtruatæ. CAM. Panni meſtruatæ exemplum

Panni menſtruatæ.

†*Iſa.* 64.
† *Hiere.* 3. *in fi.*
†*Rom* 11.
†*Lucæ.* 1.
†*Gen.* 5. *et.* 6.
†*Rom.* 4.
†*Iob.* 1. *c.*

tu proponis, nónne? CAL. Ita est. CAM. num totus pannus ita erit maculatus, vt nihil omnino albi in eo relinquatur, quod à menstruo non sit commaculatum? CAL. Non quidem hoc assero, quãdo experientia docet, aliquid albedinis, in panno mẽstruatæ, semper adesse. CAM. Vt duo igitur considerari possunt? CAL. Duo esse fatemur, quæ tamẽ simul perpetuò stent: simul dico, ne tu dicas, hominem quem iustum vocas, nunc malum, nunc verò bonum esse. CAM. Contrarium Paulus, cùm de eo homine qui bona & mala egerat, loqueretur, palàm testatus est, inquiens, Quorũdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorundam autem & subsequuntur. bellè his verbis in eodem homine ostẽdens, haudquaquam opera nostra bona & mala simul perpetuò cõmista manere: sed ita, vt quasi cohortes diuersæ, prout homo illa diuersis temporibus operatus est, in iudicium veniant. CAL. Cur adeo hoc vitare conamini, ne homo partim iustus, partim iniustus dicatur? Nónne Paulus docet partim se iustũ esse, cùm mente legi Dei hæret: partim iniustum, quia secundum carnem legi peccati seruit?[†] CAM. Paulum ibi non pro se loqui, paulò antè dixi. CAL. Paulum sub illis verbis comprehendi posse saltem dixisti. CAME. Non tamen dixi, Paulum sub peccato se captiuatum dixisse: sed potiùs conflictum militiæ nostræ, Adami peccato causatæ, narrasse, legem peccati pro ipsa carnis propensione

Tota vita partim iusta partim iniusta esse potest iaem opus nequaquam.

† *Rom. 7.*

vſurpans. CAL. Ne moræ hæ contemplationes nobis ſint, hominem iuſtum pro vno tempore atque iniuſtum pro altero proponam. CAM. Hoc ſi feceris, apertis verbis te ipſum condemnabis. CAL. Quapropter. CAM. Siquidem à perſonis, ad res argumentari non licet. CAL. Quid cauſæ? CAM. Quoniam ſi idem homo propter diuerſa officia, modò bonus, modò verò malus eſſe poteſt, & diuerſas qualitates tota vita in ſe aſſumere: idem bonum opus vnum numero, malum & bonum ſimul eſſe non poteſt. CAL. Negas ergo eundem hominem ſimul, eodémque tempore iuſtum atque iniuſtum eſſe poſſe. CAM. Non quidem aliud peccatum iuſtus retinet, quàm illud quod poteſt (ſecundum Ioannem) cum ſanctitate habitare†. CAL. Quod illud eſt? CAM. Veniale, defectus inquam ille concupiſcentiæ carnis aduerſum ſpiritum. CAL. Pulchrum certè diuerticulum iſtud eſt, per quod ego quoque dicam adulterium, defectum, non autem mortale peccatum eſſe†. CAM. Vterque certè deficit, ſed vnus inuoluntariè plerunque ex quadam animi negligentia, & naturæ debilitate, quam omnes abſque mortis reatu ſentimus, Paulo teſte, qui ait: Non apprehendat vos tentatio, præterquam humana†. Tunc enim quia nihil voluntarii habet, vel ſiquid antequàm ratione peccet, vult, contra Dei voluntatem aliter præcipientis de directo non eſt: amicitia inter Deum & hominem inita integra manet, vt in

Peccatum veniale cũ ſanctitate manet.

†1. Ioan. 1.

†Martinus

†1. Cor. 10.

charitate, ſecundum id quod habet, viuat. at vbi adulterando alter deficit, quia dolo voluntariè deficit, agens contra legem Dei, ſic agendo Dei ſpiritum ab eius corde extinguit, Deique amicitiam frangit. CAL. Quum Auguſtinus nono Confeſſionum libro, illud Iobis citaret, Si habuero quippiam, non reſpondebo, ſed meum iudicem deprecabor†: ſequentia verba ſubiungit: Væ hominum vitæ quantumcunque laudabili, ſi remota miſericordia iudicetur†. Et alibi Gregorius, quia omne meritum virtutis noſtræ: vitium eſſe Iob conſpexit, ſi ab interno arbitrio diſtrictè iudicetur: idcirco dixit, Si voluero contendere cum eo, non potero ei vnum pro mille reſpondere. A quo ſi cauſam interroges, protinus reſpondere neceſſum erit, eam ob cauſam ſic eſſe, quia veniales quoque culpas Deus ſuo oculo intuetur†. CAM. Hoc Martini argumentum eſt. CAL. Quid illi tu reſpondes? CAM. Eundem Iobem, & hæc quoque verba protuliſſe, Si lotus fuero quaſi aquis niuis, tamen ſordibus intinges me†. CAL. Iobi itaque reſponde. CAM. Hic Iobis ſcopus erat, nempe vt oſtenderet alteram hominis ſolius iuſtitiam eſſe, quæ coram Deo comparere nequit: alteram verò Chriſti iuſtitiam, quam homo ipſe verè atque formaliter, vt ita loquar, participat: qua cum, abſque timore, coram Domino comparere audet. Sic enim in fine capitis noni, Iob ipſe inquit: Neque enim viro, qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: neque qui mecum in

†Iob. 9. *†Martinus* *Si voluero contendere* *†Grego. in loco citato.* *Si lotus fuero.* *†Iob. 9.* *Nudam iuſtitiam hominis Iob contemnit: eam verò quæ Chriſtū ſecum habet, exaltat*

iudicio ex æquo poſſit audiri. Non eſt qui vtrunque valeat arguere, & ponere manum ſuam in ambobus. intelligens per hæc verba, vbi duo ſint, ipſe ſcilicet, & Chriſtus, nil ſe pauere: quemadmodum paulò pòſt ſubiungit, Auferat à me virgam ſuam, & pauor eius non me terreat. loquar, & non timebo eum. nec enim poſſum metuens reſpondere. CAL. Quid Auguſtino & Gręgorio reſpondes? CAM. Quid hæ duæ eccleſiæ columnæ dixerunt? CAL. Neminem aliter, quàm miſericordia ſaluari. CAM. Fateor. ſiquidem nemo eſt qui neget, integram ſalutem noſtram, miſericordiam ſic eſſe, vt tametſi principaliter ſecundum miſericordiam, & ſecundario ſecundum iuſtitiam ſaluemur: adhuc totum, eam ob rem miſericordia dicatur, quia totum quod egimus, miſericordia Dei virtutem præſtantis operantíſque, nobis cooperantibus, fecimus†. Quod ſi ita eſt, quis ſolus compare- †*Sup. lib. 1. c. 10.*
re audebit, & non audire, cùm hæc omnia feceritis, dicite, inutiles ſerui facti ſumus†. nam ipſe eſt †*Luc. 17.*
qui coronat te in miſeratione & miſericordia†. Sic †*Pſal. 102.*
enim cùm mortale hoc, induerit immortalitatem, meritum reddetur iuſtis ſecundum opera ſua: quorum per totam ſeculi vitam, meritum omne, gratia fuit†. Sed non propterea bona opera pecca- †*Aug. Enchi. lib. 3. col 16. in fi.*
tum annexum retinebunt. Vos nanque vna ex parte idcirco bona opera facere mordicus contẽditis, quia Deus in vobis facit: ideo vos velle, quia Deus vult. Itaque & nos velle cùm volumus, vt

voluntate, quæ ex nobis non ſit, velimus. Ex altera verò magis obſtinati defenditis, omne opus bonum annexum peccatum habere. Num Deus eſt, qui peccat? dic rogo, an mendax Chriſtus, cùm mulieri dixit: Bonum opus operata eſt in me? mendax & alio in loco, cùm ait: Facite vobis arborem bonam, ſi bona eſſe abſque peccato non poteſt? Fabulæ. Ecce quam doctrinam, vobis ipſis contrariam prædicatis.

CAPVT VNDECIMVM.

Conſuetæ Proteſtantium varietates, colorúmque mutationes diuerſæ, hoc loco oſtenduntur: quibus multa, contra ea quæ in liberi arbitrii quæſtione attulerunt, abſque verecundia, & diſputant, & prædicant, & ſcribunt.

CAMERARIVS. CALVINVS.

NIL quidem diſputatione dignum, ad oſtendendum arbitrii liberatem ſupereſt: Vale, mi Caluine. CAL. Re non perfecta diſcedere vis? CAM. Quid ampliùs optas? CAL. Perdifficiles adhuc quæſtiones à nobis diſputandæ ſunt, quæ de ipſo legis implemento tractant. CAM. Satis quidem amicitię officio abuterer, ſi tum extranea tractare tibi permitterem, tum etiam ea, à quibus non ſecùs, atque hi qui nauſeant, cibos faſtidiunt, lectores abhorrere neceſſum eſſet. CAL.

Quapropter. CAM. Quis ferat, vt hoc in loco legem ſeruari non poſſe, mordicus his de cauſis contendatis, nimirum, quia homo in hac vita præceptum dilectionis Dei implere non poteſt: concupiſcentia item habitualis peccatum mortale perpetuò eſt: & denique, quoniam nullum bonum opus conſiderari poteſt, quod annexum peccatum non habeat. Alibi verò ex diametro vobis contrarii, iuſtum ad ſeruandum legem minimè obligari aſſeueratis. Rurſum ſola fide abſque operibus legem impleri. Ac poſtremò, cùm mordicus hanc quam præmiſimus concluſionem, defendere conati fuiſſetis, omne videlicet, quod fit etiam à iuſto homine qui rectè credit, peccatum eſſe: alteram contrariam ſententiam proponere non dubitaſtis, quippe extra infidelitatem, nullum peccatum dari. Num has concluſiones extraneas nulla cum vtilitate diſputabo? CAL. Hęc omnia ſimul noſtra Eccleſia defendit. CAM. Quis tam exigui ingenii homo inueniri poterit, qui hanc veſtram doctrinam ex diametro ſibi ipſi contrariam ſequatur, & non potiùs firmiſsimis catholicę eccleſiæ Romanæ veraciſsimíſque ſententiis hæreat? Nũ ſatis hoc eſſe vobis debet, vt cùm quid rectè reſpondeatis, non habetis: aut contraria proponatis, aut quodam verborum circuitu nihil dicatis. CAL. Placeat rogo, vt has ſaltem quæſtiones trutinemus. CAM. Fuſiſſimè à nobis explicatę ſunt in libro, cui titulum de hominis iuſtificatione inſcripſimus. CAL.

Quàm multa argumenta tu omisisti, quæ Catholici ad probandum Liberum arbitrium afferre solent. CAM. De industria factum est, ne multiloquio legentium aures offendam: sat est hæc scripsisse. quæ si sola vobis veritatem cōmostrare non poterunt, frustrà reliqua superadderentur. CAL. Condoleo mi Camerari, te adeo hallucinatum esse, vt veritatis viam minimè cernens, hæc falsa dogmata in medium afferre non pertimueris. CAM. Si tam multis vigiliis ea tu animo reuolueris, quæ scripturæ testimonia à me citata, & patrum: sicuti ego libros tuos perlegi: aliter animo te sensurum spero, quàm ore prædicas. Hoc vnum rogo, Caluine frater, vt antequàm Augustinum abneges, vti paulò pòst te facturum suspicor, testimonia priùs, quę Augustinus affert, ponderare velis: itidem & ea quæ ego addidi: tuas præterea confessiones: ne Augustino neglecto, adhuc scripturis sacris, & tua confessione, confundaris. Condoleo certè, quòd eam sectam, cuius nunc caput es, defendere astrictus, ea proferre cogaris, quæ aliter solus fortasis tuo præstanti ingenio consideras. Scio apprimè te prudentem esse, qui non putes te plus omnibus patribus sapere, vel condemnatas hæreses, contra veritatem defendere, solum posse. Hoc equidem omnibus prędico, tibi vni hanc laudem ingenii deberi: te scilicet eum esse, qui vbi cæteri Protestantes non habēt, quod dicant, vnus propè ex omnibus nostris argumentis respondeas.

Durissima nanque res est, vt quæ falsa sunt, defendere cogaris: Non tamen fraterna charitate admonere te desinam, siue Augustinianus esse volueris, siue non: vt duarum Augustini sententiarum memor esse velis, quarum altera sic habet: Itaque fratres debetis quidem per Liberum arbitrium non facere mala, & facere bona: hoc enim nobis lex Dei præcipit in libris sanctis, siue veteribus, siue nouis†. Altera verò sententia hæc fuit, Est igitur Liberum arbitrium, quod quisque esse negauerit, catholicus non est†. Hæc planè Ecclesię Romanæ catholica fides est: à qua si cum Manichæis diu condemnatis vsque in finem dissidere vis: Christum ego imitabor, qui cùm multi discipuli abiuissent, minimè ne alii discederent, prohibebat: sed ad reliquos se conuertens, dixit, Vultis & vos abire? & quãquam cum propheta defectio me teneat, pro derelinquentibus legem Dei† patienter & vos cecidisse, & alios casuros feram, sciens oportere multas hæreses esse, vt qui probati fuerint, cognoscantur†.

† De gra. et li. ar. c. 9.

† Hyp. lib. 3. col. 11.

† Psal. 118.

† 1. Cor. 11.

FINIS.